BIBLJOTEKA SAMORZĄDU

KALENDARZ SAMORZĄDOWY

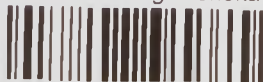
na rok 1928.

Nakładem Spółki Wydawniczej „Samorząd"
WARSZAWA 1928.

BIBLJOTEKA SAMORZĄDU

KALENDARZ SAMORZĄDOWY

na rok 1928.

Nakładem Spółki Wydawniczej „Samorząd"
WARSZAWA 1928.

Drukarnia Zrzeszenia Samorządów Powiatowych, Warszawa Leszczyńska 6.

SPIS RZECZY

DZIAŁ I. KALENDARZOWY I INFORMACYJNY.

DZIAŁ II. ARTYKUŁOWY.

DZIAŁ III. MONOGRAFJE POWIATÓW I INSTYTUCYJ PUBLICZNYCH.

SPIS RZECZY

DRUKOWANYCH W KALENDARZU SAMORZĄDOWYM NA ROK 1926 I NA ROK 1927.

NA ROK 1926

DZIAŁ I. KALENDARZOWY I INFORMACYJNY.

DZIAŁ II. ARTYKUŁOWY.

Kl. Frelek — Oświata pozaszkolna w ramach samorządu ziemskiego.
J. Paciorkowski — Obecny stan samorządowej opieki społecznej w całokształcie organizacji opiekuńczej w Państwie.
J. Bek — Komu powierzyć sprawow. opieki społ. nad dziećmi opuszcz.?
Inż. L. Borowski — O drogach gminnych.
K. Wysznacki — Stan pożarnictwa w Polsce w 1925 r.
W. Dytkiewicz — Kilka słów o organizacji pożarnictwa w b. dzielnicy pruskiej.
J. Bek — Istota i metody walki z alkoholizmem.
Fr. Dąbrowski — Spółdzielczość spożywców w Polsce a samorząd.
S. Podwiński — Bibljografja literatury samorządowej.
R. Grochowski — Skorowidz ustawodawstwa polskiego w zakresie samorządu od początku Państwa Polskiego do dn. 1 października 1925 r.

DZIAŁ III. MONOGRAFJE POWIATÓW, GMIN I INSTYTUCYJ PUBLICZNYCH.

Powiat Gostyniński, wojew. Warszawskiego.
Powiat Włoszczowski, wojew. Kieleckiego.
Powiat Błoński, wojew. Warszawskiego.
Powiat Kosowski, wojew. Stanisławowskiego.
Powiat Krzemieniecki, wojew. Wołyńskiego.
Powiat i m. Chojnice, wojew. Pomorskiego.
Powiat Częstochowski, wojew. Kieleckiego.
Powiat Poznański.
Wydzielone m. Radom, wojew. Kieleckiego.
Powiat Przasnyski, wojew. Warszawskiego.
Powiat Kosowski, wojew. Poleskiego.
Powiat Kościerski, wojew. Pomorskiego.
Powiat Łukowski, wojew. Lubelskiego.
Powiat Słupecki, wojew. Łódzkiego.
Powiat Sierpski, wojew. Warszawskiego.
Powiat Iłżecki, wojew. Kieleckiego.
Powiat Zamojski, wojew. Lubelskiego.
Powiat Brodnicki, wojew. Pomorskiego.
Powiat Włodawski, wojew. Lubelskiego.
Powiat Sokólski, wojew. Białostockiego.
Powiat Radomskowski, wojew. Łódzkiego.
Powiat Nieszawski, wojew. Warszawskiego.
Powiat Dziśnieński, z. Wileńskiej.
Powiat Brzeziński, wojew. Łódzkiego.
Gmina wiejska Święciany, pow. Święciański, z. Wileńskiej.
Miasto Szydłowiec, pow. Końskie, wojew. Kieleckie.
Powiat Rypiński, wojew. Warszawskiego.
Powiat Kowelski, wojew. Wołyńskiego.
Powiat Grodziski, wojew. Poznańskiego.
Powiat Łomżyński, wojew. Białostockiego
Powiat Wilejski, z. Wileńskiej.
Powiat Będziński, wojew. Kieleckiego.
Powiat Ostrowski, wojew. Białostockiego.
Powiat Nieświeski, wojew. Nowogródzkiego.
Powiat Płocki, wojew. Warszawskiego.
Powiat Szamotulski, wojew. Poznańskiego.
Miasto Gąbin, pow. Gostynin, wojew. Warszawskie.
Zrzeszenie Samorządów Powiatowych.
Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego.
Polski Bank Komunalny.
Studjum Pracy Społeczno - Oświatowej.
Państwowy Bank Rolny.
Polski Państwowy Instytut Geologiczny.
Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.

NA ROK 1927

DZIAŁ I KALENDARZOWY I INFORMACYJNY.

DZIAŁ II. ARTYKUŁOWY.

Jan Długokęcki — Rozwój gminnych kas w latach 1925 i 1926.
Jan Długokęcki — Jak zakładać i prowadzić gminne kasy pożyczkowo-oszczędn.
Franciszek Dąbrowski — Stan i działalność organizacyj spółdzielczych spożywców w Polsce.
Władysław Śliwiński — Rady i wskazówki dla założycieli spółdzielni spożywców.
Albin Zacharski — Organizacja spółdzielni rolniczych.
Stanisław Podwiński — Bibljografja polskiej literatury o samorządzie terytorjalnym.
Roman Grochowski — Ustawodawstwo w zakresie ustroju i działalności samorządu w Rzeczypospolitej Polskiej.
Poradnik samorządowy:
Stefan Pachnowski — Sprawy administracyjno-samorządowe.
Antoni Hujda — Pracownicy samorządowi.

DZIAŁ III. MONOGRAFJE POWIATÓW, GMIN I INSTYTUCYJ PUBLICZNYCH.

Powiat Sandomierski, województwa Kieleckiego.
Powiat Zdołbunowski, województwa Wołyńskiego.
Powiat Iłżecki, województwa Kieleckiego.
Miasto Włocławek, województwa Warszawskiego.
Miasto Czeladź, województwa Kieleckiego.
Gmina Piaskowska, pow. Kosowskiego, woj. Poleskiego.
Miasto Otwock, województwa Warszawskiego.
Miasto Stary Sącz, województwa Krakowskiego.
Miasto Brześć Kujawski, województwa Warszawskiego.
Powiat Płocki, województwa Warszawskiego.
Powiat Szamotulski, województwa Poznańskiego.
Miasto Kalisz, województwa Łódzkiego.
Miasto Szydłowiec, województwa Kieleckiego.
Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego.
Bank Gospodarstwa Krajowego.
Państwowy Bank Rolny.
Związek Rewizyjny Spółdzielni Rolniczych w Warszawie.
Centralny Związek Kółek Rolniczych.
Centralne Towarzystwo Rolnicze.
Krajowe Towarzystwo Meljoracyjne.

Po raz już trzeci wydajemy „Kalendarz Samorządowy“. Staraliśmy się, idąc drogą wytkniętą przez poprzednie „Kalendarze“, dać działaczom samorządowym możliwie najpraktyczniejszy informator o pracach z ich działalnością związanych. Trzymaliśmy się przytem tej zasady, aby nie powtarzać się w artykułach, ale uzupełniać poprzednie „Kalendarze“. Chodzi nam bowiem o coraz wszechstronniejsze omawianie prac samorządowych, ażeby po pewnym czasie zobrazować i omówić wszystkie dziedziny życia samorządowego. W wypełnieniu tego programu mamy jeszcze trudności poważne. Życie samorządowe dopiero się kształtuje, doskonali. Nie mamy opracowanych programów ani systemów pracy. Przedwojenne często już są niedostateczne, gdyż i organizacja państwowa i wymagania życia poważnie się zmieniły. W takich warunkach i „Kalendarze Samorządowe“ nie mogą być jeszcze doskonałe. Potrzeba ich jednak jest głęboko odczuwana, czego dowodem jest przyjęcie życzliwe poprzednich „Kalendarzy“. Sądzimy więc, że i obecny „Kalendarz Samorządowy“ spotka się z takiem samem przyjęciem. Ułatwi on w pewnej mierze pracę naszym działaczom samorządowym.

REDAKCJA „BIBLJOTEKI SAMORZĄDU“.

Kto chce mieć dobry zegarek,

niech kupi lub reperuje u specjalisty

MAJSTRA CECHOWEGO

WIKTORA CUKIERTA

w Warszawie, Marszałkowska 58.

Przyjmuje się również wszelkie roboty jubilerskie.

54

FABRYKA NARZĘDZI CHIRURGICZNYCH I WETERYNARYJNYCH

J. JODŁOWSKI

SPÓŁKA Z OGR. ODPOW. W WARSZAWIE

Biuro sprzedaży:
Marszałkowska 81.
Telefon: 39-58.

Adres dla listów:
Marszałkowska 81.

Fabryka:
Krochmalna 84.
Telefon: 197-89.

Polecamy w wielkim wyborze po cenach fabrycznych: instrumenty chirurgiczne, ginekologiczne, akuszeryjne, laryngologiczne i okulistyczne. Meble i przyrządy do urządzeń Szpitali, sal operacyjnych oraz gabinetów lekarskich.

Posiadamy na składzie: stoły operacyjne, szafy stojące i wiszące, umywalnie pedałowe, irygatory na statywach, stoliki do narzędzi lekarskich i kozetki do badań.

Aparaty do mierzenia krwi zegarowe i rtęciowe, strzykawki **„Record" Janeta** i inne. Aspiratory **Potaina** do aspiracji i injekcji, aparaty do dezynfekcji formalinowej systemu D-ra Zarewicza, aparaty lekkie i przenośne do odmy sztucznej D-ra Jasińskiego w Zakopanem, wagi do ważenia niemowląt i t. d.

Przyjmujemy do naprawy, ostrzenia i niklowania wszelkie narzędzia lekarskie. Zbite strzykawki zamieniamy za dopłatą na nowe.

Zwracamy specjalną uwagę na dział narzędzi i przyrządów **weterynaryjnych.**

Katalogi wysyłamy bezpłatnie.

Obsługa fachowa, szybka i dokładna. 55

KSIĘGARNIA I SKŁAD NUT

KUNCEWICZA I HOFMANA

Warszawa, ul. Marszałkowska 91, tel. 113-56.

Konto P. K. O. Nr. 2890.

Poleca wielki wybór dzieł ze wszystkich gałęzi wiedzy.

Posiada obfity skład nut na rozmaite instrumenty, do śpiewu, wydań krajowych i zagranicznych.

Nuty wymagane w uczelniach muzycznych.

Posiada na składzie podręczniki szkolne, używane we wszystkich zakładach naukowych.

Katalogi — bezpłatnie.

56

Fabryka wyrobów żelaznych, konstrukcji i ornamentacji

H. ZIELEZIŃSKI

właściciel: KORNEL KUBACKI, Inżynier

WARSZAWA, MARSZAŁKOWSKA 11/13. TEL. 5-74, 281-43.

Adres telegr.: „HAZET-WARSZAWA"

ooo

Konstrukcje żelazne i ornament.—Konstrukcje żelazne do elektryfikacji.

Urządzenia nowoczesne rzeźni. — Urządzenia hal targowych.

Drzwi i okiennice pancerne,—Szafy depozytowe,—Kasetki bankowe „Safesy",—Półki ruchome i szafy do bibljotek.

Kraty zwijane syst. Stieglera do zabezpieczenia okien, drzwi i wystaw sklepowych.

Wykonano: Kratę pomnik Mickiewicza — Warszawa
Obłożenie miedzią elewacji Banku Tow. Spółdz.—Warszawa
Safes'y P. K. O. — Warszawa
6 **Największą w Polsce Rzeźnię Miejską w Warszawie.**

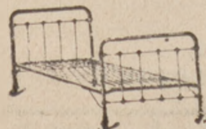

POLSKA SKŁADNICA „DOM i SPORT"
WARSZAWA, AL. JEROZOLIMSKA 16.
(firma chrześcijańska)

POLECA W WIELKIM WYBORZE:

Łóżka metalowe, materace, lodownie pokojowe, wyżymaczki, wanny, piecyki, fragety, maszyny do szycia, meble ogrodowe, wszelki sprzęt sportowy.

WARUNKI DOGODNE. 7

SPÓŁKA INŻYNIERÓW MELJORACJI

Sp. z o. o.

Warszawa, Kopernika 8 m. 3 (wejście: Szczygla 12)

Telefon 204-73.

WYKONYWA: wszelkie projekty i roboty w zakres meljoracji rolnych wchodzącę, jak: drenowanie pól, nawadnianie łąk, osuszanie rowami otwartemi, zakładanie stawów rybnych, regulacje rzek, budowę zakładów o sile wodnej i t. p., wreszcie — projekty i budowę dróg bitych i kolejek dojazdowych.

WSPÓŁDZIAŁA: przy organizowaniu i zakładaniu spółek wodnych dla wykonania danej meljoracji z pomocą funduszów państwowych.

DOPOMAGA: spółkom wodnym do uzyskania kredytu w Państwowym Banku Rolnym.

SPORZĄDZA: projekty meljoracyjne według wymagań Państwowego Banku Rolnego na dogodnych warunkach.

9

SKOROWIDZ FIRM

DZIAŁ

KALENDARZOWY i INFORMACYJNY

Drukarnia Zrzeszenia Samorządow Powiatowych Warszawa, ul. Leszczyńska 6.

Rok 1928 ery chrześcijańskiej

jest rokiem przestępnym, mającym 366 dni. Odpowiada on rokowi 6641 okresu juljańskiego, zaś wedle rachuby żydowskiej jest to rok 5688/9.

W tym roku

wiosna rozpoczyna się 20 marca o godzinie 9.45 po poł.,
lato rozpoczyna się 21 czerwca o godzinie 5.07 po poł.,
jesień rozpoczyna się 23 września o godzinie 8.06 rano,
zima rozpoczyna się 22 grudnia o godzinie 3.04 rano.

Odmiany księżyca.

● Nów, ☽ Pierwsza kwadra,
○ Pełnia, ☾ Ostatnia kwadra.

Zaćmienia.

3 zaćmienia słońca: 19 maja i 17 czerwca, u nas niewidzialne; 12 listopada częściowe zaćmienie od 8.33 do 1 pd.

2 zaćmienia księżyca: 19 maja u nas niewidzialne; 27 listopada o godz. 8 rano.

Święta ruchome przypadają:

Niedziela starozapustna	5 lutego
Popielec	22 lutego
Wielkanoc	8 kwietnia
Dni Krzyżowe	14, 15, 16. maja
Zielone Świątki	27 maja
Trójcy Przenajśw.	3 czerwca
Boże Ciało	7 czerwca
Najśw. Serca Jezusowego	15 czerwca
1. Niedziela adwentowa	2 grudnia

Suche dni.

Suche dni w roku bieżącym przypadają:

na wiosnę — w dn. 29 lutego, 2 i 3 marca,
w lecie — w dn. 30 maja, 1 i 2 czerwca,
w jesieni — w dn. 19, 21 i 22 września,
w zimie — w dn. 19, 21 i 22 grudnia.

Styczeń — Rok 1928

ma dni 31

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m	NOTATKI
1	**N**	**Nowy Rok**	7—45	15—34	
2	P	Makarego w.			
3	W	Genowefy p			
4	Ś	Tytusa b. Eug.			
5	C	Telesfora p.	7—45	15—39	
6	**P**	**Św. Trzech Kr.**			
7	S	Lucjana m.			
8	**N**	Seweryna op.			
9	P	Marjanny p.			
10	W	Agaton p.	7—42	15—46	
11	Ś	Hygina p. m.			
12	C	Arkadjusza m.			
13	P	Gotfryda i Leon.			
14	S	Eufrozyny p.			
15	**N**	Pawła I. pust.	7—39	15—52	
16	P	Marcela p.			
17	W	Antoniego op.			
18	Ś	Kat św. Piotra			
19	C	Ferd. Henryka			
20	P	Fabjana i Sebastjana	7—33	16—0	
21	S	Agnieszki p i m.			
22	**N**	Wincentego			
23	P	Zaśl. NMP. Rajm.			
24	W	Tymoteusza b.			
25	Ś	N. św. Pawła	7—27	16—9	
26	C	Polikarpa b. m.			
27	P	Jana Chryz.			
28	S	Walerego i Jul.			
29	**N**	Franciszka S.			
30	P	Martyny	7—20	16—20	
31	W	Piotra N., Marc.			

Powierzchnia i ludność najważniejszych państw

Dane G. U. S.

Państwo	Data	Powierzchnia w tys. km.²	Ludność w tysiącach	Na 1 km.² ludności
Abisynja	**1923**	**1.120**	**10.000**	**8,9**
Anglja	**—**	**34.737**	**459.343**	**13,2**
w. Brytanja z Półn. Irlandją	1925	242	45.170	186,7
Wolne Państwo Irlandja	1926	69	2.973	43,2
Dominja	—	19.093	24.332	1,3
w tem: Australja	1925	7.939	5.992	0,8
Kanada	1925	9.660	9.400	1,0
Nowa Zelandja	1926	268	1.415	5,2
Unja Południ.-Afrykańska	1926	1.226	7.525	6,1
Indje Wschodnie (cesarstwo)	1925	4.676	325.000	69,5
Kolonje i protektoraty	—	10.657	61.868	5,8
Argentyna	**1925**	**2.979**	**10.087**	**3,4**
Austrja	**1925**	**84**	**6.700**	**79,9**
Belgja	**—**	**2.469**	**25.812**	**10,5**
Belgja	1925	30	7.812	256,6
Kolonje afrykańskie	1920	2.439	18.000	7,3
Brazylja	**1925**	**8.521**	**32.500**	**3,8**
Bułgarja	**1920**	**103**	**4.847***	**47,0**
Chiny	**1925**	**11.083**	**448.231**	**40,4**
Czechosłowacja	**1925**	**140**	**14.244**	**101,5**
Danja	**—**	**267**	**3.529***	**13,2**
Danja	1925	43	3.420*	79,5
Grenlandja	1921	121	14*	0,1
Islandja	1920	103	95*	0,9
Egipt	**1926**	**994**	**14.227**	**14,3**
Estonja	**1922**	**48**	**1.111***	**23,2**
Finlandja	**1924**	**345**	**3.495**	**10,1**
Francja	**—**	**12.818**	**100.040**	**7,8**
Francja	1925	551	40.744*	73,9
Kolonje i protektoraty	1920—25	12.267	59.296	4,8
w tem: azjatyckie	1921—24	903	22.033	24,4
afrykańskie	1925	11.237	36.601	3,3
Grecja	**1923**	**130**	**5.810**	**44,7**
Hiszpanja	**—**	**870**	**22.725**	**26,1**
Hiszpanja	1925	505	22.114	43,8
Kolonje i protektoraty	1920	365	611	1,7
Holandja	**—**	**2.076**	**60.955**	**29,4**
Holandja	1926	34	7.526	219,9
Kolonje	1925	2.042	53.429	26,2
w tem azjatyckie	1925	1.900	53.230	28,0
Japonja	**—**	**682**	**84.566**	**124,0**
Japonja	1925	675	83.454	123,7
Kolonje i mandaty	1925	7	1.112	172,7
Jugosławja	**1925**	**249**	**12.700**	**51,0**
Litwa	**1925**	**56**	**2.230**	**39,8**
Łotwa	**1925**	**66**	**1.885**	**28,6**
Meksyk	**1925**	**1.969**	**15.000**	**7,6**

Uwaga. Liczby ludności, oznaczone gwiazdką (*), podano na podstawie ostatniego spisu, pozostałe — na podstawie szacunku.

Luty — Rok 1928.

ma dni 29

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	Ś	Ignacego b. i m.	7—19	16—22	
2	**C**	**NMP. Gromn.**			
3	P	Błażeja b. m.			
4	S	Weroniki Panny			
5	**N**	Agaty p. m.	7—12	16—29	
6	P	Doroty p. m.			
7	W	Romualda op.			
8	Ś	Jana z Maty			
9	C	Apolonji panny			
10	P	Scholastyki p.	7—3	16—39	
11	S	Objaw. NMP.			
12	**N**	Modesta męcz.			
13	P	Katarzyny R.			
14	W	Walentego kapł.			
15	Ś	Faustyny męcz.	6—53	16—48	
16	C	Juljany p. i m.			
17	P	Aleksego			
18	S	Symeona b. i m.			
19	**N**	Konrada wyzn.			
20	P	Leona bw.	6—44	16—57	
21	W	Fortunata m.			
22	Ś	*Popielec* K. ś. P.			
23	C	Piotra D. i Flor.			
24	P	Dzień przest.			
25	S	Macieja apost.	6—33	17—7	
26	**N**	Zygr. b. i W.			
27	P	Aleksandra bisk.			
28	W	Juljana i L.			
29	Ś	Romana op. †			

Powierzchnia i ludność najważniejszych państw.

(dokończenie)

Dane G. U. S.

Państwo	Data	Powierzchnia w tys. km.²	Ludność w tysiącach	Na 1 km.² ludności
Niemcy	**1925**	**472**	**62.569***	**132,6**
Norwegja	**1920**	**325**	**2.650**	**8,2**
Persja		**1.633**	**10.000**	**6,1**
Polska	**1926**	**388**	**29.589**	**76,2**
Portugalja	**—**	**2.177**	**15.042**	**6,9**
Portugalja	1925	92	6.185	67,3
Kolonje	1920—25	2.085	8.857	4,2
w tem: afrykańskie	1925	2.062	7.717	3,7
Z. S. S. R. (Rosja)	**—**	**21.838**	**145.906***	**6,7**
R. S. F. S. R. (część europ.)**	1926	4.866	81.697*	16,7
Białoruś	1926	110	4.925*	44,8
Ukraina	1926	430	28.887*	60,7
Azja i Kaukaz	1926	16.432	30.397*	1,8
Rumunja	**1925**	**294**	**17.220**	**58,5**
Sjam	**1920**	**520**	**9.207**	**17,7**
Stany Zjednoczone	**—**	**9.853**	**129.551**	**13,1**
Stany Zjednoczone	1925	7.997	116.257	14,5
Kolonje	1925	1.856	13.294	7,1
w tem: amerykańskie	1925	1.541	1.484	0,9
azjatyckie	1925	298	11.465	38,4
Szwajcarja	**1924**	**41**	**3.918***	**95,6**
Szwecja	**1924**	**462**	**6.036***	**13,1**
Turcja	**—**	**871**	**13.139**	**15,1**
Europejska	1920	21	1.139	53,7
Azjatycka	1920	850	12.000	14,1
Węgry	**1925**	**93**	**8.365**	**90,0**
Włochy	**—**	**2.332**	**42.276**	**18,1**
Włochy	1925	310	40.548	130,8
Kolonje	1920—21	2.022	1.728	0,8
w tem: afrykańskie	1920	2.019	1.618	0,8

*) Obacz uwagi na str. 5.

**) do R. S. F. S. R. (Rosyjskiej Sowieckiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki) nie wchodzi Białoruś i Ukraina.

Marzec — Rok 1928.

ma dni 31

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	C	Albina b.	6—24	17—14	
2	P	Heleny wd. †			
3	S	Kunegundy ces. †			
4	**N**	Kazimierza w.			
5	P	Gerazyma p.	6—16	17—21	
6	W	Marcjana b. m.			
7	Ś	Tomasza z Akw.			
8	C	Jana Bożego w.			
9	P	Franciszki wd.			
10	S	40 męczenników	6—5	17—29	
11	**N**	Konstantyna w.			
12	P	Grzegorza W. p.			
13	W	Katarzyny bon.			
14	Ś	Leona b., Mat.			
15	C	Klemensa Hofb.	5—53	17—38	
16	P	Abrahama pust.			
17	S	Gertrudy i Patr.			
18	**N**	Gabryela i Cyr.			
19	*P*	*Józefa obl. NMP.*			
20	W	Klaudji i Euf.	5—42	17—47	
21	Ś	Benedykta op.			
22	C	Katarzyny Szw.			
23	P	Wiktorji Pel.			
24	S	Tymoteusza m.			
25	**N**	*Zwiastow. NMP.*	5—30	17—56	
26	P	Dyzmy i Eman.			
27	W	Jana Damsc. w.			
28	Ś	Jana Kapistr.			
29	C	Wiktor. i Eust.			
30	P	Zozym. i Jana K.			
31	S	Kornelji i Balb.	5—15	18—6	

Miasta, gminy wiejskie i obszary dworskie według liczby ludności

Miasta

Spis z 30. IX 1921 Dane G. U. S.

Województwa	Ogółem	Liczba mieszkańców								
		do 200	201—500	501—1000	1001—2000	2001—3000	3001—5000	5001—7500	7501—10000	powyżej 10000
Polska	**621**	—	—	**11**	**78**	**118**	**165**	**101**	**43**	**105**
M. st. Warszawa	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Warszawa	56	—	—	—	1	6	13	17	7	12
Łódź	42	—	—	1	1	5	15	3	3	14
Kielce	35	—	—	—	1	1	4	14	5	10
Lublin	32	—	—	—	1	2	7	9	6	7
Białystok	47	—	—	2	7	15	10	5	2	6
Wilno	6	—	—	—	—	2	4	—	—	—
Nowogródek	16	—	—	—	—	7	3	3	1	2
Polesie	27	—	—	—	1	12	7	2	3	2
Wołyń	31	—	—	—	—	13	9	2	1	6
Poznań	118	—	—	7	44	21	22	14	3	7
Pomorze	31	—	—	—	3	4	12	4	1	7
Śląsk Cieszyński	5	—	—	—	1	—	2	—	—	2
Kraków	50	—	—	—	10	10	12	7	3	8
Lwów	60	—	—	1	7	13	19	6	4	10
Stanisławów	29	—	—	—	—	3	9	9	1	7
Tarnopol	35	—	—	—	1	4	17	6	3	4

Gminy wiejskie i obszary dworskie

Województwa	Ogółem	do 200	201—500	501—1000	1001—2000	2001—3000	3001—5000	5001—7500	7501—10000	powyżej 10000
Polska	**14686**	**3246**	**4272**	**3122**	**1846**	**492**	**566**	**642**	**306**	**184**
Gminy wiejskie	12249	1813	3393	3011	1838	492	566	642	306	184
Obszary dworskie	2437	1433	879	111	8	—	—	—	—	—
Warszawa	290	—	—	—	1	15	88	135	43	8
Łódź	235	—	—	—	4	6	73	96	43	13
Kielce	310	—	—	—	2	5	92	139	45	27
Lublin	281	—	—	—	6	19	79	101	56	20
Białystok	183	—	—	1	4	11	62	76	26	3
Wilno	60	—	—	—	—	2	7	22	19	10
Nowogródek	95	—	—	—	—	1	17	29	32	16
Polesie	118	—	—	—	6	16	37	22	17	20
Wołyń	95	—	—	—	—	—	1	7	20	67
Poznań	4727	2212	1987	453	65	3	1	1	—	—
Gminy wiejskie	3039	1256	1355	364	58	3	1	1	—	—
Obszary dworskie	1688	956	632	89	7	—	—	—	—	—
Pomorze	2098	817	871	339	60	7	1	1	—	—
Gminy wiejskie	1349	340	624	317	59	7	1	1	—	—
Obszary dworskie	749	477	247	22	1	—	—	—	—	—
Śląsk Cieszyński	87	3	25	25	20	11	2	—	1	—
Kraków	1922	108	627	710	371	78	23	1	1	—
Lwów	2203	78	512	839	591	153	25	3	2	—
Stanisławów	906	16	126	312	328	87	31	5	1	—
Tarnopol	1076	12	124	443	388	78	27	4	—	—

Kwiecień — Rok 1928.

ma dni 30

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego		SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	N	Teodora M.		5—13	18—8	
2	P	Franc. i Pawła				
3	W	Ryszarda				
4	Ś	Izydora				
5	C	Wielki Cz.	☺	5—5	18—15	
6	P	Wielki Piątek				
7	S	Wielka Sobota				
8	**N**	**Wielkanoc**				
9	P	**Poniedz. Wielkan.**				
10	W	Ezechiela		4—53	18—24	
11	Ś	Leona W., p.				
12	C	Wiktor m., Dam.				
13	P	Hermen. m.	☾			
14	S	Tyburcego				
15	**N**	Anastazji m.		4—42	18—31	
16	P	Lamberta b. m.				
17	W	Rudolfa b.				
18	Ś	Apolonjusza w.				
19	C	Tymona m.				
20	P	Wiktora Ant.	●	4—30	18—41	
21	S	Anzelma bisk.				
22	**N**	Sotera m. i T.				
23	P	Wojciecha b. m.				
24	W	Fedelisa, Egb.				
25	Ś	Marka Ew.		4—10	18—49	
26	C	Kleta i Marc.	☽			
27	P	Tertuljana				
28	S	Pawła od Krz.				
29	**N**	Piotra m. i Hug.				
30	P	Katarzyny p.		4—10	18—58	

Rozwój nauczania początkowego

Dane G. U. S. *Lata szkolne 1921/22 — 1926/27*

Wyszczególnienie	1921/22	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27[1])
Polska						
Dzieci w wieku lat 7—13[2])	**5.050.847**	**4.851.511**	**4.519.449**	**4.230.000**	**3.919.621**	**3.753.564**
Uczniowie w szkołach liczba[3])	**3.342.019**	**3.345.309**	**3.395.484**	**3.362.675**	**3.353.530**	**3.450.535**
Uczniowie w szkołach w %[4])	*66,2*	*68,9*	*75,1*	*79,5*	*85.6*	*91,9*
Woj. centralne						
Dzieci w wieku lat 7 — 13	2.060.839	2.004.969	1.901.508	1.814.028	1.716.578	1.671.408
Uczniowie w szkołach liczba	1.273.853	1.304.470	1.414.152	1.425.983	1.460.716	1.503.018
Uczniowie w szkołach w %	*61,8*	*65,1*	*74,4*	*78,6*	*85,1*	*89,9*
Woj. wschodnie						
Dzieci w wieku lat 7 — 13	815.159	782.713	717.325	674.286	617.010	582.651
Uczniowie w szkołach liczba	248.859	285.083	300.034	335.694	376.224	415.495
Uczniowie w szkołach w %	*30,5*	*36,4*	*41,8*	*49,8*	*61.0*	*70,8*
Woj. zachodnie						
Dzieci w wieku lat 7 — 13	552.879	533.439	500.443	463.787	425.456	399.701
Uczniowie w szkołach liczba	547.529	521.003	500.828	464.899	422.108	408.928
Uczniowie w szkołach w %	*99,0*	*97,7*	*100,1*	*100,2*	*99.2*	*102,3*
Woj. śląskie						
Dzieci w wieku lat 7 — 13	223.798	215.524	202.241	187.854	173.610	163.717
Uczniowie w szkołach liczba	201.438	207.147	211.660	201.259	196.778	195.289
Uczniowie w szkołach w %	*90,0*	*96.1*	*104,7*	*107,1*	*113,3*	*119,3*
Woj. południowe						
Dzieci w wieku lat 7 — 13	1.398.172	1.314.866	1.197.932	1.090 045	986.967	936.087
Uczniowie w szkołach liczba	1.070.340	1.027.606	968.810	934.840	897.704	927.805
Uczniowie w szkołach w %	*76,6*	*78,2*	*80,9*	*85.8*	*91,0*	*99.1*

[1]) Dane tymczasowe.

[2]) Liczba dzieci obliczona została szacunkowo na podstawie danych spisu powszechnego z dnia 30. IX 1921 r. przy uwzględnieniu wymieralności.

[3]) Liczba uczniów w szkołach dotyczy uczniów szkół powszechnych, ćwiczeń preparand, specjalnych oraz niższych klas (do III włącznie) szkół średnich.

[4]) Odsetki wskazują stosunek liczby uczniów, bez różnicy wieku, pobierających naukę początkową, do liczby 7 roczników dzieci w wieku lat 7 — 13, który jako wiek obowiązku szkolnego w większej części Polski przyjęty został tutaj jako wspólna jednostka miary.

Maj — Rok 1928.

ma dni 31

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	W	Filipa i Jakóba	4—8	18—59	
2	Ś	Zygmunta, Atan.			
3	**C**	**Kr. Korony Pol.**			
4	P	Florjana, Mon.			
5	S	Piusa papieża w.	4—0	19—5	
6	**N**	Jana w Ol.			
7	P	Domiceli p.			
8	W	*Stanisława bisk.*			
9	Ś	Grzegorza z N.			
10	C	Izydora rolnika	3—51	19—13	
11	P	Mamerta b. w.			
12	S	Pankracego b.			
13	**N**	Serwacego			
14	P	Bonifac., Just.			
15	W	Zofji męcz.	3—43	19—22	
16	Ś	Jana Nepomuc.			
17	**C**	**Wniebowst. P. J.**			
18	P	Feliksa, Eryka			
19	S	Piotra, Celest.			
20	**N**	*Królowej Apostołów*	3—36	19—30	
21	P	Julji p. m. i Wik.			
22	W	Faustyna, Emila			
23	Ś	Andrz. i Jul.			
24	C	Joanny w.			
25	P	Grzegorza VII	3—30	19—36	
26	S	Filipa N.			
27	**N**	**Zielone Świątki**			
28	P	**Poniedz. św.**			
29	W	Marji Magd.			
30	Ś	Ferdynanda kr. †			
31	C	Anieli p. Petron.	3—23	19—44	

Szpitale i łóżka w szpitalach (bez szpitali wojsk.)

Dane G. U. S. 1. I 1927

Województwa		Ogółem	W tem dla umysłowo chorych	Państwowe	Samorządowe*	Społeczne	Prywatne
Polska 1. 1925	Szpitale	627	20	33	335	201	58
	Łóżka	52730	8968	4958	30461	16206	1105
Polska 1. I 1926	Szpitale	635	22	34	326	198	77
	Łóżka	54235	9371	7229	29242	16112	1652
Polska 1. I 1927	Szpitale	656	22	30	343	207	76
	Łóżka	57313	10126	6856	31433	17391	1633
M. st. Warszawa .	Szpitale	46	3	3	15	11	17
	Łóżka	6281	359	230	4761	927	363
Warszawa	Szpitale	53	5	1	34	11	7
	Łóżka	3524	1177	662	1634	998	230
Łódź	Szpitale	45	2	—	29	11	5
	Łóżka	3904	520	—	2588	1222	94
Kielce	Szpitale	50	—	2	28	20	—
	Łóżka	2692	—	135	1575	982	—
Lublin	Szpitale	41	—	—	29	9	3
	Łóżka	2172	—	—	1465	665	42
Białystok	Szpitale	40	—	3	28	6	3
	Łóżka	1764	—	194	1269	261	40
Wilno	Szpitale	33	1	9	13	4	7
	Łóżka	1986	100	660	858	327	141
Nowogródek . . .	Szpitale	17	—	3	11	3	—
	Łóżka	603	—	150	403	50	—
Polesie.	Szpitale	22	—	2	13	7	—
	Łóżka	1092	—	50	619	423	—
Wołyń.	Szpitale	32	—	1	24	7	—
	Łóżka	965	—	18	730	217	—
Poznań	Szpitale	77	3	--	36	28	13
	Łóżka	7330	2180	—	4726	2334	270
Pomorze	Szpitale	40	2	—	17	18	5
	Łóżka	4575	2135	—	3189	1308	78
Śląsk	Szpitale	67	2	—	21	38	8
	Łóżka	9554	1962	—	3513	5926	115
Kraków	Szpitale	35	2	4	12	12	7
	Łóżka	4457	566	2125	1202	886	244
Lwów	Szpitale	26	2	2	14	9	1
	Łóżka	4390	1127	2632	1249	493	16
Stanisławów. . . .	Szpitale	18	—	—	10	8	—
	Łóżka	1132	—	—	912	220	—
Tarnopol.	Szpitale	14	—	—	9	5	—
	Łóżka	892	—	—	740	152	—

*) W tem szpitali powszechno-publicznych w woj. krakowskiem 9, lwowskiem 12, stanisławowskiem 8, tarnopolskiem 9.

Czerwiec — Rok 1928.

ma 30 dni

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	P	Jakóba b. w. †	3—22	19—45	
2	S	Marcelina, Bł. †			
3	**N**	Erazma 🌕			
4	P	Franciszka Car.			
5	W	Bonifacego b.	3—18	19—49	
6	Ś	Norberta b.			
7	C	**Boże Ciało**			
8	P	Medarda			
9	S	Felicjana, Pelagji			
10	**N**	Małgorzaty kr.	3—16	19—54	
11	P	Barnaby ap. 🌗			
12	W	Eschylego, Jana			
13	Ś	Antoniego z Padwy			
14	C	Bazylego b.			
15	P	Wita, Modesta	3—15	19—57	
16	S	Benona, b., Just.			
17	**N**	Adolfa b., Jol. 🌑			
18	P	Marka, Marcella			
19	W	Gerwazego, Protazego			
20	Ś	Sylwerego, Florjana	3—15	19—59	
21	C	Alojzego Gonzagi			
22	P	Paulina Flaw.			
23	S	Agrypiny p., Zenona			
24	**N**	N. ś. Jana Ch. 🌓			
25	P	Wilhelma opata	3—15	20—0	
26	W	Jana i Pawła br.			
27	Ś	Władysława kr.			
28	C	Leona pap.			
29	P	**Piotra i Pawła**			
30	S	Wspom. ś. P.	3—18	20—0	

Wydatki i dochody Funduszu Bezrobocia

Dane G. U. S. *1924—1926*

Wyszczególnienie	1924	1925	1926
Wydatki			
Świadczenia ustawowe:			
dla robotników . . .	6.393.620.94	23.174.327.92	18.864.368.75
dla pracown. umysłowych .	—	—	580.301.53
Doraźna akcja państwowa:			
dla robotników . . .	4.310.622.10	18.129.824.47	43.076.893.07
dla pracowników umysłowych .	14.760.—	1.149.465.—	4.440.848.73
Koszty administracyjne[1]) .	498.408.50	3.150.394.—	4.424.960.61
Procenty i prowizje . . .	11.360.04	—	—
Sumy przechodnie . . .	—	—	63.329.24
Nadwyżka dochodów . . .	—	—	6.914.483.56
Ogółem . .	11.228.771.58	45.604.011.39	78.365.185.49
Dochody			
Wkładki zakładów pracy za robotników	2.385.366.64	13.790.514.52	15.941.756.90
Ustawowa 50 % dopłata Skarbu Państwa	1.192.683.32	6.895.257.26	7.970.878.45
Wkładki zakładów pracy za pracowników umysłowych . .	—	—	3.181.220.20
Kary[2])	891.15	423.431.07	1.455.502.29
Dary	175.—		2.250.19
Wpłaty Skarbu na doraźną akcję państwową[3]) . . .	4.325.382.10	19.279.289.47	47.517.741.80
Odsetki bankowe od kapitału . .	2.122.47	16.861.07	53.174.04
Zwrot kosztów za prowadzenie doraźnej akcji państwowej[4]) .	130.355.31	929.775.72	2.242.661.62
Niedobór	3.191.795.59	4.268.882.28	—
Ogółem . .	11.228.771.58	45.604.011.39	78.365.185.49

[1]) Łącznie z wydatkami na doraźną akcję państwową. [2]) Za zwłokę w płaceniu składek. [3]) Dla robotników i pracowników umysłowych łącznie. [4]) Dla r. 1924 — zwrot kosztów administracyjnych doraźnej pomocy; dla lat 1925 i 1926 przewidziany w ustawie w wysokości 5% dla robotników oraz 2% dla pracowników umysłowych od wpłat Skarbu na doraźną akcję państwową.

Lipiec — Rok 1928.

ma dni 31

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego		SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	N	Rumolda, Teod.		3—19	20—0	
2	P	Naw. NMP., Ot.				
3	W	Anatola, Helj.	🌕			
4	Ś	Ireneusza, Józ. K.				
5	C	Anton. Zacc.		3—22	19—59	
6	P	Izajasza pror.				
7	S	Cyryla i Metod.				
8	N	Elżbiety, Eugen				
9	P	Weroniki, Mikoł.				
10	W	7 Braci m. Al.	🌗	3—27	19—55	
11	Ś	Piusa pm., Pel.				
12	C	Jana G., Marc.				
13	P	Małgorzaty p.				
14	S	Bonawentury b.				
15	N	Rozesł. ś. Apost		3—33	19—50	
16	P	Szkaplerza NMP.				
17	W	Aleks., Marcel.	🌑			
18	Ś	Szymona z Lipn.				
19	C	Wincentego z P.				
20	P	Czesława, Hier.		3—39	19—45	
21	S	Daniela, Praks.				
22	N	Marji Magdal.				
23	P	Apolinarego bm.				
24	W	Franc. Kryst.	🌓			
25	Ś	Jakóba, Krzyszt.		3—46	19—38	
26	C	Anny, m. NMP.				
27	P	Pantal., Aurelji				
28	S	Wiktora, Inoc.				
29	N	Kunegundy p.				
30	P	Abdona, Julity				
31	W	Ignacego Lojoli		3—55	19—29	

Działalność kas chorych

Dane G. U. S.

W tysiącach złotych 1925 r.

Wyszczególnienie	Polska [1])	Wyszczególnienie	Polska [1])
Kasy ogółem [2])	203	**Wydatki**	
Ubezpieczeni [2])	1,613,405	Świadczenia:	107,451,0
Kasy uwzględnione [3])	193	Zasiłki pieniężne	33,552,4
Ubezpieczeni w tych kasach [2])	1,604,274	Pomoc lekarska i zwroty za leczenie	33,100,6
		Szpitale i przewozy	19,876,3
Dochody		Lekarstwa i środki opatrunkowe	20,921,7
Składki wymierzone	131,570,2	Koszty administracji:	13,109,0
Odsetki z kapitałów i czynsze	1,339,2	personalne	11,024,7
Wpływy z kar, zwrotu kosztów, świadczeń it.p.	4,163,4	rzeczowe	2,084,3
Niedobór:		Amortyzacja, wybory, składki do Związku Kas Chorych	6,847,5
Kasy, które wykazały niedobór	92	Statutowe odpisy na fundusz zapasowy	13,938,4
Suma niedoboru	6,713,4	Nadwyżka:	
		Kasy, które wykazały nadwyżkę	101
		Suma nadwyżki	2,440,3
Ogółem	143,786,2	**Ogółem**	143,786,2

[1]) Bez górnośląskiej części woj. śląskiego.
[2]) Stan na 31. XII 1925. [3]) Brak sprawozdań z 2 kas (Gorlice i Rohatyn — woj. południowe); pozostałym kasom, powstałym w końcu r. 1925, zezwolono na włączenie sprawozdania do roku sprawozdawczego 1926.

Pożary według województw, wartości ubezpieczonych budowli i strat pogorzelowych.

Dane G. U. S. *1925 r.*

Rok	Liczba pożarów ogółem	Liczba pożarów w miastach	Liczba pożarów na wsi	Nieruchomości zabudowane (dotknięte pożarem)	Nieruchomości inne (dotknięte pożarem)	Budowle (dotknięte pożarem)	Wartość ubezpieczeniowa budowli (w tysiącach zł.)	Straty pogorzelowe w budowlach (w tysiącach zł.)	Straty pogorzelowe w odsetkach wartości ubezpieczeniowej budowli
Polska									
1924	8.496	1.885	6.611	12.635	90	23.867	16.899	7.193	42.6
1925	9.941	2.258	7.683	16.125	116	31.201	47.051	16.100	34.2

Sierpień — Rok 1928.

ma 31 dni

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	zach. g. m.	NOTATKI
1	Ś	Piotra w ok. 🌕	3—56	19—27	
2	C	NMP. Anielskiej			
3	P	Znal. św. Szczepana			
4	S	Dominika wyzn.			
5	**N**	NMP. Śnieżnej	4—2	19—21	
6	P	Przemien. Pańskie			
7	W	Kajetana w., D.			
8	Ś	Cyrjaka, Emil. 🌗			
9	C	Romana, Juljana			
10	P	Wawrzyńca	4—10	19—12	
11	S	Tyburcego, Zuz.			
12	**N**	Klary p., Hilarji			
13	P	Hipolita, Radeg.			
14	W	Euzebjusza			
15	**Ś**	**Wnieb. NMP.** 🌑	4—18	19—3	
16	C	Rocha, Tarsyc.			
17	P	Jacka w., Julj.			
18	S	Agapita m.			
19	**N**	Juljusza, Mar.			
20	P	Bernarda, Sam.	4—26	18—52	
21	W	Joanny Fremiot.			
22	Ś	Tymot. Anton.			
23	C	Filipa i Benicj. 🌓			
24	P	Bartłomieja ap.			
25	S	Ludwika, Patryc.	4—33	18—42	
26	**N**	NMP. Jasnog.			
27	P	Przen. r. ś. Kaź.			
28	W	Augustyna. Al.			
29	Ś	Scięcie św. Jana			
30	C	Róży Lim., Fel.			
31	P	Rajmunda, P. 🌕	4—43	18—29	

Obieg pieniężny

Dane G. U. S.

Tysiące złotych *1924 — 1926.*

Data	Ogółem	Bilety Banku Polskiego	Bilon i bilety zdawkowe			
			Razem	Bilon		Bilety zdawkowe
				srebrny	inny	
1924						
30. VI	489.652*	334.406	76.436	—	4.025	72.411
30. IX	591.103*	460.384	124.717	—	17.435	107.282
31. XII	675.794*	550.874	123.106	1.409	32.939	88.758
1925						
31. III	754.799*	563.172	189.917	29.957	56.302	103 658
30. VI	747.150	503.195	243.955	83.433	52.629	107.893
30. IX	739.655	396.529	343.126	88.964	62.822	191.340
31. XII	814.977	381.425	433.552	89.957	61.755	281.840
1926						
31. I	780.992	361.953	419.039	89.262	60.830	268.947
28. II	791.708	376.893	414.815	88.406	55.125	271.284
31. III	815.232	389.414	425.818	87 990	53.350	284.478
30. IV	828.675	392.893	435 782	87.418	52.410	295.954
31. V	855.203	412.963	442 240	86.025	52.163	304.052
30. VI	907.781	448.013	459.768	87.628	53.395	318.745
31. VII	980.761	511.166	469.595	90.919	57.311	321.365
31. VIII	1.007.297	560.240	447.057	89.040	51.019	306.998
30. IX	1.008.168	581 447	426.721	88.111	49.541	289.069
31. X	1.036.288	585.179	451.109	90.985	53.587	306.537
30. XI	983.657	557.911	425.746	89.247	50.309	286.190
31. XII	1.021.060	592.657	428.403	90.022	50.872	287.509

*) Łącznie z biletami Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej.

Wrzesień — Rok 1928.

ma dni 30

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	zach. g. m.	NOTATKI
1	S	Bronisława, Idz.	4—45	19 - 27	
2	N	Stefana kr. węg.			
3	P	Zenona, Euf. p.			
4	W	Rozalji i Róż. W.			
5	Ś	Wawrzyńca, J.	4—52	19—21	
6	C	Zacharjasza. ☾			
7	P	Anastaz., Reginy			
8	S	*Nar. N. M. P.*			
9	N	Gorgonjusza			
10	P	Mikołaja z Tol.	5—0	19—12	
11	W	Prota, Jacka			
12	Ś	Walerjana, Gw.			
13	C	Filipa, Aleks.			
14	P	Podw. ś. Krz. ●			
15	S	Nikodema, Em.	5—9	19—3	
16	N	Kornela, Euzebji			
17	P	Piętn. św. Franc.			
18	W	Józefa z K., Zofji			
19	Ś	Januarego, K. †			
20	C	Eustachego, Zuz.	5—17	18—52	
21	P	Mateusza ap. †			
22	S	Tomasza † ☽			
23	N	Lina m., Tekli p.			
24	P	NMP. od wyk. n.			
25	W	Ładysława, Kl.	5—25	18—42	
26	Ś	Cyprjana, Just.			
27	C	Przen. św. Jana			
28	P	Wacława, Eust.			
29	S	Michała Arch. ○			
30	N	Hier., T. od Dz. J.	5—34	18—29	

Wkłady w instytucjach kredytowych.

Dane G. U. S.

W miljonach złotych *1925—1926*

Instytucje Rodzaj wkładów	30. VI 25	31. XII 25	30. VI 26	31. XII 26
Ogółem	**621,8**	**594,4**	**745,7**	**1.218,3**
Bank Polski	**53,9**	**49,0**	**53 4**	**125,0**
Rachunki żyrowe[1])	53,9	49,0	53,4	125,0
Bank Gospodarstwa Krajowego[2]) . .	**50,5**	**77,2**	**110,7**	**218,7**
Wkłady terminowe	10,4	42,2	73,0	120,9
„ czekowe	36,4	31,8	27,9	78,6
„ oszczędnościowe i asygnaty kasowe .	3,7	3,2	9,8	19,2
Państwowy Bank Rolny[2]) . . .	**0,1**	**4,9**	**4,7**	**10,9**
Wkłady terminowe	—	4,7	3,8	7,9
„ czekowe	0,1	0,2	0,9	3,0
Banki komunalne	**7,6**	**8,2**	**10,6**	**18,0**
Wkłady terminowe	5,1	5,9	6,0	10,4
„ à vista	1,4	1,4	2,4	3,5
Salda kredytowe rachunków bieżacych . .	1,1	0,9	2,2	4,1
Banki akcyjne[4])	**334,4**	**260,0**[3])	**311.1**	**458,8**[3])
Wkłady terminowe	67,5	49,0	73,0	106,3
„ bezterminowe	119,1	67,8	81,5	125,5
Salda kredytowe rachunków bieżących . .	147,8	143,2	156,6	227,0
Oddziały zagranicznych banków akcyjnych[5]) .	**17,1**	**29,9**[3])	**41,8**	**55,1**[3])
Wkłady terminowe	3,7	3,8	5,2	8,6
„ bezterminowe	9,3	7,1	7,3	11,4
Salda kredytowe rachunków bieżących . .	4,1	19,0	29,3	35,1
Pocztowa Kasa Oszczędności . . .	**65,2**	**65,0**	**73,4**	**128,8**
Wkłady oszczędnościowe	15,1	12,6	15,9	24,6
„ czekowe	50,1	52,4	57,5	104,2
Kasy Oszczędności[6])	**50,0**	**62,1**	**95,0**	**140,0**
Wkłady oszczędności i na rachunkach bieżących .	50.0	62,1	95,0	140,0
Spółdzielnie kredytowe	**43,0**	**38,1**	**45.0**	**63,0**
Wkłady oszczędności	43,0	38,1	45,0	63,0

[1]) Bez rachunków Centralnej Kasy Państwowej, Kas Skarbowych, Urzędów Celnych i Ministerstwa Skarbu [2]) Bez lokat skarbowych. [3]) Dane z bilansów brutto. [4]) W roku 1925—87 banków, w roku 1926—z powodu licznych likwidacyj—w czerwcu 71 w grudniu 69 banków. [5]) 11 oddziałów, [6]) Miejskie i powiatowe oraz dwie niekomunalne; nie uwzględniono kas gminnych z powodu braku danych.

Uwaga. W zestawieniu nie potrącono, wobec braku danych,. wkładów instytucyj kredytowych w podanych wyżej instytucjach np. spółdzielni w bankach akcyjnych i t. p., wskutek czego ogólna suma wkładów jest zbyt wysoka. Liczby wydrukowane drobnym drukiem podano na podstawie szacunku przybliżonego.

Październik — Rok 1928.

ma dni 31

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	zach. g. m.	NOTATKI
1	P	Remig., bł. Jana	5—35	17—16	
2	W	Aniołów Str., T.			
3	Ś	Kandyda i Ew.			
4	C	Franciszka Ser.			
5	P	Placyda m.	5—42	17—6	
6	S	Brunona, Rom. ☾			
7	N	Winc Kadł., Mar.			
8	P	Laurencji, Pelag.			
9	W	Dionizego,Lud.			
10	Ś	Franc., B., Paul.	5—50	16—56	
11	C	Germana, Firm.			
12	P	Maksymiljana			
13	S	Edwarda, D.			
14	N	Kaliksta, Ewar.			
15	P	Jadwigi, Teresy	5—59	16—45	
16	W	Saturnina, Flor.			
17	Ś	Wiktora, Małg			
18	C	Łukasza Tryfon.			
19	P	Piotra z Al,, Pel.			
20	S	Jana Kant. Ireny	6—8	15—34	
21	N	Urszuli, Hilar. ☽			
22	P	Filipa bm., Kord.			
23	W	Ignacego, Teod.			
24	Ś	Rafała arch.			
25	C	Chryzanta, Kr.	6—16	16—23	
26	P	Ewarysta. Luc.			
27	S	Sabiny, Florent.			
28	N	Chrystusa Kr.			
29	P	Zenobjusza, Nar.			
30	W	Edmunda			
31	Ś	Lucyli, Antonina	6—27	16—11	

Główne pozycje przywozu i wywozu

Dane G. U. S.

W tysiącach złotych *1924—1926*

Towary	1924		1925		1926	
	Przywóz	Wywoz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
Ogółem . .	**1.478 631**	**1.265.865**	**1.665.610**	**1.396.525**	**1.549.376**	**2.252.945**
I. Produkty spożywcze .	**285.171**	**303.434**	**475.319**	**370.408**	**262.918**	**657.516**
w tem:						
Zboże i mąka . .	68.174	64.307	241.940	121.099	41.911	195.230
Okopowe i warzywa .	3.478	12.125	6.226	3.787	4.235	8.767
Owoce świeże i suszone .	41.655	965	27.793	1.150	16.191	1.143
Cukier . . .	174	163.285	241	89.556	105	142.834
Mięso	295	13.189	196	51.517	99	60.255
Tłuszcze zwierz. spożyw. .	32.460	22	26.472	110	23.064	1.660
Nabiał . . .	2.697	554	3.941	4.546	1.511	28.904
Jaja	982	16.178	1.653	51.326	149	131.988
Chmiel, ekstrakt i mąka chmielowa . .	3.087	3.379	1.560	7.589	2.887	10.087
Pasza dla zwierząt . .	309	6.837	6.347	20.592	5.017	48.686
II. Zwierzęta . .	**7.474**	**46.876**	**1.228**	**111.560**	**958**	**112.872**
w tem:						
Bydło rogate . . .	3.530	10.433	32	19.897	26	10.724
Trzoda chlewna . .	46	30.624	2	74.253	192	79.888
Ptactwo. . .	699	5.299	860	8.753	597	11.866
III. Produkty zwierzęce .	**150.858**	**22.939**	**111.115**	**27 539**	**106.842**	**33.883**
IV. Materjały i wyroby drzewne . . .	**10.144**	**137.106**	**10.353**	**241.837**	**6.406**	**357.589**
V. Rośliny i ich części .	**9.929**	**29.491**	**17.185**	**35.570**	**18.935**	**41.058**
VI. Materjały budowlane .	**15.519**	**4.466**	**16.732**	**3.328**	**17.637**	**5.474**
VII. Minerały oddzielnie niewymienione i wyroby z nich . .	**15.340**	**3.590**	**22.699**	**2.223**	**55.935**	**2.848**
VIII. Wyroby szklane .	**6.217**	**2.088**	**6.503**	**2.127**	**4.851**	**4.097**
IX. Paliwo, asfalt, ropa i pochodne . .	**13.868**	**342.710**	**8.721**	**234.748**	**7.752**	**585.844**
X. Gumelastyka . .	**11.624**	**329**	**16.945**	**1.055**	**20.006**	**1.956**
XI. Materjały i przetwory chemiczne nieorganiczne . . .	**26.990**	**10.948**	**37.534**	**10.931**	**38.032**	**18.719**
XII. Materjały i przetwory chem. organiczne .	**49.334**	**7.404**	**47.867**	**6.571**	**103.708**	**14.280**

Listopad — Rok 1928.

ma dni 30

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	C	**Wsz. św.**, Jul.	6—20	16—9	
2	*P*	*Dzień zaduszny*			
3	S	Huberta b., Sylw.			
4	**N**	Karola b., Mod.			
5	P	Zachar., Elżbiety	6—36	16—2	
6	W	Feliksa, Leon			
7	Ś	Amaranta			
8	C	Gotfryda, Maura			
9	P	Teodora, Ursyna			
10	S	Andrzeja z Aw.	6—45	15—55	
11	**N**	Marcina, Felic.			
12	P	5 Braci Polak.			
13	W	Stanisława Kostki			
14	Ś	Józefata, Jukund.			
15	C	Leopolda, Gert.	6—53	15—47	
16	P	Edmunda, Otm.			
17	S	Salomei, Grzeg.			
18	**N**	Anieli m., Rom.			
19	P	Elżbiety wd.			
20	W	Feliksa Wal.	7—3	15—40	
21	Ś	Alberta b w.			
22	C	Cecylji, Filomen.			
23	P	Klemensa, Lukr.			
24	S	Jana od Krzyża			
25	**N**	Katarzyny p.	7—11	15—35	
26	P	Sylwestra op.			
27	W	Walerjana			
28	Ś	Grzegorza III p.			
29	C	Saturnina			
30	P	Andrzeja, Just.	7—10	15—30	

Główne pozycje przywozu i wywozu
(dokończenie)

W tysiącach złotych 1924—1926

Towary	1924		1925		1926	
	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz	Przywóz	Wywóz
XIII. Farby, barwniki i lakiery . . .	8.010	4.762	9.736	5.014	13.761	4.989
XIV. Różne przetwory chemiczne . . .	12.123	2.851	10.339	2.110	10.894	2.797
XV. Metale i wyroby z metali . . .	105.393	139.969	89.164	148.020	77.948	240.103
XVI. Metale szlachetne .	3.155	68	2.918	55	3.106	165
XVII. Maszyny i aparaty.	93.982	6.304	101.762	12.304	89.971	13.156
Maszyny i aparaty rolnicze .	8.898	613	11.411	1.965	13.846	1.022
XVIII. Przyrządy, przewodniki i inne materjały elektrotechn. . .	22.277	566	31.806	494	46.559	754
XIX. Wyroby zegarmistrzowskie . .	2.599	52	2.579	74	1.550	88
XX. Instrumenty muzyczne	5.874	90	5.561	83	3.132	144
XXI. Broń i amunicja .	3.980	676	3 438	20	1.837	34
XXII. Środki komunik. .	38.785	8.134	47.907	1.865	32 863	709
XXIII. Papier i wyroby .	16.429	6.974	24.516	8 774	40.551	8.709
w tem:						
Surowce do wyrobu papieru .	3.096	5.108	2.867	5.062	25.037	4.700
XXIV. Książki, pisma i obrazy . . .	11.050	3.001	13.804	3.568	9.768	2.937
XXV. Materjały i wyroby włókniste . .	451.040	168.436	452.052	154.557	528.059	132.859
XXVI. Odzież i konfekcja .	68.569	9.456	64.020	7.493	26.107	6.650
XXVII. Galanterja . .	13.133	1.903	10.947	3.235	4.358	1.581
XXVIII. Instrumenty, przybory szkolne i pomocy naukowej, aparaty precyzyjne i pomiarowe .	19.753	1.240	22.849	933	13.454	601
XXIX. Towar zbiorowy .	11	2	11	29	1.478	533

Grudzień — Rok 1928.

ma dni 31

Dnia		Święta kościoła rzymsko-katolickiego	SŁOŃCE wsch. g. m.	SŁOŃCE zach. g. m.	NOTATKI
1	S	Elig. b., Natalji	7—20	15—29	
2	**N**	Bibjanny, Aurelji			
3	P	Franciszka Ks.			
4	W	Barbary, P.			
5	Ś	Anastaz., Krysp.	7—25	15—26	
6	C	Mikołaja b. i w.			
7	P	Ambrożego			
8	**S**	**Niep. P. NMP.**			
9	**N**	Leokadji, Waler.			
10	P	NMP. Loret, Jul.	7—32	15—25	
11	W	Damazego, Sab.			
12	Ś	Aleksandr., D.			
13	C	Łucji p. m. Ot.			
14	P	Izydora, Spiryd.			
15	S	Wiktora, Waler.	7—37	15—24	
16	**N**	Euzebjusza, Alb.			
17	P	Łazarza, Flor.			
18	W	Oczek. NMP.			
19	Ś	Tymot., Urbana †			
20	C	Teofila, Julj.	7—41	15—26	
21	P	Tomasza, Sew. †			
22	S	Zenona, Hon. †			
23	**N**	Wiktorji, Magd.			
24	P	Adama i Ewy			
25	**W**	**Boże Narodzenie**	7—43	15—28	
26	**Ś**	**Szczepana** p.			
27	C	Jana ap. i ew.			
28	P	Młodzianków			
29	S	Tomasza K.			
30	**N**	Sabina, Eugen.			
31	P	Sylwestra pap.	7—45	15—34	

Gospodarstwa wiejskie według wielkości i użytków

Dane G. U. S.

Powierzchnia w ha *Spis z 30. IX 1921.*

Wielkość gospodarstw według powierzchni ogólnej	Liczba gospodarstw	%	Powierzchnia ogólna		Grunty orne	Łąki	Pastwiska	Sady i ogrody	Lasy	Wody i torfowiska	Pod zabudowaniami i drogi	Nieużytki
			liczby bezwzględne	%								
Polska*) . . .	**3.261.909**	*100,0*	**30 340.669**	*100,0*	**14.439.817**	**3.107.666**	**1.657.019**	**400.876**	**7.519.115**	**304.401**	**695.034**	**2.216.741**
%			*100,0*		*47,6*	*10,2*	*5,5*	*1,3*	*24,8*	*1,0*	*2,3*	*7,3*
0,0— 0,5 *ha*	333.859	*10,23*	98.931	*0,3*	58.061	2.130	539	20.228	284	91	16.946	652
0,5— 1 „	271.986	*8,35*	208.444	*0,7*	153.797	13.350	3.127	14.973	1.758	196	19.139	2.104
1 — 2 „	502.913	*15,42*	768.235	*2,5*	569.114	71.825	22.910	28 905	12.009	931	46.110	16.431
2 — 3 „	379.437	*11,63*	962 122	*3,2*	675.165	110.803	43.815	26.774	23.308	1.498	44.591	36.168
3 — 4 „	345.790	*10,60*	1.222.152	*4,0*	816.623	151.325	64.267	28.977	36.111	2.653	53.089	69.107
4 — 5 „	276.624	*8,48*	1.248.286	*4,1*	810.797	159.899	75.458	26.191	41.930	3.030	49.899	81.082
5 — 10 „	733.256	*22,48*	5.156.848	*17,0*	3.237.591	657.724	357.331	90 596	211.982	18.485	174.202	408.937
10 — 20 „	311.529	*9,55*	4.190.220	*13,8*	2.561.247	519.201	335.573	60.329	205.298	25.071	109.952	373.549
20 — 50 „	76 436	*2,34*	2.141.374	*7,1*	1.236.491	249 004	196.636	28.776	150.131	23.734	44.394	212.208
50 —100 „	11.163	*0,34*	754.880	*2,5*	428.049	81.583	65.427	10.096	73.617	13.752	12.938	69.418
Powyżej 100 „	18.916	*0,58*	13.589.177	*44,8*	3.892.882	1.090.822	491.936	65.031	6 762.687	214.960	123.774	947.085

*) W tablicy niniejszej nie są uwzględnione grunty wspólne. Ponadto jednak spis gospodarstw wiejskich wykazał pewne braki, szczególniej w województwach wschodnich i południowych. Z tych powodów powierzchnia ogólna, podana w tablicy niniejszej, nie pokrywa się z powierzchnią administracyjną województw. Tablica nie zawiera danych dla Górnego Śląska, miasta Wilna i powiatów: Wilno-Troki, Oszmiana i Święciany woj. wileńskiego.

Dane G. U. S.

REFORMA ROLNA

Prace parcelacyjne

Obszar w ha *1919—1925*

Lata / Województwa	Rozdysponowano: Ogółem	Rozdysponowano: przez urzędy ziemskie	Rozdysponowano: przez instytucje upoważnione	Rozdysponowano: przez osoby prywatne	Rozparcelowano: ogółem	Rozparcelowano: przez urzędy ziemskie	Rozparcelowano: przez instytucje upoważnione	Rozparcelowano: przez osoby prywatne	Wyłączono od parcelacji i przeznaczono na rzecz instytucyj państwowych, komunalnych i społecznych: ogółem	Wyłączono…: przez urzędy ziemskie	Wyłączono…: przez instytucje upoważ.	Wyłączono…: przez osoby prywatne	Brak danych o charakterze rozdysponowania
Polska 1919—1925	**809,017**	**297,846**	**211,013**	**300,158**	**740,688**	**236,972**	**206,381**	**297,335**	**68,329**	**60,874**	**4,632**	**2,823**	**4,079**
1919	9,074	6,709	—	2,365	8,089	5,726	—	2,363	985	983	—	2	—
1920	46,076	16,777	8,426	20,873	42,783	13,582	8,408	20,793	3,293	3,195	18	80	765
1921	182,676	77,891	52,545	52,240	162,846	59,013	51,930	51,903	19,830	18,878	615	337	2,207
1922	196,612	58,413	60,471	77,728	176,228	41,083	58,240	76,905	20,384	17,330	2,231	823	863
1923	152,523	46,887	50,732	54,904	143,316	39,683	49,275	54,358	9,207	7,204	1,457	546	244
1924	114,526	48,763	21,460	44,303	106,993	41,718	21,201	44,074	7,533	7,045	259	229	—
1925	107,530	42,406	17,379	47,745	100,433	36,167	17,327	46,939	7,097	6,239	52	806	—
Warszawa . .	7,392	1,169	973	5,250	7,122	943	972	5,207	270	226	1	43	—
Łódź	3,920	1,985	231	1,704	3,734	1,812	231	1,691	186	173	—	13	—
Kielce	4,073	689	422	2,962	3,991	627	422	2,942	82	62	—	20	—
Lublin	7,465	2,277	1,908	3,280	6,459	1,292	1,908	3,259	1,006	985	—	21	—
Białystok . .	10,626	5,264	2,404	2,958	9,416	4,059	2,400	2,957	1,210	1,205	4	1	—
Wilno	18,919	10,593	1,098	7,228	17,948	9,645	1,098	7,205	971	948	—	23	—
Nowogródek .	15,260	7,134	3,918	4,208	13,554	5,458	3,907	4,189	1,706	1,676	11	19	—
Polesie . . .	10,681	4,142	1,274	5,265	10,370	3,841	1,274	5,255	311	301	—	10	—
Wołyń . . .	8,121	1,871	1,037	5,213	8,011	1,761	1,037	5,213	110	110	—	—	—
Poznań . . .	4,485	2,732	532	1,221	4,301	2,564	532	1,205	184	168	—	16	—
Pomorze . . .	5,178	4,434	716	28	4,793	4,051	714	28	385	383	2	—	—
Śląsk	60	—	60	—	60	—	60	—	—	—	—	—	—
Kraków . . .	1,444	5	—	1,439	1,370	4	—	1,366	74	1	—	73	—
Lwów	4,105	111	552	3,442	3,571	110	536	2,925	534	1	16	517	—
Stanisławów .	1,333	—	559	774	1,313	—	552	761	20	—	7	13	—
Tarnopol . .	4,468	—	1,695	2,773	4,420	—	1,684	2,736	48	—	11	37	—

Powiększone i nowoutworzone jednostki gospodarcze

Dane G. U. S.

Obszar w ha *1919—1925*

Lata Województwa	Powiększone gospodarstwa rolne		Nowoutworzone					
			gospodarstwa rolne		parcele robotnicze, rzemieślnicze i urzędnicze		specjalne jednostki gospodarcze	
	Liczba	Obszar użyty na powiększenie gosp. roln.	Liczba	Obszar	Liczba	Obszar	Liczba	Obszar
	Parcelacja ogółem							
Polska 1919—1925	**109,542**	**262,375**	**44,632**	**438,102**	**17,855**	**17,668**	**1,768**	**22,543**
1919	629	1,858	730	6,093	8	14	20	124
1920	6,464	19,842	2,203	20,462	581	861	61	1,618
1921	17,748	51,876	10,324	101,572	1,723	2,889	268	6,509
1922	21,023	53,095	10,920	115,212	2,270	3,580	250	4,341
1923	24,469	50,886	9,410	83,654	2,780	4,453	156	4,323
1924	20,711	46,105	5,710	54,363	2,822	3,004	828	3,521
1925	18,498	38,713	5,335	56,746	7,671	2,867	185	2,107
Warszawa . . .	429	1,406	393	4,238	5,417	1,277	6	201
Łódź	654	1,639	258	1.914	115	105	9	76
Kielce	1,137	2,134	256	1,457	330	364	15	36
Lublin	1,225	2,408	464	3,724	686	286	7	41
Białystok	1,758	4,070	504	5,151	63	56	5	139
Wilno	1,327	2,994	1,023	14,623	11	15	17	316
Nowogródek . . .	2,676	6,064	666	7,382	92	58	2	50
Polesie	1,185	4,637	424	5,533	4	1	18	199
Wołyń	2,709	4,126	463	3,733	306	145	4	7
Poznań	855	2,343	134	1,612	321	263	3	83
Pomorze	476	1,515	225	2,877	41	56	5	345
Śląsk	14	32	6	25	2	3	—	—
Kraków	644	812	44	438	131	95	4	25
Lwów	929	1,361	150	1,597	71	76	84	537
Stanisławów . . .	787	766	56	494	25	26	2	27
Tarnopol	1,693	2,406	269	1,948	56	41	4	25

Nabywcy gruntów według kategoryj.

Dane G. U S. *1925 r.*

Lata Województwa		Ogółem	Bezrolni	Małorolni	Pełnorolni	Nierolnicy
		Ogółem przy parcelacji				
Polska	1924	30,071	6,005	18,838	3,308	1,920
	1925	26,470	5,733	17,004	1,948	1 785

Dane G. U. S.

Prace regulacyjne

Obszar w ha *1919—1925*

Województwa	Likwidacja serwitutów: Liczba miejscowości	Likwidacja serwitutów: Liczba regulowanych gospodarstw	Likwidacja serwitutów: Obszar gruntów otrzymywanych za serwituty [1]	Podział wspólnot gruntowych: Liczba miejscowości	Podział wspólnot gruntowych: Liczba regulowanych gospodarstw	Podział wspólnot gruntowych: Obszar wspólnot dzielonych	Komasacja gruntów: Liczba miejscowości	Komasacja gruntów: Liczba komasowanych gospodarstw	Komasacja gruntów: Obszar komasowanych gospodarstw	Zamiana gruntów: Liczba miejscowości	Zamiana gruntów: Liczba regulowanych gospodarstw	Zamiana gruntów: Obszar zamienianych gruntów
						Zgłoszone ogółem [2]						
Polska	**4,408**	**85,893**	**93,445**	**810**	**30,905**	**57,119**	**4,270**	**218,451**	**1,827,621**	**394**	**5,266**	**12,476**
Warszawa	859	11,864	18,868	71	1,954	3,756	560	19,477	171,823	173	1,947	6,444
Łódź	682	13,511	16,279	133	4,498	7,801	173	8,126	46,419	79	808	1,405
Kielce	588	15,696	15,123	219	8,892	17,779	380	25,424	131,245	66	868	1,855
Lublin	582	18,855	16,441	121	7,872	10,672	727	50,559	388,292	28	452	992
Białystok	500	8,032	10,476	181	6,380	13,287	1,120	44,662	448,949	13	320	606
Wilno	543	3,087	4,661	16	34	191	663	13,854	138,310	15	176	207
Nowogródek	366	4,996	2,882	28	54	807	187	8,829	71,409	10	4	54
Polesie	243	7,025	238	9	153	633	255	20,785	262,044	8	58[illegible]	754
Wołyń	44	2,754	8,477	—	—	—	156	18,881	141,441	1	2	9
Poznań	—	—	—	—	—	—	14	324	4,104	—	—	—
Pomorze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Śląsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kraków	—	—	—	24	778	1,517	13	1,235	5,118	—	—	—
Lwów	—	—	—	8	290	676	21	6,295	18,467	1	100	150
Stanisławów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarnopol	1	73	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
						Ukończone						
Polska	**744**	**14,777**	**48,639**	**82**	**3,097**	**4,679**	**671**	**24.640**	**216,771**	**122**	**961**	**1,406**
Warszawa	149	1,835	5,885	4	209	165	115	3,243	30,605	47	366	628
Łódź	186	3,646	11,698	20	836	608	33	1,569	8,652	33	327	409
Kielce	173	4,469	10,905	42	1,478	3,050	37	2,190	12,590	24	96	141
Lublin	90	2,889	7,697	8	419	481	127	7,660	58,088	6	9	19
Białystok	54	915	4,833	1	16	25	245	6,950	77,487	2	29	75
Wilno	68	467	2,048	2	4	27	99	1,852	21,607	10	134	134
Nowogródek	19	269	1,274	—	—	—	8	280	2,646	—	—	—
Polesie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wołyń	5	287	4,299	—	—	—	3	511	3,794	—	—	—
Poznań	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pomorze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Śląsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kraków	—	—	—	5	135	323	3	237	431	—	—	—
Lwów	—	—	—	—	—	—	1	148	871	—	—	—
Stanisławów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarnopol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1]) Liczby podane w tej rubryce przy pracach zgłoszonych oraz pozostałych w toku i nierozpoczętych dotyczą obszaru, który przypuszczalnie będzie przeznaczony w charakterze ekwiwalentu za serwituty, w sprawach zaś ukończonych liczby te wyrażają rzeczywisty obszar gruntów otrzymanych jako ekwiwalent. [2]) Sprawy „zgłoszone ogółem" zawierają sprawy ukończone, będące w toku i nierozpoczęte oraz sprawy z jakichkolwiek względów umorzone (przyczyny formalne, cofnięcie sprawy przez stronę i t. p.)

Inwentarz żywy

Dane G. U. S. *1913—1925*

Kraje	1913 Tysiące sztuk	1925 Tysiące sztuk	1925 Na 100 ha	1925 Na 1000 ludności
		Konie		
Polska	3.496	4.000	*10,3*	*138,5*
Czechosłowacja	—	591	*4,2*	*41.4*
Austrja	318	283	*3,4*	*43,3*
Węgry	896	876	*9,4*	*104,7*
Bułgarja	478	398	*3,9*	*78,3*
Rumunja	825	1.815	*6,2*	*108.4*
Niemcy	3.807	3.915	*8,3*	*61,8*
Francja	3.334	2.880	*5,3*	*72.2*
Włochy	956	990	*3,2*	*24,4*
Hiszpanja	541	634	*1,3*	*29,1*
Anglja	1.736	1.447	*6,3*	*33,0*
Danja	535	536	*12,4*	*156,7*
Szwecja	596	728	*1,8*	*120,2*
		Bydło rogate		
Polska	8.664	8.800	*22.7*	*304,8*
Czechosłowacja	—	4.377	*31,2*	*307.2*
Austrja	2.353	2.162	*25,8*	*330,8*
Węgry	2.150	1.920	*20,7*	*229,5*
Bułgarja	1.606	1.877	*18,2*	*369.3*
Rumunja	2.667	5.049	*17,1*	*301.6*
Niemcy	18.476	17.183	*36,4*	*371,3*
Francja	15.338	14.373	*26,4*	*360,4*
Włochy	6.199	6.239	*20,1*	*153,8*
Hiszpanja	2.879	3.436	*6.8*	*157,9*
Anglja	7.726	8.034	*34,8*	*187,7*
Danja	2.254	2.758	*64,1*	*806,4*
Szwecja	2.723	2.736	*6,7*	*451,9*
		Trzoda chlewna		
Polska	5.487	5.500	*14,2*	*190,5*
Czechosłowacja	—	2.053	*14.6*	*144,1*
Austrja	1.930	1.473	*17.6*	*225,4*
Węgry	3.322	2.633	*28,3*	*314,8*
Bułgarja	527	1.090	*10,6*	*214,5*
Rumunja	1.021	3.088	*10,5*	*184,5*
Niemcy	22.534	16.160	*34,2*	*255,2*
Francja	7.529	5.793	*10,6*	*145,2*
Włochy	2.508	2.339	*7,5*	*67,7*
Hiszpanja	2.710	4.160	*8,2*	*191,1*
Anglja	2.400	2.910	*12,6*	*66,4*
Danja	1.468	2.517	*58,5*	*735,9*
Szwecja	977	1.011	*1,5*	*166,9*

Związki rewizyjne spółdzielni

Dane G. U. S. *1. I 1926 - 1927*

Nazwa związku rewizyjnego	Siedziba	1926 Spółdzielnie ogółem	1926 Spółdzielnie uwzględnione	1926 Członkowie ogółem	1926 Członkowie na 1 spółdzielnię	1926 Lustracje i rewizje	1927 Spółdzielnie ogółem	1927 Lustracje i rewizje
Ogółem	—	**7.007[1])**	**5.897[1])**	**1.926.153[1]**	**327[1])**	**5.740[1])**	**7.713[2])**	**7.019**
Związek Spółdziel. Spożywców Rz. Pol.	Warszawa	**828**	**819**	**438.996**	**536**	**903**	**846[1])**	**1.342[3])**
Zjednoczenie Związków Spółdz. Rolnicz. R. P.	"	**2.284[1])**	**1.776[1])**	**345925[1])**	**195[1])**	**1.940[1])**	**2.497[2])**	**2.423**
Zw. Rew. Polskich Spółdzielni Rolniczych	"	816	654	163.972	251	1.120	998	1.422
Zw. Spółek Rolniczych w Księstw. Cieszynsk.	Cieszyn	83	45	4.198	93	60	83	25
Zw. Rew. Spółdz. Roln.	Kraków	99	39	35.242	904	71	100	47
Krajowy Patronat Spółdzielni Rolniczych	Lwów	1.249	1.008	137.363	136	633	1.282	886
Zw. Rew. Spółdzielni Rolniczo - Handlowych	"	37	30	5.150	172	56	34	43
Unja Związków Spółdzielczych Rz. Pol.	Poznań	**952**	**847**	**675.779**	**774**	**709**	**1.060**	**798**
Związek Spółdzielni Polskich	Warszawa	238	166	69.695	420	164	323	181
Związek Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarcz.	Poznań	397	382	256.846	672	271	417	308
Zw. Rew. Spółdzielni Kółek Rolniczych	Kraków	152	139	122.029	878	183	137	198
Zw. Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospod.	Lwów	165	160	207.209	1.295	91	183	111
Związki rusińskie	—	**1.124**	**937**	**157 431**	**168**	**892**	**1.575**	**1.011**
Związek Rew. Spółdzielni Ukraińskich	Lwów	1.029	912	150.949	166	877	1.510	975
Ruski Zw. Rewizyjny	"	95	25	6.482	259	15	65	36
Związki niemieckie	—	**877**	**774**	**58.289**	**75**	**501**	**835**	**491**
Związek Spółek Niemieckich w Polsce	Łódź	76	75	3.451	46	34	81	45

[1]) Tablica ta nie obejmuje 4 spółdzielni i 1801 członków Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rolniczych w Toruniu oraz 135 spółdzielni i 18105 członków Polskiego Związku Raiffeisena w Katowicach, które to związki otrzymały prawo rewizji dopiero w 1927 r. [2]) Ponadto 46 spółdzielni Związku Rewizyjnego Spółdzielni Rolniczych w Toruniu i 163 spółdzielnie Polskiego Związku Raiffeisena w Katowicach. [3]) Łącznie z Centralą Spożywczych Stowarzyszeń Spółdzielczych Robotników Chrześcijańskich, która połączyła się ze Związkiem w 1926 r. [4]) Zlikwidowane w 1926 r.

Związki rewizyjne spółdzielni (dok.)

1. I 1926, 1927

Nazwa związku rewizyjnego	Siedziba	1926 Spółdzielnie ogółem	1926 Członkowie: Spółdzielnie uwzględnione	1926 Członkowie: Członkowie ogółem	1926 Członkowie: Na 1 spółdzielnię	1926 Lustracje i rewizje	1927 Spółdzielnie ogółem	1927 Lustracje i rewizje
Związek Społdzielni Niemieckich . . .	Poznań	363	362	32.834	91	187	359	183
Zw. Spółdz. Rolniczych na Polskę Zachodnią .	„	201	201	14.049	70	147	196	152
Zw. Spółdzielni Wiejskich Pomorza . . .	Grudziądz	189	97	6.691	69	118	150	78
Zw. Niemieckich Spółdzielni Rolniczych . .	Lwów	48	39	1.264	33	15	49	33
Związki żydowskie .	—	**572**	**551**	**211.817**	**384**	**550**	**650**	**675**
Zw. Rew. Żydowsk. Towarzystw Spółdzielcz. .	Warszawa	287	266	77.551	292	376	342	525
Powsz. Zw. Stowarzyszeń Zarobk. i Gospod. .	Lwów	285	285	134.266	471	174	308	150
Związki pozostałe .	—	**370**	**193**	**57.946**	**300**	**245**	**250**	**279**
Centrala Spoż. Stowarz. Spół. Rob. Chrześcij. .	Warszawa	47	36	17.835	490	27	—[1])	—[1])
Zw. Rew. Spółdzielni Wojskowych . . .	„	236	157	40.111	255	198	250	279
Spółdz. Zw. Kredytow. Ewangel. Spółdzielni .	„	14[2])	—	—	—	1	—	—
Zw. Spółdz. Budowlanych .	„	73[2])	—	—	—	19	—	—

[1]), [2]) Obacz uwagę [3]) na str. 32.

Personel lekarski[1]).

Dane G. U. S. *1. I 1926, 1927.*

Województwa	1. I 1926	1. I 1927	Województwa	1. I 1926	1. I 1927
Lekarze	**7.087**	**8.798**	Poznań	454	594
M. st. Warszawa	1.664	1.874	Pomorze	138	192
Warszawa	291	381	Śląsk	288	363
Łódź	572	708	Kraków	694	868
Kielce	343	439	Lwów	999	1.240
Lublin	301	391	Stanisławów	239	311
Białystok	236	309	Tarnopol	180	240
Wilno	313	390			
Nowogródek	84	116	**Lekarze dentyści**	**1.845**	**1.964**
Polesie	125	168	**Felczerzy**	**2.350**	**2.357**
Wołyń	166	214	**Akuszerki**	**6.500**	**6.857**

[1]) Zarejestrowany przez Generalną Dyrekcję Służby Zdrowia. Lekarze rządowi, samorządowi i wojskowi nie są włączeni do tablicy, o ile nie wykonywują wolnej praktyki lekarskiej.

Spożycie spirytusu

Dane G. U. S. *1925,1926.*

Polska	1925 Ogółem	1925 W tem na trunki	1926 Ogółem	1926 Na trunki	1926 Na cele przemysłowe i lecznicze	1926 Spirytus skażony	Na jednego mieszkańca litrów 100⁰ *) 1925 Ogółem	1925 W tem na trunki	1926 Ogółem	1926 W tem na trunki
	tysiące litrów 100⁰									
	49.917	41.045	57.225	44.647	3.763	8,815	1,86	1,53	2,13	1,66

*) Ludność wzięta według spisu z 30.IX 1921 r.

Spożycie tytoniu

Dane G. U. S. *1925, 1926.*

Polska	1925 Ogółem	1926**) Ogółem*)	1926**) Cygara	1926**) Papierosy	1926**) Tytoń	Na jednego mieszkańca w złotych*) 1925 Ogółem	1926**) Ogółem	1926**) Cygara	1926**) Papierosy	1926**) Tytoń
	tysiące złotyeh									
	371.141	475.043	13.226	244.581	217.236	13,65	17,47	0,49	8,99	7,99

*) Ludność wzięta według spisu z 30.IX 1921 r.
**) Nie uwzględniono w zestawieniu wyrobów importowanvch na sumę 306 tys. zł.

TERMINARZ BUDŻETOWY I PODATKOWY

Budżet związku komunalnego, stanowiący jego plan gospodarczy na dany rok obrachunkowy (budżetowy), powinien być w takim terminie ułożony, uchwalony i zatwierdzony, ażeby gospodarka odnośnego związku od samego początku roku budżetowego mogła się na nim oprzeć. Dlatego też dotyczące przepisy ustalają pewne terminy, w których poszczególne rodzaje związków komunalnych (gminy wiejskie i miejskie, powiatowe i krajowe związki komunalne) powinny dokonać poszczególnych czynności, związanych z utworzeniem budżetu. Terminy te interesują także płatników podatków komunalnych, bo przepisy budżetowe dają im prawo wglądu do preliminarzy budżetowych przed ich uchwaleniem i możność wpływania na treść tych preliminarzy. Dla ułatwienia orjentowania się w tych terminach podajemy niżej ich zestawienie.

Jeszcze ważniejszą rzeczą — zwłaszcza dla płatników podatków komunalnych — jest orjentacja w przepisach, regulujących terminy płatności podatków komunalnych. Jest to na razie — niestety — kwestja nienależycie uregulowana i budząca dużo skarg i zażaleń ze strony płatników. Postaramy się w niniejszem zestawieniu zebrać te przepisy, które dotyczą terminów płatności podatków komunalnych (względnie podatków państwowych, do których należą się związkom komunalnym dodatki lub udział).

I. TERMINY BUDŻETOWE.

(przepisy: rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 28-go czerwca 1926 r., Dz. Ust. Nr. 75, poz. 433, zmienione częściowo rozporządzeniem Ministra Spr. Wewn. z dn. 24 września 1926 r., Dz Ust. Nr. 101, poz. 587, oraz okólnik Ministra Spraw Wewn. z dn. 21 lipca 1926 r., zmieniony częściowo okólnikiem z dn. 24 września 1926 r. Nr. 95).

Termin	Czynność, której w tym terminie należy dokonać
———	Zarząd związku komunalnego układa preliminarz budżetowy w takim czasie, by mógł być uchwalony i zatwierdzony przed rozpoczęciem się roku obrachunkowego.
14 dni przed wniesieniem preliminarza pod obrady organu uchwalającego	należy wyłożyć tenże preliminarz do publicznej wiadomości i o wyłożeniu ogłosić w sposób w danej miejscowości przyjęty (np. rozplakatowanie, wybębnienie, ogłoszenie wójta przed kościołem wzgl. cerkwią i t. p.), a to celem umożliwienia płatnikom danin komunalnych przeglądania preliminarza i wnoszenia zarzutów i zastrzeżeń.

7 dni	powinien być preliminarz wyłożony do przeglądu.
1 stycznia	prekluzyjny (ostateczny) termin uchwalenia i przedłożenia władzy nadzorczej do zatwierdzenia preliminarzy budżetowych gmin wiejskich i krajowych związków komunalnych: pomorskiego i poznańskiego.
1 lutego	termin — jak wyżej — dla gmin miejskich.
1 marca	termin — jak wyżej — dla powiat. związków kom.
31 marca	wygasają wszelkie kredyty ubiegłego okresu budżetowego (dopuszczalne jednak po tym terminie likwidowanie na rachunek ubiegłego okresu budżetowego faktycznych długów, wynikłych z wykonania budżetu).
2 kwietnia	prekluzyjny termin sporządzenia „listy wierzycieli".
kwiecień	okres czasu, w którym powinny być zlikwidowane na rachunek budżetu ubiegłego okresu obrachunkowego wszelkie zaległości bierne, objęte listą wierzycieli.
30 kwietnia	należy zamknąć księgi ubiegłego okresu obrachunkowego i ustalić sumę tych zaległości biernych, które nie mogły być zrealizowane z przyczyn niezależnych od zarządu związku komunalnego.
31 lipca	ostateczny termin, do którego zarząd związku komunalnego powinien złożyć organowi uchwalającemu do rozpoznania sprawozdanie rachunkowe z wykonania budżetu za ubiegły okres obrachunkowy.

II. TERMINY PODATKOWE.

Jak już poprzednio nadmieniono, terminy płatności podatków komunalnych nie są dokładnie oznaczone i to powoduje skargi płatników, którzy nieraz rzeczywiście nie wiedzą, co i kiedy mają płacić samorządom.

a) Dodatki komunalne do podatków państwowych.

Najłatwiej jeszcze zorjentować się w terminach płatności dodatków komunalnych do podatków państwowych, bo te są płatne razem z podatkami państwowemi, przyczem sumy wpływów z dodatków komunalnych do podatków państwowych oraz odsetek i kar za zwłokę z każdego miesiąca mają być (w myśl art. 58 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom.) wypłacane uprawnionym do ich poboru związkom komunalnym w najkrótszym czasie, najpóźniej do dni 14 po upływie miesiąca.

Terminy płatności najważniejszych podatków państwowych, do których związkom komunalnym należą się dodatki, są następujące:

15 lutego — 15 marca — I rata państw. podatku gruntowego,

15 październ. — 15 listop. — II rata państw. podatku gruntowego,

(podstawa: rozp. Prez. R. P. z 24. I. 1927 r., Dz. Ust. Nr. 7, poz: 40)

do 15 dnia	następnego miesiąca po upływie każdego miesiąca kalendarzowego powinny wpłacić zaliczkę na poczet podatku przemysłowego od obrotu w wysokości podatku, przypadającego od obrotu, osiągniętego w ubiegłym miesiącu: a) oddzielne zakłady wzgl. przedsiębiorstwa przemysłowe, zaliczone do 5 pierwszych kategoryj; b) oddzielne zakłady wzgl. przedsięb. handlowe, zaliczone do I i II kategorji.
do 15 dnia	po upływie każdego kwartału kalendarzowego w wysokości conajmniej $^1/_5$ kwoty podatku, wymierzonego za ubiegły rok kalendarzowy — inni płatnicy pod. przemysł. od obrotu, przyczem mogą oni także płacić co miesiąca $^1/_{15}$ kwoty podatku, wymierzonego za rok ubiegły.
do 15 maja	płatna wymieniona wyżej zaliczka ($^1/_5$ pod. przem. od obrotu) za I kwartał. (podstawa: art. 56 ust. z dn. 15.VII. 1925 r., Dz. Ust. Nr 79, poz, 550).
do 15 maja	roku bezpośrednio następującego po roku podatkowym płatny podatek przemysłowy, obliczony przez Komisje szacunk. (podst.: art. 81 ust. z dnia 15.VII. 1925 roku, Dz. Ust. N-r 79, poz. 550).
listopad i grudzień poprzedzające rok podatk.	miesiące, w których należy nabywać świadectwa przemysłowe i karty rejestracyjne.

do 31 marca	należy rozesłać nakazy płatnicze na państwowy podatek od nieruchomości (wraz z dod. komun.)
koniec: maja sierpnia listopada lutego	termin płatności raty pod. od nieruch. za I kwartał termin płatności raty pod. od nieruch. za II kwartał termin płatności raty pod. od nieruch. za III kwartał termin płatności raty pod. od nieruch. za IV kwartał (podstawa art. 5 ustawy z dnia 1.IV. 1925 roku, Dz. Ust. Nr. 43, poz. 296 i § 4 rozp. Min. Sk. z dnia 30.IV 1925 roku, Dz. Ust. Nr. 48, poz. 333).

luty, maj, sierpień i listopad	miesiące, w których należy płacić raty kwartalne podatku od lokali za bieżący kwartał. (podstawa: art. 6 ust. z dn. 2.VIII 1926 roku, Dz. Ust. N-r 94, poz. 550).
1 maja 1 listopada	b) Udział w podatku dochodowym. Terminy płatności państwowego podatku dochodowego. (podstawa: art. 87 ust. o pod. dochod., Dz. Ust. N-r 58, poz. 411).
do 14 dni	po otrzymaniu wpływów z podatku dochodowego mają kasy skarbowe wypłacić udział, należny związkom komunalnym (art. 58, ustęp 2 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom.).

c) Podatki samoistne.

Terminy płatności samoistnych podatków komunalnych nie są ustawowo ustalone i te właśnie terminy, ustalane dowolnie przez związki komunalne, budzą najwięcej niechęci i rozgoryczenia wśród płatników.

Dążność do uregulowania terminów płatności samoistnych podatków komunalnych znajdujemy jedynie w niektórych rozporządzeniach i okólnikach. W szczególności:

Pobór *samoistnego podatku od gruntów państwowych* w b. dzielnicy rosyjskiej winien być dokonany w terminie poboru państwowego podatku gruntowego (§ 2 rozp. II, wykon. do ust. o tymcz. ureg. fin. kom., Dz. Ust. Nr. 31 z 1924 roku, poz. 317).

Pobór *samoistnego podatku od gruntów w gminach miejskich* winien być dokonany w terminie państwowego podatku gruntowego (§ 3 wymienionego wyżej rozp. wykon.).

Nakazy płatnicze powinny być w takim terminie rozesłane, aby płatnik mógł się zawczasu zorjentować w liczbie i wysokości podatków, jakie ma w danym okresie obrachunkowym uiścić na rzecz związku komunalnego.

Również z powodów wyżej przytoczonych zarząd związku komunalnego powinien w nakazach płatniczych przewidywać stałe terminy płatności rat podatków komunalnych.

Za najwłaściwsze uznać należy dwa terminy (o ile ustawy nie przewidują większej liczby terminów) płatności wszystkich danin komunalnych:

I termin w miesiącach kwiecień — maj,

II termin w miesiącach wrzesień — październik.

Możliwe wczesne i łączne powiadamianie płatników o wymierzonych kwotach podatkowych umożliwi im terminowe wpłacenie tych podatków.

Przewidywania terminów płatności podatków komunalnych w miesiącach wyżej przytoczonych jest szczególniej ważne dla rolników i powinno być ściśle przestrzegane.

Naturalnie ustalenie tych terminów nie stoi na przeszkodzie ew. prolongowaniu wpłat podatków.

(Okólnik z dn. 21 lipca 1926 r. Nr. 70, zmieniony częściowo okólnikiem z d. 24 września 1926 r. Nr. 95).

Wpłacania podatków należy żądać w takich terminach, które są najdogodniejsze dla płatników. Sprawa ta ma szczególnie duże znaczenie dla rolników ze względu na specjalne warunki ich gospodarstw (kwestja przednówka i żniw).

(pkt. 10 okólnika z dn. 17 maja 1927 r. Nr. 112).

WYCIĄGI ZE STATUTÓW WZOROWYCH SAMOISTNYCH PODATKÓW KOMUNALNYCH.

Zainkasowane kwoty *podatków od plakatów i szyldów oraz od anonsów* winni właściciele przedsiębiorstw reklamowych oraz administracje czasopism wnosić do kasy gminnej 1 i 16 każdego miesiąca.

Osoby odpowiedzialne za pobór *podatku hotelowego* winny wnieść wpływ z podatku do kasy miejskiej przy odpowiednim wykazie do dn. 20 miesiąca za pierwszą połowę, zaś do dn. 5 za drugą połowę poprzedniego miesiąca.

Zainkasowany *podatek od oświetlenia elektrycznego i gazowego* przedsiębiorca wnosi 1-go i 15-go każdego miesiąca.

Wymierzoną przez wydział pow. wzgl. magistrat *opłatę komunalną od umów o przeniesienie własności nieruchomości* winien płatnik uiścić do dni 14 po doręczeniu nakazu płatniczego. O ile zaś opłata jest pobierana przez organa, uprawnione do poboru opłaty państwowej, winna być uiszczona równocześnie z opłatą państwową.

Taki sam przepis mieści się w statucie *podatku od spadków i darowizn.*

Podatek od biletów wstępu (na publ. zabawy, rozrywki i widowiska) względnie podatek ryczałtowy, zainkasowany przez przedsiębiorcę, winien być wpłacony do kasy gminnej w przeciągu 2 dni po dniu zabawy.

Taryfy podatków i opłat stemplowych

Skala podatku dochodowego

od uposażeń służbowych, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę

L. p.	Wysokość wypłaconego wyuagrodzenia obliczona w stosunku rocznym w zł.		Stopa procentowa podatku
	ponad	do	
1	2 500	2 600	1,5
2	2 600	2 700	1,6
3	2 700	2 800	1,7
4	2 800	2 900	1,8
5	2 900	3 000	1,9
6	3 000	3 100	2
7	3 100	3 200	2,1
8	3 200	3 400	2,2
9	3 400	3 600	2,3
10	3 600	3 800	2,4
11	3 800	4 000	2,5
12	4 000	4 200	2,6
13	4 200	4 400	2,7
14	4 400	4 800	2,8
15	4 800	5 200	2,9
16	5 200	5 600	3
17	5 600	6 000	3,1
18	6 000	6 400	3,2
19	6 400	6 800	3,3
20	6 800	7 200	3,4
21	7 200	7 600	3,5
22	7 600	8 000	3,6
23	8 000	8 800	3,9
24	8 800	9 600	4,1
25	9 600	10 400	4,3
26	10 400	11 200	4,6
27	11 200	12 000	4,9
28	12 000	13 000	5,3
29	13 000	14 000	5,7
30	14 000	15 000	6,1
31	15 000	16 000	6,5
32	16 000	17 000	6,8
33	17 000	18 000	7,1
34	18 000	19 000	7,4
35	19 000	20 000	7,7
36	20 000	22 000	8
37	22 000	24 000	8,3
38	24 000	26 000	8,6
39	26 000	28 000	8,9
40	28 000	30 000	9,2
41	30 000	32 000	9,5
42	32 000	34 000	9,9
43	34 000	36 000	10,3
44	36 000	38 000	10,7
45	38 000	40 000	11,1

Skala podatku dochodowego

od dochodów fundowanych

Stopień dochodu	Wysokość dochodów w złotych		Podatek w złotych	Stopień dochodu	Wysokość dochodów w złotych		Podatek w złotych
	ponad	do			ponad	do	
1	1 500	1 550	31	38	19 000	20 000	1 540
2	1 550	1 600	33	39	20 000	22 000	1 760
3	1 600	1 700	37	40	22 000	24 000	1 992
4	1 700	1 800	41	41	24 000	26 000	2 236
5	1 800	1 900	45	42	26 000	28 000	2 492
6	1 900	2 000	50	43	28 000	30 000	2 760
7	2 000	2 100	54	44	30 000	32 000	3 040
8	2 100	2 200	59	45	32 000	34 000	3 366
9	2 200	2 400	67	46	34 000	36 000	3 708
10	2 400	2 600	75	47	36 000	38 000	4 066
11	2 600	2 800	84	48	38 000	40 000	4 440
12	2 800	3 000	93	49	40 000	44 000	5 060
13	3 000	3 200	102	50	44 000	48 000	5 712
14	3 200	3 400	112	51	48 000	52 000	6 396
15	3 400	3 600	122	52	52 000	56 000	7 112
16	3 600	3 800	133	53	56 000	60 000	7 860
17	3 800	4 000	144	54	60 000	64 000	8 704
18	4 000	4 400	162	55	64 000	68 000	9 588
19	4 400	4 800	182	56	68 000	72 000	10 512
20	4 800	5 200	202	57	72 000	76 000	11 476
21	5 200	5 600	224	58	76 000	80 000	12 480
22	5 600	6 000	246	59	80 000	88 000	14 168
23	6 000	6 600	283	60	88 000	96 000	15 936
24	6 600	7 200	324	61	96 000	104 000	17 888
25	7 200	7 800	366	62	104 000	112 000	19 936
26	7 800	8 400	411	63	112 000	120 000	22 080
27	8 400	9 200	469	64	120 000	128 000	24 320
28	9 200	10 000	530	65	128 000	136 000	24 653
29	10 000	11 000	605	66	136 000	144 000	29 088
30	11 000	12 000	684	67	144 000	152 000	31 616
31	12 000	13 000	767	68	152 000	160 000	34 400
32	13 000	14 000	854	69	160 000	168 000	37 296
33	14 000	15 000	945	70	168 000	176 000	40 304
34	15 000	16 000	1 040	71	176 000	184 000	43 424
35	16 000	17 000	1 156	72	184 000	192 000	46 656
36	17 000	18 000	1 278	73	192 000	200 000	50 000
37	18 000	19 000	1 406				

Przy dochodzie ponad 200.000 zł. podatek wynosi 50.000 zł. i oprócz tego 2.000—zł. od każdych pełnych 8.000 zł. ponad 200.000 zł.

Do podatku dolicza się o ile chodzi o dochody osób fizycznych i spadków nieobjętych

ponad	200.000	zł.	do	300.000	zł.	1½ %
„	300.000	„	„	400.000	„	2½ %
„	400.000	„	„	500.000	„	4%
„	500.000	„	„	600.000	„	5½ %
„	600.000	„	„	800.000	„	7%
„	800.000	„	„	1.100.000	„	9%
„	1.100.000	„	„	1.500.000	„	11%
„	1.500.000	„	„	2.000.000	„	13%
„	2.000.000	„	„		„	15%

od całego podlegającego podatkowi dochodu.

Podatek należy jednak wymierzać w ten sposób, aby z dochodu wyższego stopnia po potrąceniu podatku nie pozostało nigdy mniej niż zostaje z najwyższego dochodu bezpośrednio niższego stopnia, po potrąceniu podatku na ten stopień przypadającego.

O ile z dochodu ustalonego do wymiaru podatku po potrąceniu przypadającej kwoty podatkowej pozostaje mniej niż wynosi najwyższy dochód wolny od podatku, należy podatek wymierzyć i pobrać tylko w wysokości nadwyżki dochodu ponad tę najniższą granicę.

Dodatki

Do stawek państwowego podatku dochodowego nie mogą być ustanawiane dodatki na rzecz związków komunalnych.

Na obszarze jednak b. dzielnicy pruskiej i górnośląskiej części województwa śląskiego pobiera się dodatki do państwowego podatku dochodowego na rzecz gmin i powiatowych związków komunalnych.

Dodatki te wynoszą przy dochodzie podatkowym:

ponad	1.500	zł.	do	24.000	zł.	4% dochodu
„	24.000	„	„	88.000	„	4,5%
„	88.000	„	„			5%

Taryfa opodatkowania spadków i darowizn.

Pozycja	OKREŚLENIE PODATKU WEDŁUG JEGO ZNAMION OSOBIST., W SZCZEGÓLNOŚCI WEDŁUG JEGO STOSUNKU DO SPADKODAWCY LUB DARUJĄCEGO	Czysta wartość otrzymanego mająt. w złotych														
		Do 3 tysięcy	Ponad 3 do 5 tysięcy	Ponad 5 do 10 tysięcy	Ponad 10 do 20 tysięcy	Ponad 20 do 50 tysięcy	Ponad 50 do 100 tysięcy	Ponad 100 do 200 tysięcy	Ponad 200 do 500 tysięcy	Ponad 500 do 1 miljona	Ponad 1 do 2 miljon.	Ponad 2 do 5 miljon.	Ponad 5 do 10 miljon.	Ponad 10 do 20 miljon.	Ponad 20 do 50 miljon.	Ponad 50 miljon.
		Podatek wymierza się według poniższej stopy proc.														
		a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o
1	Małżonek zstępny . . .	—	—	—	2	4	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2	Wstępny przysposobiony zięć lub synowa . . .	--	6	7	8	9	10	11	12	13	15	17	19	21	23	25
3	Rodzeństwo rodzone lub przyrodnie. Dzieci rodzeństwa. Pasierb. . .	—	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30	32	34	36
4	Krewni do 4 stopnia, wyżej nie wymienieni (rodzeństwo rodziców, rodzeństwo dziadków, wnukowie rodzeństwa, rodzeństwo stryjeczne lub cioteczne).	—	14	16	18	20	22	24	26	28	30	33	36	39	42	45
5	Inni	—	20	22	25	28	31	34	37	40	43	46	49	52	56	60

Taryfa opłat stemplowych.

Samorząd

Nie podlegają opłacie:

1) (art. 120, punkt 1) obligacje oraz innego rodzaju obligi związków samorządowych,

2) (art. 120, punkt 2) obligacje (listy zastawne, obligacje komunalne i innego rodzaju obligacje fundowane) wydane związkowi samorządowemu przez instytucję, emitującą tytułem pożyczki,

3) (art. 144, punkt 2) podania wnoszone przez związki samorządowe do urzędów państwowych,

4) (art. 160, p. 3) świadectwa urzędowe wydawane związkom samorządnym przez urzędy państwowe — z wyjątkiem wtóropisów, odpisów i wyciągów.

5) Podania wnoszone do urzędów państwowych w sprawach wyborów do ciał reprezentacyjnych i samorządowych, oraz świadectwa urzędowe, wydawane przez urzędy państwowe w tych sprawach.

6) Podania, wnoszone do urzędów samorządowych w sprawach, należących do ich zakresu działania, nie podlegają opłatom w myśl ustawy o opłatach stemplowych, nawet w tym wypadku, gdy dla rozstrzygnięcia sprawy jest niezbędny udział władzy państwowej.

7) Świadectwa wydawane przez związki samorządne z wyjątkiem wyciągów i innych świadectw z aktów stanu cywilnego.

Kościoły i gminy wyznaniowe.

(art. 144, p. 3; art. 160, p. 3) podania, wnoszone przez kościoły i gminy wyznaniowe, przez państwo polskie uznane, i świadectwa urzędowe, im wydawane, z wyjątkiem wtóropisów, odpisów i wyciągów — opłacie nie podlegają.

Rozbudowa.

Nie podlegają opłacie:

1) (art. 54 punkty 4 i 5). Umowy sprzedaży wzgl. kontrakty zamiany oraz akty wywłaszczenia — na mocy których gmina:

a) nabywa nieruchomości celem budowy domów mieszkalnych (art. 4 -6 ustawy z dn. 29. IV. 1925 r. Dz. U. Nr. 51, poz. 346),

b) nabywa grunty niezbędne do wykonania planu regulacji ulic, zatwierdzonego przez właściwą władzę, albo do budowy szkół i domów ludowych.

c) kupuje nadwyżki gruntów, ujawnione drogą postępowania, przewidzianego w ustawie z dn. 28. XII. 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. R. P. Nr. 1, poz. 1 z 1926 r.), a położone w sferze interesów mieszkaniowych miast i osad przemysłowo - fabrycznych oraz grunty państwowe, położone w owej sferze interesów (art. 4 i 11 powołanej pod literą „a" ustawy z dn. 29. IV. 1925 r. oraz art. 7 powołanej ustawy z dn. 28. XII. 1925 r.),

d) sprzedaje lub wydzierżawia spółdzielczym stowarzyszeniom mieszkaniowym, instytucjom społecznym, osobom prywatnym lub spółkom nieruchomości pod budowę domów mieszkalnych (art. 4, punkt „a" powołanej ustawy z dn. 29 kwietnia 1925 r.).

2) (art. 54, punkty 6 i 7). Sprzedaż budynku niewykończonego, jeżeli pismo, stwierdzające sprzedaż, sporządzono w ciągu 8 lat od dnia rozpoczęcia budowy, t. j. od dnia rozpoczęcia robót technicznych celem położenia fundamentów, jak również pierwsza po ukończeniu budowy sprzedaż budynku wykończonego, jeżeli pismo, stwierdzające sprzedaż, sporządzono w ciągu lat 8 od dnia, w którym zaczęto budynku używać.

Uwolnienie to tyczy się budynków mieszkalnych, oraz budynków, przeznaczonych do celów przemysłowych i handlowych, obejmuje również grunt, na którym budynek stoi oraz podwórze; nie tyczy się nadbudówek i przybudówek. Osoba, powołująca się na uwolnienie od opłaty, ma udowodnić warunki uwolnienia, a mianowicie, przedstawić zaświadczenie właściwego urzędu pierwszej instancji, mającego nadzór nad budownictwem.

3) (art. 69, p. 6). Umowa, na mocy której gmina kupuje materjały budowlane.

4) (art. 69, p. 6). Umowy, na mocy których gmina sprzedaje materjały budowlane spółdzielczym stowarzyszeniom mieszkaniowym, instytucjom spółdzielczym oraz osobom prywatnym lub spółkom.

5) (art. 73, punkt 5). Rachunek, stwierdzający wykonanie umowy, wymienionej wyżej w punkcie 4.

6) a) (art. 120, punkt 4). Listy zastawne oraz obligacje mieszkaniowe, wydawane na mocy art. 12 ustawy o rozbudowie miast z dn. 29 kwietnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 51, p. 346),

b) (art. 120, p. 4). Obligi w przedmiocie kredytu budowlanego, udzielonego na mocy powołanego art. 12.

c) (art. 122). Weksle własne nie na zlecenie wystawiane w granicach tegoż kredytu,

d) (art. 120, punkt 4). Obligi w przedmiocie kredytu amortyzacyjnego, długoterminowego, udzielonego celem konwersji kredytu, wymienionego w punktach b, c.

7) (art. 137, punkt 7, art. 139). Pokwitowania, stwierdzające spłatę kapitału lub odsetek w przypadkach, wymienionych wyżej w punkcie 6, jak również — w tychże przypadkach — zezwolenie na wykreślenie wpisu w księdze wieczystej.

Spółdzielnie.

(Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 111, poz. 733).

Nie podlegają opłacie:

1) (art. 139). Dokumenty umowne, ustalające stosunek między spółdzielnią a jej członkiem, a mianowicie: oświadczenie (deklaracja) w przedmiocie przystąpienia do spółdzielni oraz deklaracje co do dalszych wkładów (art. 17 ustawy o spółdzielniach), jak również pismo, stwierdzające przyjęcie do spółdzielni (art. 20 ustawy o spółdzielniach):

a) zasadniczo,

b) jeżeli są sporządzone lub uwierzytelnione notarjalnie lub sądownie.

2) Wpłaty na udziały członków,

3) (art. 118, 136, 137 punkty 10, 13, 14). Pokwitowanie, którem

a) spółdzielnia stwierdza wpłatę na udział (art. 16 i 21 ustawy o spółdzielniach) albo

b) dopłatę (art. 58 ustęp 2 ust. o spółdz.),

c) którem członek spółdzielni potwierdza zwrot udziału (art. 27 ust. o spółdz.) albo

d) zwrot dopłaty (art. 58 ustęp 5 ust. o spółdz.) albo

e) wypłacenie udziału w zyskach (art. 57 ust. o spółdz.),

f) którem spółdzielnia kredytowa potwierdza całkowitą lub częściową spłatę pożyczki, udzielonej członkowi albo uiszczenie odsetek przy takiej pożyczce,

g) pokwitowanie w przedmiocie należności spółdzielni za towary, dostarczone lub dostarczyć się mające członkowi, albo należności członka za towary, oddane spółdzielni do komisowej sprzedaży (choćby członek był spółdzielnią), w szczególności znaczki, wydawane przez spółdzielnię celem kontroli zakupów członkowskich jako też pokwitowania w przedmiocie sumy, wypłaconej przez spółdzielnię członkowi wzamian za towar jej zwrócony — pod warunkiem, że sprzedaż lub zakupno towaru przez spółdzielnię mieści się w granicach jej działalności podstawowej, określonej statutem,

h) wogóle pokwitowania, tyczące się stosunków prawnych między spółdzielnią a jej członkami, o ile te stosunki mieszczą się w granicach działalności podstawowej, określonej statutem,

i) pokwitowania, tyczące się obrotu oszczędnościowego i czekowego spółdziel-

ni, należących do związku rewizyjnego (art. 68 i 70 ustawy o spółdz.) w szczególności też pisma, któremi spółdzielnia taka stwierdza przyjęcie pieniędzy na oprocentowanie.

4) (art. 73 i 74). Rachunek, stwierdzający:

a) należności za towary sprzedane członkowi lub za towary przez spółdzielnię od kogokolwiek kupione albo otrzymane w komis — o ile sprzedaż względnie kupno mieści się w granicach podstawowej działalności, określonej statutem.

Podlegają opłacie:

5) Obligi i weksle (art. 114, 116, 117, 124),

a) pisma. stwierdzające otrzymanie pożyczki od "instytucji drobnego kredytu", t. j. od spółdzielni, należącej do związku rewizyjnego (art. 68 i 70 ust. o spółdzielniach), której podstawowem zadaniem statutowem jest udzielanie członkom pożyczek oraz przyjmowanie wkładów pieniężnych, podlegają opłacie w wysokości 0,3% od sumy zobowiązania, dopóki wysokość kredytu, jaki może być udzielony jednemu członkowi (art. 46 punkt 2 ust. o spółdz.) nie przewyższa kwoty, którą określi rozporządzenie; p. nadto niżej lit. c, d,

b) oblig, stwierdzający otrzymanie pożyczki od spółdzielni, ale nie posiadający cech, wymienionych w punkcie a) podlega opłacie według zasad, podanych pod hasłem obligi ze zmianami, podanemi niżej pod literami c, d (zasady, podane pod literą c, d, tyczą się również obligów wymienionych pod literą a).

c) Minister Skarbu może na wniosek związku rewizyjnego zezwolić, aby spółdzielnie, należące do związku i mogące udzielać pożyczek tylko swym członkom, uiszczały opłaty (w wysokości 0,5% lub 0,3%) gotówką za pośrednictwem związku rewizyjnego; zezwolenie może być jednak każdego czasu odwołane.

d) Minister Skarbu może zezwolić, aby spółdzielnie kasowały znaczki stemplowe na obligach przez przepisanie datą skasowania oraz odciskiem swej pieczęci jak również, aby kasowały znaczki stemplowe na wekslach.

Wolne od opłaty.

e) Poręka przy pożyczce, udzielonej przez spółdzielnię członkowi,

6) (art. 142 punkt 13). Podania, wnoszone przez spółdzielnie i przez związki rewizyjne do Rady Spółdzielczej w zakresie jej właściwości, jakoteż wnoszone przez związki rewizyjne do innych władz państwowych w sprawach spółdzielni.

Reforma i meljoracje rolne.

Wolne od opłaty:

1) (art. 52, p. 1, 6; art. 54 p. 2, 3; art. 58; art. 61). Umowy oraz orzeczenia władz ziemskich, stanowiące tytuł przejścia własności nieruchomości.

a) tyczące się nabycia nieruchomości przez Skarb Państwa lub przez Państw. Bank Rolny na zasadzie przepisów o reformie rolnej;

b) mające na celu regulację struktury gospodarstw rolnych, jako to: scalenie gruntów, likwidację serwitutów, zamianę gruntów, jeżeli podlegają zatwierdzeniu przez władze ziemskie,

Podlegają opłacie:

c) stanowiące tytuł przejścia własności przy parcelacji, przeprowadzonej na zasadzie przepisów o reformie rolnej; od ceny sprzedaży — 1%,

2) sprzedaż karłowatego gospodarstwa celem uzupełnienia innego karłowatego gospodarstwa, jeżeli przedstawiono zaświadczenie okręgowego urzędu ziemskiego, stwierdzające, że sprzedawcy przyznano kredyt na zasadzie ustępu 2 art. 74 ustawy z dn. 28.XII. 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. R. P. z 1926 r. nr. 1 poz. 1): od ceny sprzedaży 1%.

Wolne od opłaty:

3) (art. 120 p. 4). Obligacje oraz innego rodzaju obligi, tyczące się pomocy kredytowej, przewidzianej w ustawach: o wykonaniu reformy rolnej, o nadaniu ziemi żołnierzom wojska polskiego oraz o scalaniu gruntów,

4) (art. 137 p. 7; art. 139). Pokwitowania, stwierdzające spłatę kapitału lub odsetek w przypadkach, przewidzianych w punkcie 3 oraz zezwolenia na wykreślenie wpisu w księdze wieczystej w tychże przypadkach,

5) (art. 142, punkty 9 i 10). Podania w sprawie przejęcia przez Skarb Państwa nieruchomości na cele parcelacji i osadnictwa, wnoszone przez osoby, których majątek ulega przejęciu, w sprawie nadania ziemi na mocy ustawy o wykonaniu reformy rolnej, jakoteż w sprawach, tyczących się pomocy kredytowej dla osadników.

6) (art. 120, p. 4; art. 137, p. 7; art 139; art. 142, p. 1; art. 160, p. 1)
a) obligi, stwierdzające otrzymanie pożyczki z „państwowego funduszu kredytu na meljoracje rolne" (ustawa z dn. 22.VII.1925 r. Dz. U. R. P. Nr. 88 p.609);

b) pokwitowania, stwierdzające spłatę kapitału lub odsetek — przy pożyczce wymienionej w p. 1, jak również zezwolenie na wykreślenie wpisu w księdze wieczystej,

c) podania i świadectwa urzędowe w sprawie meljoracyj rolnych.

Podania.

Wnoszone do urzędów państwowych.

1) Zasadniczo podlegają opłacie 3 zł. od każdego załącznika, jakoteż od każdego dalszego egzemplarza (duplikatu) podania i odpisu podania, wraz z niem złożonych, po 50 gr. Ilość arkuszy jest bez znaczenia.

2) Podanie ponowne, przy którem jedynie zostają złożone załączniki, potrzebne do załatwienia pierwszego podania, nie podlegają opłacie; od załączników opłaca się jednak po 50 gr.

Nie podlegają opłacie:

3) Podania, zawierające wnioski w sprawach publicznych albo wiadomości, udzielone w sprawie publicznej w myśl obowiązującego przepisu lub na żądanie władzy — w szczególności podania w sprawach budowy szkół, regulacji rzek, zabudowania górskich potoków, meljoracyj rolnych, budowy mostów i t. p.;

4) Podania: tyczące się wyborów do Sejmu i Senatu, do ciał reprezentacyjnych samorządowych i do komisyj podatkowych;

5) w sprawach służby wojskowej, osobistych świadczeń wojennych i obowiązku odstępowania na rzecz państwa zwierząt pociągowych i wozów,

6) osób, które pozostają lub pozostawały w służbie państwa lub związków samorządnych oraz członków rodzin tych osób, w sprawach, tyczących się stosunku służbowego, jak również podania o posady w urzędach państwowych,

7) w sprawach nauki, szkolnictwa i oświaty pozaszkolnej;

8) tyczące się ustawowo nakazanych zwolnień, obniżeń lub odroczeń w zakresie danin publicznych;

9) o zwrot daniny publicznej, nienależnie pobranej, jeżeli ją uiszczono bez wymiaru urzędowego lub w kwocie wyższej niż ustalona urzędownie;

10) w sprawach nadania ziemi na mocy ustawy o wykonaniu reformy rolnej, nadania ziemi żołnierzom wojska polskiego lub inwalidom wojennym, jakoteż w sprawach, tyczących się pomocy kredytowej dla osadników i reemigrantów;

11) w sprawach przymusowego wywłaszczenia na użytek publiczny, jak również w sprawie przejęcia przez skarb państwa nieruchomości na cele parcelacji i osadnictwa, wnoszone przez osoby, których majątek ulega wywłaszczeniu lub przejęciu;

12) tyczące się ubezpieczeń przymusowych,

13) w sprawach, należących do zakresu działania Min. Pracy i Op. Sp. i podwładnych temuż Ministerstwu urzędów, o ile zawierają prośbę o pracę, ochronę lub opiekę, albo zgłoszenie zapotrzebowania pracowników, lub o ile tyczą się rejestracji związków zawodowych i pracowniczych kas przezorności, jak również w sprawach, tyczących się umów zbiorowych;

14) wnoszone przez spółdzielnie i przez związki rewizyjne do Rady Spółdzielczej w zakresie jej właściwości, jakoteż wnoszone przez związki rewizyjne do innych władz państwowych w sprawach spółdzielni;

15) tyczące się spraw, należących do zakresu działania instruktora stowarzyszeń przemysłowo - rzemieślniczych;

16) tyczące się czynów, za które grozi kara, przewidziana w kodeksie karnym, albo w przepisach administracyjnych lub skarbowych, w szczególności też występków i wykroczeń służbowych;

17) osób, których stan niezamożności jest niewątpliwie znany urzędowi, mającemu załatwić podanie, jeżeli uiszczenie opłaty nie jest możliwe, bez dotkliwego uszczerbku majątkowego;

18) osób, dotkniętych klęską żywiołową o zapomogi lub ulgi;

19) w sprawach pomocy państwowej na odbudowę budynków, zniszczonych lub uszkodzonych na skutek działań wojennych;

20) wnoszone na mocy ustawy o organizacji odbudowy technicznej wsi, miast i miasteczek (Dz. U . R. P. Nr. 24, p. 143 z r. 1920): w sprawie świadczeń przymusowych, wywłaszczenia lub regulacji działek budowlanych;

21) w sprawach publicznych zgromadzeń i wykładów;

22) o wydanie świadectw, których posiadanie jest nakazane przez obowiązujące przepisy ze względów publicznych, świadectw szczepienia ospy oraz świadectw ubóstwa;

23) o zaświadczenie na wtóropisie, odpisie lub tłumaczeniu, iż opłatę stemplową od pisma pierwszego uiszczono;

24) wnoszone przez urzędy państwowe imieniem skarbu Rzeczypospolitej;

25) wnoszone przez związki komunalne i inne związki przymusowe, mające siedzibę na obszarze Rzeczypospolitej;

26) podania kościołów i gmin wyznaniowych, przez państwo polskie uznanych;

27) fundacyj, zakładów i zrzeszeń, prawnie istniejących i posiadających siedzibę w Polsce, których zadanie stanowi wyłącznie wykonywanie kultu religijnego albo działalność naukowa, oświatowa lub dobroczynna;

28) podania o zatwierdzenie statutu fundacji, zakładu lub zrzeszenia, wymienionego w punkcie 27;

29) gminnych kas pożyczkowo - oszczędnościowych;

30) w postępowaniu tyczącem się uregulowania struktury drobnych gospodarstw rolnych. (scalania gruntów, podziału wspólnot, likwidacji lub ścisłego określenia rozmiaru serwitutów, zamiany gruntów) oraz w postępowaniu Urzędów Ziemskich, objemującem prace techniczne (art. 31 ustawy z dn. 11.VIII. 1923 r. Dz. U . R. P. Nr. 90, poz. 706):

Gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe.

1) (art. 116) pisma, stwierdzające otrzymanie pożyczki od gminnej kasy pożyczkowo - oszczędnościowej: od sumy zobowiązania opłata wynosi 0,3%.

W o l n e o d o p ł a t y

2) (art. 118) pisma, stwierdzające przyjęcie przez gminną kasę pożyczkowo-oszczędnościową pieniędzy na oprocentowanie.
3) (art. 137, punkt 13) pokwitowania tyczące się obrotu oszczędnościowego gminnych kas pożyczkowo - oszczędnościowych.
4) (art. 144, punkt 5) podania gminnych kas pożyczkowo - oszczędnościowych oraz
5) (art. 160) świadectwa urzędowe im wydawane — z wyjątkiem wtóropisów, odpisów i wyciągów.

Podpisy (art. 158).

Poświadczenie własnoręczności podpisów lub znaków ręcznych:
1) podlega — jeśli własnoręczność poświadczył sąd — przepisom o opłatach sądowych;
2) jeżeli poświadczył notarjusz, to poświadczenie własnoręczności jak również dokonane jednocześnie poświadczenie zdolności osobistej jest wolne od opłaty;
3) jeżeli poświadczył inny urząd państwowy, to opłata wynosi: przy jednym podpisie 1 zł., przy dwóch — 2 zł. i przy trzech lub więcej podpisach 3 zł.

Rachunki (art. 72 — 74, 90, 91).

1) Wysokość opłaty: jeżeli umowę, której wykonanie rachunek stwierdza, zawarł bądź wystawca bądź odbiorca rachunku w zakresie swego przedsiębiorstwa, podlegającego podatkowi przemysłowemu lub ustawowo zwolnionego od tego podatku — z wyjątkiem przypadków kupna lasu na wyrąb;

Przy należności nie przewyższającej 20 zł. rachunek jest wolny od opłaty.

przy	należności	ponad	20	zł.	do	50	zł.	rachunek	jest	0,10	zł.
„	„	„	50	„	„	100	„	„	„	0,20	„
„	„	„	100	„	„	150	„	„	„	0,30	„
„	„	„	150	„	„	200	„	„	„	0,40	„
„	„	„	200	„	„	250	„	„	„	0,50	„
c	„	„	250	„	„	300	„	„	„	0,60	„
„	„	„	300	„	„	350	„	„	„	0,70	„
„	„	„	350	„	„	400	„	„	„	0,80	„
„	„	„	400	„	„	450	„	„	„	0,90	„
„	„	„	450	„	„	500	„	„	„	1,—	„

przy należności ponad	500 zł.	do	550 zł.	rachunek jest	1,10	zł.
" " "	550 "	"	600 "	" "	1,20	"
" " "	600 "	"	650 "	" "	1,30	"
" " "	650 "	"	700 "	" "	1,40	"
" " "	700 "	"	750 "	" "	1,50	"
" " "	750 "	"	800 "	" "	1,60	"
" " "	800 "	"	850 "	" "	1,70	"
" " "	850 "	"	900 "	" "	1,80	"
" " "	900 "	"	950 "	" "	1,90	"
" " "	950 "	"	1000 "	" "	2,00	"
" " "	1000 od każdych pełnych lub zaczętych 50 złotych po			. . . .	0,10	"

2) Rachunki szpitali, nie będących przedsiębiorstwami zarobkowemi, w przedmiocie kosztów leczenia wolne są od opłaty.

Pokwitowania.

(art. 72, 87, 90, 93, 95, 114, 118, 136 - 139, 149).

Pokwitowania z odbioru pieniędzy, papierów wartościowych i innych przedmiotów:

1) zasadniczo: a) gdy pokwitowanie stwierdza odbiór przedmiotów, których wartość nie przewyższa 50 zł. — wolne od opłaty,
b) przy wartości wyższej — opłata wynosi 20 gr.

Wolne od opłaty.

2) Pokwitowania, wiążące się ze stosunkami ubezpieczeniowemi, gdy zakład ubezpieczeń ma w Polsce siedzibę lub przedstawicielstwo, a mianowicie, stwierdzające: uiszczenie premji lub innej kwoty, do której uiszczenia ubezpieczający jest obowiązany wobec zakładu ubezpieczeń; wypłatę sumy ubezpieczenia lub bonusu; zwrot sum, zapłaconych zakładowi ubezpieczeń — a mianowicie, zwrot na skutek niedojścia do skutku ubezpieczenia albo na skutek rozwiązania lub zmiany stosunku ubezpieczeniowego.

3) stwierdzające odbiór wynagrodzenia za świadczenie, stanowiące obowiązek publiczno-prawny.

Weksle (art. 122—125).

Weksle wystawione w Polsce: zasadniczo

przy sumie wekslowej do	50 zł.			0,20	zł.
" " " ponad	50 zł.	do	100 zł.	0,30	"
" " " "	100 "	"	200 "	0,60	"
" " " "	200 "	"	300 "	0,90	"

przy	sumie	wekslowej	ponad	300	zł.	do	400	zł.	1,20	zł.
„	„	„	„	400	„	„	500	„	1,50	„
„	„	„	„	500	„	„	600	„	1,80	„
„	„	„	„	600	„	„	700	„	2,10	„
„	„	„	„	700	„	„	800	„	2,40	„
„	„	„	„	800	„	„	900	„	2,70	„
„	„	„	„	900	„	„	1000	„	3,—	„
„	„	„	„	1000	„	„	2000	„	6,—	„
„	„	„	„	2000	„	„	3000	„	9,—	„
„	„	„	„	3000	„	„	4000	„	12,—	„
„	„	„	„	4000	„	„	5000	„	15,—	„
„	„	„	„	5000	„	„	6000	„	18,—	„
„	„	„	„	6000	„	„	7000	„	21,—	„
„	„	„	„	7000	„	„	8000	„	24,—	„
„	„	„	„	8000	„	„	9000	„	27,—	„
„	„	„	„	9000	„	„	10000	„	30,—	„

Przy sumie wekslowej przewyższającej 10.000 złotych należy uiścić po 3 zł. od każdego pełnego lub zaczętego tysiąca sumy wekslowej.

Taryfa pocztowa

Przesyłki listowe.

Listy zwykłe prywatne: do 20 g. . . . . . . 25 gr.
ponad 20 g. do 250 g. . . . . . 50 „
ponad 250 g. do 500 g. . . . . . 80 „
Urzędowe: do 20 g. . . . . 25 „
ponad 20 g. do 250 g. . . . . . . 50 „
ponad 250 g. do 2000 g. . . . . 70 „
Rozmiar listów w każdym kierunku 45 cm.
rulony długość do 75 cm., średnica do 10 cm.
Kartki pocztowe: pojedyńcze . . . . 15 „
z odpowiedzią . . . . . . 30 „
Wymiary: największy 15 × 10,5 cm.
najmniejszy 10 × 7 cm.
Druki prywatne: do 25 g. . . . . 5 „
do 50 g. . . . . 10 „
do 100 g. . . . . 15 „
do 250 g. . . . . 25 „
do 500 g. . . . . 50 „
do 1000 g. . . . . 60 „
ponad 1000 do 2000 g. (tylko pojedyńczo wysyłane tomy) . 70 „
Urzędowe: do 25 g. . . . . 5 „
do 50 g. . . . . 10 „
do 100 g. . . . . 15 „
do 250 g. . . . . 25 „
ponad 250 do 2000 g. . . . . 40 „
Najwyższa waga 2 kg.
Waga pojedyńczo wysyłanych tomów może wynosić 3 kg.
Wymiary jak dla listów.

Paczki

Prywatne i urzędowe zwykłe:
do 1 kg. . . . . 1 zł.
ponad 1 kg do 5 kg . . . . 2 „
ponad 5 kg do 10 kg . . . . 3 „
ponad 10 kg do 15 kg . . . . 5 „
ponad 15 kg do 20 kg . . . . 5 „

Za paczki, zawierające urzędowe wydawnictwa polskie i zagraniczne jak i podręczniki szkolne pobiera się opłatę od wagi o 50% niższą.
Ochronne: opłata od wagi o 50% wyższa.

Przekazy pocztowe zwykłe, pobraniowe i zleceniowe.

Do 10 zł. . . . . — zł. 15 gr.
ponad 10 zł. do 25 zł. . . . . — „ 30 „
ponad 25 zł. do 50 zł. . . . . — „ 45 „

ponad 50 zł. do 100 zł.	— zł.	65 gr
ponad 100 zł. do 250 zł.	— „	90 „
ponad 250 zł. do 500 zł.	1 „	30 „
ponad 500 zł. do 750 zł.	1 „	75 „
ponad 750 zł. do 1000 zł.	2 „	15 „
oraz opłata dodatkowa bez względu na wysokość przekazazanej kwoty	— zł.	5 gr.

Telegraficzne.

Oprócz należności, jak wyżej, należność manipulacyjna za sporządzenie telegramu przekazowego — 20 gr.; pozatem a) należność telegraficzna za telegram przekazowy i ew. korespondencję osobistą, b) oraz za pospieszne doręczenie, o ile nie chodzi o przekazy adresowane poste-restante lub do miejscowości, należącej do zamiejscowego okręgu doręczeń.

Taryfa telegraficzna

Za telegramy miejscowe i zamiejscowe (państwowe i prywatne) zwykłe:

opłata od wyrazu	zł. 0,15
Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata	„ 0,50

Za telegramy prywatne pilne = D =

opłata od wyrazu	„ 0,45
Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata	„ 0,50

Za zapłaconą odpowiedź = RPx = opłata w dowolnej wysokości.

Za telegramy prasowe:

opłata od wyrazu	„ 0,08
Nadto od każdego telegramu opłata zasadnicza	„ 0,25

Za telegramy prasowe Polskiej Agencji Telegraf.:

opłata od wyrazu	„ 0,03
Nadto od każdego telegramu opłata zasadnicza	„ 0,25

Za telegramy listowe = LT =

opłata od wyrazu	„ 0,08
najmniej jednak za 20 wyrazów t. j.	„ 1,60
Nadto od każdego telegramu zasadnicza opłata	„ 0,25

Za telegramy o kilku adresach = TMx = oprócz normalnej opłaty za telegram dopłata za każdy odpis 50 wyrazów lub część tychże:

za telegram zwykły	„ 0,50
za telegram pilny	„ 1,—

Za telegramy nadawane telefonem przez abonentów za każde 100 słów słów lub część tychże	„ 0,50
Za cofnięcie telegramu jeszcze nie odtelegrafowanego	„ 0,30
Za doręczenie telegramu z adresem niedokładnym	„ 0,30

Blankiety nadawcze wydaje się bezpłatnie.

Taryfa telefoniczna

Opłata wynosi za rozmowy miejscowe bez ograniczenia czasu prowadzone z rozmównicy . . . . zł. 0,15

Za rozmowy międzymiastowe zwykłe 3 minutowe:

na odległość do 25 km. . . . . „ 0,50

„ „ „ 50 „ . . . . „ 0,90

„ „ „ 100 „ . . . . „ 1,50

„ „ „ 200 „ . . . . „ 2,70

i za każde dalsze 100 „ . . . . , . . „ 0,60

Za rozmowy pilne pobiera się opłatę potrójną.

Oprócz wyżej wykazanych opłat obowiązuje od każdej międzymiastowej rozmowy państwowej lub prywatnej opłata dodatkowa, a mianowicie:

Za wezwanie do rozmównicy osoby, nie abonującej telefonu, zamieszkałej w miejscowym okręgu doręczeń, oprócz opłaty za rozmowę piątą część opłaty, przypadającej na 3 minutową rozmowę zwykłą do danej miejscowości oraz za posłańca 1 zł.

Za cofnięcie zgłoszonej rozmowy pobiera się $^1/_5$ opłaty przypadającej za jednostkę zwykłej rozmowy.

Za połączenie poza godzinami urzędowemi:

jednorazowo podczas przerwy bądź obiadowej, bądź nocnej zł. 0,40

Miary i wagi

Miary długości

Polskie:

Pręt = $2\frac{1}{2}$ sążniom — 15 stopom
Sążeń = 3 łokciom = 6 stopom
Łokieć = 2 stopom
Stopa = 12 calom
Cal = 12 linjom.

Metryczne:

Kilometr = 1000 metrom
Metr = 100 centymetrom (cm)
Centymetr = 10 milimetrom.

Porównanie miar polskich z metrycznemi.

14 wiorst = 15 kilometrom
Pręt = 4 metrom i 32 centymetrom
Łokieć = 57,6 centymetrom
Stopa = 28,8 centymetrom
Cal 2,4 centymetrom
Kilometr = $^{14}/_{15}$ wiorsty
Metr = 41,6 calom = niespełna $3\frac{1}{2}$ stopy
Centymetr = 0,416 (trochę więcej niż $^{4}/_{10}$) cala

Miary powierzchni.

Polskie:

Włóka = 30 morgom
Mórg = 300 prętom kwadratowym
Pręt kw. = $56\frac{1}{4}$ łokcia kw. = 225 stopom kw.
Stopa = 144 calom kwadratowym.

Metryczne:

Hektar (ha) = 100 arom = 10,000 metrów kw.
Ar = 100 metrom kw.

Porównanie miar powierzchni.

Mórg = 5,598 metrom kw. = niespełna $^{6}/_{10}$ hektara
Pręt kw. = 18,66 metrom kw.
Hektar (ha) = 1,786 morga, trochę więcej niż $1\frac{3}{4}$ morga = 536 prętom kw.
Ar = 5,36 prętom kw. = nieco więcej niż $5\frac{1}{4}$ prętom kw.

Miary objętości.

Polskie:

Korzec = 4 ćwiartkom = 32 garncom
Ćwierć = 8 garncom
Garniec = 4 kwartom
Kwarta = 4 kwaterkom.

Metryczne:

Hektolitr = 100 litrom
Litr = 1000 centm. sześciennym.

Porównanie miar objętości.

Korzec = 1 hektolitrowi i 28 litrom
Garniec = 4 litrom
Kwarta = 1 litrowi
Hektolitr = 0,78 litra.

Wagi.

Metryczne:

Tona = 1000 kilogramów (kg lub kilo) = 10 centnarom metrycznym (q)
Centnar metryczny (q) = 100 kg.
Kilogram = 1000 gramów.

Uwaga: Gram jest to waga 1 cm sześciennego, a kilogram 1000 centm. sześciennych wody destylowanej.

Porównanie wag.

Centnar metryczny (q) = 244 funtom
Kilogram (kilo) = 2,44 (niecałe $2\frac{1}{2}$) funtom
Funt = 409 gramom
Łut = 12,8 gramom
100 funtów = 41 kilogramom.

Porównanie miar i wag

dawnych polskich, metrycznych, rosyjskich, oraz dawnych austrjackich i pruskich.

I. Miary długości.

a) drobniejsze:

		cale polsk.	milim.	cale austrj.	cale rosyjsk.	cale pruskie
Polska	Stopa = 12 calom = 144 linjom	12	228	10,94	11,34	11,03
Francja	Metr = 10 decymetr. = 100 ctmet. = 1000 mmet.	41,66	1000	37,99	39,37	38,28
Austrja	Stopa wied. = 12 calom = 144 linjom	13,17	316,08	12,—	12,55	12,10
Rosja	Arszyn = 28 calom = 16 werszkom	29,67	711,19	22,51	28,00	37,26
Prusy	Stopa = 12 calom = 144 linjom	13,07	331,85	12,92	12,36	12,—

b) drożne:

		Sążnie polskie	Metry	Sążnie wiedeń.	Sążnie rosyjsk.	Pręty pruskie
Polska	Dawna mila polska	4938	8534,2	4497,8	—	2268,8
Francja	Kilometr = 1000 metrom	531,8	10,0	527,2	468,7	265,6
Rosja	Wiorsta = 500 sążniom	617,2	1066,8	562,2	500	283,3
Prusy	Mila = 200 prętom	435,6	7532,5	3936,5	35,30	2000

II. Miary powierzchni.

		Morgi polsk.	Hektary	Morgi wiedeń.	Dzies. rosyjsk	Morgi magd.
Polska	Mórg nowop. = 300 prętom kw.	1,000	0,5599	0,973	0,512	2,192
Francja	Hektar = 100 arom	1,786	1,000	1,738	0,915	3,917
Austrja	Mórg wied. = 1600 sążniom	1,028	0,5755	1,000	0,528	2,254
Rosja	Desiatyna praw. = 2400 sążni rosyjskich	1,951	1,0925	1,898	1,000	4,279
Prusy	Mórg magdeb. (pruski) = 137 prętom kwadr.	0,456	0,2553	0,444	2,233	1,000
Kresy półn.-wschodnie	Mórg lit. = 1600 sążni ros.	1,301	0,728	1,266	0,667	2,853

III. Miary objętości.

a) płynów:

		Garniec polski	Litr	Wiadro austrj.	Garniec litewski	Wiadro pruskie
Polska	Garniec = 4 kwartom = 16 kwaterkom	1,—	4,—	0,72	1,30	0,056
Francja	Hektolitr = 100 litrom	25,—	100,—	1,767	32,52	1,458
Rosja	Wiadro = 100 sztofom = 100 krużkom = = 100 czarkom	3,073	11,299	0,230	4,—	1,179
Kresy półn.-wschodnie	Garniec lit. = 4 kwart. lit.	0,769	3,07	0,035	1,—	0,045
Prusy	Wiadro (Eimer) = 60 kwartom	17,175	68,702	0,25	22,33	1, —

b) zbóż:

		Korce polsk.	Hektolitry	Miarka austrj.	Czetw. rosyjsk.	Szefle pruskie
Polska	Korzec = 4 ćwierciom = 36 garncom	1,—	1,280	2,085	0,610	4,329
Francja	Hektolitr = 100 litrom	0,791	1, —	1,623	0,476	1,819
Rosja	Czetwiert' = 2-ośminom = 8 czetwierkom = 64 garncom	1,640	2,099	3,410	1,—	3,917
Prusy	Szefel = 4 viertelom = 16 massom	0,422	0,550	0,897	0,262	1, —

IV. Wagi.

		Funt polski	Kilogr.	Funt austrj.	Funt rosyjsk.	Funt pruski
Polska	Funt = 32 łutom	1, —	0,405	0,720	0,999	0,910
Francja	Kilogram = 10 hektogramom = 10 dekagr.	2,469	1,000	1,786	2,442	2, —
Rosja	Funt = 32 łutom = 96 zołotnik. = 3216 dolom	1,010	0,409	0,731	1,000	0,819
Prusy	Funt = 32 łutom	1,235	0,500	0,893	1,221	1, —

WŁADZE CENTRALNE

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej głosi, że Prezydent Rzeczypospolitej jest, łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, organem Narodu w zakresie władzy wykonawczej. Prezydent spełnia władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych przed Sejmem ministrów. Prezydent jest najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Państwa w czasie pokoju.

Stałym miejscem zamieszkania Prezydenta jest Zamek w Warszawie. Mieszczą się tam, istniejąca przy Prezydencie Kancelarja Cywilna i Wojskowa Adjutantura Generalna.

SEJM I SENAT RZECZYPOSPOLITEJ.

Władza ustawodawcza i kontrolująca należy do Sejmu i Senatu.

Biura Sejmu i Senatu mieszczą się przy ul. Wiejskiej n-ry 4, 6, 8. Telefon — centrala telefoniczna Sejmu i Senatu.

RADA MINISTRÓW.

Rada Ministrów jest właściwym rządem, rozstrzygającym o kierunku polityki rządu. Jest to organ kolegjalny, pozostający pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów. Radę Ministrów obecnie stanowią:

Prezes Rady Ministrów i Minister Wojny — Marszałek J. Piłsudski.

Wice - Prezes Rady Ministrów — K. Bartel.

Minister Spraw Wewnętrznych — F. Sławój-Składkowski.

Minister Spraw Zagranicznych — A. Zaleski.

Minister Skarbu — G. Czechowicz,

Minister Sprawiedliwości — A. Meysztowicz.

Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego — G. Dobrucki.

Minister Rolnictwa — K. Niezabytowski.

Minister Przemysłu i Handlu — E. Kwiatkowski.

Minister Komunikacji — P. Romocki.

Minister Robót Publicznych — J. Moraczewski.

Minister Pracy i Opieki Społecznej — S. Jurkiewicz.

Minister Reform Rolnych — W. Staniewicz.

Minister Poczt i Telegrafów — B. Miedziński.

PREZYDJUM RADY MINISTRÓW.

Prezesowi Rady Ministrów bezpośrednio podlega Prezydjum Rady Ministrów, składające się z:

Biura Rady Ministrów, oraz Gabinetu Prezesa Rady Ministrów.
Adres: Krakowskie Przedmieście nr. 46/48.
Tel.: Centrala 310-00, 310-11.
Szefa Gabinetu Prezesa Rady Min. 45-63.
Instytucje przy Prezydjum Rady Ministrów:

NAJWYŻSZY TRYBUNAŁ ADMINISTRACYJNY.

Ul. Miodowa 22. Tel. biura prezydjalnego 2-35.

NAJWYŻSZA KOMISJA DYSCYPLINARNA.

Pałac Rady Ministrów — Krakowskie Przedmieście 46/48. Tel. — Centrala.

MONITOR POLSKI.

wydawnictwo urzędowe. Adres: ul. Miodowa 22. Tel. dyrektora 44-05.

MINISTERSTWA.

Na czele poszczególnych ministerstw stoją ministrowie, odpowiedzialni indywidualnie za działalność w zakresie swego urzędu. Utworzenie, lub skasowanie ministerstwa wymaga ustawy.

Podajemy poniżej podział poszczególnych ministerstw na departamenty i wydziały, wraz z obszerniejszemi informacjami, dotyczącemi tych ministerstw, departamentów i wydziałów, w których zakresie działania leży załatwianie spraw, obchodzących bezpośrednio samorząd.

MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH.

Statut organizacyjny Min. Spraw Wewnętrznych — Monitor Polski nr. 158 z 1926 r., zmiana statutu, dotycząca utworzenia specjalnego wydziału aprowizacyjnego — Monitor Polski nr. 209 z 1927 r.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych dzieli się na pięć departamentów:
Departament I Organizacyjny, II Polityczny, III Samorządowy, IV Administracyjny, V Służby Zdrowia.
Ministrowi Spraw Wewnętrznych podlegają nadto:

Główny Urząd Statystyczny, Główna Komenda Policji Państwowej, oraz Dowództwo Korpusu Ochrony Pogranicza.

Przy Ministrze Spraw Wewnętrznych funkcjonują, jako organy doradcze: Państwowa Rada Spożywców, Państwowa Rada Samorządowa, oraz Państwowa Naczelna Rada Zdrowia.

Wice-Ministrowi podlegają bezpośrednio: Wydział Wojskowy, Wydział Aprowizacyjny. Całe Min. Spraw Wewnętrznych, z wyjątkiem Głównego Urzędu Statystycznego, mieści się przy ul. Nowy-Świat 67/69. Tel.: Szef Gabinetu Ministra 63-43. Sekretarz Ministra — 318-84. Sekretarz Wice-Ministra — 203-25.

DEPARTAMENT I. ORGANIZACYJNY.

Departament Organizacyjny podlega bezpośrednio podsekretarzowi stanu. Obejmuje sprawy organizacji i nadzoru nad urzędowaniem Ministerstwa, oraz władz i urzędów Ministerstwu podległych, sprawy doboru i szkolenia personelu urzędniczego, wszelkie sprawy finansowo-gospodarcze i nadzór nad pracami ustawodawczemi w Ministerstwie; w szczególności Wydział organizacyjno - prawny tego Departamentu obejmuje sprawy organizacji władz i urzędów miejscowych (z wyjątkiem samorządowych), organizacji policji, oraz jej stosunku do władz państwowych i samorządowych, sprawy podziału administracyjnego (z wyjątkiem zaliczania osad w poczet miast) oraz nadzór nad pracami ustawodawczemi, a więc dotyczącemi i samorządu. Wydział inspekcji, wyszkolenia i organizacji pracy obejmuje sprawy inspekcji wszystkich podległych Ministerstwu władz administracyjnych, nadzoru nad inspekcją wojewódzką oraz sprawy wyszkolenia urzędników i organizacji pracy w urzędach.

Tel.: Dyrektor Dept. — 203-25; Kancelarja — 293-56.

DEPARTAMENT II. POLITYCZNY.

Departament Polityczny obejmuje sprawy ogólno - polityczne, narodowościowe i bezpieczeństwa.

Tel.: Dyrektor Dept. — 63-33; Kancelarja — 49-06.

DEPARTAMENT III. SAMORZĄDU.

Departament Samorządu obejmuje sprawy organizacji związków komunalnych, wykonywania nadzoru nad ich działalnością, zwłaszcza nad gospodarką finansową i działalnością ekonomiczną.

Tel.: Dyrektor Dept. — 52-87; Kancelarja — 86-44.

Departament dzieli się na trzy wydziały:

I. ADMINISTRACJI SAMORZĄDOWEJ: obejmuje sprawy administracji samorządu miast, miasteczek i uzdrowisk; sprawy samorządu ziemskiego; sprawy wynikające z potrzeby zapewnienia zgodnej działalności ministerstw w zakresie stosowania statutu autonomicznego wojew. Śląskiego. oraz sprawy samorządowe nie należące do kompetencji innych wydziałów.

Tel. Naczelnika Wydziału: 62-41.

II. WYDZIAŁ FINANSÓW KOMUNALNYCH obejmuje sprawy dotyczące gospodarki finansowej związków komunalnych.

Tel. Naczelnika Wydziału — 86-02.

III. WYDZIAŁ KOMUNALNEJ POLITYKI GOSPODARCZEJ obejmuje sprawy, dotyczące ekonomicznej działalności związków samorządowych, oraz urządzeń społeczno - gospodarczych tych związków.

Tel. Naczelnika Wydziału — 517-73.

DEPARTAMENT IV. ADMINISTRACYJNY.

Departament IV Administracyjny obejmuje sprawy, dotyczące wykonywania ustaw i rozporządzeń z zakresu Min. Spraw Wewn., nieprzekazane innym departamentom, a mianowicie: sprawy stanu cywilnego, obywatelstwa, administracyjno - policyjne, ochrony granic, sprawy cudzoziemców, sprawy orzecznictwa i inne.

Tel.: Dyrektor Dept. — 63-05; Kancelarja — 304-22.

DEPARTAMENT V. SŁUŻBY ZDROWIA.

Organizacja Departamentu Służby Zdrowia — Monitor Polski — nr. 61 z 1924 roku.

Departament Służby Zdrowia obejmuje sprawy organizacji i nadzoru w zakresie państwowej i komunalnej służby zdrowia, oraz nadzór nad działalnością organizacyj lekarskich i higjenicznych. Podlegają mu państwowe zakłady: higjeny, badania surowic, badania żywności, oraz państwowe rady: lekarska, aptekarska, uzdrowiskowa i inne.

Załatwia pozatem Departament sprawy higjeny społecznej, higjeny zawodowej, opieki nad matką i dzieckiem, nadzoru nad stanem zdrowotnym szkół, lecznictwa, kas chorych i t. p.

Do wydziału zakładów leczniczych i uzdrowisk Departamentu należy administracja państwowemi zakładami leczniczemi oraz nadzór nad innemi zakładami i uzdrowiskami, a więc i utrzymywanemi przez samorząd.

Wreszcie nadzoruje Departament handel środkami leczniczemi, oraz prowadzi statystykę zdrowotności publicznej.

Wydział walki z chorobami zakaźnemi załatwia wszystkie sprawy chorób epidemicznych, jak sprawy szczepień, izolacji, dezynfekcji i t. p.

Departament Służby Zdrowia mieści się chwilowo oddzielnie: ul. Nowowiejska 39. Ma być przeniesiony do gmachu Min. Spraw Wewnętrznych: Nowy Świat 69.

Tel. Dyrektora Dept. — 62-80.

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY.

G. U. S. utworzony został na podstawie ustawy z dn. 21.X.1919 r. (Dz. Ustaw nr. 85, poz. 464) o organizacji statystyki. Statut G. U. S. ogłoszony został w Dz. Ustaw nr. 60, poz. 436 z 1923 r.

Główny Urząd Statystyczny ma za zadanie zbierać, opracowywać i ogłaszać dane statystyczne, dotyczące Rzeczypospolitej Polskiej.

WYDZIAŁ STATYSTYKI FINANSÓW PAŃSTWOWYCH I KOMUNALNYCH opracowuje statystykę finansów państwowych i samorządowych.

G. U. S. wydaje „Wiadomości Statystyczne" oraz szereg wydawnictw perjodycznych: miesięczniki, kwartalniki i roczniki statystyczne.

Adres: Al. Jerozolimskie nr. 32.

Tel. Sekretarjatu — 55-85.

PAŃSTWOWA RADA SAMORZĄDOWA.

Państwowa Rada Samorządowa utworzoną została na podstawie rozp. Rady Ministrów z dn. 7.III.1927 r. jako organ doradczy w sprawach samorządu przy Ministrze Spraw Wewnętrznych. Składa się z członków mianowanych przez Ministra z pośród osób, przedstawionych przez zrzeszenia związków samorządowych oraz z pośród działaczy samorządowych. Statut Rady ogłoszony został w Monitorze Polskim w n-rze 66 z 1927 r.

PAŃSTWOWA RADA SPOŻYWCÓW.

Jako organ doradczy w sprawach zabezpieczenia podaży artykułów pierwszej potrzeby na rynku wewnętrznym (aprowizacji ludności) działa przy Ministrze Spraw Wewnętrznych Rada Spożywców, utworzona rozporządzeniem Rady Ministrów z d. 28-go czerwca 1924 r. (Monitor Polski n-r 148, poz. 451). Zmiany w organizacji Rady wprowadza nowe rozporządzenie z d. 23-go lutego 1927 r. (Monitor Polski — n-r 55, poz. 119). Do tego rozporządzenia dodany został statut Rady.

PAŃSTWOWA NACZELNA RADA ZDROWIA

Państwowa Naczelna Rada Zdrowia utworzoną została na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z d. 7-go stycznia 1926 r. o Państwowych: Naczelnej oraz Wojewódzkich i Powiatowych Radach Zdrowia. Rozporządzenie ogłoszone zostało w n-rze 18, poz. 52 Monitora Polskiego z 1926 r., częściową zmianę wprowadziło nowe rozporządzenie z d. 18-go listopada 1927 r. (Monitor — n-r 281, poz. 771).

Państwowa Naczelna Rada Zdrowia jest organem doradczym przy Ministrze Spraw Wewnętrznych. W skład jej wchodzi jeden przedstawiciel samorządu miejskiego i 1 — powiatowego, delegowani przez centralne zrzeszenia związków samorządowych.

MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych dzieli się na departamenty: *Administracyjny, Polityczny i Konsularny,* oraz Protokuł Dyplomatyczny wraz z sekretarjatem ministra.

Wierzbowa 1; Tel.: Centrala: 414-50, 414-56. Informacja: 413-35.

MINISTERSTWO SKARBU.

Statut organizacyjny Ministerstwa Skarbu — Monitor Polski nr. 208 z 1927 roku.

Ministerstwo Skarbu dzieli się na osiem departamentów: Ogólny, Obrotu Pieniężnego, Budżetowy, Ceł, Podatków i Opłat, Akcyz i Monopolów, Kasowy, Likwidacyjny, oraz Państwowy Urząd Ubezpieczeń i Naczelny Inspektorat Straży Celnej.

Wszystkie departamenty mieszczą się razem: ul. Rymarska 3/5.

DEPARTAMENT OGÓLNY.

Departament ogólny załatwia sprawy: osobowe i organizacyjne centrali i urzędów podległych, wynikające ze stosunku Ministerstwa do Prezydenta, ciał ustawodawczych, Prezesa Rady Ministrów. Specjalny Wydział polityki finansowo - gospodarczej zajmuje się sprawami stosunków finansowo - gosp. z państwami ościennemi i Ligą Narodów, sprawami bilansu handlowego i płatniczego, oraz statystyką finansową. Specjalny wydział emerytalny zajmuje się sprawami emerytur.

Tel.: Dyrektor — 88-24, Informacja, dziennik podawczy — 142-80.

DEPARTAMENT OBROTU PIENIĘŻNEGO.

Departament Obrotu Pieniężnego załatwia sprawy związane ze sprawami walutowemi, bankowością, kredytem publicznym, polityką kredytową Państwa oraz Rady Spółdzielczej i Komisarjatu Bankowego.

Tel.: Dyrektor — 512-22. Kancelarja — 512-48.

DEPARTAMENT BUDZETOWY.

Departament Budżetowy zajmuje się sprawami związanemi z budżetem oraz polityką budżetową Państwa. Wydział Polityki Budżetowej załatwia m. innemi i sprawy pomocy finansowej dla samorządu terytorjalnego.

Tel.: Dyrektor — 512-09. Kancelarja — 512-69.

DEPARTAMENT PODATKÓW I OPŁAT.

Departament Podatków i Opłat zajmuje się sprawami podatków, oraz polityką podatkową.

Wydział Podatków Realnych i Finansów Samorządowych załatwia wszystkie sprawy dotyczące podatków realnych, oraz finansów samorządowych, więc i te, które wymagają zgodnego działania Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Skarbu.

Tel.: Dyrektor — 512-20. Kancelarja — 314-65.

INNE DEPARTAMENTY.

DEPARTAMENT CEŁ. Tel.: Dyrektor — 512-31. Kancelarja — 512-87

DEPARTAMENT AKCYZ I MONOPOLI. Tel.: Dyrektor — 36-69. Kancelarja — 512-01.

DEPARTAMENT KASOWY. Tel.: Dyrektor — 11.50. Kancelarja — 291-03.

DEPARTAMENT LIKWIDACYJNY. Tel.: Dyrektor — 84-63. Kancelarja — 35-14.

URZĘDY PODLEGŁE.

PROKURATORJA GENERALNA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ. Ul. Leszno 5. Tel. Centrali: 101-15; 101-17.

PAŃSTWOWY URZĄD KONTROLI UBEZPIECZEŃ. Ul. Miodowa 11. Tel.: Dyrektor — 310-17. Ogólny — 231-02.

GENERALNA DYREKCJA LOTERJI PAŃSTWOWYCH. Nalewki nr. 2. Tel.: Dyrektor — 45-00. Ogólny — 285-89.

BIURO SPRZEDAŻY SOLI. Moniuszki 3. Tel.: Dyrektor — 116-53.

DYREKCJA POLSKIEGO MONOPOLU TYTUNIOWEGO. Nowy Świat 4. Tel.: Dyrektor naczelny — 75-41. Kancelarja — 77-51.

DYREKCJA PAŃSTWOWEGO MONOPOLU SPIRYTUSOWEGO. Ul. Leszno 1. Tel.: Dyrektor — 34-28. Kancelarja — 307-64.

INSTYTUCJE PRZY MIN. SKARBU.

PAŃSTWOWA RADA SPÓŁDZIELCZA, organ powołany na podstawie ustawy z dn. 29 października 1920 r. o spółdzielniach (Dz. Ustaw nr. 111, poz. 703) ma za zadanie spółdziałać z Ministrem Skarbu w zakresie spraw spółdzielczych. Składa się w $^{2}/_{3}$ z osób, przedstawionych Ministrowi do nominacji przez spółdzielcze związki rewizyjne. Organizacyjnie Rada Spółdzielcza łączy się z Min. Skarbu przez Wydział Rady Spółdzielczej w Dept. Obrotu Pieniężnego.

RADA FINANSOWA, organ doradczy przy Ministrze Skarbu, powołany rozp. Prezydenta z dn. 10 grudnia 1926 r. (Dz. Ustaw nr. 121, poz. 696) składa się z członków nominowanych przez Prezydenta. Zadaniem Rady jest wydawanie opinji w ważniejszych kwestjach finansowych, oraz w sprawach ustawodawstwa skarboego.

MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI.

Ministerstwo Sprawiedliwości dzieli się na departamenty: I. Ustawodawczy, II. Administracyjny, III. Karny.

Ul. Długa 7. Tel.: Sekretarjat ministra — 28-76.

DEPARTAMENT USTAWODAWCZY. Tel.: Dyrektor — 28 - 54. Kancelarja — 28-52.

DEPARTAMENT ADMINISTRACYJNY. Tel.: Dyrektor — 28.72. Kancelarja 28.67.

DEPARTAMENT KARNY. Tel.: Dyrektor — 319.81. Kancelarja — 310-83.

DZIENNIK USTAW: Plac Krasińskich 12. Tel.: Redakcja — 83-42. Administracja — 83-44.

KOMISJA KODYFIKACYJNA: Mokotowska 14. Tel.: — 91-82.

SĄD NAJWYŻSZY: Plac Krasińskich 1 - 5. Tel.: — kancelarji prezydjalnej 314-24.

MINISTERSTWO WYZNAŃ RELIGIJNYCH I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO.

Statut organizacyjny Min. W. R. i Oświecenia Publicznego — Monitor Polski nr. 153 z 1924 roku.

Ministerstwo W. R. i O. P. dzieli się na siedem departamentów: I. Ogólny. II. Szkolnictwa Powszechnego. III. Szkolnictwa Średniego. IV. Szkolnictwa Zawodowego. V. Nauki i Szkół Wyższych. VI. Sztuki. VII. Wyznań oraz nie włączony do departamentu Wydział Archiwów.

Gabinet Ministra: Bagatela 12. Tel.: sekretarjatu 150-31.

DEPARTAMENT OGÓLNY.

W departamencie Ogólnym specjalny Wydział budownictwa szkolnego ma nadzór nad całokształtem budownictwa szkolnego i wykonaniem programu w tym zakresie.

Plac Trzech Krzyży 8. Tel.: Naczelnika — 25-78, ogólny — 45-12.

DEPARTAMENT I. SZKOLNICTWA POWSZECHNEGO.

Departament Szkolnictwa Powszechnego dzieli się na 4 wydziały: 1) Szkół Powszechnych, 2) Organizacyjny, 3) Kształcenia Nauczycieli, 4) Oświaty Pozaszkolnej.

1. WYDZIAŁ SZKOLNICTWA POWSZECHNEGO załatwia sprawy, wynikające z zarządu i nadzoru wewnętrznego ustroju i programów szkół powszechnych, specjalnych i ochronek, oraz stosunków prawnych i służbowych personelu nauczycielskiego. Tel.: naczelnika — 163-47.

2. WYDZIAŁ ORGANIZACYJNY załatwia sprawy organizacji nowych szkół, sieci szkolnej i gruntów szkolnych.

3. WYDZIAŁ KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI załatwia wszelkie sprawy, związane ze szkoleniem kadrów nauczycielskich, oraz sprawy kwalifikacji nauczycieli szkół powszechnych.

4. WYDZIAŁ OŚWIATY POZASZKOLNEJ nadzoruje i koordynuje pracę kulturalno-oświatową, towarzystw oświatowych i ciał samorządowych.

Plac Trzech Krzyży 8. Tel.: Naczelnika — 266-85.

DEPARTAMENT II. SZKOLNICTWA ŚREDNIEGO.

Departament Szkolnictwa Średniego dzieli się na trzy wydziały: 1. Administracyjny, 2. Programowy i 3. Wydawniczy. Do kompetencji tego Departamentu należą wszelkie sprawy, wynikające z organizacji i administracji szkół średnich, stosunków służbowych personelu nauczycielskiego, nadzoru nad programami i kwalifikacja książek szkolnych.

Ul. Bagatela 12. Tel.: Dyrektor — 232-04, ogólny — 52-17.

DEPARTAMENT III. SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO.

Departament Szkół Zawodowych dzieli się na wydziały: 1. Szkół Technicznych, 2. Szkół Handlowych. 3. Szkół Zawodowych, dokształcających i rzemieślniczo - przemysłowych, oraz 4. Administracyjny.

Załatwia wszelkie sprawy, wynikające z organizacji i administracji szkolnictwa zawodowego.

Ul. Hoża 88. Tel.: Dyrektor — 43-93. Kancelarja — 6-19.

INNE DEPARTAMENTY.

DEPARTAMENT IV. NAUKI I SZKÓŁ WYŻSZYCH.

Ul. Hoża 88. Tel.: Dyrektor — 316-45. Kancelarja 316-83.

DEPARTAMENT V. SZTUKI.

Ul. Szopena 1. Tel.: Dyrektor — 50-23, ogólny — 50-21.

DEPARTAMENT VI. WYZNAŃ.

Ul. Al. Ujazdowskie 37. Tel.: Dyrektora i ogólny — 144.40.

WYDZIAŁ ARCHIWÓW.

Ul. Długa 13. Tel.: Dyrektor 124-52, ogólny 124-64.

MINISTERSTWO ROLNICTWA.

Statut organizacyjny Ministerstwa Rolnictwa — Monitor Polski nr. 104 z 1926 r. Pierwotna nazwa „Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych" zmienioną została na „Ministerstwo Rolnictwa".

Ministerstwo Rolnictwa dzieli się na 5 departamentów: I. Ogólny. II Rolnictwa, III. Chowu Koni, IV. Weterynarji, V. Leśnictwa, oraz nie wchodzący w skład departamentu Wydział Ekonomiczny.

Wszystkie departamenty mieszczą się razem. Ul. Senatorska 15.

DEPARTAMENT I. ROLNICTWA.

Departament Rolnictwa składa się z pięciu wydziałów:

1. WYDZIAŁ OŚWIATY ROLNICZEJ załatwia sprawy, dotyczące szkolnictwa rolniczego, sprawy pozaszkolnej oświaty rolniczej i sprawy stypendjów rolniczych. Tel. Naczelnika — 39-12.

2. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ROŚLINNEJ załatwia sprawy popierania kultury rolnej i ogrodniczej, pomocy w wypadkach klęsk żywiołowych, nawozów sztucznych, maszyn rolniczych, rolnego przemysłu ludowego i drobnego przemysłu wiejskiego, oraz ogólnego stosunku do krajowych wystaw i pokazów rolnych. Tel.: Naczelnika — 39-15.

3. WYDZIAŁ MELJORACYJ ROLNYCH załatwia sprawy popierania meljoracyj rolnych i nadzoru nad zużytkowaniem funduszów, przeznaczonych na ten cel, sprawy doświadczalnictwa meljoracyjnego, oraz torfoznawstwa. Tel.: Naczelnika — 39-21.

4. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ZWIERZĘCEJ załatwia sprawy hodowli zwierząt domowych z wyjątkiem koni, drobiu i pszczelnictwa, oraz sprawy przetwarzania i handlu produktami zwierzęcemi wewnątrz kraju. Ponadto podlegają temu Wydziałowi sprawy mleczarstwa, jajczarstwa i chłodnictwa, oraz sprawy rybactwa i przemysłu rybnego. Tel.: Naczelnika — 39-07.

5. WYDZIAŁ MAJĄTKÓW PAŃSTWOWYCH. Tel.: Naczelnika— 39-19.

DEPARTAMENT IV. WETERYNARJI.

Departament Weterynarji dzieli się na trzy wydziały: 1. Administracyjny. 2. Zwalczania Chorób Zaraźliwych, 3. Weterynarji Samorządowej.

Załatwia sprawy weterynaryjne i ochrony granic, nadzoru nad handlem zwierzętami, walki z epidemjami.

Tel.: Dyrektora — 39-24.

Wydział Weterynarji Samorządowej tego Departamentu załatwia sprawy rzeźni, targowisk, badania mięsa i wszelkich zakładów, przeznaczonych do przetwarzania surowych produktów zwierzęcych, pozatem sprawy lecznictwa i ubezpieczeń zwierząt, podkownictwa oraz sprawy towarzystw i zrzeszeń weterynaryjnych.

Tel.: Naczelnika — 39-14.

INNE DEPARTAMENTY.

DEPARTAMENT OGÓLNY. Tel. Dyrektor — 39-11. Kancelarja — 39-17.

DEPARTAMENT III. CHOWU KONI. Tel.: Dyrektor — 53-50.

DEPARTAMENT LEŚNICTWA. Tel.: Dyrektor — 39-10. Ogólny— 504-31.

URZĘDY PODLEGŁE MINISTERSTWU.

PAŃSTWOWY INSTYTUT METEOROLOGICZNY. Nowy Świat 72. Tel. Kancelarja — 65-01.

DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH. Senatorska 29. Tel.: Dyrektor — 504-11. Kancelarja — 504-19.

INSTYTUCJE PRZY MINISTERSTWIE ROLNICTWA.

PAŃSTWOWA RADA ROLNICZA utworzona na podstawie ustawy z dn. 17-go marca 1927 r. (Dz. Ustaw nr. 41, poz. 278) składa się z członków mianowanych przez Ministra Rolnictwa na przedstawienie organizacyj rolniczo - gospodarczych. Zadaniem Rady jest współdziałanie w zakresie wytyczania linji państwowej polityki rolnej.

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu dzieli się na pięć departamentów: I. *Organizacyjny,* II. *Górniczo - Hutniczy,* III. *Przemysłowy,* IV. *Handlowy,* V. *Morski.*

Wszystkie departamenty mieszczą się razem: ul. Elektoralna 2.

Tel.: centrala — 312-45, 312-49, 412-60, 412-64. Biuro informacyjno-podawcze, tel. — 78.79.

URZĘDY PODLEGŁE MINISTERSTWU.

PAŃSTWOWY INSTYTUT GEOLOGICZNY. Ul. Nowy Świat 72. Tel.: Kancelarja — 114.06.

GŁÓWNY URZĄD PROBIERCZY. Ul. Złota 22. Tel.: Dyrektora — 88-99.

GŁÓWNY URZĄD MIAR. Ul. Elektoralna 2. Tel.: centrala — 82-07.

URZĄD PATENTOWY. Ul. Elektoralna 2, Tel.: Prezes — 110.21. Kancelarja — 110.16.

DYREKCJA SALIN PAŃSTWOWYCH. Ul. Elektoralna 2. Tel.: sekretarjat — 88.89.

MINISTERSTWO KOMUNIKACJI.

Nowy Świat 14. Tel.: Centrala — 2-60, 2-63, 2-70, 2-73.

PAŃSTWOWA RADA KOLEJOWA, utworzona na podstawie usta-

wy z dn. 15-go kwietnia 1921 r. (Dz. Ustaw nr. 38. poz. 226) jest organem doradczym Ministra Komunikacji w sprawach kolei żelaznych.

MINISTERSTWO ROBÓT PUBLICZNYCH.

Statut organizacyjny Ministerstwa Robót Publicznych — Monitor Polski nr. 299 z 1926 r.

Ministerstwo Robót Publicznych dzieli się na cztery departamenty: Ogólny, Wodny, Budowlany, Drogowy, oraz niewchodzące w skład departamentów wydziały: Pomiarowy i Elektryczny.

Siedziba Ministerstwa: Ul. Jasna 9. Tel.: sekretarjatu Ministra — 103-18 Centrala — 314-12, 314-17.

DEPARTAMENT OGÓLNY.

Departament Ogólny załatwia sprawy organizacyjne i osobowe Ministerstwa, oraz urzędów, podległych oraz sprawy prawne. Dept. Ogólny pozostaje pod kierownictwem wice-ministra.

DEPARTAMENT WODNY.

Departament Wodny zajmuje się sprawami, związanemi z administracją dróg wodnych śródlądowych (rzek spławnych), oraz wodami niespławnemi. Specjalny *Wydział Wód Niespławnych* załatwia sprawy: regulacji rzek niespławnych, obwałowań rzek, wykorzystania sił wodnych, budowy zbiorników wodnych, odwodnienia i nawodnienia większych obszarów, zabudowania potoków górskich, wodociągów państwowych, kanalizacji miast i wodociągów miejskich, administracji wałów w dolinie Kwidzyńskiej i wynikające z konwencji Górno-Śląskiej.

Tel..: Dyrektor — 282-33.

DEPARTAMENT BUDOWLANY.

Departament Budowlany zajmuje się sprawami budownictwa ogólnego i państwowego, oraz zarządem gmachów państwowych.

WYDZIAŁ NADZORU BUDOWLANEGO załatwia wszelkie sprawy, wynikające z nadzoru nad budownictwem prywatnem, oraz samorządowem, oraz organizacji, obok państwowej służby budowlanej, także i samorządowej służby budowlanej.

WYDZIAŁ REGULACJI OSIEDLI załatwia sprawy regulacji miast, wykonania ustawy o rozbudowie miast, wsi i zdrojowisk, inwestycyj budowlanych, komunalnych, oraz grobownictwa wojennego.

Tel.: Dyrektor — 234-02.

DEPARTAMENT DROGOWY.

Departament drogowy składa się z trzech wydziałów: 1) Budowy Dróg, 2) Utrzymania Dróg i 3) Mostów.

WYDZIAŁ BUDOWY DRÓG załatwia sprawy: budowy dróg państwowych i samorządowych, przepisów technicznych, dotyczących budownictwa drogowego, programów i projektów budowy dróg, pożyczkowego funduszu drogowego; sprawozdań z gospodarki drogowej.

WYDZIAŁ UTRZYMANIA DRÓG załatwia sprawy: utrzymania dróg i mostów państwowych i samorządowych, ruchu i uprawnień na drogach publicznych, maszyn drogowych, turystyki, zarządu samochodami państwowemi.

WYDZIAŁ MOSTOWY opracowuje normy i przepisy dotyczące budowy, utrzymania i ruchu na mostach, załatwia sprawy budowy mostów na drogach państwowych i samorządowych.

Tel. Dyrektor — 81.18. Naczelnik W-łu utrzymania dróg — 81.15. Naczelnik W-łu budowy dróg — 67.98. Naczelnik W-łu mostowego — 22.49.

ODDZIELNE WYDZIAŁY.

WYDZIAŁ POMIAROWY opracowuje sprawy pomiarowe, nadzoruje przysięgłych mierniczych, oraz utrzymuje w porządku znaki pomiarowe i graniczne.

WYDZIAŁ ELEKTRYCZNY załatwia wszelkie sprawy, związane z elektryfikacją, udziela więc i pozwoleń na otwarcie nowych zakładów elektrycznych.

INSTYTUCJE PRZY MIN. ROBÓT PUBLICZNYCH.

PAŃSTWOWA RADA ELEKTRYCZNA, utworzona na podstawie rozporządzenia Ministra Robót Publicznych z dn. 4-go marca 1927 r. Jest organem doradczym w sprawach elektryfikacji. W skład jej wchodzi 3-ch przedstawicieli Związku Miast. Statut Rady ogłoszony został w n-rze 58 Monitora Polskiego z 1927 r.

MINISTERSTWO PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Statut organizacyjny Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej — Monitor Polski n-r 43 z 1925 r., zmiany statutu — Monitor Polski n-r 74 z 1926 r.

Min. Pracy i Op. Społ. składa się z trzech departamentów: Pracy, Opieki Społecznej, Ubezpieczeń Społecznych, oraz jednego nie włączonego do departamentu Wydziału Prezydjalnego.

Ministrowi Pracy i Op. Społ. podlegają: Główny Inspektor Pracy, Główny Urząd Ubezpieczeń i Urząd Emigracyjny.

WYDZIAŁ PREZYDJALNY załatwia sprawy, wynikające ze stosunku Ministerstwa Pracy i Op. Społ. do Prezydenta, Rady Ministrów, Sejmu i t. p., sprawy osobowe, budżetowe, ostatnią redakcję projektów ustaw i rozporządzeń, sprawy związane z kontrolą podległych Ministerstwu zakładów, sprawy organizacji biurowości Ministerstwa, obejmuje kancelarję, bibljotekę.

Tel.: Sekretarjat Ministra — 319.12. Naczelnik Wydziału Prezydjalnego — 53.71. Kancelarja wydziału — 154.56.

DEPARTAMENT PRACY.

Departament Pracy składa się z trzech wydziałów: Ochrony Pracy, Organizacji Pracy, Umów Zbiorowych i Związków Zawodowych. Departament obejmuje całokształt spraw związanych z ochroną pracy, oraz rejestracją i nadzorem związków zawodowych.

Plac Dąbrowskiego 1. Tel.: Dyrektor — 519.17. Ogólny — 316.35.

DEPARTAMENT OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Departament Opieki Społecznej składa się z czterech wydziałów: Organizacji Opieki Społecznej, Opieki nad Dziećmi i Młodzieżą, Opieki nad Dorosłymi, oraz Pośrednictwa Pracy i Walki z Bezrobociem.

Ul. Nowowiejska 45. Tel.: Dyrektor — 96.72. Ogólny — 138.86.

Departament ten, z wyjątkiem ostatnio wymienionego wydziału, obejmuje całokształt spraw, związanych z wykonaniem ustawy o opiece społecznej a więc dziedziny spraw, zajmujących poważne miejsce w działalności związków komunalnych. W szczególności: *Wydział Organizacji Opieki Społecznej* obejmuje sprawy związane z ustawodawstwem o opiece społecznej, sprawy, wynikające z uprawnień do nadzoru instytucyj opiekuńczych, rejestrację tych instytucyj, legalizację statutów fundacyjnych, statystykę z zakresu opieki społ.

Tel. Naczelnika — 48.65.

WYDZIAŁ OPIEKI NAD DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ obejmuje sprawy ustawodawstwa z tej dziedziny, sprawy higjeniczno-lekarskiej opieki nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą (z wyjątkiem szpitalnictwa), opieki społecznej nad dziećmi i młodzieżą, wychowania w zakładach opiekuńczych dla dzieci.

Tel.: Naczelnika — 34.89.

WYDZIAŁ OPIEKI NAD DOROSŁYMI obejmuje sprawy opieki nad inwalidami wojennymi i cywilnymi, weteranami powstań, uchodźcami, ubogimi i niezdolnymi do pracy, następnie sprawy pomocy doraźnej w razie klęsk żywiołowych, oraz zwalczania żebractwa.

Tel.: Naczelnika — 26.45.

WYDZIAŁ POŚREDNICTWA PRACY I WALKI Z BEZROBOCIEM załatwia sprawy związane z pośrednictwem pracy i zwalczaniem bezrobocia.

Tel.: Naczelnika — 32.07.

DEPARTAMENT UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH.

Departament Ubezpieczeń Społecznych dzieli się na trzy wydziały: Ubezpieczeniowo - Matematyczny, Ubezpieczeń Społecznych o świadczeniach długoterminowych i Ubezpieczeń na wypadek choroby.

Wymieniony ostatnio wydział obejmuje działalność kas chorych.

Ul. Nowowiejska 45. Tel.: Dyrektor — 27.87. Naczelnik wydz. ubezp. - matem. — 56.68. Ubezp. społ. — 33.49. Ubezp. na wyp. choroby — 319.54.

URZĘDY PODLEGŁE.

GŁÓWNY INSPEKTOR PRACY obejmuje sprawy związane z nadzorem i kontrolą nad działalnością inspektorów pracy.

Plac Dąbrowskiego 1. Tel.: — 19.67.

GŁÓWNY URZĄD UBEZPIECZEŃ załatwia wszelkie sprawy związane z działalnością okręgowych urzędów ubezpieczeń, kas chorych i t. p.

Ul. Królewska 23. Tel. 309. 36.

URZĄD EMIGRACYJNY obejmuje wszystkie sprawy, związane z dobrowolną i przymusową emigracją ludności.

Ul. Królewska 23. Tel.: Dyrektor — 79.34, informacja — 121.20.

INSTYTUCJE PRZY MIN. PRACY I OP. SPOŁECZNEJ.

FUNDUSZ BEZROBOCIA, instytucja autonomiczna, podległa nadzorowi Ministra Pracy i Op. Społ., załatwia sprawy związane z przeprowadzeniem ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, oraz z państwową akcją doraźną dla bezrobotnych.

Adres: Długa 50. Tel.: Dyrektor — 118.76. Ogólny — 84.37.

ORGANY DORADCZE PRZY MIN. PRACY I OP. SPOŁECZNEJ.

RADA OPIEKI SPOŁECZNEJ — utworzona na podstawie ustawy z d. 18.II 1925 r. o Radzie Opieki Społecznej (Dz. Ustaw n-r. 26, poz. 71), jest organem doradczym Ministra Pracy i Opieki Społecznej w zakresie spraw opieki społecznej.

RADA UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH, utworzona na podstawie rozp. Ministra Pracy i Op. Społecznej z d. 1-go listopada 1925 r. (Dz. Ustaw

n-r 118, poz. 850) jest organem doradczym Ministra Pracy i Op. Społ. w zakresie spraw ubezpieczeniowych.

RADA OCHRONY PRACY utworzona na podstawie rozp. Prezydenta z d. 17-go września 1927 r. (Dz. Ustaw n-r 83, poz. 740) jest organem doradczym Min. Pracy i Op. Społecznych we wszystkich sprawach dotyczących pracy.

MINISTERSTWO REFORM ROLNYCH.

Ministerstwo Reform Rolnych dzieli się na dwa departamenty. Adres: Plac Dąbrowskiego 5. Tel.: Sekretarjat Ministra — 83.74.

DEPARTAMENT OGÓLNY. Tel.: Dyrektor — 59-37. Biuro informacyjne — 60-95 .

DEPARTAMENT URZĄDZEŃ ROLNYCH. Tel.: Dyrektor — 58.96.

GŁÓWNA KOMISJA ZIEMSKA. Tel.: Sekretarjat — 412-30.

MINISTERSTWO POCZT I TELEGRAFÓW.

Adres: Plac Napoleona 8. Tel.: Centrala — 313-40, 313-49.

Podział administracyjny według stanu z dn. 1.I. 1927 r.

Ludność według spisu 1921 r.

Dane G. U. S.

Województwa Powiaty	Powierzchnia km²	Miasta	Gminy wiejskie	Ludność Ogółem	Mieszkańców na 1 km².
Zestawienie ogólne					
Polska	**388.390**	**626**	**12.610**	**27.176.717[1])**	**70,0**
Województwa i powiaty					
M st. Warszawa . .	**121**	**1**	**—**	**936.713**	**7.741,4**
Warszawa	**29.310**	**59**	**295**	**2 112.798**	**72,1**
Błonie	1.079	4	14	115.594	107,1
Ciechanów	1.229	1	10	68.398	55,6
Gostynin	1.146	2	12	78.291	68,3
Grójec	1.670	4	18	127.058	76,1
Kutno	916	3	11	99.403	108,5
Lipno.	1.565	2	16	93.418	59,7
Łowicz	1.291	1	9	100.492	77,8
Maków	1.153	2	8	58.115	50,4
Mińsk Mazowiecki. . .	1.272	2	16	95.897	75,4
Mława	1.488	1	14	88.860	59,7
Nieszawa	1.296	4	13	101.987	78,7
Płock.	1.438	2	15	111.749	77,7
Płońsk	1.329	1	12	74.466	56,0
Przasnysz	1.397	2	10	56.500	40,4
Pułtusk	1.526	4	11	106.511	69,8
Radzymin	1.071	2	10	72 609	67,8
Rawa	1.299	3	15	83.487	64,3
Rypin , , , , , , .	1.183	2	14	75.081	63,5
Sierpc , , , , , , .	1.151	3	13	72.194	62,7
Skierniewice	763	1	8	63.476	83,2
Sochaczew. , , , , .	1.039	1	10	62.806	60,4
Warszawa.	1.696	5	23	181.585	107,1
Włocławek.	1.313	7	13	124.821	95,1
Łódź.	**19.034**	**44**	**234**	**2.252.769**	**118,4**
Brzeziny	1.117	4	15	125.029	111,9
Kalisz	1.480	3	20	180.320	121,8
Koło	1.233	3	13	112.029	90,9
Konin	1.313	6	14	111.415	84,9
Łask	1.403	2	18	149.404	106,5
Łęczyca.	1.316	2	15	122.422	93,0
Łódź (m.)	59	1	—	451.974	7.660,6
Łódź (pow.)	880	5	17	110.134	125,2
Piotrków	2.088	2	22	197.285	94,5
Radomsko	2.113	1	25	169.847	80,4
Sieradz	1.613	5	29	155.425	96,4

[1]) W tem 554 budynki i 318.525 ludności spisanej przez władze wojskowe, dla której podział na województwa i powiaty nie został przeprowadzony. Dla terenów, nieobjętych spisem 1921 r., podano ludność według spisu 1919 r.

Podział administracyjny według stanu z dn. 1.I. 1927 r.

Ludność według spisu 1921 r. (c. d.)

Dane G. U. S.

Województwa Powiaty	Powierzchnia km.²	Miasta	Gminy wiejskie	Ludność Ogółem	Mieszkańców na 1 km².
Słupca	1.070	4	12	83.985	78,5
Turek	1.248	3	19	102.139	81,8
Wieluń	2.101	3	25	181.361	86,3
Kielce	**25.736**	**38**	**310**	**2.535.781**	**98,5**
Będzin	486	4	9	275.274	566,5
Częstochowa	1.921	3	21	234.632	122,1
Iłża	1.802	2	21	137.240	76,2
Jędrzejów	1.270	1	13	100.319	79,0
Kielce	1.954	2	19	179.866	92,0
Końskie	1 827	4	17	141.434	77,4
Kozienice	1.883	2	18	124.257	66,0
Miechów	1.371	3	22	149.358	108,9
Olkusz	1.347	1	14	136.239	101,1
Opatów	1.653	2	23	162.600	98,4
Opoczno	1.853	1	23	122.571	66,1
Pinczów	1.154	2	20	120.402	104,3
Radom	2.026	3	22	193.439	95,5
Sandomierz	1.194	3	14	111.863	93,7
Stopnica	1.598	2	25	140.624	88,0
Włoszczowa	1.454	2	14	94.245	79,2
Zawiercie	943	1	15	111.418	118,2
Lublin	**31.160**	**32**	**283**	**2.087.951**	**67,0**
Biała	1.456	2	16	57.460	39,5
Biłgoraj	1.778	1	15	99.588	56,0
Chełm	2.030	1	13	121.475	59,8
Garwolin	1.942	2	18	145.269	74,8
Hrubieszów	1.564	2	14	103.841	66,4
Janów	1.964	2	15	131.502	67,0
Konstantynów	1.272	2	13	58.460	46,0
Krasnystaw	1.513	1	13	117.080	77,4
Lubartów	1.373	2	14	96.474	70,3
Lublin	1.916	1	16	234.081	122,2
Łuków	1.764	3	20	115.781	65,6
Puławy	1.698	1	18	149.021	87,8
Radzyń	1.608	2	14	88.381	55,0
Siedlce	1.354	2	17	101.527	75,0
Sokołów	1.286	1	12	75.857	59,0
Tomaszów	1.374	1	13	97.854	71,2
Węgrów	1.326	1	15	82.772	62,4
Włodawa	2.314	3	14	82.531	35,7
Zamość	1.628	2	13	128.997	79,2
Białystok	**32.450**	**47**	**183**	**1.301.858**	**40,1**
Augustów	2.011	1	12	62.384	31,0
Białystok	3.087	9	15	186.754	60,5
Bielsk	4.775	9	21	141.127	29,6
Grodno	4.743	5	22	152.985	32,3

Podział administracyjny według stanu z dn. 1.I. 1927 r.

Ludność według spisu 1921 r. (c. d.)

Dane G. U. S.

Województwa Powiaty	Powierzchnia km².	Miasta	Gminy wiejskie	Ludność Ogółem	Mieszkańców na 1 km².
Kolno	1.528	2	9	63.656	41,7
Łomża	1.785	2	15	101.865	57,1
Ostrołęka	1.636	1	11	73.836	45,1
Ostrów	1.565	2	12	94.352	60.2
Sokółka	2.377	5	13	90.264	38,0
Suwałki	2.235	2	18	90.116	40,3
Szczuczyn	1.446	3	10	58.178	40,2
Wołkowysk	3.892	2	16	115.261	29,6
Wysokie Mazowieckie	1.370	4	9	71.080	51,9
Wilno	**29.109**	**14**	**107**	**1.005.565**	**34,5**
Brasław	4.218	--	16	124.909	29,6
Dzisna	3.908	3	16	138.175	35,4
Mołodeczno	1.876	2	8	76.135	40,6
Oszmiana	2.352	2	8	70.021	29,8
Postawy	3.114	—	12	84.194	28,0
Święciany	4.037	3	16	118.819	29,4
Wilejka	3.421	1	13	102.479	30,0
Wilno (m.)	6.183	1	—	128.954	
Wilno-Troki		2	18	161.879	26,2
Nowogródek	**22.692**	**8**	**91**	**800.761**	**35,3**
Baranowicze	3.497	1	12	124.222	35,5
Lida	6.038	1	26	219.261	36,3
Nieśwież	1.984	2	9	101.361	51,1
Nowogródek	2.787	2	12	109.082	39,1
Słonim	3.118	1	13	79.277	25,4
Stołpce	1.723	1	8	69.047	40,1
Wołożyn	3.545	—	11	98.511	27,8
Polesie	**42.280**	**18**	**113**	**879.417**	**20,8**
Brześć n Bugiem	4.845	3	22	117.077	24,2
Drohiczyn	2.362	—	12	63 186	26,7
Kamień Koszyrski	3.224	—	7	63.774	19,8
Kobryń	3.801	1	17	76.324	20,1
Kossów	3.578	2	6	48 853	13,6
Łuniniec	5.615	1	7	81.376	14,5
Pińsk	5.453	2	13	133.989	24,6
Prużana	2.595	3	12	66 754	25,7
Sarny	5.455	3	10	131.990	24,2
Stolin	5.352	3	7	96.094	18,0
Wołyń	**30.274**	**19**	**95**	**1.437.569**	**47,5**
Dubno	3.314	2	12	177.083	53,4
Horochów	1.734	2	7	91.631	52,8
Kostopol	3.417	2	6	113.805	33,3
Kowel	5.728	2	15	170.020	29,7
Krzemieniec	2.772	1	14	208.873	75,4

Podział administracyjny według stanu z dnia 1.I. 1927 r.

Ludność według spisu 1921 r. (c. d.)

Dane G. U. S.

Województwa Powiaty	Powierzchnia km²	Miasta	Gminy wiejskie	Obszary dworskie	Ludność Ogółem	Mieszkańców na 1 km².
Luboml . . .	2.004	1	7	—	56.264	23,5
Łuck	4.763	3	11	—	210.123	44,1
Równe . . .	2.945	2	10	—	207.968	70,6
Włodzimierz. .	2.231	2	7	—	101.412	45,5
Zdołbunów . .	1.366	2	6	—	100.390	73,5
Poznań . . .	**26.528**	**118**	**3.044**	**1.651**	**1.967.865**	**74,2**
Bydgoszcz (m.)	71	1	—	—	87.643	1.234,4
Bydgoszcz (pow)	1.337	3	122	41	52.620	39,4
Chodzież. . .	898	5	74	29	41.742	46,5
Czarnków . .	772	2	48	20	35.586	46,1
Gniezno (m.) .	22	1	—	—	25.694	1.167,9
Gniezno (pow.)	543	1	90	39	30.794	56,7
Gostyń . . .	601	4	84	63	48.930	81,4
Grodzisk . . .	430	3	53	25	35.672	83,0
Inowrocław (m.)	32	1	—	—	24.277	758,7
Inowrocław (p.)	998	1	97	92	51.118	51,2
Jarocin . . .	721	4	86	51	54.362	75,4
Kępno. . . .	707	2	82	55	52.670	74,5
Kościan . . .	608	3	83	53	48.580	79,9
Koźmin . . .	453	3	59	27	34.496	76,2
Krotoszyn . .	498	4	50	33	44.754	89,9
Leszno	740	4	77	42	54.402	73,5
Międzychód. .	753	2	67	33	30.131	40,0
Mogilno . . .	733	4	107	44	48.898	66,7
Nowy Tomyśl	843	3	81	26	50.373	59,8
Oborniki . . .	1.088	4	114	50	55.146	50,7
Odolanów . .	629	3	66	31	43.217	68,7
Ostrów . .	415	1	53	37	48.129	116,0
Ostrzeszów . .	572	3	51	25	40.082	70.1
Pleszew . . .	483	1	73	46	38.234	79,2
Poznań (m.). .	66	1	—	—	184.758	2.799.3
Poznań (pow.) .	1.275	3	179	78	82.385	64,6
Rawicz . . .	511	5	82	45	48.929	95,8
Strzelno . . .	615	2	66	55	39.913	64,9
Szamotuły . .	1.094	5	95	68	66.056	60,4
Szubin. . . .	917	5	113	61	46.089	50,3
Śmigiel . . .	554	2	80	40	37.955	68,5
Śrem	923	6	125	65	56.436	61,1
Środa	796	3	95	84	49.812	62,6
Wągrowiec . .	1.037	4	149	62	54.375	52,4
Witkowo. . .	588	3	80	44	30.248	51.4
Wolsztyn . ,	740	4	84	25	48.661	65,7
Września . .	562	2	70	62	41.104	73,1
Wyrzysk. ,	1.162	6	113	65	62.531	53.8
Żnin	741	4	96	35	41.063	55,4
Pomorze. . .	**16.386**	**33**	**1.354**	**711**	**935.643**	**57.1**
Brodnica . . .	1.061	3	98	42	61.230	57,7
Chełmno . . .	726	1	83	59	46.823	64,5
Chojnice . . ,	1.853	2	87	39	71.018	38,3
Działdowo . .	486	1	43	21	23.727	48,8
Gniew	417	1	47	21	27.161	65,1

Podział administracyiny według stanu z dn. 1.I. 1927 r.

Ludność według spisu 1921 r. (c. d.)

Dane G. U. S.

Wo wództwa Powiaty	Powierzchnia km².	Miasta	Gminy wiejskie	Obszary dworskie	Ludność Ogółem	Mieszkańców na 1 km².
Grudziądz (m.)	20	1	—	—	33.516	1.675,8
Grudziądz (p.)	780	2	84	60	43.515	55,8
Kartuzy . . .	1,323	1	111	40	64.631	48,9
Kościerzyna. .	1.177	2	101	39	49.935	42,4
Lubawa . . .	986	2	100	42	58.495	59,3
Powiat Morski.	454	2	48	31	29.941	65,9
Sępolno . . .	616	3	49	15	27.876	45,3
Starogard . .	1.055	1	77	41	62.400	59,1
Świecie . . .	1.670	2	153	68	83.138	49,8
Tczew . . .	351	1	24	33	35.744	101,8
Toruń (m.) . .	36	1	—	—	39.424	1,095,1
Toruń (pow.) .	884	2	66	60	53.773	60,8
Tuchola . . .	858	1	56	24	34.445	40,1
Wąbrzeźno . .	708	3	70	39	47.100	66,5
Wejherowo . .	925	1	57	37	41.751	45.1
Śląsk	**4.230**	**18**	**414**	—	**1.124,967**	**265,9**
A. Śląsk Ciesz.	**1.009**	**5**	**87**	—	**144.671**	**143,4**
Bielsko (m.) . .	5	1	—	—	19.785	3,957,0
Bielsko (pow.) .	340	1	35	—	51.745	152,2
Cieszyn . . .	664	3	52	—	73.141	110,2
B. Górny Śląsk (1919) . . .	**3.221**	**13**	**327**	—	**980.296**	**304,3**
B. Górny Śląsk (1910)[1] . .	**3.221**	**13**	**327**	—	**893.074**	**277,3**
Katowice (m.) .	41	1	—	—	104.868	2.557,8
Katowice (pow.)	170	1	24	—	184.609	1,085,9
Królewska Huta	6	1	—	—	72.641	12.106,8
Lubliniec . . .	706	2	43	—	34.794	49,3
Pszczyna . . .	1.072	3	94	—	119.694	111,7
Rybnik . . .	893	3	124	—	147.079	164,7
Świętochłowice.	83	—	16	—	174.949	2.107,8
Tarnowskie Góry .	250	2	26	—	54.440	217,8
Kraków . . .	**17.448**	**53**	**1.902**	—	**1.992.810**	**114,2**
Biała	464	3	39	—	81.131	174,9
Bochnia . . .	877		137	—	108.375	123,6
Brzesko . . .	853	2	107	—	96.197	112,8
Chrzanów . .	722	4	77	—	116.668	161,6
Dąbrowa. . .	650	2	97	—	63.717	98,0
Gorlice . . .	916	2	87	—	78.089	85,3
Grybów . .	585	2	70	—	91.932	88,8
Jasło	820	1	122	—	85.253	104,0
Kraków (m.) .	47	1	—	—	183.706	3.908,6
Kraków (pow.)	699	1	150	—	105.966	151,6
Limanowa . .	952	1	90	—	78.126	82,1
Maków . . .	823	3	40	—	67.378	81,9
Mielec . .	908	2	95	—	72.840	80,2
Myślenice . .	383	1	31	—	39.762	103,8
Nowy Sącz . .	1.262	5	159	—	130.792	103,6
Nowy Targ. .	1.910	3	101	—	102.694	53,8

[1]) Dane z r. 1910 nie wchodzą do sum ogólnych dla woj. śląsk. i całej Rzeczypospolitej.

Podział administracyjny według stanu z dn. 1. I. 1927 r.

Ludność według spisu 1921 r. (c. d.)

Dane G. U. S.

Województwa Powiaty	Powierzchnia km.²	Miasta	Gminy wiejskie	Ludność Ogółem	Mieszkańców na 1 km.²
Oświęcim	336	2	43	51.931	154,6
Pilzno	573	2	56	47.355	82,6
Ropczyce	800	3	75	75.920	94,9
Tarnów	772	2	83	108.365	140,4
Wadowice	666	4	76	88.646	133,1
Wieliczka	458	2	108	68.084	148,7
Żywiec	972	1	59	89.883	92,5
Lwów	**27,024**	**61**	**2.200**	**2.718.014**	**100,6**
Bobrka	890	2	89	83.281	93,6
Brzozów	684	1	55	79.107	115,7
Dobromil	865	1	93	69.924	80,8
Drohobycz	1.456	3	76	163.263	112,1
Gródek Jagielloński	869	2	66	71.253	82,0
Jarosław	1.336	3	106	136.303	102,0
Jaworów	1.005	2	68	80.831	80,4
Kolbuszowa	868	2	60	67.082	77,3
Krosno	727	2	81	81.850	112,6
Lisko	1.832	2	152	92.576	50,5
Lubaczów	1.136	2	64	81.368	71,6
Lwów (m.)	32	1	—	219.388	6.855,9
Lwów (pow.)	1.310	3	131	150.556	114,9
Łańcut	865	2	62	80.142	103,1
Mościska	755	2	76	84.076	111,4
Nisko	973	3	58	60.925	62,6
Przemyśl	1.002	2	122	146.596	146,3
Przeworsk	414	2	47	59.052	142,6
Rawa Ruska	1.401	3	71	106.607	76,1
Rudki	675	2	69	73.463	108,8
Rzeszów	977	4	82	142.058	145,4
Sambor	948	1	88	105.020	110,8
Sanok	1.261	2	128	102.167	81,0
Sokal	1.335	2	100	99.372	74,4
Stary Sambor	725	3	56	54.770	75,5
Strzyżów	524	1	59	55.931	106,7
Tarnobrzeg	956	3	69	71.492	74,8
Żółkiew	1.203	3	72	90.561	75,3
Stanisławów	**18.368**	**28**	**901**	**1.339.191**	**72,9**
Bohorodczany	854	1	34	52.895	61,9
Dolina	2.498	3	84	101.427	40,6
Horodenka	871	1	48	83.670	96,1
Kałusz	1.183	1	66	87.868	74,3
Kołomyja	818	1	59	111.288	136,0
Kosów	1.839	2	41	83.647	45,5
Nadworna	1.939	2	35	80.957	42,3
Peczeniżyn	496	1	21	43.085	86,9
Rohatyn	1.161	3	99	109.534	94,3
Skole	1.268	1	49	48.050	37,9
Stanisławów	869	2	71	133.085	153,1

Podział administracyjny według stanu z dn. 1.I. 1927 r.

Ludność według spisu 1921 r. (dok.)

Dane G. U. S.

Województwa Powiaty	Powierzchnia km².	Miasta	Gminy wiejskie	Ludność Ogółem	Mieszkańców na 1 km².
Stryj	659	1	51	72.543	110,1
Śniatyn	566	2	37	72.798	28,6
Tłumacz	952	2	63	104.675	10.0
Turka	1.459	1	73	76.645	52,5
Żydaczów	936	4	70	77.024	82,3
Tarnopol	**16.240**	**35**	**1.084**	**1.428.520**	**88,0**
Borszczów	1.025	2	73	94.767	92,5
Brody	1.054	1	65	78.803	74,8
Brzeżany	1.117	2	71	89.655	80.3
Buczacz	1.193	4	80	116.660	97,8
Czortków	694	2	42	69.020	99,5
Kamionka-Strumiłowa	908	2	61	68.943	75,9
Kopyczyńce	873	2	51	85.991	98,5
Podhajce	1,042	1	64	81.998	78,7
Przemyślany	925	2	68	79.599	86,1
Radziechów	1.040	2	51	64.561	62,1
Skałat	917	3	63	85.326	93,0
Tarnopol	1.206	2	84	129.721	107.6
Trembowla	697	2	42	72.304	103,7
Zaleszczyki	718	1	56	66.762	93,0
Zbaraż	740	1	60	65.390	88,4
Zborów	908	3	68	71.941	79,2
Złoczów	1.183	3	85	107.079	90,5

Wykaz miast

Ludność według spisu 1921 r. *Stan na 1. I 1927[1])*

Dane G. U. S.

Miasta	Powiaty	Ludność
Aleksandrów	Łódź	8,236
Aleksandrów	Nieszawa	8,193
Andrychów	Wadowice	4,171
Augustów	Augustów	8,762
Baranowicze	Baranowicze	28,101[2])
Baranów	Tarnobrzeg	1,794
Barcin	Szubin	1.628
Barysz	Buczacz	4,747
Bełchatów	Piotrków	7,835
Bełz	Sokal	4.148
Beresteczko	Horochów	5,633
Bereza Kartuska	Prużana	3.526
Bereźno	Kostopol	2,494
Będzin	Będzin	27,855
Biała	Biała Lub.	13,005
Biała	Biała Krak.	17,072
Biała Rawska	Rawa	3,323
Białystok	Białystok	76,792
Biecz	Gorlice	3.673
Bielsk	Bielsk	4,795
Bielsko	Bielsko m.	19.785
Biłgoraj	Biłgoraj	5,603
Bieruń Stary	Pszczyna	2.221
Błaszki	Kalisz	4,736
Błażowa	Rzeszów	5,123
Błonie	Błonie	5,337
Bnin	Śrem	1,242
Bochnia	Bochnia	11,014
Boćki	Bielsk	1,719
Bohorodczany	Bohorodczany	2.615
Bojanowo	Rawicz	1,862
Bolechów	Dolina	3,150
Bołszowce	Rohatyn	2.186
Borek	Koźmin	2,097
Borszczów	Borszczów	5.011
Borysław	Drohobycz	16.099
Bobrka	Bóbrka	4,391
Brańsk	Bielsk	3.739
Brodnica	Brodnica	6,963
Brody	Brody	10,867
Brok	Ostrów	2.712
Brzesko	Brzesko	3,144
Brześć Kujawski	Włocławek	4,634
Brześć n/Bugiem	Brześć n/Bugiem	29,553
Brzeziny	Brzeziny	10,633
Brzeżany	Brzeżany	10,033
Brzostek	Pilzno	1,303

Miasta	Powiaty	Ludność
Brzozów	Brzozów	4.160
Buczacz	Buczacz	7,517
Budzanów	Trembowla	4,548
Budzyń	Chodzież	1,889
Buk	Grodzisk	3,480
Bursztyn	Rohatyn	3,581
Busk	Kamionka Strum.	1,486
Busk	Stopnica	3,949
Bydgoszcz	Bydgoszcz m.	87,643
Chełm	Chełm	23,221
Chełmno	Chełmno	10,208
Chełmża	Toruń	10,648
Chodecz	Włocławek	1.685
Chodorów	Bóbrka	4.206
Chodzież	Chodzież	5,646
Chojnice	Chojnice	10,409
Choroszcz	Białystok	2,405
Chorzele	Przasnysz	2,587
Chęciny	Kielce	5,046
Chmielnik	Stopnica	7,730
Chrzanów	Chrzanów	13,171
Chyrów	Stary Sambor	2,654
Ciechanowiec	Bielsk	3,291
Ciechanów	Ciechanów	11,977
Ciechocinek	Nieszawa	3,380
Cieszanów	Lubaczów	2,248
Cieszyn	Cieszyn	15,268
Ciężkowice	Grybów	1,934
Czarnków	Czarnków	3 970
Czarny Dunajec	Nowy Targ	2.399
Czeladź	Będzin	17,202
Czempin	Kościan	2.054
Czerniejewo	Witkowo	1,343
Czersk	Chojnice	6.700
Częstochowa	Częstochowa	80,473
Czortków	Czortków	5,191
Dawidgródek	Stolin	9,851
Dąbie	Koło	3.765
Dąbrowa	Dąbrowa	5,498
Dabrowa	Sokółka	3,014
„ Górnicza	Będzin	41,681
Dąbrowica	Sarny	2,694
Delatyn	Nadwórna	5.973
Dębica	Ropczyce	3,922
Dobczyce	Wieliczka	2.920
Dobra	Turek	3,055
Dobromil	Dobromil	5.386
Dobrzyca	Krotoszyn	1.185

[1]) Liczba miast i granice według podziału administracyjnego na I. 1. 1927 r., o ile w uwagach nie zaznaczono inaczej. [2]) W tem baraki Urzędu Reemigracyjnego z liczbą ludności 16,630.

Wykaz miast (c. d.)

Miasta	Powiaty	Ludność
Dobrzyń n/Drwęcą	Rypin	4,085
Dobrzyń n/Wisłą	Lipno	2,693
Dokszyce	Dzisna	3,004
Dolina	Dolina	8,766
Dolsk	Śrem	1,558
Drohiczyn	Bielsk	1,972
Drohobycz	Drohobycz	26,736
Druskienik	Grodno	989
Dubienka	Hrubieszów	2,964
Dubno	Dubno	9,146
Dukla	Krosno	2,082
Działdowo	Działdowo	3,568
Działoszyce	Pińczów	6,755
Dzisna	Dzisna	4,413
Fordon	Bydgoszcz	2,142
Garwolin	Garwolin	5,082
Gąbin	Gostynin	5,777
Gąswa	Żnin	835
Gdynia	Morski	1,268
Gębice	Mogilno	1,268
Gliniany	Przemyślany	4,355
Głębokie	Dzisna	4,514
Głogów	Rzeszów	2,291
Głowno	Brzeziny	2,422
Gniew	Gniew	3,131
Gniewkowo	Inowrocław	3,330
Gniezno	Gniezno m.	25,694
Golina	Konin	2,418
Golub	Wąbrzeźno	2,565
Gołanicz	Wągrowiec	1,380
Goniądz	Białystok	2,981
Gorlice	Gorlice	5,611
Gostynin	Gostynin	7,075
Gostyń	Gostyń	5,816
Góra Kalwarja	Grójec	5,496
Górzno	Brodnica	1,665
Grabów	Ostrzeszów	1,730
Grajewo	Szczuczyn	7,346
Grodno	Grodno	35,148
Grodzisk	Błonie	11,254
Grodzisk	Grodzisk	5,604
Gródek Jagielloński	Gródek Jagielloński	10,682
Grójec	Grójec	8,414
Grudziądz	Grudziądz m.	33,516
Grybów	Grybów	2,931
Grzymałów	Skałat	2,748
Halicz	Stanisławów	3,442
Horochów	Horochów	4,421
Horodenka	Horodenka	9,907
Horodno	Stolin	2,597
Hrubieszów	Hrubieszów	9,598
Husiatyn	Kopyczyńce	2,104

Miasta	Powiaty	Ludność
Iłża	Iłża	4,554
Indura	Grodno	2,323
Inowrocław	Inowrocław m.	24,277
Jagielnica	Czortków	2,702
Janowice	Żnin	2,313
Janów	Gródek Jagielloński	1,808
Janów	Janów	6,426
Janów Podlaski	Konstantynów	3,360
Jaroczew	Jarocin	855
Jarocin	Jarocin	7,005
Jarosław	Jarosław	19,973
Jaryczów Nowy	Lwów	2,139
Jasło	Jasło	10,391
Jaworów	Jaworów	8,910
Jaworzno	Chrzanów	15,932
Jazłowiec	Buczacz	1,982
Jędrzejów	Jędrzejów	11,740
Jordanów	Maków	1,486
Jutrosin	Rawicz	1,725
Kalisz	Kalisz	44,613
Kalwarja Zebrzydowska	Wadowice	1,692
Kałusz	Kałusz	8,697
Kałuszyn	Mińsk-Mazowiecki	7,694
Kamieniec Litewski	Brześć n/Bugiem	2,348
Kamienna	Końskie	8,163
Kamień	Sępolno	1,501
Kamionka Strumiłowa	Kamionka Strumiłowa	6,518
Kańczuga	Przeworsk	2,396
Kartuzy	Kartuzy	3,717
Katowice	Katowice m.	104,868[1])[2])
Kcynia	Szubin	3,369
Kępno	Kępno	6,210
Kęty	Biała	5,751
Kielce	Kielce	41,346
Kleck	Nieśwież	5,671
Kleczew	Słupca	2,848
Kleszczele	Bielsk	1,452
Klecko	Gniezno	1,685
Kłobuck	Częstochowa	6,582
Kłodawa	Koło	4,692
Knyszyn	Białystok	3,579
Kobryń	Kobryń	8,208
Kobylin	Krotoszyn	2,172
Kock	Łuków	3,903
Kolbuszowa	Kolbuszowa	2,900
Kolno	Kolno	4,494
Koło	Koło	13,040
Kołomyja	Kołomyja	31,708
Komarno	Rudki	5,009
Konin	Konin	10,379

[1]) Nie uwzględniona ludność miejscowości, częściowo wcielonych do miasta
[2]) Ludność według spisu 1910.

Wykaz miast (c. d.)

Miasta	Powiaty	Ludność	Miasta	Powiaty	Ludność
Konstantynów	Łódź	5,728	Lwów	Lwów m.	219,388
Końskie	Końskie	9,119	Lwówek	Nowy Tomyśl	2,552
Kopanica	Wolsztyn	645	Łabiszyn	Szubin	1,834
Kopyczyńce	Kopyczyńce	7,923	Łańcut	Łańcut	7,056
Koronowo	Bydgoszcz	4,689	Łapy	Wysokie Ma-	
Korzec	Równe	4,946		zowieckie	4,073
Kosów	Kosów	4,234	Łasin	Grudziądz	2,197
Kossów	Kossów	2,433	Łask	Łask	4,890
Kostopol	Kostopol	2,990	Łęczna	Lubartów	3,590
Kostrzyn	Środa	3,077	Łęczyca	Łęczyca	10,267
Kościan	Kościan	7,803	Łobżenica	Wyrzysk	1,904
Kościerzyna	Kościerzyna	5,849	Łohiszyn	Pińsk	1,984
Kowal	Włocławek	4,063	Łomża	Łomża	22,014
Kowalewo	Wąbrzeźno	3,207	Łopatyn	Radziechów	3,232
Kowel	Kowel	20,818	Łosice	Konstantynów	3,888
Kozienice	Kozienice	6,878	Łowicz	Łowicz	15,807
Kozowa	Brzeżany	4,913	Łódź	Łódź m.	451,974
Koźmin	Koźmin	4,999	Łuck	Łuck	21,157
Kórnik	Śrem	2,233	Łuków	Łuków	12,571
Krakowiec	Jaworów	1.386	Łuniniec	Łuniniec	8,267
Kraków	Kraków m.	183,706	Maków	Maków Krak.	3,226
Krasnystaw	Krasnystaw	8,943	Maków	Maków Warsz.	6,198
Kraśnik	Janów	8,289	Margonin	Chodzież	1,855
Krobia	Gostyń	2,285	Miasteczko	Tarnowskie	
Krosno	Krosno	10,454		Góry	2,212[1])[2]
Krośniewice	Kutno	3,509	Miasteczko	Wyrzysk	1,154
Krotoszyn	Krotoszyn	11,110	Miechów	Miechów	5,699
Królewska Huta	Król. Huta m.	72,641	Miejska Górka	Rawicz	2,545
Kruszwica	Strzelno	3,021	Mielec	Mielec	5,599
Krynica Zdrój	Nowy Sącz	2,341	Mielnik	Bielsk	1,091
Krynki	Grodno	5,206	Mieścisko	Wągrowiec	1,317
Krzemieniec	Krzemieniec	16,068	Międzychód	Międzychód	4,017
Krzepice	Częstochowa	5,138	Międzyrzec	Radzyń	12,622
Krzeszowice	Chrzanów	2,933	Mikołajów	Żydaczów	3,156
Krzywiń	Kościan	1,874	Mikołów	Pszczyna	8,377[1])[2]
Książ	Śrem	913	Mikstat	Ostrzeszów	1,423
Kulików	Żółkiew	2,886	Mikulińce	Tarnopol	3,217
Kutno	Kutno	15,976	Miłosław	Września	2,499
Kuty	Kosów	5,504	Mińsk Mazo-	Mińsk Mazo-	
Lanckorona	Wadowice	1,617	wiecki	wiecki	10,518
Leszno	Leszno	16,506	Mława	Mława	17,003
Leżajsk	Łańcut	5,063	Mogielnica	Grójec	6,043
Lida	Lida	13,401	Mogilno	Mogilno	4,171
Lidzbark	Brodnica	3,325	Monasterzyska	Buczacz	5,764
Limanowa	Limanowa	2,143	Mordy	Siedlce	3,268
Lipno	Lipno	8,467	Mosina	Śrem	1,957
Lisko	Lisko	3,806	Mosty Wielkie	Żółkiew	3,795
Lubaczów	Lubaczów	5,303	Mościska	Mościska	4,751
Lubartów	Lubartów	6,102	Mrocza	Wyrzysk	2,016
Lubawa	Lubawa	4,635	Mszczonów	Błonie	5,014
Lubień	Włocławek	2,120	Murowana		
Lublin	Lublin	94,412	Goślina	Oborniki	1,938
Lubliniec	Lubliniec	4,646	Muszyna	Nowy Sącz	2,516
Luboml	Luboml	3,328	Mysłowice	Katowice	18,115
Lubraniec	Włocławek	2,196	Myślenice	Myślenice	4,414

[1]) Nie uwzględniona ludność miejscowości częściowo wcielonych do m
[2]) Ludność według spisu 1910.

Wykaz miast (c. d.)

Miasta	Powiaty	Ludność	Miasta	Powiaty	Ludność
Nadwórna	Nadwórna	6,062	Pińsk	Pińsk	23,468
Nakło	Wyrzysk	7,427	Piotrków	Piotrków	41,113
Narew	Bielsk	963	Piwniczna	Nowy Sącz	3,632
Nasielsk	Pułtusk	5,470	Pleszew	Pleszew	7,638
Niemirów	Rawa Ruska	2,463	Płock	Płock	27,750
Niepołomice	Bochnia	4,071	Płońsk	Płońsk	9,463
Nieszawa	Nieszawa	2,381	Pniewy	Szamotuły	2,731
Nieśwież	Nieśwież	7,033	Pobiedziska	Poznań	3,363
Nisko	Nisko	4,749	Podbrodzie	Święciany	1,435[1]
Niżankowice	Przemyśl	1,865	Podgórz	Toruń	3,232
Nowe	Świecie	4,011	Podhajce	Podhajce	4,814
Nowe Miasto	Rawa	3,761	Podwo oczyska	Skałat	3,670
Nowemiasto	Lubawa	3,721	Pogorzela	Koźmin	1,662
Nowemiasto n/Wartą	Jarocin	1,044	Pomorzany	Zborów	3,375
Nowogródek	Nowogródek	6,367	Poniec	Gostyń	2,471
Nowo-Święciany	Święciany	3,196[1]	Powidz	Witkowo	1,210
Nowo-Wilejka	Wilno-Troki	10,182[2]	Poznań	Poznań m.	184,758
Nowy Dwór	Sokółka	1,222	Praszka	Wieluń	4,478
Nowy Dwór	Warszawa	7,829	Proszowic	Miechów	3,297
Nowy Sącz	Nowy Sącz	26,280	Pruszków	Warszawa	15,132
Nowy Targ	Nowy Targ	8,071	Prużana	Prużana	6,332
Nowy Tomyśl	Nowy Tomyśl	2,083	Przasnysz	Przasnysz	6,340
Oborniki	Oborniki	4,147	Przedbórz	Końskie	5,885
Obrzycko	Szamotuły	1,503	Przedecz	Włocławek	3,040
Odelsk	Sokółka	1,333	Przemyśl	Przemyśl	47,958
Odolanów	Odolanów	2,437	Przemyślany	Przemyślany	4,093
Olesko	Złoczów	3,645	Przeworsk	Przeworsk	3,371
Olkusz	Olkusz	6,667	Pszczyna	Pszczyna	6,043
Ołyka	Łuck	4,333	Puck	Powiat Morski	2,792
Opalenica	Grodzisk	3,058	Puławy	Puławy	7,205
Opatów	Opatów	8,827	Pułtusk	Pułtusk	13,742
Opoczno	Opoczno	8,252	Pyzdry	Słupca	4,614
Osieczna	Leszno	1,559	Raciąż	Sierpc	4,513
Ostrołęka	Ostrołęka	9,145	Radom	Radom	61,599
Ostroróg	Szamotuły	1,273	Radomsko	Radomsko	20,572
Ostrowiec	Opatów	22,215	Radomyśl Wielki	Mielec	2,468
Ostróg	Zdolbunów	12,975	Radoszkowicze	Mołodeczno	2,459
Ostrów	Ostrów	16,366	Radymno	Jarosław	1,907
Ostrów	Włodawa	3,813	Radziechów	Radziechów	4,384
Ostrów Mazowiecki	Ostrów	14,469	Radziejów	Nieszawa	3,164
Ostrzeszów	Ostrzeszów	5,413	Radziwiłłów	Dubno	4,240
Oszmiana	Oszmiana	3,442[1]	Radzymin	Radzymin	5,036
Oświęcim	Oświęcim	12,187	Radzyń	Grudziądz	1,626
Otwock	Warszawa	8,560	Radzyń	Radzyń	4,833
Ozorków	Łęczyca	12,580	Rajgród	Szczuczyn	2,291
Pabjanice	Łask	34,967	Rakoniewice	Wolsztyn	2,013
Pakość	Mogilno	3,336	Raków	Mołodeczno	3,323
Parczew	Włodawa	7,893	Raszków	Odolanów	1,672
Peczeniżyn	Peczeniżyn	5,984	Ratno	Kowel	2,410
Piaseczno	Warszawa	5,604	Rawa Mazowiecka	Rawa	8,185
Piaski	Gostyń	1,638	Rawa Ruska	Rawa Ruska	8,970
Pilzno	Pilzno	3,546	Rawicz	Rawicz	9,250
Pińczów	Pińczów	7,749	Rogowo	Żnin	938
			Rogoźno	Oborniki	5,528

[1]) Ludność według spisu 1919 r. [2]) Ludność według spisu 1910 r.

Wykaz miast (c. d.)

Miasta	Powiaty	Ludność	Miasta	Powiaty	Ludność
Rohatyn	Rohatyn	5,736	Sokal	Sokal	10,183
Rokitno	Sarny	1,491	Sokołów	Kolbuszowa	3,315
Ropczyce	Ropczyce	3,002	Sokołów	Sokołów	8,055
Rostaszewo	Wolsztyn	1,019	Sokoły	Wysokie	
Rozdół	Żydaczów	3,802		Mazowieckie	2.207
Rozwadów	Tarnobrzeg	2,700	Sokółka	Sokółka	6,086
Rożan	Maków	3,285	Sołec Kujawski	Bydgoszcz	3,387
Rożniatów	Dolina	3,266	Sosnowiec	Będzin	86,497
Rożyszcze	Łuck	3,263	Stanisławów	Stanisławów	51,391[1])
Równe	Równe	30,482	Stara Sól	St. Sambor	1,170
Różana	Kossów	3,622	Starogard	Starogard	10,466
Ruda Pabjan.	Łódź	5,127	Starosielce	Białystok	2,422
Rudki	Rudki	3,452	Stary Sambor	Stary Sambor	4,314
Rudnik	Nisko	2,959	Stary Sącz	Nowy Sącz	4,770
Rybnik	Rybnik	11,656[1])[2])	Staszów	Sandomierz	8,357
Rychtal	Kępno	928	Stawiski	Kolno	3,017
Rychwał	Konin	1,386	Stawiszyn	Kalisz	2,560
Ryczywół	Oborniki	1,228	Stęszew	Poznań	1,926
Rydzyna	Leszno	1,175	Stoczek	Łuków	2,951
Rymanów	Sanok	3,546	Stolin	Stolin	4,763
Rynarzewo	Szubin	698	Stołpce	Stołpce	2,956
Rypin	Rypin	7,234	Strumień	Bielsko	1,566
Rzeszów	Rzeszów	24,942	Stryj	Stryj	27,358
Sambor	Sambor	19,417	Stryków	Brzeziny	4,127
Sandomierz	Sandomierz	6,763	Strzelno	Strzelno	4,927
Sanok	Sanok	9,638	Strzyżów	Strzyżów	2,905
Sarnowa	Rawicz	1,247	Sucha	Maków	5,151
Sarny	Sarny	5,931	Suchowola	Sokółka	2,457
Sasów	Złoczów	3,099	Sulmierzyce	Odolanów	2,526
Sądowa Wisznia	Mościska	4,207	Supraśl	Białystok	2,322
Sejny	Suwałki	2,254	Suraż	Białystok	1,180
Serock	Pułtusk	4,694	Suwałki	Suwałki	16,780
Sędziszów	Ropczyce	1,935	Swarzędz	Poznań	3,364
Sępolno	Sępolno	3,318	Szadek	Sieradz	3,058
Siedlce	Siedlce	30,676	Szamocin	Chodzież	1,548
Siemiatycze	Bielsk	5,694	Szamotuły	Szamotuły	6,772
Sieniawa	Jarosław	1,824	Szczakowa	Chrzanów	3,723
Sieradz	Sieradz	9,284	Szczebrzeszyn	Zamość	6,350
Sieraków	Międzychód	2,791	Szczekociny	Włoszczowa	5,611
Sierpc	Sierpc	8,466	Szczerzec	Lwów	936
Skała	Borszczów	4,017	Szczuczyn	Szczuczyn	4.502
Skałat	Skałat	5,937	Szereszów	Prużana	3,310
Skarszewy	Kościerzyna	3,009	Szubin	Szubin	2,744
Skaryszew	Radom	2,072	Szydłowiec	Końskie	8,296
Skawina	Kraków	2,444	Ślesin	Konin	2,078
Skidel	Grodno	2,907	Śmigiel	Śmigiel	3,754
Skierniewice	Skierniewice	16,647	Śniatyn	Śniatyn	10,597
Skoczów	Cieszyn	3,494	Śrem	Śrem	6,650
Skoki	Wągrowiec	1,431	Środa	Środa	7,231
Skole	Skole	5,989	Świecie	Świecie	6,600
Słomnik	Miechów	4,797	Święciany	Święciany	3,981[3])
Słonim	Słonim	9,643	Święciechowo	Leszno	1,333
Słupca	Słupca	5,534	Świsłocz	Wołkowysk	2,935
Smorgonie	Oszmiana	154[3])	Tarnobrzeg	Tarnobrzeg	3,169
Sochaczew	Sochaczew	5,070	Tarnopol	Tarnopol	32,003

[1]) Nie uwzględniona ludność miejscowości częściowo wcielonych do miasta
[2]) Ludność według spisu 1910 r. [3]) Ludność według spisu 1919 r.

Wykaz miast (dok.)

Miasta	Powiaty	Ludność
Tarnowskie Góry	Tarnowskie Góry	13,582[1])[2]
Tarnów	Tarnów	35,347
Tczew	Tczew	16,251
Terespol	Biała	1,919
Tłumacz	Tłumacz	5,788
Tomaszów	Tomaszów	7,125
Tomaszów Mazowiecki	Brzeziny	28,285
Toruń	Toruń m.	39,424
Trembowla	Trembowla	7,015
Troki	Wilno-Troki	1,886[3])
Trzemeszno	Mogilno	5,093
Tuchola	Tuchola	4,412
Tuchów	Tarnów	2,443
Tuliszów	Konin	2,358
Turek	Turek	9,948
Turka	Turka	10,030
Tustanowice	Drohobycz	13,240
Tuszyn	Łódź	3,451
Tyczyn	Rzeszów	3,095
Tykocin	Wysokie Mazowieckie	2,993
Tyśmienica	Tłumacz	7,027
Uchnów	Rawa Ruska	3,575
Ujście	Chodzież	1,872
Ulanów	Nisko	2,192
Uniejów	Turek	3,657
Ustroń	Cieszyn	3,998
Ustrzyki Dolne	Lisko	3,234
Uście Solne	Bochnia	1,376
Uściług	Włodzimierz	3,728
Wadowice	Wadowice	6,862
Warka	Grójec	4,306
Warszawa m.	Warszawa m.	936,713
Warta	Sieradz	4,108
Wasilków	Białystok	3,903
Wąbrzeźno	Wąbrzeźno	7,118
Wągrowiec	Wągrowiec	6,867
Wejherowo	Wejherowo	8,786
Węgrów	Węgrów	8,522
Wieleń	Czarnków	2,870
Wielichowo	Śmigiel	1,815
Wieliczka	Wieliczka	7,235
Wieluń	Wieluń	11,032
Wieruszów	Wieluń	4,799
Wierzbnik	Iłża	5,459
Więcbork	Sępolno	2,588
Wilanowice	Biała	1,774
Wilejka	Wilejka	3,417
Wilno	Wilno m.	128,954[3])
Winniki	Lwów	3,635
Wiśnicz Nowy	Bochnia	2,691
Witkowo	Witkowo	1,605
Władysławów	Konin	960
Włocławek	Włocławek	40,281

Miasta	Powiaty	Ludność
Włodawa	Włodawa	6,263
Włodzimierz	Włodzimierz	12,102
Włoszczowa	Włoszczowa	6,022
Wodzisław	Rybnik	3,561[1])[2]
Wojnicz	Brzesko	1,910
Wolsztyn	Wolsztyn	4,124
Wołkowysk	Wołkowysk	11,100
Wołomin	Radzymin	6,404
Woźniki	Lubliniec	1,359
Wronki	Szamotuły	4,621
Września	Września	6,627
Wyrzysk	Wyrzysk	1,305
Wysoka	Wyrzysk	1,328
Wysokie Litewskie	Brześć n/Bugiem	2,100
Wysokie Mazowieckie	Wysokie Mazowieckie	3,214
Wyszków	Pułtusk	9,084
Wyszogród	Płock	4,297
Wyśmierzyce	Radom	1,424
Zabłotów	Śniatyn	5,777
Zabłudów	Białystok	2,861
Zagórów	Słupca	3,715
Zakopane	Nowy Targ	8,808
Zakroczym	Warszawa	5,816
Zaleszczyki	Zaleszczyki	4,014
Załośce	Zborów	4,773
Zambrów	Łomża	6,160
Zamość	Zamość	19,023
Zaniemyśl	Środa	1,291
Zator	Oświęcim	1,995
Zawichost	Sandomierz	3,014
Zawiercie	Zawiercie	29,480
Zbaraż	Zbaraż	7,718
Zbąszyń	Nowy Tomyśl	4,660
Zborów	Zborów	3,730
Zdołbunów	Zdołbunów	7,789
Zduny	Krotoszyn	2,825
Zduńska Wola	Sieradz	18,923
Zdzięcioł	Słonim	3,080
Zgierz	Łódź	21,129
Złoczew	Sieradz	4,904
Złoczów	Złoczów	11,130
Zwoleń	Kozienice	8,004
Żabno	Dąbrowa	1,228
Żelechów	Garwolin	7,682
Żerków	Jarocin	1,549
Żory	Rybnik	4,936
Żółkiew	Żółkiew	7,867
Żnin	Żnin	4,436
Żórawno	Żydaczów	1,926
Żuromin	Sierpc	3,962
Żychlin	Kutno	7,098
Żydaczów	Żydaczów	3,996
Żyrardów	Błonie	21,336
Żywiec	Żywiec	5,320

[1]) Nie uwzględniona ludność miejscowości częściowo wcielonych do miasta.
[2]) Ludność według spisu 1910 r. [3]) Ludność według spisu 1919 r.

Od 1-go kwietnia 1928 roku

SKŁADNICA SANITARNA

i pozostałe agendy Zrzeszenia Samorządów Powiatowych— będą się mieścić w domu własnym przy ulicy **Dobrej № 28.**

(Przystanek tramwajowy przy ulicy Tamka).

Podział administracyjny — zestawienie według województw

Według stanu z dn. 1.I 1927 r.

Dane G. U. S.

Województwa	Powiaty administracyjne	Sądy pokoju (powiatowe)	Powiaty samorządowe	Miasta wydzielone z powiatów	Miasta niewydzielone	Gminy wiejskie	Obszary dworskie	Miejscowości zamieszkane	Budynki z przeznaczenia mieszkalne	Ludność
Polska	**277**	**690**	**255**	**40**	**586**	**12.610**	**2.362**	**91.587**[1])	**3.423.032**[1])[2]	**27.176.717**[2])
M. st. Warszawa .	1	29	—	1	—	--	—	1	22.380	936.713
Warszawa . . .	23	54	23	3	56	295	—	13.904	238.655	2.112 798
Łódź	14	54	13	5	39	234	—	8.867	224.950	2.252.769
Kielce	17	67	17	8	30	310	—	9.543	318.271	2.535.781
Lublin	19	54	19	2	30	283	—	8.031	273.948	2.087.951
Białystok . . . j	13	47	13	4	43	183	—	7.583[3])	193.424[3])	1.301.858[3])
Wilno	9	27	8	1	13	107	—	6.957[3])	87.679[3])	1.005.565[3])
Nowogródek. . .	7	27	7	—	8	91	—	6.307[3])	131.940[3])	800.761[3])
Polesie.	10	30	10	2	16	113	—	4.110	144.679	879.417
Wołyń	10	27	10	3	16	95	—	4.425	230.689	1.437.569
Poznań	39	50	35	4	114	3.044	1.651	8.468	197.481	1.967.865
Pomorze	20	26	18	2	31	1.354	711	4.849	103.634	935.643
Śląsk	11	15	8	3	15	414	—			1.124.967
Śląsk Cieszyński	3	4	2	1	4	87	—	120	15.032	144.671
Górny Śląsk (1919)	8	11	6	2	11	327	—			980.296
Kraków	23	53	20	1	52	1.902	—	2.110	311.994	1.992.810
Lwów	28	62	25	1	60	2.200	—	3.165	430.996	2.718.014
Stanisławów. . .	16	34	14	—	28	901	—	1.345	244.882	1.339.191
Tarnopol	17	34	15	—	35	1.084	—	1.702	251.844	1.428.520

[1]) Liczba miejscowości, budynków i ludności według spisu 1921 r. Miejscowości i budynki dla terenów nieobjętych spisem, nie są uwzględnione. [2]) W tem 554 budynki i 318.525 ludności spisanej przez władze wojskowe, dla której podział na województwa nie został przeprowadzony. [3]) Do woj. białostockiego, wileńskiego i nowogródzkiego wchodzą miejscowości z terenów nieobjętych spisem 1921 r. Dla tych miejscowości ludność podano według spisu z r. 1919, liczba miejscowości zaś i budynków została pominięta.

ZMIANY W PODZIALE ADMINISTRACYJNYM PAŃSTWA.

W r. 1926 (od 13.VIII — 31.XII).

Gminy: Bukowsko Miasto i Bukowsko Wieś w pow. Sanockim, w woj. Lwowskiem, rządzącą się ustawą gminną z dn. 12 sierpnia 1866 r. (Dz. U. Kraj. Nr. 19) znosi się i w granicach połączonych terytorjów obu tych gmin tworzy się nową gminę o nazwie Bukowsko. (Dz. U. Nr. 82 poz. 456).

Osadę Ogrodniki, wchodzącą w skład gminy wiejskiej Łań w powiecie Nieświeskim w woj. Nowogródzkiem, wyłącza się z dotychczasowego związku gminnego i wciela do gminy miejskiej Nieśwież w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 84, poz. 470).

Z powiatu Sochaczewskiego z gminy wiejskiej Iłów wyłącza się wsie: Bargowie, Przecze, Krzyżyk Chruśliński, Byki, Podbrzyzie, Ciechominek, Zamiary, Polesie, Krzewinki, Niedzieliska, Wygoda, Chruśle, Tydówka, Olszyny, Chmielnik, Paulinka, Osmaleniec, Ciechomin, a włącza się je do gminy wiejskiej Kiernozia w pow. Łowickim. (Dz. U. Nr. 89, poz. 502).

Gminy wiejskie: Targowisko, Zakirchale i Konary w pow. Dąbrowskim w wojew. Krakowskiem przyłącza się do gminy miejskiej Żabno w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 89, poz. 503).

Obszar dworski Ligota w pow. Ostrzeszowskim w woj. Poznańskiem znosi się, terytorjum jego wciela się do gminy wiejskiej tejże nazwy. (Dz. U. Nr. 94, poz. 552).

Tworzy się powiat Morski z siedzibą władz powiatowych w Gdyni, wchodzący w skład wojew. Pomorskiego. (Dz. U. Nr. 117, poz. 678).

Powiat Morski obejmuje obszar dotychczasowego powiatu Puckiego z wyjątkiem następujących gmin i obszarów dworskich: Brudzewo gm., Darzlubie

gm., Darzlubie obsz. dw., Domatówko gm., Domatowo gm., Glinki obsz. dw., Karlikowo gm., Kartoszyno gm., Leśniewo gm., Lisewo obsz. dw., Lubkowo gm., Lubocino obsz. dw., Mechowa gm., Nadole gm., Polchówko obsz. dw., Połchowo gm., Rekowo obsz. dw., Sławutówko obsz. dw., Sławutowo gm., Sobieńczyce obsz. dw., Sobieńczyce gm., Święcino gm., Tyłowo obsz. dw., Wejherowo obsz. dw., które przyłącza się do pow. Wejherowskiego.

Równocześnie z pow. Wejherowskiego wyłącza się miejscowości: m. Gdynię, Chwarzno obsz. dw., Chwaszczyno gm., Chylonja gm., Chylonja obsz. dw., Cisowa gm., Kolibki obsz. dw., Kolonja gm., Łężyce gm., Mały Kack obsz. dw., Osowa gm. Redłowo obsz. dw., Wiczlino gm., Wielki Kack gm., Witomino obsz. dw., Wysoka obsz. dw. i przyłącza się je do pow. Morskiego. (Dz. U. Nr. 128. poz. 760).

Z gminy wiejskiej Łachodów w pow. Przemyślańskim wyłącza się parcele gruntowe i z parcel tych tworzy się samoistną gminę wiejską Siworogi . (Dz. U. Nr. 122. poz. 706).

Osadę Koniecpol, wchodzącą w skład gminy wiejskiej Koniecpol w pow. Radomskowskim w woj. Łódzkiem, wyłącza się z dotychczasowego związku gminnego i zalicza się w poczet gmin miejskich. Ze związku gminnego wymienionej gminy wiejskiej Koniecpol wyłącza się nadto grunty wsi Magdasz i wciela je do nowej gminy miejskiej Koniecpol. (Dz. U. Nr. 125, poz. 726).

Z pow. Będzińskiego wyłącza się gminy: Mierzęcice, Siewierz, Rokitno Szlacheckie, Poręba, Kromołów, Włodawiec, Mrzygłód, Pińczyce, Koziegłówki, Koziegłowy, Rudnik Wielki, Choroń, Żarki, Niegowo oraz miasto Zawiercie.

9 Z gmin tych tworzy się nowy powiat Zawierciański z siedzibą władz powiatowych w m. Zawierciu. (Dz. U. Nr. 125. poz. 727).

Gminę wiejską Wizna w pow. Łomżyńskim w woj. Białostockiem, znosi się, a terytorjum jej włącza się do gm. Bożejowo w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 125, poz. 728).

Osadę Łaskarzew w pow. Garwolińskim w woj. Lubelskiem wyłącza się z gminy wiejskiej Łaskarzew i tworzy się z niej w jej dotychczasowych granicach samoistną gminę wiejską o nazwie Łaskarzew Osada. (Dz. U. Nr. 127, poz. 748).

Osadę Pławno, folwark Pławno, folw. Strzałę, wieś Mękwę i wieś Stani-

sławice, wchodzące w skład gminy wiejskiej Gidle w pow. Radomskowskim w woj. Łódzkiem wyłącza się z gminy Gidle i tworzy z nich nową gminę wiejską o nazwie Pławno w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 127, poz. 749).

Ze wsi Zbłudowice, gm. Radzanów, pow. Stopnickiego, woj. Kieleckiego wyłącza się terytorjum 26.9040 ha zajęte pod kolonję leczniczą dziecięca im. d-ra Brudzińskiego i włącza się to terytorjum do miasta Buska w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 128, p. 764).

Miejscowości: wieś Brwinów, wieś Brwinów Kolonja, folw. Brwinów „Ogrody Słowackiego", folw. Zatrudy, folw. Kępina, cegielnię Leonów oraz parcele: wille „Brwinów Willa", Iglica, wille „Brwinów Ogrody", wille „Marynin", wille „Borki", wille „Węgrzynek", Pszczelin, Janówek B. b. Gutulin, Murawinek, wchodzące dotychczas w skład gm. wiejskiej Helenów w pow. Błońskim w woj. Warszawskiem, wyłącza się z wymienionej gminy i z miejscowości tych tworzy się samodzielną gminę wiejską pod nazwą „Letnisko-Brwinów". (Dz. U. 128, poz. 771).

W r. 1927 (od 1.I.—31. X.)

Z gminy Płowe w pow. Radziechów w wojew. Tarnopolskiem wyłącza się część parcel i tworzy się z nich osobną gminę wiejską o nazwie Tarnówka z siedzibą własnego zarządu gminnego w Tarnówce. (Dz. U. Nr 1, poz. 7).

Wieś Bielawki wyłącza się z gminy Kowale Pańskie w pow. Tureckim w wojew. Łódzkiem i włącza się ją do gm. Skarzyn w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 3, poz. 20).

Z gminy wiejskiej Pczany w pow. Żydaczowskim w woj. Stanisławowskiem wyłącza się część parcel i tworzy z nich samodzielną gminę wiejską o nazwie Wola Lubomirska w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 4, poz. 23).

Osadę Wola Gołuchowska, powstałą z części rozparcelowanego b. obszaru dworskiego Bohatkowce, wyłącza się z gm. Bohatkowce w pow. Podhajeckim w woj. Tarnopolskiem i tworzy z niej osobną gminę wiejską o nazwie Wola Gołuchowska w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 5, p. 28).

Część majątku Pietraszowce wyłącza się z gm. Biskupice w pow. Wołkowyskim w woj. Białostockiem i włącza się do miasta Wołkowyska w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 7, poz. 41).

Osadę Skalbmierz, wchodzącą w skład gm. w. Topola w pow. Pińczowskim w woj. Kieleckiem, wyłącza się z dotychczasowego jej związku gminnego i zalicza w poczet gmin miejskich.

Gromadę wiejską (wieś) Zagrody Skalbmierskie tudzież grunty po folwarku Kanonja Skalbmierska, wchodzące w skład gminy wiejskiej Drożejowice w pow. Pińczowskim, w woj. Kieleckiem i gromady wiejskie (wsie): Kępa oraz Zamoście, wchodzące w skład gminy wiejskiej Boszczynek w tymże powiecie i województwie wyłącza się z dotychczasowego ich związku gminnego i wciela do nowoutworzonej gminy miejskiej Skalbmierz. (Dz. U. Nr. 7, poz. 42).

Gminę wiejską Śląskowice znosi się, a terytorjum jej wciela się do gminy wiejskiej Śląskowo w pow. Rawicz w woj. Poznańskiem. (Dz. U. Nr. 7, poz. 46).

Gminę Sworzyce wyłącza się z pow. Opoczyńskiego, a włącza się ją do pow. Koneckiego w woj. Kieleckiem. (Dz. U. Nr. 7, poz. 47).

Gminę Myszków wyłącza się z pow. Będzińskiego w woj. Kieleckiem i włącza się do pow. Zawierciańskiego w temże województwie. (Dz. U. Nr. 7, poz. 49).

Z gminy Ludwin w pow. Lubartowskim w woj. Lubelskiem wyłącza się miejscowość zwaną Posiołek Łęczna, zaś z gm. Mełgiew w pow. Lubelskim kolonję Trębaczów i włącza się wymienione miejscowości do miasta Łęczny w pow. Lubartowskim, woj. Lubelskiem. (Dz. U. Nr. 7, poz. 50).

Kolonję Ostrów i kolonję Kaliszany cz. III wyłącza się z gm. Kamień w pow. Puławskim w woj. Lubelskiem i włącza się je do gm. Pawłowice w pow. Iłżeckim woj. Kieleckiem. (Dz. U. Nr. 8, p. 58).

Obszar dworski Kolno w pow. Międzychód w woj. Poznańskiem znosi się i tworzy się z jego terytorjum gminę wiejską o tej samej nazwie. (Dz. U. Nr 8, poz. 59).

Z gminy wiejskiej Dąbrowa w pow. Kieleckim wyłącza się folw. Szydłówek i jednocześnie włącza się go do m. Kielc. (Dz. U. Nr. 8, poz. 60).

Obszar dworski Grabacz w pow. Lubawskim w woj. Pomorskiem znosi się, terytorjum jego wciela się do gminy wiejsk. Kopaniarze w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 8, poz. 63).

Obszar dworski Barcin (osada) w pow. Szubińskim w woj. Poznańskiem, znosi się, a z jego terytorjum tworzy się samodzielną gminę wiejską pod nazwą Barcin-wieś. (Dz. U. Nr. 8, poz. 64).

Wsie: Bielmaż, Krasnostaw, Tatarską Ulicę oraz osadę Kaukaz, wchodzące w skład gminy wiejsk. Chorów w pow. Zdołbunowskim, w wojew. Wołyńskiem, wyłącza się z dotychczasowego związku gminnego i wciela się do gminy miejskiej Ostróg w tymże powiecie i województwie. Do wymienionej gminy miejskiej wciela się również nie należące obecnie do związku żadnej gminy osady Kidry i Karpaty tudzież grunty, stanowiące własność państwową, położone pomiędzy wschodnią granicą gm. m. Ostróg, a rzeką Wilją i granicą państwową. (Dz. U. Nr. 8, p. 65).

Wieś Nowy Borek oraz wieś i folwark Łętownica wyłącza się z gm. Jasienica w pow. Ostrowskim w woj. Białostockiem i włącza się je do gm. Warchoły w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 10, poz. 82).

Z gminy miejskiej Łęg w pow. Włocławskim w wojew. Warszawskiem wyłącza się miejscowości: wieś Papieżka, os. młyn Łęg, os. młyn Papiernia, folw rządowy Łęg, wieś Łęg (majorat), osady tabelowe Nr. 7 i 8 wsi Rybnica, osady tabelowe Nr. 1 — 16 i 31 — 40 wsi Łęg, wieś Krzywe - Błoto, os. młyn Kapitułka, os. czynsz. Krzywe - Błoto, wieś Ruda, os. młyn Świech, os. młyn. Słodowo, folw. Lisek, wieś Zazamcze, część lasów państwowych o obszarze 186 ha 1388 m^2; z gminy wiejskiej Szpetal w pow. Lipnowskim w woj. Warszawskiem wyłącza się miejscowości: wieś Grodzkie, wieś Zofijka, wieś Walewskie, wieś Szpetal Dolny, osadę Psia Górka, wieś Ignackowo, wieś Suszyce, grunty „Prywatne Walewskie", część folw. Kulin, Suszyce i Szpetal Górny dóbr ziemskich Szpetal Górny o obszarze 506 ha 2027 m^2 — i włącza się wszystkie powyżej wymienione miejscowości i osady do obszaru miasta Włocławka w pow. Włocławskim w woj. Warszawskiem. (Dz. U. Nr. 11, poz. 85).

Osadę Sulejów w pow. Piotrkowskim w woj. Łódzkiem, stanowiącą wraz z położonemi na jej obszarze osadami rolnemi o nazwie Sulejów poduchowny samodzielną gminę wiejską, zalicza się przy utrzymaniu dotychczasowych jej granic w poczet gmin miejskich. (Dz. U. Nr. 11, p. 87).

Obszar dworski Grabie w pow. Toruńskim w woj. Pomorskiem znosi się.

Z południowej części zniesionego obszaru dworskiego Grabie tworzy się samodzielną gminę wiejską pod nazwą Grabie, zaś z pozostałej północ-

nej części jego terytorjum samodzielną gminę wiejską pod nazwą Popioły. (Dz. U. Nr. 11, p. 88).

Wieś Wyszomierz wyłącza się z gm. Skupie w pow. Siedleckim i włącza się ją do gm. Kowiesy w pow. Sokołowskim w woj. Lubelskiem. (Dz. U. Nr. 11, poz. 89).

Z gminy Lipiny w pow. Brzezińskim w woj. Łódzkiem wyłącza się wsie: Anielin, Kazimierzów i Bertolin i włącza się je do gm. Niesułków w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 13, p. 101).

Gminę wiejską Jasiewo w pow. Postawskim w woj. Wileńskiem znosi się. Część miejscowości, wchodzących w skład tej gminy włącza się do gm. Postawy w tymże powiecie. Pozostałe miejscowości włącza się do gm. Kobylnik w tymże powiecie.

Gminę wiejską Zanarocze w pow. Postawskim znosi się i terytorjum jej włącza się w całości do gm. Kobylnik w tymże powiecie.

Wieś Mikitki, należącą obecnie do gmin Mańkowicze i Miadzioł, oraz wsie: Pasynki, Podrezy, Cielaki i folw. Rabki, należące obecnie do gm. Miadzioł, wyłącza się z dotychczasowych gmin i włącza się je do gm. Kobylnik.

Z gm. Kobylnik w pow. Postawskim wyłącza się wsie Dołża i Giryny i włącza się pierwszą do gm. Postawy, zaś drugą do gm. Miadzioł w tymże powiecie.

Z gm. Postawy w pow. Postawskim wyłącza się część miejscowości i z nich tworzy się nową gminę wiejską o nazwie Woropajewo z siedzibą urzędu gminnego w folw. Woropajewo.

Z gm. Postawy w pow. Postawskim wyłącza się wsie Żuki, zaś z gm. Mańkowicze wsie: Wołki, Pohorce, Męczenięta, Kursiewicze, Puchówka, Rowy, folw. Cerkowie i folw. Franpol i włącza się wymienione miejscowości do gm. Łuczaj w tymże powiecie.

Z gm. Miadzioł w pow. Postawskim wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Mańkowicze w tymże powiecie.

Z gm. Łuczaj w pow. Postawskim wyłącza się wieś Ożuny, folw. Oleszyno, I i II zaścianek Stupica, zaś z gm. Norzyca w pow. Postaw-

skim wsie: Drozdowszczyzna, Pereslega, Dzieńkowszczyzna, zaścianek Nowa Kazimierówka i zaścianek Dąbrowa i włącza się wymienione miejscowości do gm. D u n i ł o w i c z e w tymże powiecie.

Z gm. Ż o ś n a w pow. Postawskim wyłącza się wieś Kulewszczyzna i kolonję Janów II i włącza się je do gm. W o ł k o ł a t a w tymże powiecie.

Z gm. M i a d z i o ł w pow. Postawskim wyłącza się wsie: Kończany, Mozolewszczyzna, Badzienie, Kaczany, Słobódka, Zykowo, zaścianki: Okołodziec, Piotrowo, Czerwiaczewo, Hnieździszcze, Wysoki Ostrów i Naddatki Leśne, zaś z gm. W o ł k o ł a t a wsie: Pietrolewo I i II i włącza się wymienione miejscowości do gm. Ż o ś n a w tymże powiecie.

Z gm. D u n i ł o w i c z e w pow. Postawskim wyłącza się: wieś i folw. Piotrowicze Chomskie, folw. i os. Nadjezierze oraz zaścianki: Kołowce, Woronówka i Illinowa i włącza się je do gm. N o r z y c a w tymże powiecie.

Nazwę gm. M a ń k o w i c z e w pow. Postawskim zmienia się na H r u z d o w o. (Dz. U. Nr. 13, poz. 102).

Wieś Sokołówkę, stanowiącą oddzielną gromadę, wyłącza się z gm. T e l e c h a n y w pow. Kosowskim i włącza do gm. P o r z e c z e w pow. Pińskim w woj. Poleskiem. (Dz. U. Nr. 15, p. 112).

Znosi się powiat W i t k o w s k i w woj. Poznańskiem.

Należące dotychczas do pow. Witkowskiego miasta gminy wiejskie i obszary dworskie włącza się do pow. G n i e ź n i e ń s k i e g o i W r z e s i ń s k i e g o. (Dz. U. Nr. 17, p. 130).

Gminę wiejską R s z e w w pow. Łódzkim znosi się. Wchodzące w skład dotychczasowej gminy Rszew miejscowości: wieś i folw. Srebrna włącza się do gm. Brus; wsie: Mirosławice, Ignacew i Stefanów, kolonje Mirosławice i Ignacew, folw. Ignacew i Zabiczki oraz os. młyn, Mirosławice włącza się do gm. Babice; wsie: Krzywiec, Niesięcin, Rszewek, folw. Rszew oraz kolonję Okupniki folwarku Rszew włącza się do gm. R ą b i e ń.

Wsie: Stare Złotno, Leonów, Dąbrowa, oraz kolonje: Huta Jagodnica Nowe Złotno i Cyganka wyłącza się z gm. R ą b i e ń w pow. Łódzkim i włącza się je do gm. B r u s w tymże powiecie. Jednocześnie urząd gminny B r u s przenosi się z m. Łodzi do folw. B r u s.

Wsie: Gadka Stara i Gadka Nowa oraz miejscowość Ruda Las wyłącza się z gm. Brus w pow. Łódzkim i włącza się je do gm. Gospodarz w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 17, poz. 137).

Gminę wiejską Czeressa w pow. Brasławskim znosi się. Wchodzące w skład rozwiązanej gminy miejscowości włącza się do gmin: Leonpol, Nowy-Pohost, Miory w tymże powiecie.

Z gm. Przebrodzie i Jody w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Nowy Pohost w tymże powiecie

Z gm. Przebrodzie i Nowy Pohost w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Jody w tymże powiecie.

Z gm. Przebrodzie i Druja w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Miory w tymże powiecie.

Z gm. Przebrodzie, Jody, Bohiń, Słobódka, Opsa w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Przebrodzie w tymże powiecie.

Z pow. Nowy-Pohost, Jody, Druja, Miory w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Przebrodzie w tymże powiecie.

Z gm. Przebrodzie w pow. Brasławskim wyłącza się wieś Nadrzecze oraz os. Kędzierszczyzna i Czerniawka i włącza się wymienione miejscowości do gm. Druja w tymże powiecie.

Z gm. Opsa w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Bohiń w tymże powiecie.

Z gm. Opsa, Widze w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Dryświaty w tymże powiecie.

Z gm. Dryświaty, Bohiń w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Opsa w tymże powiecie.

Z gm. Widze, Smołwy, Dryświaty pow. Brasławskiego, wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Rymszany w tymże powiecie.

Z gm. Brasław, Druja w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Słobódka w tymże powiecie.

Z gm. Słobódka w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Plusy w tymże powiecie.

Z gm. Dryświaty w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Smołwy w tymże powiecie.

Z gm. Druja, Miory w pow. Brasławskim wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Leonpol w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 18. poz. 139).

Z gm. Raków w pow. Mołodeckim w woj. Wileńskiem wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Radoszkowicze w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 19, p. 142).

Gminę wiejską Zasule w pow. Stołpeckim w woj. Nowogrodzkiem znosi się, a terytorjum jej włącza się do gm. Stołpeckiej w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 19, p. 143).

Z gm. Klonowa w pow. Sieradzkim w woj. Łódzkiem wyłącza się w. Błota i włącza się ją do gm. Godynice w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 19, poz. 144).

Z gm. Żołudek w pow. Lidzkim w woj. Nowogródzkiem wyłącza się wieś Kozińce i włącza się ją do gm. Lebioda w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 19, p. 145).

Z gm. Żyrmuny w pow. Lidzkim w woj. Nowogródzkiem wyłącza się gromadę Golmonciszki, składającą się ze wsi Golmonciszki wraz z uroczyskiem Dolina, folw. Golmonciszki i zaścianiem Obaliszki i włącza się ją do gm. Mackiszki w tymże powiecie i województwie.

Z gm. Mackiszki w pow Lidzkim w woj. Nowogródzkiem wyłącza się folw. Pielawszczyzna i włącza się do gm. Żyrmuny w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 19, p. 146).

Wieś Sławskie Holendry wyłącza się z gm. Rzgów w pow. Konińskim wojew. Łódzkiem i włącza się ją do gm. Golina w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 20, p. 153).

Z gm. Chorostków i gm. Peremiłów w pow. Kopyczynieckim woj. Tarnopolskiem wyłącza się część parceli gruntowych i tworzy się z nich samodzielną gminę wiejską pod nazwą Zofiówka z siedzibą urzędu gminnego w Zofiówce. (Dz. U. Nr. 20, p. 154).

Z gm. Lipniszki w pow. Lidzkim woj. Nowogródzkiem wyłącza się miejscowości: wsie Andruszki i Białundzie oraz folw. Juljanowo i włącza się je do gm. wiejsk. Lida w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 20, poz. 155).

Z gm. Machory w pow. Opoczyńskim woj. Kieleckiem wyłącza się miejscowości: wieś Bronów oraz osady: Bronów Poduchowny i Wozniesieńsk i włącza się je do gm. Topolice w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 20, poz. 156).

Z gm. Kszczonów w pow. Opoczyńskim woj Kieleckiem wyłącza się os. Kluczewo i włącza się ją do gm. Goździków w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 23, poz. 181).

Z gm. Topolice w pow. Opoczyńskim woj. Kieleckiem wyłącza się osadę pod nazwą Smutna A i włącza się ją do gm. Machory w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 23, poz. 182).

Z gm. Wojniłów w pow. Kałuskim woj. Stanisławowskiem wyłącza się przysiółki: Pawlikówka, Czereszanki, Baranówka i Budostaw i tworzy się z nich nową samodzielną gminę wiejską pod nazwą Pawlikówko. (Dz. U. Nr. 23, poz. 183).

Gminę wiejską Bystrzyca w pow. Wileńsko-Trockim znosi się. Miejscowości, wchodzące w skład tej gminy, włącza się do gm. Worniany Niemenczyn i Mickuny w tymże powiecie.

Gminę Landwarowo w pow. Wileńsko-Trockim znosi się. Miejscowości, wchodzące w skład tej gminy, włącza się do gm. Rudziszki, Rudomino i Troki w tymże powiecie.

Gminę Rukojnie w pow. Wileńsko - Trockim znosi się. Miejscowości, wchodzące w skład tej gminy, włącza się do gm. Rudomino, Mickuny i Szumsk w tymże powiecie.

Z gm. Worniany w pow. Wileńsko - Trockim wyłącza się część miejscowości i tworzy się z nich nową gminę wiejską Michaliszki w tymże powiecie z siedzibą urzędu gmin. w m-ku Michaliszki.

Z gm. Worniany w pow. Wileńsko - Trockim wyłącza się wieś Kondraty i zaścianek Skierdzimy i włącza się wymienione miejscowości do gm. Szumsk w tymże powiecie.

Z gm. Szumsk w pow. Wileńsko-Trockim wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Worniany w tymże powiecie.

Z gm. Niemenczyn w pow. Wileńsko-Trockim wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Podbrzezie w tymże powiecie.

Z gm. Troki w pow. Wileńsko-Trockim wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Rudziszki w tymże powiecie.

Z gm. Rudomino w pow. Wileńsko-Trockim wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Troki w tymże powiecie.

Z gm. Mickuny w pow. Wileńsko-Trockim wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Niemenczyn w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 23, poz. 189).

Z gm. w. Łuck w pow. Lubartowskim woj. Lubelskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się do m. Lubartowa w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 25, poz. 199).

Gminę wiejską Pobereże w pow. Żydaczowskim, woj. Stanisławowskiem przyłącza się do gm. miejskiej Żurawno w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 25, poz. 200).

Gminy wiejskie Gawryłowa, Kawęczyn-Dębicki i Wolica w pow. Ropczyckim, woj. Krakowskiem przyłącza się do gm. m. Dębica w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 212).

Gminę wiejską Bielawy w pow. Wyrzyskim woj. Poznańskiem znosi się, a terytorjum wymienionej gminy wciela się do gm. m. Nakło w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 213).

Obszar dworski Witkowo w pow. Toruńskim znosi się, a terytorjum jego wciela się do gm. w. Dziemiony w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 214).

Z gm. Suchowola w pow. Radzyńskim woj. Lubelskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się do gm. Siemień w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, p. 217).

Z gm. Machory w pow. Opoczyńskim woj. Kieleckiem wyłącza się kolonję Żarnów-Kantorja i włącza się do gm. Topolice w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 218).

Z gm. Orla w pow. Lidzkim woj. Nowogrodzkiem wyłącza się wsie: Brańce i Mociewczuki i włącza się do gm. Żołudek w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 219).

Z gm. wiejskiej Zabrodzie w pow. Radzymińskim woj. Warszawskiem wyłącza się wieś Waganka i włącza się ją do gm. Tłuszcz w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 220).

Z gm. Łyszkowice w pow. Łowickim woj. Warszawskiem wyłącza się miejscowości: Bełchów i Dzierzgów i włącza się je do gm. Nieborów w tymże powiecie i województwie.

Z gm. Lubianków w pow. Łowickim woj. Warszawskiem wyłącza się miejscowości: Mikuły, Dąbrowa Mszadelska i Teresin i włącza się je do gm. Łyszkowice. (Dz. U. Nr. 27, poz. 221).

Z gm. Gortatowice w pow. Rawskim woj. Warszawskiem, wyłącza się osadę karczemną Jankowice i włącza się ją do gm. Góra w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 222).

Z gm. Huszcza w pow. Bialskim woj. Lubelskiem wyłącza się wieś Jusaki i włącza się ją do gm. Łomazy w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 27, poz. 223).

Gminę wiejską Czarnogłów wyłącza się z pow. Węgrowskiego w woj. Lubelskiem a włącza się ją do pow. Mińsko-Mazowieckiego w woj. Warszawskiem. (Dz. U. Nr. 29, poz. 237).

Obszar dworski Kozłowo w pow. Świeckim woj. Pomorskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się do gm. w. Przechowo w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 238).

Obszar dworski Marjanki w pow. Świeckim woj. Pomorskiem znosi się, a z terytorjum jego tworzy się samoistną gminę wiejską pod nazwą Marjanki w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 239).

Obszar dworski Kąty Śląskie znosi się, zaś terytorjum jego włą-

cza się do gminy wiejskiej o tej samej nazwie w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 29, p. 240).

Z gm. Gołąb w pow. Puławskim woj. Lubelskiem wyłącza się wieś i folw. Bałtów i włącza się je do gm. Żyrzyn w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 241).

Z gm. Łuczaj w pow. Postawskim woj. Wileńskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. wiejskiej Woropajewo w tymże powiecie i województwie.

Z gm. Mańkowicze (Hruzdowo) w pow. Postawskim woj. Wileńskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Postawy w tymże powiecie i województwie.

Z gm. Mańkowicze w pow. Postawskim wyłącza się wieś Zanie 2-ie i włącza się do gm. Miadzioł w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 29, poz. 242).

Z gm. Poraj w powiecie Zawierciańskim woj. Kieleckiem wyłącza się wieś Przybynów i włącza się ją do gm. Żarki w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 243).

Z gm. Jody w pow. Brasławskim woj. Wileńskiem wyłącza się zaścianek Łagówka i włącza się go do gm. Przebrodzie w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 244).

Z gm. Juljanów w pow. Opatowskim woj. Kieleckiem wyłącza się kolonję Stróża i włącza się ją do gm. Ożarów w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 245).

Z gm. Modliborzyce w pow. Opatowskim woj. Kieleckiem wyłącza się kolonję pod nazwą Las Szczytniak i włącza się ją do gm. Piórków w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 246).

Z gm. Rudnik w pow. Krasnostawskim woj. Lubelskiem wyłącza się wieś i kolonję Borów i włącza się je do gm. Gorzków w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 247).

Z gm. Czyżów Szlachecki w pow. Opatowskim woj. Kieleckiem wyłącza się miejscowości: wieś Szymanówkę oraz kolonje: Ściegno i Za-

pusta i włącza się je do gm. Lasocin w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 248).

Z gm. Rudna Wielka w pow. Rzeszowskim woj. Lwowskiem wyłącza się przysiółek Pogwizdów i tworzy się z niego samoistną gminę wiejską pod nazwą Pogwizdów Nowy. (Dz. U. Nr. 29, p. 249).

Z gm. Poraj w pow. Zawierciańskim woj. Kieleckiem wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Koziegłowy w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 29, p. 250).

Obszar dworski (leśny) Wesoła w pow. Kępińskim woj. Poznańskiem złącza się z obsz. dw. Zgorzelec w tymże powiecie w jeden samodzielny obszar dworski pod nazwą Rychtal. (Dz. U. Nr. 31, p. 261).

Z gm. Zawyki w pow. Białostockiem wyłącza się wieś Końcewizna i włącza się ją do m. Suraża w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 31, p. 262).

Gminy Błożew Górna, Koniów, Towarnia i Wołcza Dolna wyłącza się z pow. Starosamborskiego i włącza się je do pow. Dobromilskiego (Dz. U. Nr. 31, p. 263).

Gminy: Przybradz, Graboszyce i Gierałtowice wyłącza się z pow. Oświęcimskiego w woj. Krakowskiem i włącza się je do pow. Wadowckiego w temże województwie. (Dz. U. Nr. 31, p. 264).

Wsie: Dolany, Ratyń, Sługocin, Wacławów oraz kol. Sługocin i folw. Ratyń wyłącza się z gm. w. Golina w pow. Konińskim woj. Łódzkiem i włącza się je do gm. wiejskiej Lądek w pow. Słupeckim tegoż województwa. (Dz. U. Nr. 31, p. 266).

Z gmin Wielko-Zagórze i Jaksice w pow. Miechowskim woj. Kieleckiem wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. m. Miechów w pow. Miechowskim woj. Kieleckiem. (Dz. U. Nr. 31, p. 267).

Z gm. Bolimów w pow. Łowickim woj Warszawskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Korabjewice w pow. Skierniewieckim. (Dz. U. Nr. 31, p. 268).

Z gm. Kulparków w pow. i woj. Lwowskiem wyłącza się część, obejmującą teren przy granicy m. Lwowa i włącza się je do okręgu administr. gm. m. Lwowa. (Dz. U. Nr. 31, p. 269).

Obszar dworski Kamień w pow. Sępolneńskim woj. Pomorskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się do gm. m. Kamień w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 31, p. 270).

Obszar dworski Polichno w pow. Wyrzyskim woj. Poznańskiem znosi się, a z terytorjum jego tworzy się gminę wiejską o nazwie Rozważyn w granicach tegoż powiatu. (Dz. U. Nr. 31, p. 271).

Z gm. Sól w pow. Biłgorajskim woj. Lubelskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się do gmin Puszcza Solska i Aleksandrów w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 31, p. 280).

Gminę wiejską Krasusy w pow. Łukowskim woj. Lubelskiem znosi się. Część miejscowości włącza się do gm. Celiny, resztę do gm. Trzebieszów w tymże powiecie i wojew.

Gminę wiejską Jakusze w pow. Łukowskim woj. Lubelskiem znosi się, a terytorjum jej włącza się w całości do gm. Trzebieszów w tymże powiecie i województwie.

Gminę wiejską Skrzyszew w pow. Łukowskim woj. Lubelskiem znosi się. Część miejscowości włącza się do gm. Ulan, zaś wieś Rzymy-Rzymki do gm. Gołąbki w tymże powiecie i województwie.

Z gm. Dąbie w pow. Łukowskim woj. Lubelskiem wyłącza się część miejscowości i włącza do gm. Celiny w tymże powiecie i wojew.

Z gm. Celiny w pow. Łukowskim, woj. Lubelskiem wyłącza się wieś Turzerogi, zaś z gm. Trzebieszów w tymże powiecie wieś Szaniawy-Matysy i włącza się wymienione miejscowości do gm. Gołąbki w tymże powiecie i województwie.

Z gm. Gołąbki w pow. Łukowskim woj. Lubelskiem wyłącza się wieś Kłębów i kolonję Józefów i włącza się wymienione miejscowości do gm. Ulan w tymże powiecie i województwie.

Z gm. Ulan w pow. Łukowskim woj. Lubelskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. Łuków w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 31, p. 281).

Z gm. Górzno w pow. Garwolińskim woj. Lubelskiem wyłącza się

część miejscowości i włącza się je do gm. P a r y s ó w w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 31, p. 282).

Z gm. T r o j a n ó w w pow. Garwolińskim woj. Lubelskiem wyłącza się część miejscowości i włącza się je do gm. R y k i i K ł o c z e w w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 31, p. 283).

Obszar dworski K u r z ę t n i k w pow. Lubawskim woj. Pomorskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się do gminy wiejskiej K u r z ę t n i k w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 35, p. 306).

Obszary dworskie S t a r z y ń s k i D w ó r i R a d o s z e w o w pow. Morskim woj. Pomorskiem znosi się, a z terytorjum ich tworzy się samodzielną gminę wiejską pod nazwą S t a r z y ń s k i D w ó r w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 35, p. 307).

Obszar dworski P o w a ł k i w pow. Chojnickim woj. Pomorskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się do gm. wiejskiej K ł o d a w a w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 35, p. 308).

Obszar dworski W i ś n i e w o w pow. Lubawskim woj. Pomorskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się do gm. wiejskiej W a ł d y k i w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 35, p. 309).

Gminę wiejską C z a r n a-W i e ś w pow. Sokólskim woj. Białostockiem znosi się, a terytorjum jej włącza się do gm. wiejskiej C z a r n a-W i e ś w pow. i woj. Białostockiem. (Dz. U. Nr. 35, p. 310).

Gminy wiejskie K r z y c k o-W i e l k i e i K r z y c k o-N o w e w pow. Leszczyńskim woj. Poznańskiem znosi się, a z ich terytorjum tworzy się nową samodzielną gminę wiejską pod nazwą K r z y c k o-W i e l k i e w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 35, p. 311).

Z gm. P u s z c z a S o l s k a w pow. Biłgorajskim woj. Lubelskiem wyłącza się wsie: Bojary i Rożnówka oraz folw. Rożnówka i włącza się je do m. Biłgoraja w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 35, p. 312).

Osadę R o k i t n o, wchodzącą w skład gminy wiejskiej Kisorycze w pow. Sarneńskim woj. Poleskiem wyłącza się z jej dotychczasowego związku gminnego i zalicza się w poczet miast. (Dz. U. Nr. 36, p. 320).

Znosi się ustrój miejski, nadany m. Horodno w pow. Stolińskim woj.

Poleskiem i włącza wymienioną miejscowość w charakterze osady miejskiej do gm. wiejskiej Radczysk w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 38, p. 338).

Obszar dworski Myślniew w pow. Ostrzeszowskim woj. Poznańskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się do gm. wiejskiej Myślniew w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 41, p. 370).

Gminę wiejską Dmochy-Glinki wyłącza się z pow. Ostrowskiego w województwie Białostockiem i włącza się do powiatu Wysoko-Mazowieckiego w temże województwie. (Dz. U. Nr. 58, p. 506).

Z gmin wiejskich: Drohojów, Hnatkowice i Małkowice w pow. Przemyskim wyłącza się część parcel i tworzy się z nich osobną gminę wiejską o nazwie Orły w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 64, p. 565).

Część gminy Trójczyce w pow. Przemyskim woj. Lwowskiem wyłącza się i tworzy się z wyłączonej części nową samoistną gminę pod nazwą Wacławice w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 65, p. 580).

Z gm. Mikuliczyn w pow. Nadwórniańskim woj. Stanisławowskiem wyłącza się przysiółek Worochta, stanowiący zwartą całość terytorjalną i tworzy się z niego samoistną gminę wiejską pod nazwą Worochta z siedzibą własnego urzędu gminnego w Worochcie. (Dz. U. Nr. 70, poz. 620).

Osadę powstałą z b. rozparcelowanego obszaru dworskiego dóbr Lubianki wyższe i z części obszaru dworskiego Lubianki niższe wyłącza się z gm. Lubianki Wyższe i Lubianki Niższe w powiecie Zbaraskim woj. Tarnopolskiem i tworzy się z nich samoistną gminę pod nazwą Nowy Rogowiec w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 71, poz. 625).

Obszar dworski Wielicz w pow. Wyrzyskim woj. Poznańskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się do gm. wiejskiej Wiele w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 73, p. 633).

Obszar dworski Nowydwór w pow. Inowrocławskim woj. Poznańskiem znosi się, a terytorjum jego włącza się w całości do gm. wiejskiej Dąbrowa Biskupia w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 73, p. 634).

Obszar dworski Podolin w pow. Wągrowieckim woj. Poznańskiem znosi się, a z terytorjum jego tworzy się gminę wiejską o tej samej nazwie w granicach tegoż powiatu i województwa. (Dz. U. Nr. 73, p. 635).

Gminy wiejskie Sadki i Sadkowice w pow. Wyrzyskim woj. Poznańskiem łączy się w jedną samoistną gminę wiejską pod nazwą Sadki. (Dz. U. Nr. 73, poz. 636).

Z gm. wiejskiej Gałkówek w pow. Brzezińskim woj. Łódzkiem wyłącza się wsie: Strzemboszewice, Bronowice, Sadowa, Helenówka, Wągry Stare, Wągry A., Wągry B., Wągry-Bełdówka, Wągry - Janówka; z gm. m. Popień w tymże powiecie i województwie wyłącza się: wieś Popień, kolonję Romanowo i kol. Romanówek i wszystkie wyżej wyszczególnione miejscowości włącza się do gm. w. Mroga-Dolna w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 73, p. 638).

Obszar dworski Rubinkowo w pow. Toruńskim woj. Pomorskiem znosi się, a z terytorjum jego tworzy się gm. w. pod nazwą Rubinkowo. (Dz. U. Nr. 81, p. 703).

Z gm. Miżewicze w pow. Słonimskim wojew. Nowogródzkiem wyłącza się gromadę Plawskie i włącza się ją do gm. Czemery w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 81, poz. 706).

Wieś Ciszówkę wyłącza się z gm. Żarki, w pow. Zawierciańskim, woj. Kieleckiem i włącza się do gm. Myszków w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 81, p. 708).

Kolonję Poręby i os. hipoteczną Stok - Łąki wyłącza się z gm. Błaszki w pow. Kaliskim woj. Łódzkiem i włącza się je do gm. Iwanowice w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 81, p. 709).

Z gm. Zakrzew w pow. Radomskim woj. Kieleckiem wyłącza się wieś Michałów i włącza się ją do gm. Wolanów w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 82, p. 722).

Część miejscowości z gm. Koszelewo w pow. i woj. Nowogródzkiem włącza się do gm. Dworzec w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 82, poz. 723).

Z gm. Dobiesławice w pow. Pińczowskim woj. Kieleckiem wyłą-

cza się wieś Chrusty Gorzkowskie i włącza się ją do gm. Nagórzany w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 82, p. 724).

Z gm. wiejskiej Czerniów w pow. Rohatyńskim woj. Stanisławowskiem wyłącza się osadę Czerniów-Nowy i tworzy się z niej samoistną gminę wiejską pod nazwą Karolówka. (Dz. U. Nr. 82, p. 725).

Z gm. wiejsk. Wojkowice Kościelne w pow. Będzińskim woj. Kieleckiem wyłącza się wieś i folw. Strzyżowice i włącza się je do gm. Bobrowniki w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 82, p. 726).

Gminy wiejskie Słonne i Zaryte w pow. Makowskim woj. Krakowskiem znosi się, a terytorja ich włącza się do gm. wiejskiej Rabka w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 82, p. 727).

Gminę wiejską Lisuny w pow. Nieświeskim woj. Nowogródzkiem znosi się.

Miejscowości, wchodzące w skład zniesionej gminy, włącza się do gmin Howiezna i Łań w tymże powiecie.

Część miejscowości, wchodzących w skład gminy wiejskiej Łań w pow. Nieświeskim woj. Nowogródzkiem, włącza się do gmin wiejskich Kleck i Snów w tymże powiecie.

Z gminy wiejskiej Kleck w powiecie Nieświeskim wyłącza się osady: Bykowo, Chojniki i folw. Markacze i włącza się je do gminy wiejskiej Snów w tymże powiecie. (Dz. U. Nr. 83, p. 745).

Znosi się obszar dworski Mała Górka w powiecie Rawickim woj. Poznańskiem, a terytorjum jego włącza się do gm. miejskiej Miejska Górka w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 84, p. 755).

Z gmin Kompina i Dąbkowice w pow. Łowickim wyłącza się część miejscowości i włącza się je do miasta Łowicza. (Dz. U. Nr. 84, p. 756).

Z gminy wiejskiej, Mińsk pow. Mińsko-Mazowieckiego wyłącza się część miejscowości i włącza się je do m. Mińsko-Mazowieckiego w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 84, p. 757).

Z wójtostwa Tereszewo w pow. Lubawskim woj. Pomorskiem wyłącza się gm. Lipowiec oraz obszar dworski Taborowiznę i włącza się je do wójtostwa Kurzętnik w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. Nr. 92, poz. 831).

Z obwodu wójtowskiego Żabno w pow. Chojnickim woj. Pomorskiem wyłącza się gminę wiejską Klonia i włącza się ją do obwodu wójtowskiego Rytel w tymże powiecie i województwie. (Dz. U. 92, p. 832).

Osadę Kazimierz Dolny, wchodzącą w skład gminy wiejskiej Kazimierz w pow. Puławskim woj. Lubelskiem, wyłącza się z dotychczasowego związku gminnego i zalicza w poczet gmin miejskich.

Wieś Cholewiankę, wieś, kolonję i folwark Jezierszczyznę, wchodzące w skład gminy wiejskiej Kazimierz oraz kolonje: Helenówkę i Góry Wylągowskie, wchodzące w skład gminy wiejskiej Celejów w pow. Puławskim wyłącza się z dotychczasowego ich związku gminnego i włącza do nowoutworzonej gminy miejskiej Kazimierz-Dolny. (Dz. U. Nr. 94. p. 840).

Osadę Jedwabne wchodzącą dotychczas w skład gm. wiejskiej Jedwabne w pow. Kolneńskim woj. Białostockiem wyłącza się ze związku wspomnianej gminy wiejskiej i zalicza w poczet gmin miejskich. (Dz. U. Nr. 94 poz. 841).

Wieś Kossaki, folw. Biczki oraz kol. Kajetanowo, wchodzące dotychczas w skład gminy wiejsk. Jedwabne wyłącza się ze związku wspomnianej gminy wiejskiej i wciela do nowoutworzonej gminy miejskiej Jedwabne. (Dz. U. Nr. 94, p. 841).

Gminy wiejskie, do których zostały zastosowane przepisy ustawy o finansach komunalnych z dnia 11.8.1923 r., dotyczące gmin miejskich.

W r. 1926:

(od 13.VIII — 31.XII)

Strzałkowo, pow. Września, woj. Poznańskie. (Dz. U. Nr. 93, p. 543).

Pławno, pow. Radomsko, woj. Łódzkie. (Dz. U. Nr. 127, p. 749).

Letnisko Brwinów, pow. Błoński, woj. Warszawskie. (Dz. U. Nr. 128, poz. 771).

W r. 1927:

(od 1.I — 31.X)

Szczucin, pow. Dąbrowa, woj. Krakowskie. (Dz. U. Nr. 3, p. 19).

Zelów, pow. Łaski, woj. Łódzkie (Dz. U. Nr. 23, p. 180).

Irena, pow. Puławski, woj. Lubelskie. (Dz. U. Nr. 26, p. 202).

Letnisko Milanówek, pow. Warszawski, woj Warszawskie. (Dz. U. Nr. 26, poz. 203).

Przecław, pow. Mielec, woj. Krakowskie, (Dz. U. Nr. 27, p. 224).
Małe Tarpno, pow. Grudziądz, woj. Pomorskie. (Dz. U. Nr. 65, p. 581).
Kozłów, pow. Tarnopol, woj. Tarnopolskie. (Dz. U. Nr. 71, p. 624).

Osady zaliczone w poczet miast.

W r. 1927:

(od 1.I — 31.X)

Skalbmierz, pow. Pińczów, woj. Kieleckie. (Dz. U. Nr. 7, p. 42).
Nowogród, pow. Łomża, woj. Białostockie. (Dz. U. Nr. 10, p. 83).
Sulejów, pow. Piotrków, woj. Łódzkie. (Dz. U. Nr. 11, p. 87).
Rokitno, pow. Sarny, woj. Poleskie (Dz. U. Nr. 36, p. 320).
Kazimierz Dolny, pow. Puławski, (Dz. U. Nr. 94, p. 840).
Jedwabne, pow. Kolno, woj. Białostockie. (Dz. U. Nr. 94. woj. 841).

CENTRALNE ZRZESZENIA ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH.

BIURO ZJAZDÓW SAMORZĄDU ZIEMSKIEGO.

Biuro Zjazdów Samorządu Ziemskiego (Związek Sejmików Powiatowych Rzeczypospolitej Polskiej) jest instytucją stałą, z siedzibą w Warszawie, utworzoną w 1923 r.

Teren działalności obejmuje cały obszar Rzeczypospolitej. Zadaniem Biura jest organizacja współdziałania związków samorządowych w rozwoju ich pracy i metod w dziedzinie gospodarczej, kulturalnej, prawnej i organizacyjnej, oraz reprezentacja interesów samorządu wobec Sejmu, Rządu i społeczeństwa.

Na czele Biura stoi Zarząd, wybierany na lat 3 przez Radę Zjazdów z pełnego jej składu w liczbie 9 osób. Zarząd powołuje dyrektora Biura, który kieruje jego pracami w ramach uchwał Rady.

Rada Zjazdów składa się z 45 osób, w tem 30 wybiera Zjazd z pośród delegatów sejmików, po 2 od każdego województwa, 9 zaś eksterytorjalnie,

ponadto Rada dokooptowuje 6 z pośród działaczy samorządowych. Co rok ustępuje 1/3 część członków Rady.

Zjazdy zwołuje Zarząd conajmniej raz do roku; każdy sejmik posiada na zjeździe 2 głosy.

Organem Biura jest tygodnik „Samorząd", wydawany wspólnie ze Zrzeszeniem Samorządów Powiatowych.

Władze: Prezes Zarządu — J. Zdanowski; Dyrektor — J. Bek.

Adres Biura: Warszawa, plac Napoleona 7.

ZRZESZENIE SAMORZĄDÓW POWIATOWYCH.

Spółdzielcze Gospodarczo Inwestycyjne Zrzeszenie Samorządów Powiawych jest spółdzielnią utworzoną w r. 1921. Obejmuje swą działalnością cały obszar Rzeczypospolitej. Członkami Zrzeszenia mogą być związki komunalne, ich związki specjalne, dobrowolne zrzeszenia samorządów, organizacje samorządu gospodarczego, spółdzielnie gospodarcze i kredytowe oraz organizacje społeczno-gospodarcze. Celem działalności Zrzeszenia Samorządów Powiatowych jest podniesienie gospodarstwa komunalnego członków za pomocą wspólnych przedsięwzięć w zakresie zakupu, sprzedaży i inwestycyj.

Organem naczelnym Zrzeszenia jest walne zebranie członków, które wybiera radę nadzorczą w składzie 9 osób na okres trzechletni. 1/3 część członków rady ustępuje każdego roku.

Rada nadzorcza powołuje zarząd, składający się z trzech osób.

Władze: Prezes Zarządu — Rożkowski, Dyrektor — dr. H. Le Brun.

Adres: Warszawa, Leszczyńska 6.

ZWIĄZEK MIAST POLSKICH.

Związek Miast Polskich, utworzony w 1918 r., ma za zadanie podniesienie gospodarczego i kulturalnego poziomu miast.

Siedzibą Związku jest Warszawa, a terenem działalności obszar całej Rzeczypospolitej. Członkiem Związku może być każde miasto w Polsce.

Organami Związku są: zarząd Związku, ogólne zebranie członków Związku oraz komisja rewizyjna. Delegatów na ogólne zebranie wybierają reprezentacje miejskie. Zarząd składa się z 30 osób, wybranych na dwa lata. Zarząd wybiera z pośród siebie prezesa i 4 wiceprezesów.

Przy zarządzie istnieje biuro Związku z dyrektorem Biura na czele.

Związek Miast wydaje miesięcznik p. t. „Samorząd Miejski".

Władze: Prezes Zarządu — inż. Z. Słomiński, prezydent m. Warszawy.
Dyrektor — dr. H. Grotowski.

Adres Związku: Warszawa, ul. Mazowiecka 7.

ZWIĄZEK GMIN WIEJSKICH.

Związek powstał celem obrony interesów samorządu gminnego i koordynowania jego prac. Poprzednio instytucja nosiła nazwę: „Zrzeszenie Samopomocy Gmin Wiejskich", zmienioną na zjeździe w dn. 7-go listopada 1927 r. na „Związek Gmin Wiejskich".

Teren działalności Związku obejmuje całą Rzeczpospolitę. Cel swój Związek osiąga przez opracowywanie danych, dotyczących samorządu gminnego, przez podejmowanie spraw samorządu gminnego wobec władz centralnych oraz przez wydawanie organu prasowego p. t. „Głos Gminy Wiejskiej".

Dyrektor Biura Związku — B. Wesołowski.

Adres Związku: Warszawa, Sosnowa 1.

ZWIĄZKI O CHARAKTERZE LOKALNYM.

Poza centralnemi zrzeszeniami samorządowemi istnieją związki lokalne, mające na celu popieranie działalności samorządu w poszczególnych dzielnicach Rzeczypospolitej o odrębnym ustroju.

Do takich związków należą:

A) *Powiatowe:* Związek Powiatów Wojew. Poznańskiego z siedzibą w Poznaniu (Starostwo Poznańskie), ul. Wały Leszczyńskiego 33. Prezes — starosta pow. Poznańskiego — Kłos;

Związek Powiatów Wojew. Pomorskiego z siedzibą w Chełmnie (gmach starostwa). Prezes — starosta pow. Chełmińskiego — Ossowski;

Zrzeszenie Małopolskich Rad Powiatowych z siedzibą w Jarosławiu, Wydział Rady Powiatowej. Prezes — S. Dolański, prezes Rady Pow. w Tarnobrzegu.

B) *Miejskie:* Koło Miast Wielkopolskich z siedzibą w Poznaniu (Magistrat). Prezes C. Ratajski, prezydent m. Poznania.

Koło miast Pomorskich z siedzibą w Grudziądzu (Magistrat). Prezes — Włodek, burmistrz m. Grudziądza;

Koło Miast Małopolskich z siedzibą w Krakowie (Magistrat).

Biuro Samorządowe dla Wielkopolski i Pomorza (Poznań, ul. 27-go Grudnia, Nr. 8, III p.) utworzone od 1 lipca 1927 r. przy Komunalnym Związku Kredytowym obejmuje wszystkie interesy samorządów powiatowych i miejskich i wydaje dwutygodnik „Wiadomości Samorządowe". Związek Powiatów Pomorskich utrzymuje własne biuro w Chełmnie, które pozostaje z Biurem Samorządowem w Poznaniu w ścisłym kontakcie. Dyrektor Biura — dr. W. Dalbor.

Związek Gmin wojew. Śląskiego z siedzibą w Katowicach utworzony został w 1925 r. Członkiem Związku może być każde miasto i każda gmina wiejska wojew. Śląskiego.

Celem Związku jest: pielęgnowanie dobrobytu swoich członków; zastępowanie ich wspólnego interesu; zapewnienie członkom wpływu w dziedzinie ustawodawstwa i administracji; popieranie najlepszych wzorów w urządzeniach administracyjnych wśród swoich członków; wykonywanie na żądanie rewizyj kas komunalnych i kas oszczędności.

Związek stara się spełnić swoje zadania przez urządzanie zebrań, utrzymywanie własnego biura i bibljoteki, jakoteż przez wydawanie czasopisma.

Organem Związku jest „Orędownik Samorządu", dwutygodnik, wychodzący w Katowicach.

Syndyk Związku (Dyrektor) — Kuhnert.

Adres Związku : Katowice, gmach Magistratu.

ZWIĄZKI KOMUNALNYCH KAS OSZCZĘDNOŚCI.

ZWIĄZEK MIEJSKICH I POWIATOWYCH KAS OSZCZĘDNOŚCI.

Zadaniem Związku jest popieranie rozwoju komunalnych kas oszczędności, oraz czynności rewizyjne względem kas. Terenem działania Związku statutowo jest obszar całego Państwa. Związek działa jednak tylko na terenie b. zab. rosyjskiego. Związek zrzesza 60 komunalnych kas oszczędności.

Władzami Związku są: ogólne zebranie i zarząd. Prezesem jest W. Gajewski — starosta warszawski.

Adres Związku: Warszawa, plac Napoleona 7. (Gmach Polskiego Banku Komunalnego).

ZWIĄZEK POLSKICH KAS OSZCZĘDNOŚCI.

Związek Polskich Kas Oszczędności działa na obszarze Małopolski. Zrzesza 61 kas oszczędności.

Prezes — dr. Uhma — dyrektor miejskiej kasy oszczędności we Lwowie.

Adres: Lwów, ul. Wałowa 9.

KOMUNALNY ZWIĄZEK KREDYTOWY W POZNANIU.

Komunalny Związek Kredytowy (informacje powyżej) spełnia względem komunalnych kas oszczędności obowiązki rewizyjne, popiera ich rozwój. Obejmuje 120 komunalnych kas oszczędności.

ZWIĄZKI PRACOWNIKÓW SAMORZĄDOWYCH.

ZWIĄZEK ZRZESZEŃ PRACOWNIKÓW MIEJSKICH.

Pracownicy miejscy posiadają centralny związek p. n. Związek Zrzeszeń Pracowników Miejskich, łączący w sobie szereg prowincjonalnych, często niezależnych związków. Ostatnio Związek przeprowadza organizację wojewódzkich zrzeszeń pracowników miejskich, dla których sam będzie centralą.

Zadaniem Związku jest obrona interesów zawodowych pracowników miejskich, organizowanie samopomocy koleżeńskiej, oraz współpraca z zarządami miast.

Prezes — W. Popielawski z Warszawy.

Siedziba Związku mieści się w Warszawie, ul. Krakowskie Przedmieście 1.

ZWIĄZEK PRACOWNIKÓW SAMORZĄDU POWIATOWEGO.

Związek zorganizowany w 1923 r. rozciąga swą działalność na terytorjum b. zab. rosyjskiego i częściowo b. zab. pruskiego. Działa w porozumieniu ze Związkiem Urzędników Małopolskich Rad Powiatowych.

Celem Związku jest obrona zawodowych interesów pracowników samorządu powiatowego, organizowanie życia kulturalnego swych członków, pomoc koleżeńska, oraz pośrednictwo pracy. Związek prowadzi biuro pośrednictwa pracy łącznie ze Związkiem pracowników miejskich.

Prezes Zarządu — D. Dratwa.
Siedziba Związku mieści się w Warszawie, ul. Kredytowa 16.

ZWIĄZEK PRACOWNIKÓW ADMINISTRACJI GMINNEJ.

Związek powstał w 1919 r.. Cele Związku są analogiczne do celów powyżej opisanych dwu związków. Związek obejmuje obszar b. zaboru rosyjskiego, a więc pracowników gminy wiejskiej zbiorowej.

Związek prowadzi na zasadach przedsiębiorstwa składnicę druków i pomocy kancelaryjnych.

Prezes Zarządu — J. Popiołkiewicz.

Siedziba Związku i Składnicy mieści się w Warszawie, przy ulicy Żórawiej Nr. 27.

RADA NACZELNA PRACOWNIKÓW SAMORZĄDOWYCH.

Opisane powyżej trzy związki utworzyły wspólną Radę Naczelną, której zadaniem jest koordynowanie prac i wystąpień poszczególnych związków. Rada organizuje zjazdy ogólne, wojewódzkie i powiatowe, występuje w imieniu ogółu pracowników samorządowych do Rządu, oraz opracowuje różne zagadnienia, związane z pracownikami samorządowymi.

Rada wydaje dwutygodnik p. t. „Pracownik Samorządowy". Redakcja i administracja pisma mieszczą się przy ul. Żórawiej 27.

Siedziba Rady mieści się w Warszawie, przy ul. Kredytowej 16.

ZWIĄZKI PRACOWNICZE O CHARAKTERZE LOKALNYM.

Związek Urzędników Rad Małopolskich, działa na obszarze b. zaboru austrjackiego. Wice-Prezes — Z. Tyralski, sekretarz Rady Powiatowej w Jarosławiu. Sekretarz — Bielewicz, sekretarz Rady Powiatowej w Tarnobrzegu.

Związki urzędników państwowych i samorządowych, działające w wojew. Poznańskiem, Pomorskiem i Śląskiem, obejmują obok urzędników państwowych, także i urzędników stałych samorządowych.

Niezależnie od tego pracownicy niektórych większych miast w b. dzielnicy pruskiej tworzą oddzielne koła, należące do ogólno - państwowego związku zrzeszeń pracowników miejskich.

Związek pracowników samorządowych wojew. Śląskiego. W wojew. Śląskiem część pracowników samorządowych utworzyła odrębny związek, niezależny od wojew. związku pracowników państwowych i samorządowych. Syndykiem związku jest p. Kuhnert. Siedziba Związku — Katowice.

PERJODYCZNE PISMA SAMORZĄDOWE OGÓLNE.

SAMORZĄD

Tygodnik ilustrowany — organ Rady Zjazdów Samorządu Ziemskiego i Zrzeszenia Samorządów Powiatowych, poświęcony sprawom samorządu terytorjalnego.

Wychodzi pod redakcją *Aleksandra Bogusławskiego* przy współudziale Komitetu Redakcyjnego. Wydawany jest przez spółkę wydawniczą „Samorząd". Redakcja i administracja: Warszawa, Plac Napoleona 7.

SAMORZĄD MIEJSKI

Miesięcznik — organ Związku Miast Polskich, poświęcony sprawom samorządu miast. Wychodzi pod redakcją *Henryka Grotowskiego*. Wydawca — Związek Miast Polskich. Redakcja i administracja: Warszawa, Mazowiecka 7.

PRACOWNIK SAMORZĄDOWY

Dwutygodnik — organ Rady Naczelnej Związków Pracowników Samorządowych, obejmujących pracowników samorządu miejskiego, powiatowego i wiejskiego.

Wychodzi pod redakcją *Czesława Rokickiego* przy współudziale Komitetu redakcyjnego.

Wydawca: Rada Naczelna Związków Pracowników Samorządowych.

Redakcja i Administracja: Warszawa, Żórawia 27.

GMINA

Dwutygodnik, poświęcony sprawom samorządu gminnego.
Wychodzi pod redakcją *S. Miklaszewskiego*.
Wydawca: Biuro Pracy Społecznej.
Redakcja i Administracja: Warszawa, ul. Kopernika 30.

GŁOS GMINY WIEJSKIEJ

Dwutygodnik — organ Związku Gmin Wiejskich, poświęcony sprawom samorządu gminnego.

Wychodzi pod redakcją *Bronisława Wesołowskiego*
Wydawca: Związek Gmin Wiejskich w Polsce.
Redakcja i Administracja: Warszawa, ul. Sosnowa Nr. 1.

ORĘDOWNIK SAMORZĄDU

Dwutygodnik — organ Związku Gmin Województwa Śląskiego.
Wychodzi pod redakcją *Stanisława Kuhnerta*.
Redakcja i Administracja: Katowice, Ratusz.

WIADOMOŚCI SAMORZĄDOWE

Dwutygodnik — organ samorządów powiatowych i miejskich województw Poznańskiego i Pomorskiego.

Wydawca: Komunalny Związek Kredytowy w Poznaniu.

Redaktor: *Dr. Władysław Dalbor*.

Redakcja i Administracja: Poznań, ul. 27-go Grudnia Nr. 8.

RUCH SAMORZĄDOWY

Miesięcznik — organ urzędowy, poświęcony sprawom samorządu krajowego wojew. Poznańskiego, Pomorskiego i Śląskiego.

Wydawca: Starostwo Krajowe w Poznaniu.

Wychodzi pod redakcją *d-ra J. Huberta*.

Redakcja i Administracja: Poznań, Starostwo Krajowe.

CZASOPISMO KAS OSZCZĘDNOŚCI

Miesięcznik — poświęcony sprawom komunalnych kas oszczędności w b. dzielnicy pruskiej.

Wychodzi pod redakcją: *K. Słomskiego*.

Wydawca: Komunalny Bank w Poznaniu.

Redakcja i Administracja: Poznań, ul. 27-go grudnia Nr. 8.

OSZCZĘDNOŚĆ

Dwutygodnik, poświęcony sprawom organizacji oszczędności w Polsce, oraz sprawom komunalnych kas oszczędności.

Wychodzi pod redakcją *K. Pyszkowskiego*.

Wydawca: „Oszczędność — Spółka Wydawnicza".

Redakcja i Administracja: Warszawa, Plac Napoleona Nr. 7.

UCZELNIE NAUK KOMUNALNYCH.

WYŻSZA SZKOŁA HANDLOWA W WARSZAWIE.

Wyższa Szkoła Handlowa w Warszawie, o prawach akademickich, posiada specjalny Wydział Samorządowy. Studja trwają lat trzy. Pierwsze dwa poświęcone są naukom ogólnym, obowiązującym wszystkich słuchaczów, bez

względu na obrany kierunek studjów. Trzeci rok poświęcony jest specjalnym przedmiotom z zakresu samorządu.

Adres Szkoły: Warszawa, ul. Rakowiecka 6.

WOLNA WSZECHNICA POLSKA.

Wolna Wszechnica Polska, o typie i poziomie uczelni wyższej, bez praw jednak akademickich.

Na Wydziale Nauk Politycznych i Społecznych istnieje specjalny kierunek studjów — samorządowy. Ogółem studja trwają lat cztery.

Przy Wydziale Pedagogicznym istnieje specjalne *Studjum Pracy Kulturalno - Oświatowej*, które kształci pracowników społecznych. W kursie Studjum uwzględnione są dość szeroko nauki komunalne. Kurs trwa dwa lata, lecz tylko pierwszy poświęcony jest wykładom. Rok drugi słuchacze winni spędzić na stanowisku z zakresu swej specjalności i na przygotowaniu pracy dyplomowej.

Przy Wydziale Nauk Politycznych i Społecznych istnieje specjalne *Studjum Administracji Komunalnej*, kształcące i dokształcające urzędników samorządowych. Na Studjum są dwa oddziały: 1) dla pracowników gmin wiejskich, 2) dla pracowników samorządu powiatowego i miast. Kurs trwa 4 - 5 miesięcy. Studjum powstało w 1927 r.

Adres Wolnej Wszechnicy Polskiej: Warszawa, ul. Śniadeckich Nr. 8.

KURSY SAMORZĄDOWE W POZNANIU.

Od roku 1926 odbywają się w Poznaniu co roku 3-miesięczne kursy samorządowe dla pracowników samorządu miejskiego i powiatowego wojew. poznańskiego i pomorskiego.

Kursy prowadzi Starostwo Krajowe w Poznaniu.

Adres: Starostwo Krajowe w Poznaniu.

SZKOŁA DLA PRACOWNIKÓW GMINNYCH WE LWOWIE.

Tymczasowy Wydział Samorządowy we Lwowie utrzymuje szkołę dla pracowników gminnych (gmin wiejskich i małych miasteczek). Kurs trwa 3 miesiące i urządzany jest 3-krotnie w ciągu roku.

Adres: Tymczasowy Wydział Samorządowy we Lwowie.

INSTYTUCJE KREDYTOWE SAMORZĄDOWE I PAŃSTWOWE.

POLSKI BANK KOMUNALNY.

Polski Bank Komunalny powołany został w r. 1919, jako spółka akcyjna w celu zaspakajania potrzeb kredytowych związków samorządowych, oraz ułatwiania im wszelkich obrotów pieniężnych i obrachunków. Siedzibą Banku jest Warszawa, teren działania — całe Państwo.

Wszystkie akcje Banku są imienne i mogą być nabywane tylko przez związki samorządowe. Bank wyposażony jest w prawo emitowania obligacyj komunalnych.

Listy zastawne może Bank emitować w drodze udzielania pożyczek zabezpieczonych hipotecznie. Poza pożyczkami długoterminowemi udzielanemi w formach powyżej wymienionych, wydaje Bank Komunalny związkom samorządowym pożyczki krótkoterminowe (do 1 roku), realizuje pożyczki, zaciągnięte przez związki samorządowe poza Bankiem, wykonywuje wszelkie zlecenia tych związków w granicach funduszów, znajdujących się na ich rachunkach w Banku; udziela pożyczek pod zastaw papierów wartościowych, przyjmuje depozyty, oraz wykonywuje wszelkie inne czynności bankowe z polecenia i na rachunek klijentów.

Władze Banku stanowią: zarząd, rada nadzorcza, zebranie ogólne akcjonarjuszów.

Rada nadzorcza składa się z 12 członków i 6 zastępców, wybieranych na lat 3 przez zebranie ogólne. Rada nadzorcza może dokooptować 2 członków z poza grona delegatów związków samorządowych.

Dla uzgodnienia działalności Banku z rządową polityką komunalną i skarbową Rząd mianuje komisarza Banku, który nadzoruje działalność jego i ma prawo uczestniczenia na posiedzeniach władz Banku, oraz zawieszania uchwał tych władz.

Adres Banku — Warszawa, Plac Napoleona 7.

KOMUNALNY ZWIĄZEK KREDYTOWY W POZNANIU.

Związek został utworzony na mocy pruskiej ustawy o związkach celowych z d. 19.VII.1911 r. z dawnego pruskiego „Girocentrale", związku Komunalnych Kas Oszczędności. Mieści się w Poznaniu, działa na obszarze b. dzielnicy pruskiej. Obecnie na mocy statutu z r. 1923 jest związkiem powiatów i miast województw Poznańskiego, Pomorskiego i Śląskiego. Związek z prawami korporacji prawa publicznego ma na celu popieranie wszelkich bezpośred-

nich i pośrednich interesów związków komunalnych natury pieniężnej, finansowej, kredytowej i w ogólności gospodarczej.

Składki członkowskie są obliczane w połowie według przypadającej na członków sumy wymiaru podatku gruntowego i budynkowego, a w połowie według sumy wkładów w kasach oszczędności i bankach komunalnych. Na razie składek tych nie pobiera się.

Władze Związku stanowią: sejmik Związku, wydział Związku z 12 członków, komisja rewizyjna, prezes Związku.

Sejmik składa się z delegatów członków. Liczba głosów jest obliczana na tej samej podstawie, co i opłata składek, delegatów jednak nie może być więcej jak 4.

Naczelną władzą wykonawczą jest prezes, obierany przez wydział. (Obecnie p. Cyryl Ratajski — prezydent m. Poznania).

Czynności Związku polegają na: utrzymywaniu biura Związku, Komunalnego Banku Kredytowego, rewidowaniu kas oszczędności, banków komunalnych i kas komunalnych, urządzaniu kursów instrukcyjnych, wydawnictwie czasopism i t. p.

Komunalny Bank Kredytowy w Poznaniu jest przedsiębiorstwem Związku Kredytowego, wyposażonem w przywilej pupilarnej pewności. Kapitał zakładowy Banku powstał ze składek członków Związku. Bank obejmuje: dział bankowy dział komunalny z prawem wydawania obligacyj komunalnych i dział hipoteczny, polegający na administracji wierzytelności hipotecznych przejętych od banków niemieckich odnośnie do dłużników mieszkających na terytorjum pruskiem.

Bank jest centralą finansową powiatów i miast województw zachodnich. które utrzymują w nim rachunki bieżące tak dla swych kas oszczędności jak dla samych związków komunalnych, oraz dla swych przedsiębiorstw i korzystają z pożyczek krótko i długoterminowych.

Od 1 lipca 1927 r. utrzymuje Związek „Biuro Samorządowe dla Wielkopolski i Pomorza" z dwutygodnikiem „Wiadomości Samorządowe". Jako organ Komunalnych Kas Oszczędności wychodzi miesięcznik „Czasopismo Kas Oszczędności".

Związek Kredytowy pozostaje pod nadzorem Państwa, które wyznacza do nadzoru nad działalnością Banku specjalnego Komisarza.

Adres Związku i Banku — Poznań, ul. 27-go Grudnia Nr. 8.

KRAJOWY BANK POŻYCZKOWY W POZNANIU.

Przy Starostwie Krajowem w Poznaniu istnieje Krajowy Bank Pożyczkowy. Na czele stoi Starosta Krajowy z dyrekcją z 6 członków, z których 4 wybiera Sejmik Wojewódzki, 1-go Wydział Krajowy a 1-go mianuje Wojewoda. Głównym celem Banku jest udzielanie dogodnych pożyczek samorządom

i spółkom użyteczności publicznej, spółdzielniom i t. p. Teren działania — wojew. Poznańskie.

KRAJOWA KASA POŻYCZKOWA W TORUNIU.

Przy Starostwie Krajowem Pomorskiem w Toruniu istnieje Krajowa Kasa Pożyczkowa, założona w r. 1925, obejmująca analogiczny zakres działania. Zarząd składa się ze Starosty Krajowego i 3 członków. Teren działania — wojew. Pomorskie.

PAŃSTWOWY BANK ROLNY.

Państwowy Bank Rolny utworzony został na podstawie ustawy z d. 10 czerwca 1921 r. (Dz. Ustaw Nr. 59, poz. 369). Zmiany w statucie wprowadziło rozp. Prezydenta z dn. 14-go maja 1924 r. (Dz. Ustaw Nr. 43, poz. 450). Pełny statut ogłoszony został w d. 20-m czerwca 1925 r. (Dz. Ustaw Nr. 69, poz. 487).

Państwowy Bank Rolny posiada osobowość prawną i podlega Ministrowi Reform Rolnych. Siedzibą Banku jest Warszawa, a działalność obejmuje obszar całej Rzeczypospolitej. Zadaniem Banku jest: popieranie parcelacji, osadnictwa i regulacyj rolnych, popieranie rozwoju rolnictwa i współdziałanie z organizacjami kredytu rolniczego, tudzież administrowanie funduszami, przeznaczonemi na powyższe cele do dyspozycji organów Rządu na zasadach, ustalonych przez władze powołane do dysponowania tem funduszami.

W zakresie popierania drobnego kredytu rolniczego zadaniem Banku jest:

a) zasilać kredytem rolnicze spółdzielnie kredytowe, wzgl. ich organizacje centralne, jak również ułatwiać lokatę wolnych funduszów tych instytucyj;

b) popierać powstawanie i działalność gminnych kas wiejskich pożyczkowo-oszczędnościowych na terenie b. zaboru rosyjskiego między innemi przez udzielanie tym kasom kredytu i ułatwianie im lokaty wolnych funduszów oraz w uzgadnianiu działalności tych kas.

Oddziały: Lwów, Poznań, Wilno, Grudziądz, Łuck, Katowice, Kraków.

Adres Banku: Warszawa, ul. Trauguta 11.

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO.

Bank powstał z fuzji Polskiego Banku Krajowego, Państwowego Banku Odbudowy i Zakładu Kredytowego Miast Małopolskich, przeprowadzonej w r. 1924 rozporządzeniem z d. 17-go kwietnia 1924 r. (Dz. Ustaw Nr. 36, poz. 382). Statut Banku ogłoszony został w d. 31-m maja 1924 r. (Dz. Ustaw Nr. 46, poz. 478).

Siedzibą Banku jest Warszawa, a działalność jego obejmuje cały obszar

Rzeczypospolitej. Zadaniem Banku jest udzielanie kredytu długoterminowego, oraz inne czynności bankowe ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb Państwa i samorządu. Bank jest własnością Państwa.

Ważnym działem czynności Banku, przewidzianym w statucie, jest kredyt, oparty na obligacjach komunalnych, gwarantowanych przez Państwo.

Poza udzielaniem pożyczek na zakładanie powiatowych i gminnych instytucyj oszczędnościowych B. G. K. bierze udział w ich organizacji, ułatwia im lokaty wolnych środków i popiera ich działalność.

Adres Banku: Warszawa, Centrala — ul. Królewska 5. Oddział Budowlany — ul. Sienna 17. Oddział kredytu długoterminowego — ul. Krak.-Przedmieście 32.

POCZTOWA KASA OSZCZĘDNOŚCI.

P. K. O. została utworzona ustawą z dnia 19 maja 1920 r. (Dz. Ustaw Nr. 48, poz. 297) celem ułatwiania obrotu pieniężnego i roztoczenia opieki nad oszczędnościami szerokich mas ludowych. P. K. O. jest instytucją państwową z gwarancją i pod kontrolą państwa.

Zmiany w organizacji P. K. O. wprowadziło rozp. Prezydenta Rzeczp. z d. 27-go czerwca 1924 r. (Dz. Ustaw Nr. 55, poz. 545).

Do tego rozporządzenia dołączony został statut organizacyjny P. K. O. Zmianę w statucie wprowadziło rozp. Prezydenta z dn. 21.II.1927 r. (Dz. U. Nr. 15, p. 111). Zmiana dotyczy wyłącznie obsady Rady Zawiadowczej P. K. O.

Działalność P. K. O. obejmuje: przyjmowanie i oprocentowywanie oszczędności, obrót czekowy, operacje papierami wartościowemi i współdziałanie przy emitowaniu pożyczek państwowych i komunalnych. Wszystkie władze i instytucje państwowe i samorządowe są obowiązkowymi uczestnikami obrotu czekowego P. K. O.

Na czele P. K. O. stoi prezes, mianowany przez Prezydenta Rady Ministrów.

Wszystkie urzędy pocztowe są zbiornicami P. K. O.

Oddziały P. K. O. posiada: w Poznaniu, Katowicach, Łodzi i Krakowie.

Centrala P. K. O. mieści się w Warszawie, przy ul. Jasnej 9.

PUBLICZNE ZAKŁADY UBEZPIECZENIOWE.

POWSZECHNY ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ WZAJEMNYCH.

Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych (P. Z. U. W.) powstał z dawnej Polskiej Dyrekcji Ubezpieczeń Wzajemnych, która podległa reorganizacji na podstawie rozp. Prezydenta z d. 27-go maja 1927 r. (Dz. Ustaw n-r 46, poz. 410) o przymusie ubezpieczenia od ognia i o P. Z. U. W.

Zakład przeprowadza przymusowe ubezpieczenie od ognia na obszarze Państwa, z wyjątkiem wojew. poznańskiego, pomorskiego, śląskiego, oraz m. Warszawy.

Zakład przeprowadza także i dobrowolne ubezpieczenia: budynków od ognia, plonów od gradobicia, ruchomości rolnych od ognia, żywego inwentarza od pomoru.

Poszczególne sejmiki powiatowe mogą uchwalać przymus ubezpieczenia od ognia ruchomości rolnych, oraz inwentarza od pomoru na obszarze całego powiatu. Przymusowe ubezpieczenia plonów od gradobicia może wprowadzić sejmik wojewódzki (przyszłego samorządu wojewódzkiego) na obszarze całego województwa. Przeprowadzenie tych ubezpieczeń może być powierzone tylko P. Z. U. W.

Organami P. Z. U. W. są: 1) naczelny dyrektor, mianowany przez Ministra Skarbu, 2) rada P. Z. U. W., składająca się z 20 członków, wybieranych: a) 13 — przez sejmiki wojewódzkie tych wojew., które objęte są przymusem ubezp. od ognia, b) 4 — przez rady miejskie m. Krakowa, Lwowa, Łodzi i Wilna, c) 3 — mianowanych przez Min. Skarbu. Do czasu zorganizowania samorządu wojew. 13-tu członków rady mianuje Minister Skarbu na wniosek centralnych organizacyj samorządu terytorjalnego.

Adres P. Z. U. W.: Warszawa, al. Jerozolimskie 41.

KRAJOWE UBEZPIECZENIE OGNIOWE W POZNANIU.

Krajowe Ubezpieczenie ogniowe w Poznaniu, instytucja starostwa Krajowego w Poznaniu, obejmuje głównie ubezpieczenie od ognia, nieprzymusowe (bo przymusu ubezpieczenia od ognia w byłej dzielnicy pruskiej niema) lecz uprzywilejowane, gdyż składki ogniowe pobierają organy policji miejscowej (burmistrze, komisarze obwodowi). Oprócz tego znacznie rozbudowany jest dział gradowy. Dalej instytucja prowadzi kasy: ubezpieczeń strażaków od wypadków i koni podczas służby pożarnej. Dyrektorem Generalnym jest jeden z wyższych urzędników Starostwa Krajowego. Ogólna suma ubezpieczonych wartości w r. 1926 w dziale ogniowym wynosiła (okrągło) 3½ milj. zł., w dziale gradowym wydano w r. 1926 polis 1527 na sumę 41 tysięcy zł. Teren działania — wojew. Poznańskie.

Adres: Plac Nowomiejski 8.

POMORSKIE STOWARZYSZENIE UBEZPIECZEŃ W TORUNIU.

Pomorskie Stowarzyszenie Ubezpieczeń przy Starostwie Krajowem w Toruniu ma analogiczny zakres działania i organizację — jak Krajowe Ubezpieczenie Ogniowe w Poznaniu. Działa na terenie wojew. Pomorskiego.

ZAKŁADY UBEZPIECZENIA OD WYPADKÓW W ROLNICTWIE.

Zakłady Ubezpieczenia od wypadków w rolnictwie działają przy Starostwie Krajowem w Poznaniu i Toruniu. Przeprowadzają przymusowe ubezpieczenie od wypadków w rolnictwie ze składkami wymierzanemi według podatku gruntowego i zarobków pracowników rolnych. Składki ściągają wydziały powiatowe. Zakłady działają na terenach wojew. Poznańskiego i Pomorskiego.

UBEZPIECZENIE ŻYWEGO INWENTARZA OD ZARAZY.

Ubezpieczenie żywego inwentarza od zarazy istnieje przy Starostwach Krajowych w Poznaniu i Toruniu. Ubezpieczenie przymusowe. Składki ściągają Starostwa. Teren działania — województwa: Poznańskie i Pomorskie.

ZAKŁAD UBEZPIECZENIA OD WYPADKÓW WE LWOWIE.

Zakład działa na podstawie dawnych przepisów b. państwa Austrjackiego c ubezpieczeniu pracowników od wypadków, zmienionych częściowo przez ustawę z dn. 7-go lipca 1921 r. (Dz. Ustaw Nr. 65, poz. 413).

Teren działalności Zakładu obejmuje b. zabór austrjacki, oraz na podstawie ustawy z dn. 30 stycznia 1924 r. (Dz. Ustaw Nr. 16, p. 148 — 1924 r.) i b. zabór rosyjski.

Celem Zakładu jest ubezpieczenie pracowników, podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu, oraz ubezpieczających się dobrowolnie od wypadków w przemyśle.

Członkami Zakładu są przedsiębiorcy i pracownicy położonych w obrębie działania Zakładu przedsiębiorstw.

Koszty ubezpieczenia ponoszą przedsiębiorcy w wysokości zależnej od tego, do jakiej kategorji niebezpieczeństwa jest zaliczony Zakład.

Zarząd Zakładu wybierany jest w połowie przez przedsiębiorców, w połowie przez ubezpieczonych.

Zarząd wybiera ze swego grona przewodniczącego, wydział administracyjny i komisję rewizyjną.

Wszelkiemi czynnościami Zakładu kieruje mianowany przez zarząd dyrektor.

Adres: Zakład Ubezpieczenia od Wypadków — Lwów, Al. 3-go Maja.

FUNDUSZ BEZROBOCIA.

Fundusz Bezrobocia utworzony został na podstawie ustawy z dn. 18-go lipca 1924 r. o ubezpieczeniu na wypadek bezrobocia (Dz. Ustaw Nr. 67, poz. 650). Działa na obszarze całego Państwa.

Celem Funduszu jest ubezpieczenie pracowników na wypadek bezrobocia. Dochody Fundusz Bezrobocia czerpie z wkładek zakładów pracy i dopłat skarbu.

Na czele Funduszu Bezrobocia stoi zarząd, składający się z 17 osób. Przewodniczący jest mianowany przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej. Między innymi w skład zarządu wchodzi 4 przedstawicieli samorządów, mianowanych przez ministra na wniosek centralnych organizacyj miast i powiatowych związków komunalnych. Siedzibą Zarządu jest Warszawa.

Organami lokalnemi są zarządy obwodowe, do których również wchodzi 2 przedstawicieli samorządów.

Adres Funduszu Bezrobocia: Warszawa, ul. Długa Nr. 50.

ZAKŁAD PENSYJNY DLA FUNKCJONARJUSZY WE LWOWIE.

Zakład Pensyjny dla funkcjonarjuszy we Lwowie działa na podstawie przepisów prawnych b. państwa Austrjackiego, zmienionych częściowo ustawą polską z dn. 10-go czerwca 1921 r. (Dz. Ustaw Nr. 59, poz. 570).

Teren działalności Zakładu obejmuje b. zabór austrjacki. Siedziba mieści się we Lwowie.

Zakład ma na celu obowiązkowe ubezpieczenie emerytalne pracowników umysłowych, zatrudnionych w służbie prywatnej. Od obowiązku ubezpieczenia mogą być zwolnieni funkcjonarjusze związków komunalnych oraz przedsiębiorstw i zakładów związków kom., o ile mają zapewnione prawa emerytalne analogiczne do praw urzędników państwowych. (Rozp. Min. P. i O. S. Dz. Ustaw Nr. 10 z 1923 r.).

Na czele Zakładu Pensyjnego stoi prezes, mianowany przez Ministra Pracy i Op. Sp., i zgromadzenie delegatów, złożone w 1/3 z pracodawców i 2/3 z pracowników. Zgromadzenie wybiera wydział kierujący i komisję rentową, która przyznaje świadczenia.

Adres: Lwów, ul. Piekarska 1-a.

UBEZPIECZALNIA KRAJOWA W POZNANIU.

Ubezpieczalnia Krajowa w Poznaniu działa na podstawie przepisów prawnych b. państwa Pruskiego oraz późniejszych przepisów polskich, wprowadzających niektóre zmiany w jej organizacji. Działa na obszarze woj. Poznańskiego i Pomorskiego.

Ubezpieczalnia dzieli się na dwa wydziały: 1. Wydział ubezpieczeń od wypadków w przemyśle, 2. Wydział ubezpieczeń od inwalidztwa i na starość.

Zarząd wydziału ubezpieczeń od wypadków w przemyśle stanowi zgromadzenie pracodawców; delegatów do zgromadzenia wybierają organizacje samorządu gospodarczego.

Wydziałem ubezpieczeń od inwalidztwa i na starość kieruje rada, złożona z 10 delegatów pracowników i 10 pracodawców.

Rada wydziału od inwalidztwa i na starość wybiera członków Zarządu Ubezpieczalni w równej liczbie z pośród pracowników i pracodawców. Ponadto do zarządu wchodzi 4 — 5 radców krajowych. Prezesem jest starosta krajowy.

Okręg działalności Ubezpieczalni stanowią wojew. Pomorskie i Poznańskie.

Aders: Ubezpieczalnia Krajowa — Poznań.

ZAKŁAD UBEZPIECZENIA URZĘDNIKÓW PRYWATNYCH W POZNANIU.

Zakład Ubezpieczenia Urzędników Prywatnych odłączony od Ubezpieczalni Krajowej w Poznaniu na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z 26 5.1926 stanowi zakład samoistny dla ubezpieczeń urzędników prywatnych Wielkopolski i Pomorza. Przewodniczącym Rady jest każdorazowy Prezes Ubezpieczalni Krajowej. Zarząd składa się z Prezesa Rady i 6 wybieralnych członków. Komisja rentowa składa się z dyrektora i 4 członków wybieranych przez Radę. Członków Rady wybierają mężowie zaufania pracowników i pracodawców.

KASA WDÓW I SIEROT PO URZĘDNIKACH KOMUNALNYCH W POZNANIU.

Kasa wdów i sierot po urzędnikach komunalnych przy Starostwie Krajowem w Poznaniu ubezpiecza zaopatrzenia rodzin stałych urzędników powiatowych i miejskich (emerytury daje sam związek komunalny). Zakres działania oparty na regulaminie z 19.12.1923.

Czynności biurowe sprawuje 2 urzędników. Fundusz rezerwowy (w roku 1925) — 170.000 zł. Liczba ubezpieczonych 664. Pobierających renty wdów 82, sierot 26.

W województwie Pomorskiem nie ma obecnie analogicznej instytucji, gdyż kasa taka była za czasów niemieckich w Gdańsku i prowadzi się dotychczas jej likwidację. Zaopatrzenie wdów i sierot świadczą tymczasem same samorządy Województwa Pomorskiego.

KASA EMERYTALNA PRACOWNIKÓW SAMORZĄDOWYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Kasa założona w 1921 r. ma na celu zabezpieczenie pracownikow samorządowych na starość i zabezpieczenie ich rodzin na wypadek śmierci. Ubezpieczenie w Kasie jest dobrowolne.

Terenem działalności Kasy, określonym w statucie, jest całe terytorjum Rzeczypospolitej. Faktycznie działalność Kasy ogranicza się jak dotąd do b. zaboru rosyjskiego.

Członkowie Kasy dzielą się na ubezpieczających i ubezpieczonych. Członkiem ubezpieczającym może być każdy związek komunalny. Związek komunalny, będąc członkiem Kasy, winien jest ubezpieczać wszystkich swych pracowników. Pracownicy związków komunalnych, nie należących do Kasy, mogą ubezpieczyć się sami, o ile nie ukończyli lat 35. Składka ubezpieczeniowa wynosi po 5% uposażenia miesięcznie, płatne przez ubezpieczającego i ubezpieczonego.

Władzami Kasy są: walne zgromadzenie delegatów, rada nadzorcza, zarząd Kasy i komisja rewizyjna.

Adres Kasy: Warszawa, Kredytowa 16.

SPIS WAŻNIEJSZYCH SZKÓŁ ZAWODOWYCH.

I. SZKOŁY TECHNICZNE TYPU ZASADNICZEGO.

Cel: wykształcenie techników pomocniczych różnych specjalności.

Czas trwania nauki: 4 lata (wyjątkowo mniej).

Warunki przyjęcia: we wszystkich szkołach, prócz szkół specjalnie wyodrębnionych, 4 klasy szkoły średniej ogólnokształcącej lub 7 klas szkoły powszechnej lub ukończenie pełnej szkoły rzemieślniczo-przemysłowej i egzamin wstępny z języka polskiego, matematyki i rysunku odręcznego; prócz tego w szkołach z krótszym okresem nauki konieczną jest praktyka przedwstępna.

KOWEL (woj. Wołyńskie) *Państwowa Szkoła Miernicza i Drogowa.*

Wydział drogowy: kształci techników dla budowy i konserwacji dróg bitych, żelaznych i wodnych oraz urządzeń kanalizacyjnych i wodociągowych.

Czas trwania nauki 4 lata.

LWÓW (ul. Snopkowska 47). *Państwowa Szkoła Przemysłowa.*

a) Wydział drogowy: kształci techników dla budowy i konserwacji dróg bitych, żelaznych i wodnych oraz urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych.

b) Wydział elektromechaniczny: kształci techników ruchu dla zakładów fabrycznych i elektrowni.

Czas trwania nauki na obu wydziałach 4 lata.

POZNAŃ (Łąkowa 11) — *Państwowa Szkoła Budownictwa.*

Wydziały: a) budowlany, b) drogowy i c) mierniczo - meljoracyjny.

Kształcą: a) techników budowlanych, b) techników dla dróg bitych, żelaznych, wodnych, urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych i c) techników meljoracyjnych.

Warunki przyjęcia: a) ukończenie 4 klas szkoły średniej lub 7 klas szkoły powszechnej, pozatem 1 rok praktyki przedwstępnej oraz egzamin wstępny, lub 6 klas szkoły średniej i 1 rok praktyki bez egzaminu.

WARSZAWA (Wspólna 81) — *Państwowa Szkoła Budownictwa.*

Wydziały a) budowlany i b) drogowy.

Kształcą : a) techników budowlanych, b) techników dla dróg bitych, żelaznych i wodnych oraz urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych.

Czas trwania nauki 4 lata.

WILNO (Ponarska 63) — *Państwowa Szkoła Techniczna.*

Wydziały: a) budowlany, b) drogowy i c) mechaniczny.

Kształcą: a) techników budowlanych, b) techników dla dróg bitych, żelaznych i wodnych oraz urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych, c) techników mechaników.

Czas trwania nauki: 4 lata.

II. SZKOŁY PRZEMYSŁOWYCH MISTRZÓW I NADZORCÓW.

WARSZAWA — *Państwowe Kursy dozorców i majstrów meljoracyjnych ....przy Państwowej Szkole Budownictwa.*

Kształcą na majstrów i dozorców przy wszelkich robotach meljoracyjnych.

Warunki przyjęcia: szkoła powszechna (2 klasy szkoły średniej) i dłuższa praktyka przy robotach meljoracyjnych albo 7 klas szkoły powszechnej bez praktyki.

Czas trwania nauki 3 półrocza.

III. ŚREDNIE SZKOŁY AGROTECHNICZNE MĘSKIE.

A. Szkoły Państwowe.

BIAŁOKRYNICA (Woj. Wołyńskie) — *Państwowa Średnia Szkoła Rolnicza.*

Wydziały: rolniczy i leśny.

Cel, program i warunki przyjęcia jak w Czernichowie. Przy szkole jest bursa.

BOJANOWO (Woj. Poznańskie, pow. Rawicz) — *Państwowa Średnia Szkoła Rolnicza.*

Cel, program i warunki przyjęcia jak w Czernichowie.
Przy szkole jest bursa.

BYDGOSZCZ (Woj. Poznańskie, Bernardyńska 7) — *Państwowa Średnia Szkoła Rolnicza.*
Cel, program i warunki przyjęcia jak w Czernichowie.
Przy szkole jest bursa.

CIESZYN (Miarki 19, Woj. Śląskie) — *Państwowa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego.*
3-letnia Szkoła Rolnicza, na ostatnim semestrze specjalizacja w głównych kierunkach produkcji rolniczej, wraz z 1 rocznym Wydziałem Instruktorsko - Nauczycielskim.
Kształci samodzielnych kierowników gospodarstw rolnych, średnich i większych.
Warunki przyjęcia: ukończenie 6 klas szkoły średniej ogólnokształcącej, odbycie rocznej praktyki, uznanej przez szkołę, i egzamin sprawdzający z polskiego, matematyki i fizyki z zakresu 6 klas szkoły średniej

CZERNICHÓW (Woj. Krakowskie, pod Krakowem) — *Państwowa Średnia Szkoła Rolnicza.*
3 lata nauki, poczem po rocznej praktyce egzamin główny.
Kształci samodzielnych zarządców mniejszych i średnich majątków lub pomocników administratorów wielkich dóbr.
Warunki przyjęcia: ukończenie 7 oddziałów szkoły powszechnej lub 4 klas szkoły średniej ogólnokształcącej i egzamin sprawdzający z polskiego, matematyki i fizyki z zakresu 4 klas szkoły średniej. Pierwszeństwo mają kandydaci z praktyką rolniczą. Wiek: 14 do 18 lat.
Przy szkole jest bursa.

DĘBOWA ŁĄKA (Woj. Pomorskie, st. kol. Wąbrzeźno). — *Państwowa Średnia Szkoła Hodowlano - Rolnicza.*
Warunki przyjęcia jak w Czernichowie.
Kształci samodzielnych zarządców mniejszych i średnich majątków lub pomocników administratorów wielkich dóbr oraz kierowników obór, instruktorów hodowlanych i t. p.
Przy szkole jest bursa.

WARSZAWA (Nowogrodzka 60) — *Państwowa Średnia Szkoła Ogrodnicza.*
3 lata nauki, poczem po rocznej praktyce egzamin główny.
Kształci samodzielnych ogrodników, prowadzących średnie i większe ogrody.

Warunki przyjęcia: ukończenie 7 oddziałów szkoły powszechnej lub 4 klas szkoły średniej ogólnokształcącej. Pierwszeństwo mają kandydaci z praktyką ogrodniczą. Wiek 14 — 18 lat.

WILNO (Sołtaniszki 50) — *Państwowa Średnia Szkoła Ogrodnicza.*
Cel, program i warunki przyjęcia jak w Warszawie.
Przy szkole jest bursa.

ŻYROWICE (Woj. Nowogródzkie, st. kol. Słonim) — *Państwowa Średnia Szkoła Rolnicza.*
Wydziały: rolniczy, leśny i meljoracyjny.
Cel, program i warunki przyjęcia jak w Czernichowie.
Przy szkole jest bursa.

POZNAŃ (Libelta 1) — *Państwowa Szkoła Ogrodnicza.*
3 lata nauki i praktyka. Koedukacyjna.
Warunki przyjęcia: ukończenie 6 klas szkoły średniej ogólnokształcącej i wiek ponad 16 lat.
Przy szkole są roczne kursy ogrodnictwa.

B. Szkoły niepaństwowe.

LUBLIN — *Trzyletnia Średnia Szkoła Ogrodnicza Lubelskiego Towarzystwa Ogrodniczego.*
Cel, program i warunki przyjęcia jak w Państwowej Średniej Szkole Ogrodniczej w Warszawie.
Przy szkole jest bursa.

SOBIESZYN (Woj. Lubelskie, st. kol. Ryki pod Dęblinem) — *Trzyletnia Średnia Szkoła Rolnicza Fundacji im. Hr. Kickiego.*
Cel, program i warunki przyjęcia jak w Czernichowie.
Przy szkole jest bursa.

Kursy Agrotechniczne.

FREDROWO (Woj. Lwowskie, poczta Rudki) — *2-letnie Kursy Praktyki Ogrodnictwa T-wa Gospodarczego we Lwowie.*
Koedukacyjne. Przy kursach jest bursa.

WARSZAWA (Wiejska 12) — *1-roczne Kursy Pszczelniczo-Ogrodnicze.*
Koedukacyjne.
Warunki przyjęcia: 6 klas szkoły średniej ogólnokształcącej.

IV. KURSY RZEMIEŚLNICZO-PRZEMYSŁOWE.

CZĘSTOCHOWA (woj. Kieleckie) — *Kursy Przemysłu Ludowego.*
Działy: tkacki, kilimkarski. Kurs 10 miesięczny.

V. NIŻSZE SZKOŁY ZAWODOWE ŻEŃSKIE.

Cel nauki: przygotowanie teoretyczne i praktyczne dziewcząt do pracy w rzemiośle lub drobnym handlu.

Czas trwania nauki — 3 lata.

Warunki przyjęcia: 5 klas szkoły powszechnej i 14 lat życia.

A. Państwowe.

BOBOWA (wojew. Krakowskie) — *Szkoła koronkarska.*

CZĘSTOCHOWA (ul. Panny Marji 60) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: krawiecczyzna i gospodarstwo domowe.

GRODNO (Pl. Piłsudskiego 28) — *Państwowa Szkoła Żeńska.*
Dział: krawiecko - bieliźniarski.

KOŚCIERZYNA (Wojew. Pomorskie) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: gospodarstwo domowe, krawieczyzna, zdobnictwo i handel.

ŁUCK (Katedralna 8) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Dział krawiecko - bieliźniarski.

MAKÓW (wojew. Krakowskie) — *Państwowa Szkoła Hafciarska.*

NOWY - TARG (wojew. Krakowskie) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Spisko - Orawska.*
Działy: krawieczyzna, tkactwo, trykotarstwo, gospodarstwo, haft i koronki.

ZAKOPANE (wojew. Krakowskie) — *Państwowa Szkoła Koronkarska.*

VI. ŻEŃSKIE SZKOŁY PRZEMYSŁOWE ŚREDNIE.

Cel nauki: przygotowanie teoretyczne i praktyczne dziewcząt do samodzielnej pracy w zakładach przemysłowych i handlowych.

Warunki przyjęcia: wiek 14 do 17 lat, świadectwo 4 klas szkoły średniej lub 7 klas szkoły powszechnej.

Czas trwania nauki: 3 lata.

A. Państwowe:

KRAKÓW (ul. Syrokomli 12) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: krawiecki, bieliźniarski, hafciarski, kilimkarski, koronkarski, modniarski.
Oddział Seminarium Gospodarczego i Seminarjum Haftu.

LUBLIN (ul. Żmigród 3) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: bieliźniarski, krawiecki, introlig. i handlowy.

LWÓW (ul. Zielona 8) *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: handlowy, bieliźniarski, krawiecki, koronkarski, modniarski i gospodarstwa domowego.

ŁÓDŹ (ul. Narutowicza 77) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: bieliźniarstwo, zdobnictwo, haft i koronki, kilimy i dywany.

ŁÓDŹ (ul. św. Karola 20 — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: kamasznictwo, krawiectwo, modniarstwo, czapnictwo i handel.

PŁOCK (ul. Kolegjalna 21) — *Państwowa Szkoła Przemysłowo-Handlowa Żeńska* im. Kr. Kingi.
Działy: handlowy, ogrodniczy, krawiecki i wieczorny kurs dokształcający.

POZNAŃ (ul. Zwierzyniecka 4) — *Państwowa Szkoła Przemysłowo-Handlowa Żeńska.*
Działy: handlowy, gospodarstwa i krawiectwo.

SOSNOWIEC (ul. Karpacka 2) — *Państwowa Szkoła Zawodowa Żeńska.*
Działy: bieliźniarstwo i krawiectwo.

WARSZAWA (Wilcza 16) — *Państwowa Szkoła Przemysłowa Żeńska.*
Działy: bieliźniarstwo i krawiectwo.

WILNO (Żeligowskiego 1) — *Państwowa Szkoła Przemysłowo-Handlowa Żeńska* im. Emmy Dmochowskiej.
Działy: handlowy, krawiecki i tkacki.

SPIS SZKÓŁ ROLNICZYCH *)

Informacje ogólne o szkołach rolniczych i gospodarczych.

Przy podaniu o przyjęcie do szkoły należy dołączyć: metrykę, świadectwo szkolne, życiorys własnoręcznie napisany, świadectwo szczepienia ospy i także

*) Skróty w spisie oznaczają: p. — poczta, pow. — powiat, woj. — województwo.
Litery w nawiasach — czyją własnością jest szkoła: (P.) — Państwowa, (S.) Samorządowa, (I. R.) — Izby Rolniczej, (C.T.R.) — Centralnego Towarzystwa Rolniczego, (T.R.)— Towarzystwa Rolniczego miejscowego, (Z.Z.) — Związku Ziemianek, (Zak.) — Zakonów, (Pr.) — osób prywatnych, (R.P.) — Rady Powiatowej, (T.W.S.) — Tymczasowego Wydziału Samorządowego, (C.Z.K.R.) — Centralnego Związku Kółek Rolniczych, (Z.K.R.) — Związku Kółek Rolniczych.

wszelkie świadectwa inne, posiadane przez ucznia (np. z odbytej praktyki), pozwolenie rodziców; w niektórych szkołach wymagane jest od uczniów, zwłaszcza starszych t. zw. świadectwo moralności od władzy duchownej, zwierzchności gminnej lub osób wiarogodnych.

W internacie szkolnym wymagają przywiezienia: pościeli z powleczeniami, 4 zmiany bielizny, 2 mocnych ubrań do pracy, czasem własnego nakrycia (kubek, łyżka, nóż, widelec, dwa talerze), przyborów piśmiennych. Opłaty za internat w szkołach 11 miesięcznych wynoszą wartość 1 — 1½ korca żyta miesięcznie.

I. NIŻSZE SZKOŁY ROLNICZE ŻEŃSKIE.

Województwo Warszawskie.

GOŁOTCZYZNA p. i pow. Ciechanów; 1 roczna od 15/X — 10/X (P.)

MARYSIN p. Lubrań, pow. Włocławek; 1 roczna od 15/I — 15/XII (Pr.Z.Z.)

MIROSŁAWICE p. Żychlin, pow. Kutno; 1 roczna od 15/X -- do 15/IX (Pr.Z.Z.)

NOWY PRZYBYSZEW p. Mogielnica, pow. Grójec; 1 roczna od 15/X — 15/IX (Pr.)

TRZEPÓW p. i pow. Płock; 1 roczna (S.)

Województwo Lubelskie.

KRASIENIN p. Lublin, pow. Lubartów; 1 roczna od 15/X — 10/X (C. Z. K. R. K.)

NAŁĘCZÓW p. Nałęczów, pow. Puławy; 1 roczna od 15/X — 15/IX (Z. Z.)

SITNO p. i pow. Zamość; 1 roczna od 15/X — 10/X (S.)

TEODORÓWKA p. i pow. Biłgoraj; 1 roczna od 1/X — 30/IX (S.)

Województwo Kieleckie.

IMBRAMOWICE p. Wolbrom, pow. Olkusz; 1 rok 1/II—15/XII (Pr.)

MOKOSZYN p. i pow. Sandomierz; 1 rok 15/X — 15/IX (S.)

NIESZKÓW p. Działoszyce, pow. Miechów; 1 rok 2/I—1/XII (S.)

„ZAGŁĘBIANKA" — w Koziegłowach p. Koziegłowy, pow. Będzin; 1 rok 1/X — 1/IX (S.)

Województwo Łódzkie.

KOŚCIELEC p. i pow. Koło; 1 rok 15/I—15/XII (S.)
JEŻEWO p. Zgierz, pow. Brzeziński (S.)

Województwo Krakowskie.

BACHOWICE p. Spytkowice, pow. Oświęcim; 1 rok I/X—1/X (T. R.)
PODEGRODZIE p. i pow. Nowy Sącz; 1 rok 15/IX — 15/VII (R. P.)
SZYNWAŁD pow. Tarnów; 1 rok 15/X—15/IX (Zak.)

Województwo Śląskie.

STRUMIEŃ pow. Bielski; 1 rok (I. R.)

Województwo Poznańskie.

KROTOSZYN pow. i p.*) 1 rok 1/IX—1/VII (Pr.)
NIETĄŻKÓW p. i pow. Śmigiel 1 rok 1/IX—1/VII (I. R.)
TUCHORZA p. i pow. Wolsztyn; 1 rok 1/IX—1/VIII (I. R.)

Województwo Pomorskie.

KOWALEWO pow. Wąbrzeźno; 1 rok 1/X—1/IX (I. R.)
DZIAŁDOWO p. i pow. ½ roku 1/X—1/IV (Pr.)

Województwo Lwowskie.

ALBIGOWA pow. Łańcut; 1 rok 15/IX—15/VII (R. P.)
KORCZYN p. i pow. Krosno; 1 rok 1/X — 1/X (Zak.)
PRZEMYŚL ul. Szczytowa 16; 1 rok 15/XI—15/X (Pr. Zak.)

Województwo Tarnopolskie.

WITKÓW p. Witków, pow. Radziechów; 1 rok 1/X — 1/IX (Pr.)

Województwo Wileńskie.

ANTOWIL p. i pow. Wilno; 1 rok 15/I — 15/XII (P.)
USTRONIE p. i pow. 1 rok 1/III — 1/II (Pr.)

---

*) Skrót ten — bez podania nazwy oznacza, że nazwa poczty i powiatu jest ta sama co i szkoły.

Województwo Wołyńskie.

HORYNGRÓD p. Tuczyn, pow. Równe (P.)

Woj. Lwowskie, Stanisławowskie, Tarnopolskie.

Wędrowna szkoła rolnicza żeńska na terenie woj. lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego (PR). Tow. Gosp. Wsch. Małopolski we Lwowie.

II. NIŻSZE SZKOŁY ROLNICZE ORGANIZUJĄCE SIĘ I PROJEKTOWANE.

Województwo Warszawskie.

ZŁAKÓW pow. Łowicz; ż.*) (S.)

Województwo Lubelskie.

IZDEBNO pow. Garwolin; ż. (S.)

Województwo Kieleckie.

CHWAŁOWICE pow. Iłżecki; m.*) (S.)
CHODÓW p. i pow. Miechów; m. (S.)

Województwo Pomorskie.

MALINOWO pow. Działdowo; ż. (P.)

Województwo Krakowskie.

ŁODYGOWICE pow. Żywiec (R. P.)
NOWY TARG pow. Nowy Targ (R. P.)

Województwo Poleskie.

DUBICA pow. Brześć Litewski; 1 rok ż. (P.)
PLANTA pow. Kobryń; 1 rok ż. (P.)
SARNY DOROTYCZEA pow. Sarny; 1 rok m. (P.)
MERESZCZOWSZCZYZNA pow. Kosów; 1 rok m. (P.)
KOSÓW pow. Kosów; 1 rok ż. (P.)

Województwo Stanisławowskie.

HORODENKA p. i pow. (T. W. S.)

---

*) m (męska), ż (żeńska).

Województwo Białostockie.

DOWSPUDY poczta Raczki, pow. Augustów; m. (S.)
KUKÓW p. i pow. Suwałki; ż. (S.)

Województwo Nowogródzkie.

DOLNY HORODZIEJ p. i pow. Nieśwież; m. (P.)
BEREŻNO p. i pow. Nieśwież; ż. (P.)
RÓŻANKA pow. Lida; ż. (S.)
DELATYCZE pow. Nowogródek; ż. (P.)
ŁAZDUNY pow. Wołożyn; m. (S.)
GRZYBÓW pow. Słonim; m. (P.)
JEZIERNICA pow. Słonim; ż. (P.)

Województwo Wileńskie.

OPSA pow. Brasław; m. (S.)
DRUŚCIANY pow. Święciany; m. (S.)

III. PROJEKTOWANE KURSY KRÓTKOTERMINOWE ŻEŃSKIE.

OLESK pow. Złoczów woj. Tarnopolskie 3 mies. Pr. (Tow. Gos. wykszt. k. we Lwowie).

KROWINKA pow. Trembowla woj. Tarnopolskie 3 mies. Pr. (Tow. Gos. wykszt. k. we Lwowie).

RUDA KUCHOWIŃSKA pow. Żydaczów woj. Stanisławowskie 3 mies. Pr. (Tow. Gos. wykszt. k. we Lwowie).

IV. SZKOŁY OGRODNICZE I PSZCZELNICZE.

Niższe szkoły ogrodnicze.

ZALESZCZYKI Zakład ogrodniczy, p. i pow. woj. Tarnopolskie; praktyka ogrodnicza (T.W.S.)

NIESZAWA p. i pow.; woj. Warszawskie, kurs 2 letni, męski od 6/X do 27/IX (S.)

TARNÓW p. i pow.; woj. Krakowskie, kurs 2 zimowy 1/IV — 1/III (T.W.S.)

CZĘSTOCHOWA p. i pow.; woj. Kieleckie, Gm. Izraelicka — kurs 2 lata (Pr.)

WÓLKA KAPITAŃSKA p. Zamarstynów, pow. Lwów; kurs 2 lata 1/X — 1/IX (T.W.S.)

KOŻMIN p. i pow. Koźmin, woj. Poznańskie od 1/I (I.R.)

MIŁOWANIE rolniczo-ogrodnicza, p. Strygańce, pow. Tłumacz, woj. Stanisławowskie; ukraińska pr. (Tow. „Proświta") (Pr.)

ŚWIĘCIANY rolniczo - ogrodnicza, p. i pow.; woj. Wileńskie; kurs 2 lata (S.)

Kurs ogrodniczy żeński.

IGNACÓW pow. Mińsk - Mazowiecki, woj. Warszawskie. *Kurs Ogrodnictwa i Gospodarstwa Domowego.*

V. NIŻSZE SZKOŁY MLECZARSKIE.

LISKÓW p. Lisków, pow. Kalisz (C.T.R.)

RZESZÓW p. i pow., woj. Lwowskie, męska, 1 roczna, początek kursu 1/IV (P.)

Projektowana szkoła mleczarska.

WRZEŚNIA p. i pow Witkowo, woj. Poznańskie. (I.R.)

VI. NIŻSZE SZKOŁY ROLNICZE MĘSKIE.

Trzyletnie: Wymagane ukończenie szkoły powszechnej.

Dwuletnie, 1½ roczne.

Dwuzimowe: Rodzaj szkół. rozpowszechniony tylko w Poznańskiem i na Pomorzu. Nauka trwa dwa lata po 5 miesięcy od 1/XI do 30/III, w lecie praktyka w gospodarstwach.

Roczne: (11-miesięczne). Program ogłoszony przez Ministerstwo Rolnictwa. Opłata za internat według rzeczywistych kosztów utrzymania. Wymaga się do przyjęcia do wszystkich niższych szkół rolniczych — 7 kl. szk. powsz. W wyjątkowym wypadku szkoła może przyjąć ucznia ze znajomością czytania, pisania i rachunków.

Kursy zimowe: (4 — 5 miesięczne). Wymagania jak w rocznych.

Województwo Warszawskie.

BLICH p. i pow. Łowicz; kurs 1½ roku od 1/XI — 1/IV (S.)

NIEGŁOSY p. i pow. Płock; kurs 1½ roku od 1/XI do 1/IV (S.)

PSZCZELIN p. Brwinów pow. Błonie; kurs 1½ roku od 1/XI — 1/IV (Pr. C. T. R.)

BRATNE p. i pow. Ciechanów; kurs 1 rok od 15/X — 10/X (P.)

GOLĄDKOWO p. i pow. Pułtusk; kurs od 4/XI — 10/X (S.)

RUDA p. i pow. Przasnysz; kurs 1 rok (S.)

MIECZYSŁAWÓW p. i pow. Kutno; kurs 1 rok od 15/I — 15/XII (Pr. C. T. R.)

STARY BRZEŚĆ p. St. Brześć, pow. Włocławek, kurs od 15/I 27 r. (S.)

Województwo Lubelskie.

JANOWICE p. i pow. Zamość, 1 rok od 1/XI — 1/X (S.)

DĘBLIN p. Dęblin, pow. Puławy, 1 rok od 15/X — 10/X (C. Z. K. R.)

KIJANY p. Lublin, pow. Lubartów; kurs 2 lata (Pr. Tow. Roln.)

MIĘTNE p. i pow. Garwolin, 1 rok od 15/I — 15/XII (S.)

OKSZÓW p. i pow. Chełm, 1½ roku od 1/X — 1/IV (S.)

STARA WIEŚ p. i pow. Siedlce, 1 rok od 15/I — 15/XII (S.)

KRASNYSTAW p. i pow. 1 rok od 15/I — 15/XII (S.)

NAŁĘCZÓW p. Nałęczów, pow. Puławy, 5 mies. od 1/XI — 1/V (Pr. T. R.)

KOMARÓWKA p. Komarówka Podlaska, pow. Radzyń, 5 mies. od 1/XI — 3/III (Pr.) (5 miesięcy letnich jest kurs żeński).

Województwo Kieleckie.

PODZAMCZE CHĘCIŃSKIE p. Chęciny, pow. Sędziszów, 1 rok od 15.X — 15.X (S.)

ROŻNICA pow. Włoszczowa, 1 rok od 15.I — 15.XII (S.)

TRZYCIĄŻ p. i pow. Olkusz, 1½ roku od 1.X — 1.IV (S.)

WACYN p. i pow. Radom 1 rok od 15/X — 15/IX (S.)

ZWOLEŃ p. i pow. Kozienice, 1 rok od 15/I — 15/XII (S.)

Województwo Łódzkie.

CZARNOCIN p. Czarnocin, pow. Łódź, kurs 1 rok od 15/I— 15/XII (S.)

DOBRYSZYCE p. i pow. Radomsko, kurs 1 rok od 15/I—15/XII (S.)

LISKÓW p. Lisków, pow. Kalisz, kurs 1 rok (Pr. C. T. R.)

POPÓW p. Pęczniew, pow. Turek, kurs 1 rok od 15/I — 15/XII (Pr. C.T.R.)

SĘDZIEJOWICE p. i pow. Łask, kurs 1 rok od 15/XI — 15/X (S.)

Województwo Krakowskie.

DULCZÓWKA p. i pow. Pilzno, 2 zimowa od 1.X — 1.IV (T. W. S.)

Śląsk Cieszyński.

MIĘDZYŚWIECIE p. Skoczów, pow. Cieszyn, 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (Śląska Izba Roln.)

TARNOWSKIE GÓRY p. i pow. 2 zimowa od 1.IX do 1.IV (Śląska Izba Roln.)

RYBNIK p. i pow. Rybnik, 2 zimowa od 1.IX do 1.IV (Śląska Izba Rolnicza).

Województwo Poznańskie.

BYDGOSZCZ p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
CHODZIEŻ p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
INOWROCŁAW p. i pow., 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
JANOWIEC p. Janowiec, pow. Żnin, 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
KĘPNO p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
KOŻMIN p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
LESZNO p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
MIĘDZYCHÓD p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
ODOLANÓW p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
ŚRODA p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
ŚRODA p. i pow. 2 zimowa (niemiecka) (I. R.)
WOLSZTYN p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)
WRZEŚNIA p. i pow. Witkowo 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)

Województwo Nowogródzkie.

BERDÓWKA p. i pow. Lida 1 rok (S.)
KUSZELEWO p. i pow. Nowogródek 1 rok (S.)
NIECHNIEWICZE p. i pow. Nowogródek 1 rok (Z. K. R.).

Województwo Wileńskie.

ŁUCZAJ p. Łuczaj przez Duniłowicze, pow. Duniłowicki, kurs 1 rok od 15.I — 15.XII (P.).

BUKISZKI p. i pow. Wilno kurs 1 rok od 15.I — 15.XII (S.).

Województwo Pomorskie.

BRODNICA p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)

WEJHEROWO p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)

BYSZWALD p. i pow. Lubawa 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)

PAWŁOWO (dawniej Chojnice) p. i pow. Chojnice 1 roczna od 1.X— 1.VIII (I. R.)

KOŚCIERZYNA p. i pow. 2 zimowa (I. R.)

KOWALEWO pow. Wąbrzeżno 1½ roczna od 1.X — 1.IV (I. R.)

SKÓRCZ pow. Starogard 1 roczna od 1.X — 1.VIII (I. R.)

SWIECIE p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (I. R.)

SWIECIE p. i pow. 1 rok (niem.) od 1.X — 1.VIII (I. R.)

TORUŃ p. i pow. 1 roczna od 1.X — 1.VIII (I. R.)

Województwo Lwowskie.

MIOCIN p. i pow. Rzeszów 3 lata od 1.IX — 1.IX (T. W. S.)

SUCHODÓŁ p. i pow. Krosno 3 lata od 1.IIX — 1. IX (T. W. S.)

GRÓDEK JAGIELLOŃSKI p. i pow. 2 zimowa od 1.XI — 1.IV (T. W. S.).

Województwo Stanisławowskie.

BEREŻNICA p. i pow. Stryj 3 lata od 1.IX — 1.IX (T. W. S.).

Województwo Tarnopolskie.

ZAGROBELA p. i pow. Tarnopol 1 roczna od 1.X — 1.IX (Pr).

Województwo Białostockie.

KRZYŻEW p. Sokoły, pow. Wysokie Mazowieckie 2 letnia od 1.I — 1.XII (Pr.).

SUPRAŚL p. Białystok 1 roczna od 15.I — 15.XII (S.)

KISIELNICA p. i pow. Łomża 5-cio mies. od 1.XI — 1.IV (Pr.).

Województwo Poleskie.

TOROKANIE p. Antopol, pow. Kobryń 1 roczna (P.).

KOŁPIN p. Kodeń, pow. Brześć 1½ roczna (P.)

DUBOJA p. Brodnica koło Pińska, pow. Pińsk 1 roczna (Pr.).

Województwo Wołyńskie.

TROŚCIANIEC p. Kiwerce, pow. Łuck, 1 rok od 15.X — 10.X (P.)
SZUBKÓW p. Tuczyn, pow. Równe, 1 rok od 15.I — 15.XII (P.).

Kursy rolnicze korespondencyjne im. St. Staszica w Warszawie, ul. Składowa

VII. ŚREDNIE SZKOŁY LEŚNE.

ŁOMŻA, p. i pow., woj. Białostockie.
Szkoła Przemysłowo - Leśna przy szkole mierniczej — kurs 4 lata. Warunki: 4 kl. gimn. lub 7 oddz. szkoły powszechnej, egzamin wstępny z języka polskiego, matematyki i rysunków.

BIAŁOKRYNICA, p. Krzemieniec, woj. Wołyńskie.
Państwowa Średnia Szkoła Leśna — internat, kurs 3 lata. Warunki: wiek 14 — 18 lat, 7 oddz. szkoły powszechnej lub 4 kl. gimn., egzamin wstępny z polskiego, matematyki i fizyki, po kursie egzamin, roczna praktyka i egzamin główny.

ŻYROWICE, p. Słonim, woj. Nowogródzkie.
Państwowa Średnia Szkoła Leśna — internat, kurs 3 lata. Warunki jak wyżej.

VIII. NIŻSZE SZKOŁY LEŚNE.

ZAGÓRZE, p. Kłobucko, pow. Częstochowa, woj. Kieleckie — kurs 1 rok. 1/IX — 31/VIII (P.).

BOLECHÓW, p. Bolechów, pow. Dolina, woj. Stanisławowskie — kurs 1 rok. 1/IX — 31/VII (P.).

MARGONIN, p. Margonin, pow. Chodzież, woj. Poznańskie — kurs 1 rok. 1/IX — 31/VII (P.).

IX. ŚREDNIE SZKOŁY GOSPODARCZE ŻEŃSKIE.

CHYLICZKI, p. Piaseczno, woj. Warszawskie.
Szkoła Gospodarcza Żeńska im. E. Zyberg Platerówny — (Pr.) kurs 2 lata (gospodarstwo wiejskie), kurs 1 rok (gospodarstwo domowe). Warunki: 17 lat i ukończona szkoła średnia.

X. SEMINARJA ŻEŃSKIE GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO.

WARSZAWA ,ul. Nowowiejska 43 c.
Państwowe Seminarjum Nauczycielek Gospodarstwa Domowego.

SNOPKÓW, pod Lwowem.

Seminarjum Gospodarcze (Pr.) — kurs 2 lata, działy: ogrodnictwo, gospodarstwo, roboty ręczne. Warunki: egzamin dojrzałości.

PNIEWY, p. i pow., woj. Poznańskie.

Seminarjum Gospodarcze (Pr). Warunki: 6 klas szkoły średniej, 16 lat.

XI. UNIWERSYTETY LUDOWE.

SOKOŁÓWEK. Nadbudowa szkół rolniczych (Uniwersytet Ludowy), przeznaczony dla młodzieży wiejskiej dla pogłębienia i rozszerzenia wiadomości, zdobytych w rocznej szkole rolniczej.

Kurs trwa 5 miesięcy. Warunki takie, jak w szkołach rolniczych.

Adres: stacja i poczta Ciechanów Mazowiecki, Sokołówek.

UNIWERSYTET LUDOWY W SZYCACH. Kurs męski rozpoczyna się dn. 15.X i trwa 5 miesięcy. Kurs żeński od 1.IV — 1. VII. Opłata 50 zł. miesięcznie.

Adres: poczta Modlnica pod Krakowem.

DZIAŁ

ARTYKUŁOWY

Aleksander Bogusławski

ROZWÓJ SAMORZĄDU W POLSCE

W ciągu ostatniego roku zainteresowanie się społeczeństwa samorządem znacznie wzrosło. Z dnia na dzień wzrasta bowiem świadomość konieczności oparcia administracji państwowej na podstawie szeroko rozwiniętego samorządu.

Samorząd łączy w sobie dwie niezwykle doniosłe dla rozwoju narodu cechy: jest najlepszym organem administracji państwowej, ułatwiającym przystosowanie zarządzeń ogólnych do warunków i potrzeb miejscowych; jest z drugiej strony jedną z najbardziej skutecznych form organizacji samopomocy społecznej.

Dla zrozumienia samorządu, jako organu administracji państwowej, należy poznać w ogólnym przynajmniej zarysie ustrój nietylko własnego państwa, ale i innych państw, aby przez porównanie wywnioskować, jaki ustrój jest lepszy. Ludzi z takim zasobem umysłowym jest niewielu. Mszczą się przytem oddziaływania na nasz światopogląd zaborców w tym zakresie, jak również przyzwyczajenia się do pewnych form organizacyjnych. Predyspozycje te, przy naszem pewnem lenistwie myślowem a także poważnem przemęczeniu powojennem, powodują, że samorząd, rozumiany, jako organ administracji państwowej, z trudem przenika do świadomości nawet światlejszych warstw społeczeństwa polskiego. Organu tego nie było w szerszem tego słowa znaczeniu za czasów zaborców, a jeżeli uwidoczniały się w życiu pewne szczątki samorządu, były one zaledwie tolerowane i w obronie chociażby drobnej możliwości pracy musiały się często przeciwstawiać administracji państwowej.

Stąd powstała legenda o przeciwstawności interesów państwa i samorządu, pokutująca jeszcze dziś wśród naszej inteligencji, a zwłaszcza wychowanej na wzorach naszych zaborców — biurokracji polskiej.

Jeżeli więc względy przytoczone utrudniają zrozumienie potrzeby rozwoju samorządu, jako organu administracji państwowej wśród inteligencji polskiej, to w większym jeszcze stopniu zrozumienie to utrudnione jest dla sze-

rokich warstw ludności niewyrobionej umysłowo. Warstwy te z państwową organizacją stykają się na małym odcinku i to najczęściej na odcinku dla siebie niemiłym. Z obserwacji tego odcinka wnioskują o całości. Wnioski te najczęściej kształtują się ujemnie w stosunku do organizacji państwowej. Z tego też względu ocena samorządu, jako organu administracji państwowej, układa się najczęściej ujemnie i nie może wzbudzać przywiązania doń ludności.

Na szczęście istnieje ta druga cecha samorządu, która nietylko ratuje go od ujemnej opinji ludności, ale co więcej, wzbudza do organizacyj samorządowych coraz większe zaufanie, a nawet przywiązanie. Ludność dostrzega, jak poważną rolę w organizowaniu samopomocy i ułatwianiu rozwoju może odegrać umiejętnie prowadzony samorząd. I nie tylko może, ale i odgrywa. Rola ta jest tembardziej godna uwagi, że działalność samorządu przeprowadzona jest w niesłychanie trudnym okresie gospodarczym.

A ponieważ nadzieje na rolę w tej dziedzinie państwa, nadzieje, rozdmuchane przesadnie przez organizacje polityczne, zawiodły, więc uwaga skupiła się na samorządach, które mniej obiecywały, a przecież realnie coś w granicach możliwości przyniosły.

I to jest najważniejszy powód wzrostu zainteresowania się samorządem w latach ostatnich.

Oprócz tego są i inne jeszcze powody większego zainteresowania się społeczeństwa samorządem. Wypływają one z aktualnych posunięć politycznych. Wzmocnienie władzy Prezydenta Rzeczypospolitej, udzielanie Rządowi pełnomocnictw ustawodawczych odsunęło Sejm na drugie miejsce w życiu państwowem. Z tego względu działacze polityczni, nie mając terenu do szerszej pracy politycznej, skierowali swą uwagę na pracę społeczną, a w pierwszym rzędzie na samorządy; zwłaszcza, że i nastrój społeczeństwa poważnej uległ zmianie. Nie wystarcza mu już tylko czysto polityczna działalność. Pragnie ją widzieć połączoną ze społeczną.

Wreszcie poważniejsze zainteresowanie w dziedzinie samorządowej wniosły wybory samorządowe, które odbyły się na terenie b. zaboru rosyjskiego i austrjackiego. Przyniosły bowiem tak w prasie, jak i na zebraniach pewną krytykę dotychczasowej działalności, nowe myśli i wskazania na przyszłość, a przedewszystkiem ujawniły szerszemu ogółowi, jak poważną pracę w dziedzinie samopomocy można dokonać przez samorząd.

* * *

Sprawa wyborów do organów samorządowych ma już całą historję. Łączy się ze sprawą ustaw samorządowych. Przypomnijmy jej przebieg w ostatnim roku na terenie Sejmu. Pomiędzy kilku stronnictwami prawicy i lewicy nastąpił układ kompromisowy co do podstawowych zasad, na jakich ustawy samorządowe miały się oprzeć. Na mocy tego układu opracowywano ustawy samorządowe w Komisji Administracyjnej, biorąc za podstawę zgłoszone do Sejmu wnioski zainteresowanych w układzie stronnictw. Rząd bowiem

dawne projekty swoje z Sejmu wycofał, a do wniesionych przez stronnictwa, jak również do pracy Komisji Administracyjnej w tym zakresie, odniósł się negatywnie.

Ponieważ prace Komisji Administracyjnej pomimo wytężonej pracy i pośpiechu przeciągały się z miesiąca na miesiąc, wynikła wśród niektórych posłów-samorządowców obawa, iż nie będą one przez Sejm uchwalone. Obawa ta miała uzasadnienie także w negatywnem do opracowanych ustaw stanowisku Rządu. Posłowie ci wnieśli w dniu 14 grudnia 1926 r. pod obrady Sejmu krótką ustawę, któraby usuwała najważniejsze niedomagania samorządów b. dzielnicy rosyjskiej i austrjackiej. Mogła być uchwalona w ciągu kilku posiedzeń i nie zaważyłaby nawet na dalszej pracy Komisji Administracyjnej nad ustawami samorządowemi. Projekt ten wniesiony przez posłów: Bogusławskiego, Ledwocha i innych znany był pod nazwą „małej ustawy samorządowej". Znosił on moc ustawy z dn. 30 marca 1922 r. w przedmiocie przedłużenia okresu urzędowania organów samorządowych; przenosił w b. Kongresówce prawo uchwalania ze zgromadzeń gminnych na rady gminne, z wyjątkiem wyborów organów samorządu; rozciągał moc obowiązującą ordynacji wyborczej do rad gminnych wiejskich i sejmików powiatowych z b. dzielnicy pruskiej, a ustawę organizacyjną samorządów powiatowych oraz ustawę i ordynację miejską z b. Kongresówki na Małopolskę.

Rząd wypowiedział się za przyjęciem pierwszej części „małej ustawy samorządowej", dotyczącej b. dzielnicy rosyjskiej, sprzeciwił się jednak rozciąganiu mocy ustaw z innych dzielnic na Małopolskę. Komisja Administracyjna odrzuciła większością głosów projekt poselski nawet w części dotyczącej b. dzielnicy rosyjskiej, której potrzebę i słuszność wszystkie stronnictwa w zasadzie uznawały.

Po odrzuceniu „małej ustawy samorządowej" przystąpiono w dalszym ciągu do obrad nad ustawami samorządowemi. Ustawy uchwalono w Komisji Administracyjnej, wniesiono pod obrady Sejmu, odbyto drugie czytanie i na tem sprawa została zakończona. Do trzeciego czytania wobec odroczenia sesji i rozwiązania Sejmu nie doszło.

Odrzucenie przez Komisję Administracyjną „małej ustawy samorządowej" uniemożliwiło przeprowadzenie w b. zaborze rosyjskim normalnych wyborów do ciał samorządowych po skończeniu ustawą przepisanej kadencji. Wobec tego Rząd zdecydował się na powszechne rozwiązanie w b. dzielnicy rosyjskiej organów samorządowych, których trzyletnia kadencja się skończyła W Małopolsce, gdzie zakazu wyborów nie było, zarządzono wybory w myśl obowiązującego ustawodawstwa samorządowego z czasów jeszcze przedwojennych.

Rezultat wyborów, oceniając je tylko ze stanowiska rozwoju samorządu, wypadł naogół zadawalająco. Do organów samorządowych weszli przeważnie ludzie z dobrą wolą i chęcią do pracy. Oczywiście, umiejętność pracy samorzą-

dowej nowych organów będzie w początkach ich urzędowania tu i owdzie niedomagała. Ale przy pracy i staraniach starszych działaczy i pism samorządowych braki te dadzą się szybko wyrównać.

Z innych zagadnień z dziedziny samorządowej wymienić należy na pierwszem miejscu powołanie do życia *Państwowej Rady Samorządowej*, której pierwsze posiedzenie odbyło się w dn. 12 i 13 sierpnia r. 1927. Powołania do życia Państwowej Rady Samorządowej domagały się oddawna organizacje samorządowe. Powstanie jej świadczy, że i wśród czynników rządowych i biurokratycznych samorząd zdobywa sobie coraz większe uznanie.

Powstał również powołany Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 1 czerwca 1927 r. *Fundusz pożyczkowo-zapomogowy*, który się tworzy z dodatków do podatków spożywczych i opłat od spirytusu. Fundusz pożyczkowo-zapomogowy ulokowany został w Polskim Banku Komunalnym. Sposób zużytkowania Funduszu zależy od specjalnej Komisji, w skład której wchodzą: przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewn., jako przewodniczący, 2 przedstawiciele Rady Zjazdów Samorządu Ziemskiego i 2 przedstawiciele Związku Miast Polskich, jako członkowie. Oprócz tego wchodzą do Komisji z głosem doradczym 2 przedstawiciele Polskiego Banku Komunalnego.

* * *

Rozwój prac samorządowych postępuje zwolna naprzód. Wiąże się z poprawą ogólnych stosunków gospodarczych. Poprawiły się do tego stopnia i stosunki kredytowe samorządów. Otrzymały one znacznie większe kredyty w roku ubiegłym, niż poprzednich. Kredyty te szły przez Polski Bank Komunalny, Bank Gospodarstwa Krajowego, Bank Kredytowy Komunalny w Poznaniu i inne instytucje finansowe. Poważniejsze szczególnie kredyty otrzymywały te miasta, które były w większym stopniu nawiedzane przez bezrobocie. Kredyty otrzymywane pozwoliły im na podjęcie poważniejszych prac inwestycyjnych dla zatrudnienia bezrobotnych.

Widoki na otrzymanie większych pożyczek na prace inwestycyjne samorządów obecnie poważnie wzrosły. I dlatego tak władze państwowe, jak i organizacje centralne (Rada Zjazdów Samorządu Ziemskiego, Związek Miast Polskich) podjęły pracę w kierunku zebrania odpowiedniego materjału dla opracowania ogólnego planu prac inwestycyjnych samorządów.

Jest to okoliczność niezwykle dodatnia, pozwalająca samorządom na rozplanowanie sobie prac samorządowych na szereg lat. Dotychczas pracę inwestycyjną prowadziły samorządy szczególnie ziemskie ze szczupłych dochodów bieżących. Praca ta była niejednokrotnie tamowana przez władze nadzorcze. Określono np. granice opłat drogowych, poza które samorządy nie mogły wykraczać. Wprawdzie władze okólnikiem z dnia 8 kwietnia 1927 r. podniosły tę granicę z 50% do 100%, ale tylko w stosunku do państwowego podatku gruntowego. W stosunku do podatku od nieruchomości miejskich i podatku od patentów pozostały dawne granice, wynoszące w pierwszym wypadku 50% w drugim 15%.

W gminach wiejskich poważnem urudnieniem w planowej pracy samorządowej było przedewszystkiem obniżenie podatku wyrównawczego, a następnie uchwalenie go dopiero w następnym roku, t. j. 1 marca 1927 r. Wprowadziło to w gminach poważne zamieszanie, gdyż samorządy w myśl okólnika Min. Spraw Wewn. z d. 4 listopada 1925 r. dochód z tego źródła w budżecie przewidziały, a nawet przed uchwaleniem w Sejmie w większości ściągnęły. Z tego nielegalnego bądź co bądź stanu samorządy zostały wybawione przez Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Skarbu z dn. 12 maja 1927 roku, które stanęło na stanowisku, że wobec zmiany okresu budżetowego 1 kwartał 1927 r. należy do okresu budżetowego poprzedniego, a ponieważ ustawa o podatku wyrównawczym uchwalona została w 1 kwartale, więc samorządy mają prawo pobrać na tej podstawie dopuszczalną na rok wysokość podatku wyrównawczego. Obecnie ustawa obowiązuje do 31.III 1930 r., a więc przynajmniej przez 2 lata samorządy gminne w b. dzielnicy rosyjskiej nie będą narażone na kłopoty, wypływające z niepewności w dziedzinie finansów. Niestety, nie udało się mocy obowiązującej tej ustawy rozciągnąć na inne dzielnice. Wnioski w tym zakresie Senatu zostały przez Sejm odrzucone mimo, iż potrzeba tego podatku jest tam widoczna.

Wogóle trzeba powiedzieć, iż finanse komunalne ciągle są płynne. Nigdy niewiadomo, co za projekt w tej dziedzinie w sferach miarodajnych wypłynie. Powoduje to niepewność w pracy samorządowej i utrudnia jej planowanie i organizowanie. Oto i obecnie Ministerstwo Skarbu opracowuje uregulowanie na nowo finansów komunalnych w związku z ogólną reformą podatków państwowych. Projektuje nietylko zabranie samorządom źródeł dochodowych, które z roku na rok poważnie wzrastają (dochód z monopolu spirytusowego, z podatku dochodowego i przemysłowego), oddaje źródła niepowiększające się, albo powiększające się minimalnie (podatek gruntowy, od nieruchomości i patentów), ale jeszcze pobór i rozdział tych dochodów pomiędzy samorządy pragnie dokonywać drogą urzędową z góry. Projekt ten świadczy, że zrozumienie podstaw samorządu i potrzeba jego rozwoju obce są jeszcze umysłom Ministerstwa Skarbu. Mamy jednak nadzieję, że pomysły te nie znajdą urzeczywistnienia w życiu.

Z przejawami temi muszą walczyć samorządy, jak i ich organizacje centralne (Rada Zjazdów Samorządu Ziemskiego i Związek Miast Polskich). Organizacje te podejmują jednocześnie poważne prace w dziedzinie planowania i organizowania pracy samorządowej, wykonywania doświadczeń poszczególnych samorządów i zaznajamiania z niemi innych samorządów. Pracę tę wykonywują przez wydawanie pism („Samorząd", „Samorząd miejski", wydawnictwa „Bibljoteki Samorządu", zjazdy, konferencje i t. d.). W roku 1927 na zjazdach samorządowych na pierwsze miejsce wysunęły się następujące sprawy: opieka społeczna, sprawa ubezpieczenia emerytalnego pracowni-

ków samorządowych, planowanie pracy samorządowej, rozbudowa miast i inne.

W pracy samorządów powiatowych przy budowie dróg wysuwa się na plan pierwszy sprawa zdobycia na dogodnych warunkach materjału budowlanego, a szczególnie dobrego kamienia. Próbę zorganizowania tego działu podejmuje ostatniemi czasy Zrzeszenie Samorządów Powiatowych.

Dla ułatwienia pracy powstających coraz liczniej i rozwijających się coraz lepiej komunalnych kas oszczędności powstał z inicjatywy Polskiego Banku Komunalnego — *Związek Rewizyjny Komunalnych Kas Oszczędności*.

W dziedzinie dokształcania urzędników samorządowych przeprowadzono 5-miesięczny kurs na Studjum Samorządowem przy Wolnej Wszechnicy Polskiej. Obecnie przeprowadza się drugi kurs podobny do pierwszego.

Wyższa Szkoła Handlowa prowadzi w dalszym ciągu Wydział Nauk Komunalnych. Dla umożliwienia słuchaczom odbycia praktyki Biuro Rady Zjazdów Samorządu Ziemskiego stworzyło kilka stypendjów.

*

* *

Praca samorządowa staje się z roku na rok dokładniejszą i coraz bardziej przystosowaną do życia. Z doświadczeń poszczególnych samorządów korzystały inne samorządy. Organizacja pracy doskonali się również. Pracownicy i działacze samorządowi poważnie się już wyrobili i wyrabiają się w dalszym ciągu. Mniejsza już ilość osób wystarcza do wykonywania większej nawet pracy biurowej czy organizacyjnej. Poziom umysłowy pracowników znacznie wzrósł. Do pracy samorządowej weszło wiele jednostek młodych, odpowiednio przygotowanych. Wielu dawniej już pracujących ukończyło różne kursy dokształceniowe lub wyrobiło się drogą samokształcenia.

Jedynie nieuregulowanie dotąd spraw emerytalnych ujemnie wpływa na wydajność pracy samorządowej. Obciąża bowiem pracowników troską o zabezpieczenie siebie na starość i swoich rodzin, co powoduje często szukanie posad, dających to zabezpieczenie emerytalne.

Z dokonanych prac samorządowych na plan pierwszy wysuwa się komunikacja, a w szczególności budowa dróg bitych i umiejętna naprawa dróg gminnych. W tej dziedzinie samorządy mają już znaczny dorobek i to nietylko samorządy powiatowe, ale i gminne. Samorząd powiatu Częstochowskiego święcił w d. 2 października 1927 r. 100-ny kilometr drogi bitej, zbudowanej przez sejmik i gminy. Mamy już wiele takich powiatów, które zbudowały dróg bitych po kilkadziesiąt kilometrów. Drogi bite budowały także same gminy wiejskie. Niektóre mają w tej dziedzinie znaczny już dorobek. Poważną szczególnie pracę gmin widzimy w zakresie poprawienia dróg gminnych gruntowych. W wielu powiatach poprawiano je sposobem szarwarkowym, pod kierunkiem techników sejmików powiatowych. Znaczny również krok naprzód dokonały samorządy w kierunku zadrzewienia dróg, wciągając do współpracy szkoły, Koła Młodzieży Wiejskiej. Powierzanie opieki nad zadrzewianiem dróg Kołom Młodzie-

ży Wiejskiej wydało, jak to stwierdziła ankieta Ministerstwa Robót Publicznych, bardzo dobre rezultaty.

Sprawa budowy dróg bitych natrafia przy jej rozwijaniu na poważne przeszkody. Oprócz braków finansowych, znaczna ilość powiatów posiada braki w dziedzinie materjałów budowlanych, a zwłaszcza brak im dobrego kamienia. Niektóre samorządy zastępowały kamień wyrabianym przez siebie klinkierem, inne zmuszone były sprowadzać ten materjał z dalszych nawet okolic. A wobec niezorganizowania wspólnych zakupów, oraz wysokich taryf kolejowych — budowanie dróg bitych w tych warunkach było niezwykle utrudnione i kosztowne.

Z innych prac komunikacyjnych na szczególne wyróżnienie zasługuje wybudowanie i uruchomienie kolejki przez sejmik pińczowski.

Poważny dorobek w dziedzinie komunikacji mają nasze miasta i miasteczka. Wybrukowały one wiele ulic i placów, chociaż trudności ze sprowadzeniem materjału budowlanego miały również niemałe.

W zakresie oświaty i kultury praca samorządów była dość różnorodna. Oprócz starań w kierunku zgęszczenia sieci szkolnej, aby móc w krótkim czasie doprowadzić do wprowadzenia powszechnego nauczania, podejmowały samorządy inne jeszcze poważne prace, związane ze szkolnictwem i oświatą.

Najpoważniejszą z nich jest budowa gmachów szkolnych. Wysuwa się ona jako niezbędna konieczność w rozwoju powszechnego nauczania. W dziedzinie budowania szkół powszechnych zapoczątkowano w wielu powiatach współpracę samorządów powiatowych z gminnemi. Rezultaty tej pracy w niektórych powiatach są znaczne. Zwłaszcza, że sprawa budowy szkół jest jaknajbardziej rozumiana i popierana przez ludność. Nie rzadkie są już wypadki, że ludność dobrowolnie opodatkowuje się na budowę szkół ponad ustawą dopuszczalną normę podatkową. Niestety rozmiary tej potrzeby są tak wielkie, szczególnie w b. dzielnicy rosyjskiej, że wykraczają poza wszelką możliwość finansową samorządów. Sprawa ta nie będzie mogła być szybko załatwiona, jeżeli Państwo nie zdobędzie na ten cel poważnych długoterminowych kredytów.

Troska o szkolnictwo powszechne nie zasłaniała samorządom potrzeby oświaty pozaszkolnej. Niepodobna bowiem pozostawić bez opieki tych wszystkich, którym rządy zaborcze uniemożliwiły zdobycie oświaty. Nie można również utrzymywać ludności w półanalfabetyzmie bez możności korzystania z umiejętności czytania i pisania. I dlatego coraz więcej samorządów podejmuje pracę oświatową pozaszkolną tak w kierunku nauczania czytania i pisania dorosłych, jak również umożliwienia dalszego wyrobienia się tym mieszkańcom, którzy już umiejętność tę posiedli. W mniejszym za to stopniu w ostatnich latach popierały samorządy szkolnictwo średnie, zwracając przedewszystkiem uwagę na szkolnictwo zawodowe. Ze szkół zawodowych założonych i prowadzonych przez samorządy powiatowe wysuwają się na plan pierwszy szkoły

rolnicze. W myśl ustawy z d. 9 lipca 1920 r. o ludowych szkołach rolniczych samorządy powiatowe obowiązane są do założenia i prowadzenia przy udziale państwa conajmniej 2-ch szkół rolniczych: jednej męskiej, drugiej żeńskiej. Niektóre samorządy wypełniły już ten obowiązek. Założyły i prowadzą po 2 szkoły rolnicze. Sprawa organizacji szkół rolniczych posuwa się dość szybko. Wyposażenie tych szkół w odpowiednie siły nauczycielskie i pomoce naukowe pozostawia jeszcze wiele do życzenia. W niektórych szkołach niedomaga również frekwencja uczniów. Ale jedna i druga sprawa poprawia się z roku na rok. Również poważne zainteresowanie się szkolnictwem zawodowem przystosowanem do potrzeb ludności miejskiej, wykazują samorządy miejskie.

Samorządy powiatowe oprócz szkół rolniczych zajmują się także oświatą rolniczą pozaszkolną. Popierają pracę w tym zakresie organizacyj rolniczych, a niektóre nawet, tam gdzie te organizacje niedomagają, prowadzą oświatę rolniczą przez własnych instruktorów.

Wiele samorządów podjęło również bezpośrednią pracę, mającą na celu podniesienie wydajności rolniczej.

Na wyróżnienie zasługuje tu podjęta przez samorządy powiatowe organizacja lecznictwa zwierząt. Postęp w tej dziedzinie w ostatnim roku mamy znaczny. Niektóre sejmiki podjęły poważną pracę w dziedzinie meljoracji, a nawet regulacji rzek i to z dobrym skutkiem. Specjalnie na wyróżnienie zasługuje praca samorządów w kierunku zalesiania nieużytków rolnych.

Ponadto samorządy popierały hodowlę zwierząt, ułatwiały nabywanie ulepszonych narzędzi rolniczych, nasion, nawozów sztucznych, ułatwiały rozwój ogrodnictwa i t. d.

Poważną pomocą w rozwoju gospodarczym ludności było dostarczanie im kredytu. Samorządy — działały w tym zakresie przez komunalne kasy oszczędności powiatowe, miejskie i gminne kasy pożyczkowo - oszczędnościowe.

Wiele uwagi i wysiłków poświęciły samorządy zdrowiu publicznemu, temu podstawowemu czynnikowi rozwoju narodu. Zaniedbania w tym zakresie zwłaszcza w b. dzielnicy rosyjskiej były bardzo poważne. Samorządy nietylko przejęły i rozwinęły szpitalnictwo powszechne, niejednokrotnie pobudowały gmachy szpitalne, ale w wielu powiatach zorganizowały dostępną dla ludności pomoc lekarską w przychodniach, oraz pomoc akuszeryjną, poczyniły pewne kroki w dziedzinie higjeny i t. d.

Nie rozwinęła się jeszcze z powodu trudności finansowych i organizacyjnych w dostatecznej mierze opieka społeczna. Ale i ta dziedzina nie leży odłogiem. Zajęto się w wielu samorządach organizowaniem sierocińców, dożywianiem dzieci w szkołach, pomocą bezrobotnym i t. p.

W dziedzinie budownictwa widzimy również poważne wysiłki, zwłaszcza wśród samorządów miejskich. Ponadto w miastach na podkreślenie zasłu-

guje poważna praca w kierunku elektryfikacji, kanalizacji, rozplanowania budownictwa i t. d.

Różnorodnej pracy samorządowej niepodobna ująć w krótkim zarysie. Zwracamy tu tylko uwagę na najważniejsze wysiłki naszego młodego samorządu. Ale króciutkie to nawet wyliczenie wskazuje, jak poważną już rolę odgrywa samorząd w życiu narodu.

W latach następnych rola ta, miejmy nadzieję, będzie jeszcze poważniejszą. Urzeczywistni się i to w niedługim zapewne czasie przepis Konstytucji, nakazujący oparcie państwowego ustroju „na zasadzie szerokiego samorządu terytorjalnego". Do urzeczywistnienia tego zadania dążyć musimy przez wytrwałą i coraz doskonalszą pracę samorządową.

Niech nam zachętą będzie to, że w okresie trudnych zmagań duchowych i kryzysów gospodarczych, zdołaliśmy przez pracę samorządową zapisać poważnym już dorobkiem kartę naszego postępu narodowego.

Stanisław Stęplewski.

WYDATKI I DOCHODY SAMORZĄDÓW POWIATOWYCH W R. 1925

Wydatki rzeczywiste powiatowych związków komunalnych wzrosły z 66.901.013 złotych w roku 1924 na 100.681.067 złotych w roku 1925 czyli zwiększyły się o 33,780.054 złote t. j. 1,50 razy. Uwzględniając załamanie się kursu złotego w połowie roku 1925, a więc zmniejszenie się jego wartości, musimy jednak stwierdzić, że wzrost ten świadczy o szerszej i bardziej intensywnej działalności powiatowych związków komunalnych w r. 1925 niż w r. 1924. Jeżeli porównamy w sposób analogiczny wydatki rzeczywiste poszczególnych dzielnic (grup województw), zauważymy, że w województwach centralnych wydatki te wzrosły z 35,9 mil. złotych w roku 1924 na 49,6 mil. złotych w roku 1925, w województwach wschodnich z 8,9 mil. zł. na 12,3 mil. zł., zachodnich z 13,1 mil. zł. na 20,4 mil. zł., w województwie Śląskiem z 2,3 mil. zł. na 5,4 mil. złotych, w województwach południowych z 6,5 mil. zł. na 12,8 mil. zł. Z powyższego widzimy, że najsilniej wzrosły wydatki rzeczywiste w województwie Śląskiem, przewyższając znacznie ogólne zwiększenie się rozchodów

Wydatki zwyczajne w sumie ogólnej dla Polski wzrosły z 52.314.394 złotych na 73.659.224 złote, jednak zwiększyły się słabiej niż ogólny wzrost wydatków. Wydatki nadzwyczajne natomiast wzrosły silniej niż wydatki zwyczajne i wynoszą w r. 1925 — 23.943.788 złotych, wobec 14.391.942 złotych w r. 1924, zwiększyły się więc 1,66 razy, t. j. silniej niż przeciętny wzrost wydatków. Biorąc pod uwagę, że wydatki nadzwyczajne składają się przeważnie z wydatków inwestycyjnych, możemy uważać, iż silniejszy stopień wzrostu ich dla powiatowych związków komunalnych jest bardziej korzystnym. Wskazuje to również na lepszy stan finansowy, zezwalający poświęcać więcej środków na inwestycje, t. j. zwiększenie majątku samorządowego. Na uwagę zasługuje znaczny wzrost wydatków zaległych, które w ogólnej sumie dla całej Polski wzrosły z 194.677 złotych w r. 1924 na 3.078.055 złotych w r. 1925, czyli zwiększyły się więcej niż piętnastokrotnie. Objaw ten jest świadectwem, że w r. 1924 powiatowe związki komunalne znajdowały się w kłopotach finan-

sowych i nie mogąc pokryć swych zobowiązań z końcem okresu budżetowego, zmuszone były do regulowania w r. 1925 wydatków z r. 1924.

Przechodząc do porównania poszczególnych wydatków zwyczajnych, widzimy, że najsilniej w sumie ogólnej wzrosły wydatki na amortyzację długów i pokrycie procentów, wynosząc w r. 1924 — 248,8 tys. złotych, w roku zaś 1925 — 1663,2 tys. zł. Należy przypuszczać, że z rozwojem życia gospodarczego i ustabilizowaniem się stosunków pozycje te z roku na rok będą wzrastały.

Pozatem najsilniej wzrosły świadczenia na rzecz innych związków komunalnych, wydatki na opiekę społeczną, popieranie rolnictwa, weterynarję. Stopień wzrostu tych wydatków znacznie przewyższa ogólne zwiększenie się rozchodów. Pozostałe rozchody zwyczajne zwiększyły się słabiej niż wydatki rzeczywiste, niektóre nawet wykazują pewne zmniejszenie. Szczególnie pocieszającym objawem jest, że nieprodukcyjne wydatki na administrację ogólną wzrosły słabiej niż przeciętne zwiększenie się rozchodów.

Z pośród wydatków nadzwyczajnych ponad ogólne zwiększenie wzrosły wydatki na popieranie rolnictwa (meljoracje), administrację, spłatę długów (krótkoterminowych), inwestycje przedsiębiorstw, budowę i urządzenie szpitali, budowę i urządzenie szkół, budowę dróg kołowych, majątek komunalny. Wydatków na opiekę społeczną, które w r. 1925 wynoszą 356.849 zł., w roku 1924 nie było wcale. Biorąc pod uwagę, że wydatki nadzwyczajne na opiekę społeczną składają się w przeważającej części z zapomóg udzielonych bezrobotnym, widzimy więc, że ciężary niesienia akcji zapomogowej bezrobotnym spadły również i na samorządy.

Reasumując nasze uwagi, możemy stwierdzić, że samorządy powiatowe w r. 1925 w porównaniu do r. 1924 najwięcej zwiększyły wydatki na utrzymanie i powiększenie majątku komunalnego (spłata długów, przedsiębiorstwa, drogi).

Chcąc scharakteryzować wzajemne ustosunkowanie się poszczególnych wydatków rzeczywistych, oraz ich wagę w budżetach powiatowych związków komunalnych, rozpatrzymy liczby względne, które nam dadzą bardziej przejrzysty obraz.

Wydatki zwyczajne w ogólnej sumie dla całej Polski wynoszą 73,2% i wahają się w poszczególnych województwach od 60,3% (woj. Kieleckie) do 90,0% (woj. Tarnopolskie). Wydatki nadzwyczajne w sumie ogólnej stanowią 23,8% ogółu rozchodów, wahając się od 8,8% w województwie Tarnopolskiem do 33,5% w województwie Kieleckiem i 33,2% w województwie Śląskiem. Jak widzimy, wahanie wydatków nadzwyczajnych jest bardzo silne, przyczem w powiatowych związkach komunalnych województw o charakterze najbardziej przemysłowym stosunek tych wydatków do rozchodów rzeczywistych jest najwyższy.

W r. 1925 wzrasta znaczenie wydatków zaległych, które w sumie ogól-

Wydatki powiatowych

W złotych

Powiatowe związki komunalne		W y d a t k i					
		Razem	Koszta administracji	Procenty i amortyzacja długów	Oświata	Sztuka i kultura	Opieka społeczna
Polska ogółem	1924	52314394	11911679	248849	3098616	150975	2481899
		78,2	17,8	0.4	4.6	0,2	3,7
	1925	73659224	14750411	1663188	4329341	173614	4363723
		73,2	14,7	1,6	4,3	0,2	4,3
Wojew. centralne	1924	26804293	4725423	109041	2457089	95706	1233744
	1925	33975051	5484969	559277	3630457	110498	1844299
		68,4	11,1	1,1	7,3	0,2	3,7
„ wschodnie	1924	7187718	1847994	5941	517690	28445	553360
	1925	8644160	2080721	58035	404274	26604	1154969
		70,1	16,9	0,5	3,3	0,2	9.4
„ zachodnie	1924	11125991	3231384	115791	75484	21270	550357
	1925	16542138	3833062	307442	186667	25065	887838
		80,7	18,7	1,5	0,9	0.1	4,3
„ Śląskie	1924	1780741	722240	1803	4106	625	80056
	1925	3624752	1053475	23471	10355	3490	391532
		66,8	19,4	0,5	0,2	0,1	7,2
„ południowe	1924	5415651	1384638	16273	44247	4929	64382
	1925	10873123	2298184	714963	97588	7957	85085
		85,1	18,0	5.6	0,8	0,1	0,7
Województwa:	za 1925						
Warszawskie		8318420	1294479	123165	602971	14619	511452
		67,1	10,4	1.0	4.9	0,1	4,1
Łódzkie		6667733	979493	65539	558992	10240	234339
		77,6	11,4	0,8	5,5	0,1	2,7
Kieleckie[1])		7823151	1304691	205536	832424	21885	282573
		60,3	10,1	1,6	6,4	0,2	2,2
Lubelskie		6450057	1155465	116140	1223508	61521	445932
		66,8	12,0	1,2	12,7	0,6	4,6
Białostockie[2])		4715690	750841	48897	412562	2233	370003
		78,0	12,4	0,8	6,8	0,0	6,1
Wileńskie		1892339	472451	19765	135042	8507	217554
		67,8	16,9	0,7	4,9	0,3	7,8
Nowogrodzkie		2007627	445117	27908	94217	8069	267461
		77,5	17,2	1,1	3.6	0,3	10,3
Poleskie[3])		1606104	418540	5883	51754	2177	271207
		75,3	19,6	0,3	2,4	0,1	12,7
Wołyńskie		3138101	744613	4479	123261	7851	398747
		65,2	15,5	0,1	2.6	0,2	8,3
Poznańskie		10669467	2252584	186793	156991	16309	600566
		79,0	16,7	1,4	1,2	0.1	4.4
Pomorskie[4])		3872671	1580478	120649	29676	8756	287272
		84,1	22,6	1,7	0,4	0,1	4,1
Śląskie[5])		3624752	1053475	23471	10355	3490	391532
		66,8	19,4	0,5	0,2	0,1	7,2
Krakowskie[6])		3203208	577632	95928	42288	1746	19576
		85,0	15,3	2,6	1,1	0,0	0,5
Lwowskie		4211654	750087	505035	21736	1693	35829
		91,8	14,6	9,8	0,4	0.0	0,7
Stanisławowskie[7])		1502470	487918	32702	11428	2135	18087
		88,9	28,9	1,9	0,7	0,1	1,1
Tarnopolskie		1955791	482547	81298	22136	2383	11593
		90,0	22,2	3,7	1,0	0,1	0,5

[1]) bez powiatu Miechów, [2]) bez pow. Grodno, [3]) bez pow. Łuniniec, [4]) bez pow

Źródło: Zamknięcia rachunkowe poszczególnych powiatowych związków

związków komunalnych.

Rok 1925.

zwyczajne								
Zdrowotność i szpitalnictwo	Weterynarja	Bezpieczeństwo publiczne	Popieranie roln., handlu i przemys.	Utrzymanie dróg kołowych	Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	Majątek komunalny	Deficyty przedsiębiorstw	Różne
5866927	508476	5133829	765377	19753022	354733		530828	1509184
8,8	0.8	7.7	1.1	29.5	0.5		0.8	2,3
9176281	794433	2286616	1313545	30459919	1064631	368659	465312	2449551
9,1	0.8	2,3	1,3	30,2	1,1	0,4	0,5	2,4
3320787	367477	3121930	513916	9885957	171696		330108	471419
4915462	560427	1335725	825947	13314612	606757	69427	194380	522814
9,9	1,1	2,7	1,7	26,8	1,2	0,1	0,4	1,1
1201124	139946	1189311	172232	1174523	73109		118451	165592
1985776	231200	266835	321850	1681169	60993	15896	147804	208034
16,1	1,9	2.1	2,6	13,6	0,5	0,1	1,2	1,7
1050327	1053	737628	65003	4422746	42598		71811	740539
1741038	375	521141	91384	7129158	51949	249013	103287	1414719
8,5	0,0	2.6	0,4	34,8	0,3	1,2	0,5	6,9
96978	—	750	56	830210	10000		4130	29787
109858	—	7570	281	1927270	4250	17149	—	76051
2,0		0,1	0,0	35,5	0,1	0,3	—	1,4
197711	—	84210	14170	343958	57330		6328	101847
424147	2431	155345	74083	6407710	346682	17174	19841	227933
3,3	0,0	1,2	0,6	50,1	2,7	0.1	0,1	1,8
1299739	147693	206916	179798	3735728	29782	7995	73021	91062
10,5	1,2	1,7	1.5	30,1	0,2	0,1	0,6	0,7
1036291	40766	244901	172650	2622301	555192	2840	5386	138803
12,1	0,5	2,8	2,0	30,5	6,5	0,0	0,1	1,6
1030523	203835	474496	213980	3054346	20783	23214	55637	99228
7.9	1,6	3,6	1,6	23,5	0,2	0,2	0,4	0,8
999727	54014	206996	124200	1872964	1000	33949	24186	130455
10,4	0,6	2,1	1,3	19,4	0.0	0,4	0,2	1,3
549182	114119	202416	135319	2029273	—	1429	36150	63266
9,1	1,9	3,4	2,2	33,6	—	0,0	0,6	1,1
407146	76301	53880	74392	349413	4451	6099	33425	33913
14,6	2.7	1.9	2,7	12,5	0,2	0,2	1,2	1,2
317154	46775	62181	70574	586182	16928	3717	33866	27467
12,2	1,8	2.4	2.7	22,7	0,7	0.1	1,3	1,1
286413	36173	62681	42638	357194	5356	—	27465	38623
13,5	1,7	2,9	2,0	16,8	0,2	—	1,3	1,8
975063	71951	88093	134246	388380	34258	6080	53048	108031
20,3	1,5	1,8	2,8	8,0	0,7	0,1	1,1	2,2
1173546	275	226474	59705	4519378	19312	189920	75105	1192509
8,7	0,0	1,7	0,4	33,5	0,1	1,4	0,6	8,8
567492	100	294667	31679	2609780	32637	59093	28182	222210
8,1	0.0	4,2	0.5	37,4	0,5	0,9	0,4	3.2
109858	—	7570	281	1927270	4250	17149	—	76051
2,0	—	0,1	0.0	35,5	0,1	0,3	—	1,4
92391	1250	67374	24208	2069568	135636	5869	18586	51156
2,5	0.0	1,8	0,6	54,9	3,6	0,2	0,5	1,4
170694	181	25674	23505	2505120	53203	5842	942	112113
3.3	0,0	0,5	0.5	48.7	1,0	0,1	0.0	2.2
82240	—	25862	8977	765319	36463	134	—	31205
4,9	—	1,5	0,5	45,3	2,1	0.0	—	1,9
78822	1000	36435	17393	1067703	115380	5329	313	33459
3,6	0,0	1,7	0,8	49,2	5,3	0,3	0,0	1,6

Kartuzy, [5]) bez pow. Tarnowskie Góry, [6]) bez pow. Dąbrowa, [7]) bez pow. Nadwórna.

komunalnych opracowane przez Główny Urząd Statystyczny.

Wydatki powiatowych

W złotych

Powiatowe związki komunalne		Wydatki na: Razem	Administracja	Spłata długów	Budowa i urządzenie szkół	Opieka społeczna	Budowa i urządzenie szpitali
Polska ogółem	1924	14391942	1012350	806184	1895690	—	560802
		21,5	1,5	1,2	2,8	—	0,8
	1925	23943788	2098230	1563607	3076850	356849	1012869
		23,8	2,1	1,4	3,2	0,4	1,0
Wojew. centralne	1924	9035161	403742	362229	1704959	—	476133
	1925	13221434	404495	961112	2704810	155884	570502
		26,6	0,8	1,9	5,5	0,3	1 1
" wschodnie	1924	1744758	124047	10000	60783	—	43027
	1925	3228744	278421	280409	299417	69240	128912
		26,2	2,2	2,3	2,4	0,6	1,1
" zachodnie	1924	1912554	117707	224507	72710	—	35654
	1925	3862273	166146	196253	52500	45537	305555
		18,9	0,8	1,0	0,3	0,2	1,5
" Śląskie	1924	566856	347766	10266	—	—	—
	1925	1799160	1195349	—	—	61380	—
		33,2	22,0	—	—	1,1	—
" południowe	1924	1132613	18888	199182	57238	—	5988
	1925	1832177	53819	125833	20123	24808	7900
		14,3	0,4	1,0	0,2	0,2	0,1
Województwa:	za 1925						
Warszawskie		3589479	150577	59422	645746	53585	237014
		29,0	1,2	0,5	5,2	0,4	1,9
Łódzkie		1880636	113417	10000	370498	45762	32827
		21,9	1,3	0,1	4,3	0,5	0,4
Kieleckie[1])		4336979	78952	642167	492685	48631	222577
		33,5	0,6	5,0	3,8	0,4	1,7
Lubelskie		2659151	45614	85752	837619	4140	76815
		27,5	0,5	0,9	8,7	0,0	0,8
Białostockie[2])		755189	15935	163771	358264	3766	1269
		12,5	0,3	2,7	5,9	0,1	0,0
Wileńskie		894891	130153	6594	134983	48285	—
		32,1	4,7	0,2	4,8	1 7	—
Nowogródzkie		488995	1028	20000	131692	7519	37557
		18,9	0,0	0,8	5,1	0,3	1,5
Poleskie[3])		415656	44315	45000	8400	4448	22980
		19,5	2,1	2,1	0,4	0,2	1,1
Wołyńskie		1429202	102925	208815	24342	8988	68375
		29,7	2,1	4,3	0,5	0,2	1,4
Poznańskie		2756000	97385	132203	52500	15148	296715
		20,4	0,7	1,0	0,4	0,1	2,2
Pomorskie[4])		1106273	68761	64050	—	30389	8840
		15,8	1,0	0,9	—	0,4	0,1
Śląskie[5])		1799160	1195349	—	—	61380	—
		33,2	22,0	—	—	1,1	—
Krakowskie[6])		563868	2750	102100	18623	1240	—
		15,0	0,1	2,7	0,5	0,0	—
Lwowskie		890784	19640	23334	1500	19998	—
		17,3	0,4	0,5	0,0	0,4	—
Stanisławowskie[7])		185938	14673	—	—	2465	4600
		11,0	0,9	—	—	0,1	0,3
Tarnopolskie		191587	16756	399	—	1105	3300
		8,8	0,8	0,0	—	0,0	0,2

[1]) bez powiatu Miechów, [2]) bez pow. Grodno, [3]) bez pow. Łuniniec, [4]) bez pow.

Źródło: Zamknięcia rachunkowe poszczególnych powiatowych związków

związków komunalnych.

Rok 1925.

z w y c z a j n e						Wydatki zaległe	Wydatki rzeczywiste
Popieranie rolnictwa (meljoracja) handlu i przemysłu	Budowa dróg kołowych	Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	Majątek komunalny	Inwestyc. przedsiębiorstw komunaln.	Inne		
36444	7228953	525978	682171	857885	785485	194677	66901013
0.1	10,8	0,8	1,0	1,3	1,2	0,3	100,0
221745	11538259	638518	1144272	2080429	212160	3078055	100681067
0.2	11,5	0,6	1,1	2,1	0,2	3.0	100,0
22682	4438356	216449	218456	737089	455066	112825	35952279
81292	6169136	248901	401868	1377382	146052	2464901	49661386
0,2	12,4	0,5	0,8	2,8	0,3	5,0	100,0
8651	1020764	169793	174284	20042	113367	43157	8975633
63334	1740734	141147	149510	67189	10431	452689	12325593
0.5	14,1	1,1	1,2	0 6	0.1	3,7	100,0
—	953081	115595	114073	97339	181888	30546	13069091
72188	2001226	113217	251566	606554	51531	87811	20492222
0.4	9,8	0,6	1,2	2,9	0,2	0,4	100,0
—	44539	17780	130000	—	16305	525	2348122
--	101369	92109	327421	21532	—	—	5423912
—	1,9	1,7	6,1	0,4	—	—	100,0
5111	772213	6361	45358	3415	18859	7624	6555888
4931	1525794	43144	13907	7772	4146	72654	12777954
0.0	11,9	0,3	0,1	0,1	0.0	0,6	100,0
58754	2058867	112808	44018	160776	7912	485091	12392990
0,5	16.6	0,9	0,4	1,3	0.1	3,9	100.0
10914	1065454	85265	41346	47549	57604	45313	8593682
0,1	12,4	1,0	0.5	0.6	0,7	0,5	100.0
7540	1606466	32560	62918	1127861	14624	808757	12968887
0,0	12,4	0,3	0,5	8.7	0.1	6,2	100,0
4084	1257389	13808	232956	35062	65912	547263	9656471
0,0	13,0	0,1	2,4	0,4	0,7	5,7	100,0
—	180960	4460	20630	6134	—	578477	6049356
—	3,0	0,1	0,3	0,1	—	9,5	100,0
14213	464221	69142	8722	18578	—	2386	2789616
0,5	16,7	2,5	0,3	0,7	—	0,1	100,0
1568	234628	45694	1005	8304	—	92460	2589071
0,1	9,1	1.7	0.0	0,3	—	3,6	100,0
35690	188336	10697	28859	17000	9931	110763	2132523
1,7	8,8	0,5	1,3	0,8	0,5	5,2	100,0
11863	853549	15614	110924	23307	500	247080	4814383
0,3	17.7	0,4	2,3	0,5	0,0	5.1	100.0
70303	1432466	60604	233458	316398	48820	79978	13505445
0,5	10.6	0.5	1,7	2,3	0,4	0,6	100,0
1885	568760	52613	18108	290156	2711	7833	6986777
0,0	8,1	0.8	0,3	4,2	0,0	0,1	100,0
—	101369	92109	327421	21532	—	—	5423912
--	1,9	1,7	6,1	0.4	—	—	100,0
—	436734	200	550	—	1671	—	3767076
—	11,6	0,0	0,0	—	0,1	—	100,0
1680	788721	34015	1896	—	—	46303	5148741
0,0	15,3	0.7	0,0	—	—	0,9	100,0
—	153934	3152	7114	—	—	1313	1689721
—	9,1	0,2	0,4	—	—	0,1	100,0
3251	146405	5777	4347	7772	2475	25038	2172416
0,1	6,7	0,3	0,2	0,4	0,1	1,2	100,0

Kartuzy, [5] bez pow. Tarnowskie Góry, [6]) bez pow. Dąbrowa, [7]) bez pow. Nadworna·
komunalnych opracowane przez Główny Urząd Statystyczny.

nej wynoszą 3,0% i ulegają dość znacznym wahaniom w oddzielnych województwach od 0,1% (woj. Wileńskie i Stanisławowskie) do 9,5% (woj. Białostockie).

W budżecie zwyczajnym samorządów powiatowych najpoważniejsze miejsce zajmują wydatki na utrzymanie dróg kołowych, wynoszące w sumie ogólnej 30,2%, najmniej 8,0% w województwie Wileńskiem, najwięcej 54,9% w województwie Krakowskiem.

Drugie miejsce w sumie dla całej Polski zajmują wydatki na administrację i wynoszą 14,7%, wahając się od 10,1% w województwie Kieleckiem do 28,9% w województwie Stanisławowskiem. Dalsze miejsce zajmują wydatki na zdrowotność i szpitalnictwo, stanowiąc 9,1% ogółu rozchodów. Czwarte miejsce przypada na wydatki opieki społecznej (4,3%).

Wydatki na szkolnictwo i oświatę pochłaniają względnie bardzo nieznaczną część środków powiatowych związków komunalnych i w ogólnej sumie dla Polski stanowią one 4,3% wydatków rzeczywistych, najmniej w województwach Krakowskiem i Pomorskiem — 0,4%, a najwięcej w województwie Lubelskiem — 12,7%.

Tak niewielkie względnie znaczenie wydatków na oświatę w budżetach samorządów powiatowych, oraz silne wahanie się w poszczególnych województwach tłumaczy się z jednej strony tem, że pobory nauczycieli szkół ludowych wypłaca państwo, a utrzymanie gmachów tych szkół i zaspakajanie innych potrzeb rzeczowych spada na gminy, z drugiej zaś strony tem, że w województwach południowych i zachodnich istnieje samorząd szkolny (powiatowe i gminne rady względnie związki szkolne, które mają swoje budżety).

Wydatki na bezpieczeństwo publiczne w r. 1924 stanowiły 7,7% ogółu rozchodów, w roku zaś 1925 wynoszą zaledwie 2,3%. Niewielkie stosunkowo znaczenie wydatków na ten cel należy tłumaczyć tem, że w r. 1925 powiaty zostały zwolnione od pokrywania ¼ części kosztów utrzymania policji państwowej. Pozostałe wydatki zwyczajne w ustosunkowaniu się rozchodów rzeczywistych nie mają większego znaczenia.

Z pośród wydatków nadzwyczajnych pierwsze miejsce w ogólnej sumie zajmują wydatki na budowę dróg kołowych i wynoszą 11,5%, wahając się w poszczególnych województwach od 3,0% (Białostockie) do 17,7% (Wołyńskie). Drugie miejsce zajmują wydatki na budowę i urządzenie szkół (3,2%), trzecie wydatki na administrację (2,1%), inwestycje przedsiębiorstw (2,1%), dalsze — spłata długów (1,4%). Pozostałe wydatki nadzwyczajne nie mają większego znaczenia w budżetach powiatowych związków komunalnych, nie wynoszą bowiem 1,0% wydatków rzeczywistych.

Z ogólnej sumy wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych dominujące znaczenie mają wydatki na utrzymanie i budowę dróg kołowych, które w ogólnej sumie dla Polski wynoszą 41,7%, najmniej 25,7% w województwie

Poleskiem, najwięcej 66,5% w województwie Krakowskiem. Dalsze miejsce zajmują wydatki na administrację ogólną 16,8% (w sumie ogólnej dla Polski).

Dochody rzeczywiste w sumie ogólnej wzrosły z 75.101.606 zł. w r. 1924 na 99.782.379 zł. w r. 1925. Dochody zwyczajne w r. 1925 w stosunku do r. 1924 zwiększyły się o 13.074.235 zł.; straciły jednak w ustosunkowaniu procentowem, stanowią bowiem 79,6% ogółu wpływów, wówczas, gdy w r. 1924 wynosiły 88,3%. Dochody nadzwyczajne natomiast wykazują znaczny wzrost tak w liczbach bezwzględnych, jak i względnych. Zwiększyły się z 8,098,347 złotych na 14,060,386 zł. w r. 1925. W r. 1924 wynosiły 10,8% dochodów rzeczywistych, w roku zaś 1925 — 14,1%.

Bardzo silne zwiększenie w r. 1925 w porównaniu do r. 1924 wykazują dochody zaległe, które z 690.300 zł. w r. 1924 wzrosły na 6.334.699 zł. w roku 1925. Stan ten jest skutkiem osłabienia zdolności płatniczej ludności, spowodowanego ogólnym kryzysem gospodarczym.

W dochodach zwyczajnych ponad przeciętne zwiększenie się wzrosły wpływy (zyski) z przedsiębiorstw, zwroty kosztów z zakładów i urządzeń dobra publicznego i dochody z majątku. Pozostałe dochody zwiększyły się słabiej niż przeciętny wzrost dochodów, niektóre nawet wykazują pewne zmniejszenie się wpływów, przyczem należy zaznaczyć, że rubryki: zwroty kosztów przez związki prawno-publiczne i subwencje i zasiłki nie są w zupełności porównalne dla r. 1924 i 1925, a to wobec różnic w metodach klasyfikowania dochodów. Z pośród dochodów nadzwyczajnych wzrosły najsilniej wpływy ze sprzedaży majątku nieruchomego i pożyczki. Pozostałe dochody nadzwyczajne wzrosły słabiej niż ogólne zwiększenie się dochodów.

Najpoważniejsze znaczenie w dochodach zwyczajnych mają wpływy z podatków bezpośrednich, które w ogólnej sumie wynoszą 29,8%; wahają się od 13,2% w województwie Białostockiem do 51,4% w województwie Poznańskiem. Drugie miejsce zajmują zbliżone do podatków bezpośrednich specjalne składki; stanowią one 14.4%, najmniej 5,7% województwie Tarnopolskiem, najwięcej 25,3% w województwie Łódzkiem. Trzecie miejsce w ustosunkowaniu się dochodów rzeczywistych przypada na podatki pośrednie — 11,1%, które w poszczególnych województwach wahają się od 5,4% (woj. Pomorskie) do 26.6% (woj. Tarnopolskie). Dalsze miejsce zajmują wpływy ze zwrotów kosztów przez związki prawno-publiczne (9,3%), następnie dochody za korzystanie z urządzeń i zakładów dobra publicznego (5,8%), opłaty (2,9%), dochody z przedsiębiorstw (1,8%), dochód z majątku (1,6%), subwencje (1,2%), kary za zwłokę (1,0%) i „inne" (0,7%). Z pośród dochodów nadzwyczajnych pierwsze miejsce w sumie ogólnej zajmują pożyczki i stanowią 7,7% dochodów rzeczywistych z bardzo znacznem wahaniem w oddzielnych województwach od 0,3% (woj. Pomorskie i Śląskie) do 23,0% (woj. Lwowskie). Następnie idą zapomogi — 2,9%, dalej specjalne składki —

W złotych | *Dochody powiatowych*

Powiatowe związki komunalne		Dochody			
		Ogółem	Podatki bez		
			Razem	Dodatek do państwowego podatku gruntowego	Dodatek do państwowego podatku przemysłowego
Polska ogółem	1924	66312959	27710658	15595151	3431823
		88,3	36,9	20,8	4,6
	1925	79387294	29679405	13387448	4662704
		79,6	29,8	13,4	4.7
Województwa centralne	1924	32365168	10966593	7514875	1465708
	1925	36019717	11223339	6508629	2271433
		74,3	23,1	13,4	4,7
„ wschodnie	1924	8469670	3264050	2339838	342744
	1925	8143589	2931393	1785528	565093
		72,0	25,9	15,8	5,0
„ zachodnie	1924	15482266	8533312	3390806	578092
	1925	20469410	10133753	3093838	782075
		94,9	47,0	14,3	3,6
„ Śląskie	1924	3314833	1655413	250835	503998
	1925	4705843	1927450	250400	389139
		32,8	33,9	4,4	6,8
„ południowe	1924	6681022	3291290	2098797	541281
	1925	10048735	3463470	1749053	654964
		78,8	27,2	13,7	5,1
Województwa za 1925 r.					
Warszawskie		9610982	3379313	2020439	678543
		78,3	27,5	16,5	5,5
Łódzkie		6777696	2134097	1316320	370359
		85,7	27,0	16,6	4,7
Kieleckie a)		8352080	2415204	1152260	586114
		66,0	19,1	9,1	4,6
Lubelskie		7092592	2507826	1601185	462220
		73,3	25,9	16,5	4,8
Białostockie b)		4185458	786899	418425	174188
		70,2	13,2	7,0	2,9
Wileńskie		1965990	753881	445960	145378
		76,5	29,4	17,4	5,7
Nowogródzkie		1899164	682865	399798	148752
		70,9	25,5	14,9	5,6
Poleskie c)		1343982	425880	231563	91415
		67,3	21,3	11,6	4,6
Wołyńskie		2934453	1668767	708207	179548
		72,1	26,2	17,4	4,4
Poznańskie		13365544	7226785	2279685	512075
		95,1	51,4	16,2	3,7
Pomorskie d)		7103866	2906968	814153	270000
		94,5	38,7	10,8	3,6
Śląskie e)		4705843	1927450	250400	389139
		82,8	33,9	4,4	6,8
Krakowskie f)		2924846	1110199	394186	287874
		77,2	29,3	10,4	7,6
Lwowskie		3841042	1219826	681397	219850
		73,4	23,3	13,0	4,2
Stanisławowskie g)		1463987	495081	256476	71279
		94,1	31,8	16,5	4,6
Tarnopolskie		1818860	638364	416994	75961
		84,0	29,5	19,3	3,5

a) Bez powiatu Miechów, b) bez powiatu Grodno, c) bez powiatu Łuniniec, g) bez powiatu Nadwórna.

Źródło: Zamknięcia rachunkowe poszczególnych powiatowych związków

związków komunalnych. Rok 1925.

z w y c z a j n e					
pośrednie			Podatki pośrednie		
Dodatek do państwowego podatku dochodowego	Udział w państwowym podatku dochodowym	Samodzielne	Razem	Dodatki do podatków państwowych	Podatki samoistne
85358	6531302	2067024	9283409	8553033	730376
0.1	8,7	2,7	12,4	11,4	1.0
3729746	5716853	2182654	11037618	10201770	835848
3.7	5,7	2,3	11,1	10,2	0,9
—	1365542	620468	4311535	4018801	292734
—	1758091	685186	4230598	4230598	—
	3,6	1,4	8.7	8,7	
—	269996	311472	2062240	2062240	—
—	395795	184977	1838732	1833055	5677
	3.5	1.6	16,3	16,2	0,1
—	3526426	1037988	720176	720176	—
3298712	1785453	1173675	1208061	1208061	—
15,3	8,3	5,5	5.6	5,6	
85358	761819	53403	761553	411764	349789
431034	788312	68565	1224893	569060	655833
7,6	13,9	1,2	21,6	10.0	11,6
—	607519	43693	1427905	1340052	87853
—	989202	70251	2535334	2360996	174338
	7.8	0.6	19.9	18.5	1.4
—	489672	190659	831511	831511	—
	4,0	1,5	6,8	6,8	
—	314915	132503	699542	699642	—
	4.0	1.7	8,8	8,8	
—	479133	107607	1287788	1287788	—
	3,8	1.6	10,2	10,2	
—	361536	82877	936121	936121	—
	3.7	0.9	9.7	9.7	
—	112856	81450	475636	475636	—
	1,9	1,4	8.0	8,0	
—	93410	69133	443375	437698	5677
	3,6	2,7	17.2	17,0	0.2
—	108123	26192	378395	378395	
	4,0	1.0	14.1	14.1	
—	61963	40939	369866	369866	—
	3,1	2,0	18.5	18,5	
—	132299	48713	647096	647096	—
	3,2	1,2	15,9	15,9	
2278273	1419189	737563	799325	799325	
16,2	10,1	5.2	5.7	5.7	
1020439	366264	436112	408736	408736	—
13,6	4.9	5,8	5.4	5.4	
431034	788312	68565	1224893	569060	655833
7.6	13,9	1.2	21.6	10.0	11.6
—	414706	13433	722083	574345	147738
	10,9	0,4	19.1	15.2	3.9
—	315221	3358	932948	906348	26600
	6.0	0.1	17.8	17.3	0.5
—	115310	52016	305393	305393	—
	7.4	3.3	19.6	19,6	
—	143965	1444	574910	574910	—
	6,6	0,1	26.6	26,6	

d) bez powiatu Kartuzy, e) bez powiatu Tarnowskie Góry, f) bez powiatu Dąbrowa

komunalnych opracowane przez Główny Urząd Statystyczny.

W złotych

Dochody powiatowych

Powiatowe związki komunalne		Dochody			
		Opłaty	Specjalne składki	Grzywny i kary za zwłokę od podatków	Zwroty kosztów przez związki praw.-publ.
Polska ogółem	1924	2383771	11054409	—	6476125
		3,2	14.7		8,6
	1925	2866927	14417127	1034812	9279126
		2,9	14,4	1,0	9,3
Województwa centralne	1924	794981	7622462	—	5303288
	1925	897698	9344258	618563	5141553
		1,9	19,3	1,3	10,6
„ wschodnie	1924	96970	1824055	—	629668
	1925	148017	1915819	171408	325662
		1,3	16,9	1,5	2,9
„ zachodnie	1924	706589	874005	—	469502
	1925	782256	1904580	215188	2525356
		3,6	8,8	1,0	11,7
„ Śląskie	1924	52762	69099	—	30102
	1925	29930	70551	14637	437784
		0,5	1,2	0,3	7,7
„ południowe	1924	732469	664788	—	43565
	1925	1009026	1181919	15016	848771
		7,9	9,3	0,1	6,6
Województwa za 1925 r.					
Warszawskie		344637	2784424	186328	1114775
		2,8	22,7	1,5	9,1
Łódzkie		180822	1999540	55718	917238
		2,3	25,3	0,7	11,6
Kieleckie a)		153850	2311119	88428	916116
		1,2	18,3	1,5	7,3
Lubelskie		156569	1341076	99646	890120
		1,6	13,9	1,0	9,2
Białostockie b)		61820	908099	88443	1293304
		1,0	15,2	1,5	21,7
Wileńskie		48451	478388	33871	43100
		1,9	18,6	1,3	1,7
Nowogródzkie		20713	490310	40566	63015
		0,8	18,3	1,5	2,4
Poleskie c)		15069	246716	22869	126036
		0,8	12,4	1,1	6,3
Wołyńskie		63784	700405	74102	93511
		1,6	17,2	1,8	2,3
Poznańskie		500937	661326	130898	1605670
		3,6	4,7	0,9	11,4
Pomorskie d)		281319	1243254	84290	919686
		3,8	16,6	1,1	12,2
Śląskie e)		29930	70551	14637	437784
		0,5	1,2	0,3	7,7
Krakowskie f)		340477	395829	901	115636
		9,0	10,4	0,0	3,1
Lwowskie		322633	448837	8989	468712
		6,2	8,6	0,0	9,0
Stanisławowskie g)		116015	213952	2843	145313
		7,5	13,7	0,2	9,3
Tarnopolskie		229901	123301	2283	119110
		10,6	5,7	0,1	5,5

a) Bez powiatu Miechów, b) bez powiatu Grodno, c) bez powiatu Łuniniec, g) bez powiatu Nadworna.

z w y c z a j n e (dok.)				
Zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów dobra publicz.	Dochód z majątku	Z przedsiębiorstw	Subwencje i zasiłki	Inne
3564625	1217067	845893	2775155	1001847
4,8	1.6	1,1	3,7	1.3
5737863	1640443	1749959	1238986	705028
5,8	1,6	1,8	1,2	0,7
2287111	407167	217393	84372	370266
3479686	311742	460513	148603	163164
7,2	0,6	1,0	0,3	0.3
165137	52322	4996	237562	132670
431071	62213	41707	214839	62728
3,8	0,5	0,4	1,9	0,6
907568	459140	397770	2141758	272446
1258972	734507	1042866	491732	172139
5.8	3.4	4,9	2,3	0,8
144414	110923	224045	234991	31531
267669	260098	178354	275978	18499
4,7	4,6	3,1	4,9	0,3
60395	187515	1689	76472	194934
300465	271883	26519	107834	288498
2.4	2,1	0,2	0,8	2.3
781513	82588	65944	4306	35643
6.4	0.7	0,5	0,0	0,3
693667	43004	2611	16401	35056
8,8	0,6	0,0	0,2	0.4
709124	76241	232626	25542	26951
5.6	0,6	1,8	0,2	0,2
844267	71147	150004	63924	31892
8,7	0,7	1,6	0,7	0,3
451115	38762	9328	38430	33622
7.6	0,7	0,2	0.6	0,5
106976	25273	8804	18071	5800
4,2	1,0	0,3	0,7	0,2
105243	14636	16829	64081	22511
3,9	0.5	0,6	2,4	0.9
61534	6320	1825	51378	16489
3,1	0,3	0,1	2,6	0.8
157318	15984	14249	81309	17928
3,9	0.4	0,4	2,0	0,4
843768	560671	738929	176048	121187
6.0	4,0	5,2	1,3	0,9
415204	173836	303937	315684	50952
5,5	2,3	4,0	4,2	0.7
267669	260098	178354	275978	18499
4.7	4.6	3.1	4.9	0.3
13341	52243	26345	50995	96797
0.4	1,4	0,7	1.3	2,5
149588	164932	—	30999	93578
2.9	3,2		0,6	1,8
91735	25852	174	10508	57121
5,9	1,7	0,0	0,7	3.7
45801	28856	—	15332	41002
2,1	1,3		0,7	1,9

d) bez powiatu Kartuzy, e) bez powiatu Tarnowskie Góry, f) bez powiatu Dąbrowa,

W złotych

Dochody powiatowych

Powiatowe związki komunalne	Rok	Dochody nad: Razem	Podatki inwestycyjne	Specjalne składki	Zwroty kosztów przez związki prawno-publiczne
Polska ogółem	1924	8098347	940632	1997833	349004
		10,8	**1,2**	**2,7**	**0,5**
	1925	14060386	422235	2165649	625348
		14,1	**0,4**	**2,2**	**0,6**
Województwa centralne	1924	5130406	776391	1553339	349004
	1925	8599354	235660	1484046	554778
		17,8	**0,5**	**3,1**	**1,2**
„ wschodnie	1924	1057067	164241	281252	—
	1925	2034522	155069	330322	37950
		18,0	**1,4**	**2,9**	**0,4**
„ zachodnie	1924	414270	—	145317	—
	1925	696708	31506	248239	14660
		3,2	**0,1**	**1,2**	**0,1**
„ Śląskie	1924	439198	—	—	—
	1925	239932	—	—	—
		4,2			
„ południowe	1924	1057406	—	17925	—
	1925	2489870	—	103042	17960
		19,5		**0,8**	**0,1**
Województwa za 1925 r.					
Warszawskie		1640011	50268	540212	56748
		13,4	**0,4**	**4,4**	**0,5**
Łódzkie		836411	54375	77923	186556
		10,6	**0,7**	**1,0**	**2,4**
Kieleckie a)		2966487	62209	321921	140000
		22,5	**0,5**	**2,6**	**1,1**
Lubelskie		2085619	45482	541050	67854
		21,5	**0,5**	**5,6**	**0,7**
Białostockie b)		1070826	23326	3840	103620
		12,0	**0,4**	**0,1**	**1,7**
Wileńskie		482741	69581	—	—
		18,8	**2,7**		
Nowogródzkie		540950	—	101025	—
		20,2		**3,8**	
Poleskie c)		301587	24745	19098	30450
		15,1	**1,2**	**1,0**	**1,5**
Wołyńskie		709244	60743	210199	7500
		17,4	**1,5**	**5,2**	**0,2**
Poznańskie		418008	—	112371	—
		3,0		**0,8**	
Pomorskie d)		278700	31506	135868	14660
		3,7	**0,4**	**1,8**	**0,2**
Śląskie e)		239932	—	—	—
		4,2			
Krakowskie f)		827185	—	—	15260
		21,8			**0,4**
Lwowskie		1253651	—	46708	2200
		23,9		**0,9**	**0,0**
Stanisławowskie g)		74226	—	30312	—
		4,8		**2,0**	
Tarnopolskie		334808	—	26022	500
		15,4		**1,2**	**0,0**

a) Bez powiatu Miechów, b) bez powiatu Grodno, c) bez powiatu Łuniniec, g) bez powiatu Nadwórna.

Źródło: Zamknięcia rachunkowe poszczególnych powiatowych związków

związków komunalnych. Rok 1925.

z w y c z a j n e				Dochody zaległe	Dochody rzeczywiste
Ze sprzedaży majątku nieruchomego	Pożyczki	Zapomogi	Inne		
1657	1685971	3063088	60162	690300	75101606
0.0	2,2	4,1	0,1	0,9	100,0
256231	7642858	2900563	47502	6334699	99782379
0,3	7,7	2,9	0.0	6,3	100,0
1657	1116944	1294219	38852	434479	37930053
40131	4723228	1514009	47502	3846560	48465631
0,1	9,7	3,1	0.1	7,9	100.0
—	82300	527666	1608	198429	9725166
2500	658850	849831	—	1137069	11315180
0.0	5,8	7,5		10,0	100,0
—	8237	255715	5001	47757	15944293
32694	133273	236336	—	403445	21569563
0.1	0,6	1,1		1,9	100,0
—	29444	409754	—	4584	3758615
180652	16000	43280	—	736635	5682410
3,2	0.3	0,7		13 0	100,0
—	449046	575734	14701	5051	7743479
254	2111507	257107	—	210990	12749595
0.0	16,6	2.0		1,7	100,0
526	698848	293409	—	1015434	12266427
0,0	5.7	2,4		8,3	100,0
2605	204399	310553	—	297444	7911551
0.0	2,6	3.9		3,7	100,0
—	2139952	255803	47502	1331323	12650799
	16,9	2.0	0,4	10,5	100,0
37000	972529	421704	—	500091	9678302
0,4	10,0	4,3		5,2	100,0
—	707500	232540	—	702268	5958552
	11,9	3,9		11,8	100,0
—	77900	335260	—	119633	2568364
	3,0	13,1		4,7	100,0
—	243950	195975	—	238169	2678283
	9,1	7,3		8,9	100 0
2500	62000	162794	—	351944	1997513
0,1	3,1	8,2		17,6	100.0
—	275000	155802	—	427323	4071020
	6,7	3,8		10,5	100,0
20000	111191	174446	—	269447	14052999
0.1	0,8	1,3		1,9	100,0
12694	22082	61890	—	133998	7516564
0,2	0,3	0.8		1.8	100,0
180652	16000	43280	—	736635	5682410
3,2	0,3	0,7		13.0	100.0
—	654367	157558	—	38287	3790318
	17,3	4,1		1,0	100,0
—	1202072	2671	—	142860	5237553
	23,0	0,0		2,7	100,0
—	13914	30000	—	17408	1555621
	0,9	1.9		1,1	100,0
254	241154	66878	—	12435	2166103
0,0	11,1	3,1		0,6	100.0

d) bez powiatu Kartuzy, e) bez powiatu Tarnowskie Góry, f) bez powiatu Dąbrowa,

komunalnych opracowane przez Główny Urząd Statystyczny.

2,2%. Pozostałe dochody nadzwyczajne nie mają poważniejszego znaczenia w stosunku do ogólnej sumy wpływów, gdyż nie stanowią 1,0%.

Ograniczyliśmy się w omówieniu wydatków i dochodów samorządów powiatowych jedynie do rozbioru ogólnego, pozostawiamy czytelnikom możność wyciągania dalej idących wnisków, po uwzględnieniu całego szeregu tych czy innych wiadomych im warunków lokalnych.

Stanisław Stęplewski.

WYDATKI I DOCHODY GMIN WIEJSKICH W R. 1925

Liczby wydatków i dochodów gmin wiejskich, z których będziemy korzystali, nie obejmują wpływów i rozchodów wszystkich gmin Rzeczypospolitej. Podajemy jedynie dla ilustracji gospodarki gmin wiejskich dochody i wydatki gmin niektórych powiatów. Dla porównania wybraliśmy więc powiaty wszystkich dzielnic. Będziemy więc mogli do pewnego stopnia zauważyć różnice w gospodarce gmin zbiorowych i jednostkowych, gdyż jak wiadomo na terenie województw centralnych i wschodnich istnieją gminy wielowioskowe, na terenie zaś województw zachodnich i południowych jednowioskowe. Zakresu działania poszczególnych gmin rozpatrywać, z braku miejsca, nie będziemy, chociaż zdajemy sobie sprawę, że przejrzystość porównań na tem cierpi.

Pierwsze miejsce w ustosunkowaniu się wydatków rzeczywistych w gminach wielowioskowych zajmują wydatki na administrację (koszty administracyjne), które w gminach woj. centralnych i wschodnich wahają się od 36,3% (pow. Lubelski) do 61,7% (pow. Łucki), w gminach zaś południowych i zachodnich wydatki na administrację zajmują drugie miejsce i wahają się od 21,2% (pow. Łańcucki) do 43,1% (pow. Złoczowski). Z powyższych liczb możemy zauważyć, że wydatki na administrację w gminach zbiorowych pochłaniają większą część środków zdobytych, niż w gminach jednostkowych*). Lepszym miernikiem wydatków na administrację będzie przeciętna wysokość tych wydatków na jednego mieszkańca. W gminach zbiorowych najniższą przeciętną wysokość wydatków na administrację mają gminy powiatu Łuckiego 1,43 złotego, najwyższą—gminy powiatu Warszawskiego 2,46 złotego, wów-

*) Sprawa kosztów administracyjnych nie może decydować o ustosunkowaniu się do gminy zbiorowej, czy jednostkowej, musi się brać pod uwagę zakres działania, podział administracyjny wyższych jednostek, przydatność do wykonywania innych spraw, które nie są jeszcze zbadane dostatecznie. Nie można więc z tego wyciągać ostatecznych wniosków. (Przypisek Redakcji).

Główniejsze wydatki w % wydatków rzeczywistych.

Tablica 1. Rok 1925.

Powiaty	Wydatki zwyczajne: Ogółem	Koszty administracji	Szkolnictwo	Zdrowotność	Bezpieczeństwo publiczne	Utrzymanie dróg	Wydatki nadzwyczajne: Ogółem	Administracja	Budowa szkół	Budowa dróg	Wydatki zaległe
Będzin	62,3	34.7	10,5	4,0	2,2	3,2	24.0	1,6	14,9	6,4	13,7
Lublin	79,8	36,3	24,5	7,9	4,8	2,8	8,1	1,5	4,7	—	12,1
Warszawa	84,6	44.7	23.4	2,8	1,5	2,8	6,7	0.4	3,0	—	8,7
Brześć n/Bugiem	76,8	55 5	15,1	2,4	0,8	0,1	7,4	4,3	2,8	—	15,8
Łuck	80,5	61,7	13,0	0,5	0,1	0,9	8.2	5,4	0,0	—	11,3
Wilno—Troki	74,8	49,0	18,4	1,8	0,5	0,8	17,6	9,0	8,0	—	7,6
Bydgoszcz	95,0	28,6	42,0	0,2	2,1	4,2	4,6	0,2	0,7	1,4	0,4
Odolanów	95,0	24,2	51,2	0,1	3,6	5,9	4,1	2,9	—	—	0,9
Puck	97,7	30,3	30,5	0,9	5,2	6.3	0,7	—	—	—	1,6
Biała—Oświęcim	88,1	27,5	28,0	1,2	8,9	4,0	10,4	5,0	1,5	2,1	1,5
Łańcut—Przeworsk	87,3	21,2	33,8	1,0	17,8	1.3	11,3	5,0	3,0	—	1,4
Złoczów	100,0	43,1	29,4	2.9	1,6	6,5	0,0	—	—	—	—

Główniejsze dochody w % dochodów rzeczywistych.

Tablica 2. Rok 1925.

Powiaty	Dochody zwyczajne: Ogółem	Dodatki do państw. podatków bezpośrednich: Razem	W tem dodatek do podatku gruntowego	Dodatki do państwowych podatków pośrednich	Podatki samoistne	Specjalne składki: Razem	W tem na pokrycie deficytu	Opłaty	Dochody z zakładów i urządzeń gminnych	Dochody z własności gminnej	Dochody nadzwyczajne	Dochody zaległe
Będzin	71,2	15,5	1,8	4,8	20,1	17.5	11,5	3,5	4,5	2,5	12,0	16,8
Lublin	71,1	17,9	13,8	5,9	0,7	3[illegible].4	34,1	4,4	0,7	0,4	12,6	16,3
Warszawa	83,3	25,3	13,9	5,2	5,7	29,9	24,1	12,1	—	1,3	7,1	9,6
Brześć n Bugiem	66,8	5,3	5,0	1,6	0,6	49,5	49.5	7,9	0,6	0,1	1,8	31,4
Łuck	68,1	22,9	20,3	2,7	0,6	28,9	28,9	6,7	1,7	1,3	0,7	31,2
Wilno—Troki	75,2	17,6	13,5	7,5	2,3	33,1	32,7	3,5	7,7	0,9	7,7	17,1
Bydgoszcz	98,5	20,4	20,1	4,2	9,6	41,9	0,3	0,2	0.8	20.5	0,8	0,7
Odolanów	99,5	21,3	14,6	6,8	[illegible],1	48,3	2.7	1,8	0,3	19,6	0,5	0,0
Puck	99,8	24,6	19,9	17.8	40,0	3,3	—	1,7	0,0	9,2	0,2	—
Biała—Oświęcim	91,4	47,9	25,4	15,5	2,1	0,3	—	6,5	2,2	15,8	4,1	4,5
Łańcut—Przeworsk	91,7	25.9	20.7	19,6	20,9	0,9	0,6	4,0	1,3	18,0	7,7	0,6
Złoczów	95,1	12,4	7,4	19,6	—	26,8	—	0,0	2,6	31,5	4,9	—

czas gdy w gminach jednostkowych przeciętna wysokość wydatków na administrację (koszta administracji) na jednego mieszkańca nie wynosi nawet jednego złotego. Jedynie wyróżnia się pod tym względem powiat Bydgoski, w którym przeciętna wysokość kosztów administracyjnych na 1 mieszkańca wynosi 1,67 złotego.

Drugie miejsce z pośród wydatków zwyczajnych w stosunku do ogółu rozchodów rzeczywistych zajmują wydatki na szkolnictwo, które w gminach zbiorowych wahają się od 13,0% (pow. Łuck) do 24,5% (pow. Lublin), w gminach zaś jednostkowych od 28,0% (pow. Biała) do 51,2% (pow. Odolanów). Jak widzimy, w budżetach gmin jednostkowych wydatki na szkolnictwo mają większe znaczenie niż w budżetach gmin zbiorowych, i zajmują pierwsze miejsce w ustosunkowaniu się rozchodów rzeczywistych; jedynie w powiecie Złoczowskim ustępują pierwszeństwo wydatkom na administrację. Zbliżonemi do kosztów administracyjnych są wydatki na bezpieczeństwo publiczne, do których zaliczono wydatki na utrzymanie straży ogniowej, polnej, leśnej, i policji gminnej. Wydatki na bezpieczeństwo publiczne największe w stosunku do ogółu rozchodów są w gminach powiatów zachodnich i południowych i wahają się od 1,6% (pow. Złoczów) do 17,8% (pow. Łańcut), natomiast w budżetach gmin powiatów wschodnich i centralnych mają daleko mniejsze znaczenie, wahają się od 0,1% w powiecie Łuckim do 4,8% w powiecie Lubelskim. Wydatki na zdrowotność w gminach prawie wszystkich rozpatrywanych przez nas powiatów stanowią nieznaczny odsetek w stosunku do ogólnej sumy. Zwraca jednak uwagę znaczny odsetek wydatków na ten cel w gminach powiatu Będzińskiego (7,9%) i powiatu Warszawskiego (4,0%). Na utrzymanie dróg najwięcej wydały gminy powiatów zachodnich, gdzie one wahają się od 4,2% (pow. Bydgoszcz) do 6,3% (pow. Puck); następnie gminy powiatów południowych i centralnych. Najmniejsze znaczenie wydatki na ten cel mają w gminach powiatów wschodnich, gdyż nie stanowią bowiem nawet 1,0% ogółu rozchodów, i wahają się bowiem od 0,1% (pow. Brześć) do 0,9% (pow. Łuck).

Z pośród wydatków nadzwyczajnych zasługują na uwagę wydatki na budowę szkół, które w gminach powiatu Będzińskiego wynoszą 14,9%, najmniej 0,04% w powiecie Łuckim. W budżetach gmin jednostkowych wydatki na ten cel w powiecie Łańcuckim stanowią 3,0% wydatków rzeczywistych, w powiecie Bialskim 1,5%. Gminy powiatów Bydgoskiego, Odolanowskiego i Złoczowskiego wydatków na budowę szkół nie mają wcale.

Stosunkowo niewielki odsetek w budżetach gmin południowych i zachodnich stanowią wydatki zaległe, wynosząc najmniej 0,4% (w powiecie Bydgoskim), najwięcej 1,6% (w powiecie Puckim). W gminach zaś powiatów centralnych i wschodnich wydatki zaległe mają większe znaczenie i wahają się od 7,6% (w powiecie Wileńsko-Trockim) do 15,8% (w powiecie Brzeskim). Możemy więc wnioskować, że gminy zbiorowe miały większe trudności

Tablica 3. W złotych *Zamknięcia rachun*

WYSZCZEGÓLNIENIE	W			O
	Centralne			Wschod
	P		O	
	Będzin	Lublin	Warszawa	Brześć n Bugiem
Liczba gmin wiejskich	24	16	22	22
Liczba mieszkańców	183717	139900	139604	82708
Wydatki ogółem	3529669	1458961	1535725	856400
A. Wydatki rzeczywiste:	1000467	631075	765512	342799
a. Wydatki zwyczajne:	622894	503380	649472	263379
Koszty administracyjne	346992	229422	342928	190403
Spłata długów	—	6308	30956	—
Szkolnictwo i oświata	104666	154551	179488	51622
Cele kulturalne	2130	100	237	—
Opieka społeczna	30487	2788	13409	2072
Zdrowotność i Szpitalnictwo	39591	49728	21202	8249
Weterynarja	7151	92	5580	500
Bezpieczeństwo publiczne	22421	30124	11435	2663
Świadczenia dla władz państw.	7692	2463	7562	1112
Popieranie rolnictwa, handlu i przemysłu	20	—	100	—
Utrzymanie dróg	32251	17453	21855	345
Wydatki na utrzymanie majątku gminy	879	2280	19	680
Różne	28614	8071	14701	5733
b. Wydatki nadzwyczajne.	240159	51358	49500	25378
Administracja ogólna	15952	9619	3198	14811
Spłata jednorazowa pożyczek	—	3481	2000	400
Budowa i urządzenie szkół	148595	29957	23329	9628
Zdrowotność i Szpitalnictwo	3478	—	—	—
Budowa dróg	63811	—	—	—
Inne	8323	8301	20973	539
c. Wydatki zaległe	137414	76337	66540	54042
B. Sumy przechodnie	2529202	827886	770213	513601
Wydatków rzeczywistych na 1 mieszkańca	5,45	4,51	5,48	4,14
Wydatków zwyczajnych na 1 mieszkańca	3,39	3,60	4,65	3,18
Kosztów administracyjn. na 1 mieszkańca	1,89	1,64	2,46	2,30
Dochody ogółem	3529669	1458961	1535725	856400
A. Dochody rzeczywiste	1016434	638489	745426	328220
a. Dochody zwyczajne:	723569	454033	621188	218954
Dodatki do państwowych podatków bezpośr.	157452	114196	188493	17368
w tem do podatku gruntowego	17949	88272	103543	16468
Dodatki do państwowych podatków pośred.	48317	37878	39105	5205
Podatki samoistne	204426	4624	42459	2047
Specjalne składki	178257	251641	222844	162064
w tem na pokrycie deficytu	117190	218019	179684	162064
Opłaty	35451	28206	89945	25924
Dochody z zakładów i urządzeń gminnych	45290	4026	—	2065
Dochody z własności gminnej	25723	2618	9702	250
Zapomogi	10185	750	13524	—
Dochód z wykupna posłóg i robót	3475	500	—	—
Różne	14993	9594	15206	4031
b. Dochody nadzwyczajne:	122210	80365	53195	6000
Zapomogi	62324	29796	15595	4000
Pożyczki	55000	50338	37600	2000
Inne	4886	231	—	—
c. Dochody zaległe	170655	104091	71043	103266
B. Sumy przechodnie.	2513235	820472	790299	528180
C. Niedobór *d*	—	—	—	—
Na 1 mieszkańca				
Ogółem danin komunalnych	3,40	3,12	4,17	2,57
w tem dodatki do państw. podat. bezpośr.	0,86	0,82	1,35	0,21
Specjalne składki	0,97	1,80	1,60	1,96

a. Brak jednej gminy. *b*. Brak danych dla dwuch gmin. *c*. Uwzględniono tylko odjęcie od sumy wydatków rzeczywistych i obrotowych sumy dochodów rzeczywistych

Źródło: Zamknięcia rachunkowe gmin wiejskich ogłoszone w „Wiadomościach

kowe gmin wiejskich Rok 1925.

J E W	Ó D Z T W A						
nie		Zachodnie			Południowe		
W I A T Y							
Łuck	Wilno - - Troki	Bydgoszcz	Odolanów	Puck	Biała - - Oświęcim	Łańcut - - Przeworsk	Złoczów
11	17 *a*	123	66	53	55 *b*	108	85 *c*
173210	158194	34698	33645	19093	75033	131422	89205
1235765	1404440	706270	135828	166211	311832	345813	196577
399817	475700	202468	112255	55348	262394	294326	178159
321927	355819	192318	106676	54104	231105	257002	178135
246881	233212	57861	27131	16775	72060	62377	76774
1651	331	2058	1530	597	455	—	2742
52188	87526	85039	57435	16888	73354	99576	52435
1921	—	544	307	51	20860	5226	110
576	638	22988	5919	6324	5317	1808	591
1921	8292	497	102	474	3197	2935	5116
2246	13500	—	—	—	3392	1944	—
223	2348	4290	4046	2902	23232	52399	2922
540	60	45	211	2	1305	1116	888
250	—	111	—	—	636	256	—
3582	3828	8578	6630	3463	10574	3883	11623
784	—	3918	1415	851	12946	21468	16158
9164	6084	6389	1950	5777	3787	4011	8776
32830	83651	9359	4634	380	27333	33272	24
21469	42865	394	3226	—	13088	14478	—
10858	2000	125	—	—	1643	3881	—
101	37919	1381	—	—	3828	8929	—
—	735	—	—	380	200	—	—
—	—	2797	—	—	5426	—	—
403	132	4662	1408	—	3148	5984	24
45060	36230	791	945	864	3956	4052	—
835948	928740	503802	25573	110863	49438	51487	18418
2,31	3,01	5,84	3,34	2,90	3,50	2,24	2,00
1,86	2,25	5,54	3,17	2,83	3,08	2,00	2,00
1,43	1,97	1,67	0,81	0,88	0,96	0,47	0,86
1235765	1404440	706270	135828	166211	311832	345813	196577
370092	549535	222003	126305	55142	288303	332500	182769
252061	413307	218752	125697	55008	263593	304881	173903
84881	96843	45244	26856	13561	138114	86278	22727
75179	74489	44580	18491	10989	73194	68880	13580
9899	41043	9361	8600	9827	44828	65082	35900
2130	12893	21293	1333	22063	6054	69520	—
106778	181885	93072	61068	1814	873	3028	48896
106778	179631	631	3451	—	—	2004	—
24927	19142	407	2331	935	18374	13182	18
6209	42086	1691	356	1	6413	4242	4795
4882	4862	45603	24785	5076	45644	59811	57161
—	1760	1232	182	1173	700	90	—
—	—	—	—	—	157	2284	—
12355	12793	848	186	558	2436	1364	4406
2551	42301	1750	600	134	11822	25712	8866
—	30500	147	500	—	—	1200	3900
2551	11801	1016	100	134	2121	13769	2363
—	—	587	—	—	9701	10743	2603
115480	93927	1501	8	—	12888	1907	—
865673	854905	484267	9523	110052	22319	12364	13808
—	—	—	—	1017	1210	949	—
1,32	2,22	4,88	2,99	2,52	2,78	1,80	1,21
0,49	0,61	1,30	0,80	0,71	1,84	0,66	0,26
0,52	1,15	2,68	1,82	0,10	0,01	0,02	0,55

gminy powiatu politycznego Złoczów. *d.* Niedobór do pokrycia obliczono przez i obrotowych, nię jest to więc deficyt, lecz niekompletność rachunkowości.

Statystycznych" Głównego Urzędu Statystycznego №№ 5, 8, 15 i 19 z roku 1927.

finansowe przy wykonywaniu swych budżetów w r. 1924, niż gminy jednowioskowe.

Zapoznawszy się w ogólnym zarysie z wydatkami i wzajemnem ustosunkowaniem się ich w gminie zbiorowej i jednostkowej, przejdziemy do poczynienia kilka uwag o ich dochodach. Z załączonej tablicy Nr. 2 widzimy, że gminy południowe i zachodnie pokrywały swe wydatki zwyczajne i część nadzwyczajnych dochodami zwyczajnemi, które w stosunku do ogółu dochodów wynoszą najmniej 91,4% w powiecie Bialskim, najwięcej 99,8% w pow. Puckim. Gminy powiatów centralnych i wschodnich zmuszone były, jak widać, do pokrywania części wydatków zwyczajnych dochodami nadzwyczajnemi. Jedynie w gminach powiatów: Będzińskiego i Wileńsko-Trockiego ten stosunek jest nieco odmienny.

Naogół możemy powiedzieć, że zasadniczem źródłem dochodów w budżetach gmin są wpływy z danin komunalnych (dodatków do państwowych podatków bezpośrednich, pośrednich, podatków samoistnych, opłat i specjalnych składek). Najpoważniejsze źródło stanowią dodatki do państwowych podatków bezpośrednich, a jeśli uwzględnimy wpływy ze zbliżonych do nich specjalnych składek, to możemy zauważyć, że w gminach niektórych powiatów wpływ ten wynosi 70% ogółu dochodów.

Dochody zaległe w gminach powiatów centralnych i wschodnich stanowią znaczny odsetek ogółu dochodów, wynosząc w gminach powiatu Brzeskiego 31,4% najwięcej, powiatu Warszawskiego 9,6% najmniej.

W gminach jednostkowych znaczenie dochodów zaległych jest znacznie mniejsze. Gminy powiatów Puckiego i Złoczowskiego wpływów zaległych nie mają wcale.

Stanisław Gliszczyński.

ZADANIA RAD GMINNYCH

Powstająca do życia niepodległego Polska otrzymała w spadku po zaborcach gminy, których stan gospodarczy i kulturalny odbiegał od doskonałości. Gminy wiejskie nie posiadały ani koniecznej dla ruchu kołowego sieci dróg szutrowanych, ani dostatecznego zaopatrzenia w zdrową wodę do picia, ani odpowiedniego zabezpieczenia przed wylewami rzek i potoków górskich, ani dobrze zorganizowanej ochrony przeciwpożarowej, ani odpowiedniej ilości budynków szkolnych, ani urządzeń sanitarnych, jak przychodnie przeciwjaglicze, czy przeciwgruźlicze, kąpieliska, rejony położnych, czy lekarzy.

Liczne wsie Rzeczypospolitej, źle zabudowane, brudne, pozbawione najprymitywniejszych zdobyczy kultury zachodu, przedstawiały nader smutny widok.

Jedynie w nielicznych gminach zachodnich województw stan ten przedstawia się lepiej.

Jednak i Państwo Polskie za czas swego istnienia nie roztoczyło należytej opieki nad tą gminą.

Pomimo bowiem, iż od 1919 r. posiadamy własny Sejm i Rząd, to jednak oba te czynniki nie były w stanie opracować jednolitej ustawy samorządowej, kładącej zdrowe i mocne podwaliny pod rozwój gminy wiejskiej.

Rozbieżne zapatrywania wśród licznych stronnictw politycznych obu Sejmów na ustrój i zadania gminy, niezdecydowane stanowiska licznych rządów w tym kierunku sprawiły, iż to kapitalne zagadnienie odsuwano na plan dalszy, i widocznie nie zdawano sobie sprawy, iż pierwszym krokiem do rozbudowy państwowości naszej jest stworzenie odpowiednich ram, w których samorząd gminy mógłby się należycie rozwijać, iż pierwszem naszem zadaniem było stworzenie silnych pod względem gospodarczym gmin, tych najniższych komórek administracji państwowej.

Czemże bowiem innem jest wogóle samorząd terytorjalny, jak nie częścią

administracji państwowej, sprawowanej nie przez urzędy centralne, lecz przez przedstawicieli społeczeństwa, zgrupowanych w ciałach samorządowych?

Nowożytne Państwo, mając do wykonania liczne zadania i obowiązki, wkraczające częstokroć aż w życie prywatne jednostki, nie jest w stanie samo przy pomocy własnej państwowej administracji te zadania, czy obowiązki wykonać i przekazuje je do spełnienia samorządowi terytorjalnemu gminnemu, czy powiatowemu, gdyż wie, iż tenże wykona je taniej, więcej celowo dla Państwa i z większą korzyścią dla ludności. Cała administracja publiczna jest właściwie państwową i tylko dzieli się na dwie gałęzie: rządową wykonywaną przez ministerja i samorządową, wykonywaną przez samorząd gminny i powiatowy.

I jakże niesłuszne jest częstokroć stanowisko znacznej części ludności, zwłaszcza wiejskiej, uważającej samorząd za coś niepotrzebnego, kosztownego, bez czego możnaby doskonale się obyć.

Zazwyczaj myślimy, iż ze zniesieniem samorządu, lub ograniczeniem go, zmniejszą się świadczenia podatkowe ludności.

Wprost przeciwnie, wszystkie zadania samorządu podjęłoby państwo i wykonałoby je, jeśli nie gorzej, to niewątpliwie znacznie większym kosztem.

Że to twierdzenie nie jest gołosłowne, możemy się przekonać z licznych przykładów, gdzie samorząd gminny, czy powiatowy, stosunkowo nieznacznemi do osiągniętych rezultatów środkami pieniężnemi doszedł do wspaniałych wyników.

Tu możemy przytoczyć samorząd powiatu Częstochowskiego, gdzie bez pomocy państwowej wybudowano za czasów naszej niepodległości około setki kilometrów dróg szutrowanych, lub samorząd powiatu Siedleckiego, gdzie wybudowano szereg szkół siedmioklasowych, lub samorząd biednego powiatu Włodawskiego, gdzie w każdej gminie założono gminną kasę pożyczkowo-oszczędnościową, przynoszącą ludności znaczne korzyści, i pozakładano wypożyczalnie gminne książek, lub wreszcie samorządy powiatów Zamojskiego, czy Skierniewickiego, które wykazały się znacznym dorobkiem w kierunku podniesienia powiatu pod względem ekonomicznym i kulturalnym.

Wielu jednak działaczy samorządowych, o ile zdają sobie należycie sprawę z tego, iż samorząd powiatowy może wiele zdziałać, to w stosunku do samorządu gminnego, do pracy tych naszych niesfornych często zebrań gminnych, lub rad gminnych, jest usposobionych z niewiarą i lekceważąco. A jednak ci pesymiści nie mają racji. Nawet bowiem najlepszemi intencjami ożywiony sejmik, czy wydział powiatowy, nie jest w możności bez wydatnej pomocy samorządu gminnego zaspokoić różnorodnych potrzeb ludności powiatu.

Tylko przez harmonijne spółdziałanie obydwóch tych jednostek samorządu: powiatu i gminy, da się ten cel osiągnąć.

Od czegoż zaś ta harmonja obu samorządów jest uzależniona?

Naturalnie w pierwszym rzędzie od należycie uspołecznionych i samorządowo uświadomionych członków wydziałów powiatowych.

Często niestety się zdarza, iż wydziały powiatowe w stosunku do gmin wiejskich zanadto występują w charakterze li tylko władzy nadzorczej.

Często znowu członkowie wydziałów w swym bezkrytycyzmie zanadto się podporządkowują woli przewodniczących, a o ile mamy wśród przewodniczących sejmików wiele jednostek obdarzonych wielką inicjatywą i zamiłowaniem do twórczej pracy w samorządzie, to niestety są i takie, które w przewodniczących samorządu gminnego pragną widzieć li tylko wójtów, wypełniających ślepo każde życzenie starosty, chociażby ono wychodziło poza ramy poruczonych ustawowo gminie obowiązków.

Harmonijna współpraca samorządów uzależnioną jest również od uspołecznienia urzędników sejmikowych, a zwłaszcza inspektorów samorządu, którzy prócz sprawowania nad urzędami gminnemi funkcyj kontrolnych, winni być temi łącznikami pomiędzy pracami obu samorządów, opiekunami samorządu gminnego, a w stosunku do zebrań i rad gminnych tymi wypróbowanymi doradcami we wszelkich poczynaniach samorządowych.

Lecz najważniejszym czynnikiem twórczej i owocnej pracy w samorządzie gminnym jest celowy i dobrze obmyślony plan prac na szereg lat, zaprojektowany przez Radę gminną.

Należy ze smutkiem stwierdzić, iż nie wszyscy członkowie rad gminnych dorośli do szczytnego zadania szerzycieli w społeczeństwie wiejskiem idei samorządowej, oraz inicjatorów i wykonawców poczynań, dążących do podniesienia pod względem ekonomicznym czy kulturalnym gminy.

W wielu wypadkach radni gminni ograniczają się do przybycia na posiedzenie rady i przetrawienia porządku obrad, ułożonego przez wójta, lub sekretarza.

Ponieważ zaś płatna administracja gminy jest zazwyczaj przeciążona bieżącemi sprawami, więc nie pozostaje jej wiele czasu na obmyślanie projektów reform w dziedzinie gospodarki gminnej i wówczas praca rad, ograniczająca się do rozważania urzędowych kawałków, nadsyłanych przez wydziały powiatowe, czy urzędy państwowe, jest doprawdy jałową i nie pociągającą.

W znacznej mierze przeto od doboru radnych jest uzależnione, czy samorząd gminny zaspokoi potrzeby ludności, czy będzie przez społeczeństwo popierany, i czy wyniki jego prac będą z korzyścią dla Państwa i gminy.

Nowo wybrani radni gminni, pracując w daleko lepszych warunkach od swych poprzedników (już choćby tylko ze względu na ustaloną wartość złotego) mogą w znacznym stopniu polepszyć gospodarkę gminną i wykazać, że podniesienie stanu gminy pod względem gospodarczym, kulturalnym, czy oświatowym, jeżeli nie w zupełności, to w znacznej części uzależnione jest od planowej i dobrze obmyślanej działalności samorządu gminnego.

Do czego przeto mamy dążyć, aby w istniejących warunkach, określają-

cych prawa i obowiązki samorządu gminnego. módz gminę wiejską do odpowiedniej wyżyny podnieść?

Zagadnieniem tem zajmowałem się szerzej w wydanej broszurze pod tytułem „Zadania rad gminnych", *) tu chciałbym choć pobieżnie zastanowić się tylko nad niektóremi ważniejszemi zagadnieniami. tyczącemi się rozwoju samorządu gminnego.

Przedewszystkiem przeto rady gminne winne zająć się ulepszeniem administracji gminnej. Wiemy, jak ważną rolę odgrywają w rozwoju gminy dobrzy i wyszkoleni płatni pracownicy gminni.

Dążeniem rad gminnych winno być pozyskanie tych dobrych sił urzędniczych przez odpowiednie zabezpieczanie im warunków pracy, jak i płacy.

Nie we wszystkich gminach znajdują się odpowiednio przygotowani sekretarze gminni, czy ich pomocnicy. Należałoby ich przeto dokształcić przez wysłanie na pięciomiesięczny kurs przy Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. Koszt utrzymania przez kilka miesięcy pracownika na kursie gminie się opłaci, gdyż pozyska dobrą siłę, która nabyte wiadomości obróci niewątpliwie na korzyść gminy.

Zabezpieczenie zaś praw emerytalnych pracownikom przywiąże tych ostatnich do gminy i pozwoli im bez troski o niepewne jutro siły swe poświęcić samorządowi. Również rady gminne powinny mieć na uwadze. iż pracownika należy odpowiednio wynagrodzić, aby módz żądać od niego wydatnej pracy.

Drugiem zadaniem rad gminnych będzie czynienie starań, aby ten warsztat pracy rolnika, t. j. ziemię, powiększyć i ulepszyć. Nie mam tu na myśli reformy rolnej, gdyż przeprowadzenie tejże nie leży w zakresie działania samorządu gminnego, lecz rady gminne winny się gorliwie zająć zalesianiem nieużytków. Mamy w Polsce dziesiątki tysięcy hektarów nieużytków, bądź to będących własnością gromad wioskowych, bądź to prywatnych właścicieli, jak bagna, torfowiska, moczary, piaski, zbocza gór itp. Subwencyj państwowych na zalesienie nieużytków udziela Ministerstwo Rolnictwa tylko związkom samorządowym, o ile te pokryją 25% kosztów zalesienia. Gminy przeto, mające na terenie swym nieużytki, powinny w budżetach zarezerwować odpowiednią sumę na zalesienie tychże.

Również ważną sprawą dla podniesienia rolnictwa jest przeprowadzenie meljoracyj rolnych, celem odwodnienia gruntów.

Statystyka wykazuje, iż na terenie b. Królestwa Kongresowego około 4 miljony hektarów gruntów potrzebuje meljoracji, aby mogły wydać odpowiednią ilość plonów.

---

*) Gliszczyński „Zadania Rad Gminnych". Wydawnictwo Zrzeszenia Samopomocy Gmin Wiejskich. Warszawa.

Chcąc przeprowadzić meljoracje rolne, Państwo w r. 1922 wydało ustawę wodną, oraz ustawę w r. 1921 o popieraniu publicznych przedsiębiorstw meljoracyjnych (D. Ust. 91) i ustawę z r. 1925 o państwow. funduszu kredytu na meljorację (Dz. Ust. Nr. 88).

W związku z tem ustawami Państwo udziela bądź to samorządom, bądź to zawiązanym spółkom wodnym zasiłków i kredytów na meljoracje.

Rady gminne przeto winny się ze sprawą meljoracyj zaznajomić i w pierwszym rzędzie dążyć do organizacji spółek wodnych, by podnieść wydajność gruntów.

Lecz działalność samorządu gminnego winna jeszcze dalej sięgać w kierunku podniesienia rolnictwa. Bogactwo rolnika nie jest w zupełności uzależnione od obszaru posiadanych gruntów, lecz od urodzajności tych gruntów, wydajności uprawnych terenów i plenności zasiewów.

Wydajność zaś gruntów jest w znacznej części uzależnioną od dostarczenia ziemi odpowiednich sztucznych nawozów azotowych, potasowych, czy fosforowych.

Obowiązkiem samorządu gminnego, zwłaszcza w tych powiatach, gdzie niema spółdzielni rolniczo-handlowych, jest dostarczenie rolnikom potrzebnej ilości nawozów.

Najlepiej to uskutecznić za pośrednictwem kas gminnych oszczędnościowo-pożyczkowych. O ile jednak w gminie kasy nie założono, mogą rolnicy otrzymać bezpośrednio nawóz z fabryk sztucznych nawozów za poręką gminy, za pośrednictwem Centralnego Biura porad rolnych w Warszawie (ulica Widok Nr. 3).

Dalszą bardzo ważną sprawą w kierunku podniesienia gminy pod względem gospodarczym jest ulepszenie dróg gruntowych gminnych i częściowe zabrukowanie, lub wyszutrowanie tychże.

Tu właśnie rady gminne na zasadzie ustawy drogowej z r. 1920 (Dz. U. Nr. 6/21) mogą wiele zdziałać, gdyż ustawa upoważnia je do ostatecznej decyzji w sprawie gospodarki drogowej, bez odwoływania się do aprobaty zebrań gminnych.

Rady gminne z całą energją winny dążyć do zaniechania bezplanowej naprawy dróg gruntowych przez poszczególne wioski za pomocą szarwarku, lecz na zasadzie odpowiednio opracowanego regulaminu robót szarwarkowych, dążyć do częściowej zamiany świadczeń drogowych w naturze na gotówkę, a roboty przy naprawie dróg gruntowych według wskazówek techników sejmikowych oddawać w akord.

Ten system da możność uzyskania pewnych, nawet znacznych źródeł dochodowych, które częściowo mogą być użyte na szutrowanie dróg.

Sprawa poprawy fatalnego stanu dróg gminnych jest najważniejszem zadaniem samorządu gminnego i rady gminne, o ile gospodarkę drogową odpowiednio poprowadzą, oddadzą ludności nieocenione usługi.

Gdyby samorząd gminny chciał wykorzystać uprawnienia, jakie mu daje ustawa drogowa, to z pewnością stan dróg gminnych uległby znacznej poprawie.

W zakresie działania bowiem rady gminnej jest normowanie na naprawę, czy budowę dróg świadczeń w naturze, czy gotówce, zmuszenie właścicieli gruntów przydrożnych do obsadzania dróg drzewami, zamienianie istniejących często walących się mostków przepustami betonowemi, a wreszcie postanowienie, które drogi w gminie mają być uznane za drogi publiczne.

Dotychczas gminy wiejskie stosunkowo niewiele zdziałały w kierunku troszczenia się o zdrowie ludzkie, i o przestrzeganie czystości, tak właśnie potrzebnej do zachowania tego zdrowia.

Ustawa sanitarna z r. 1919 wprawdzie nakłada na gminy znaczne obowiązki w tym kierunku, ale obowiązki te w jednej setnej przeważnie nie są wykonywane.

Nie wszystkie obowiązki gminy przewidziane ustawą sanitarną i ustawą w przedmiocie zwalczania chorób zakaźnych (Dz. Ust. Nr. 67/19) mogą gminy ze względu na brak źródeł dochodowych wypełnić, jednak najważniejsze mogą i winny być dokonane jako to: budowa odpowiedniej ilości studzien, zarządzenie budowy ustępów, odpowiednio urządzonych przy każdem z domostw, odpowiednie rozmieszczenie gnojowisk w zagrodach, utworzenie rejonowych wykwalifikowanych położnych, aby wyplenić praktykę t. zw. „babek" przy porodach, budowa bodaj jednego w gminie kąpieliska z izbą dezynfekcyjną na wypadek duru plamistego, oraz nadzór nad produktami spożywczemi, o ile na terenie gminy odbywają się targi, czy jarmarki.

Ponieważ wychowanie fizyczne jest ważnym czynnikiem do rozwoju fizycznego młodzieży, przeto rady gminne winny dążyć do zorganizowania towarzystw sportowych młodzieży, zaś w pierwszej linji do organizowania oddziałów przysposobienia wojskowego, przy strażach ogniowych, kołach młodzieży wiejskiej, stowarzyszeniach młodzieży, czy Strzelcu.

Ponieważ zaś organizacje te potrzebują boisk sportowych i placów ćwiczebnych, więc staraniem rad gminnych winno być wydzielenie z gruntów gminnych, lub szkolnych odpowiedniej przestrzeni na boiska sportowe.

Wiemy, iż zdrowie, to częstokroć jedyny majątek rolnika. O zachowanie zdrowia dbać należy od dzieciństwa. My mamy zwyczaj wydawać znaczne sumy na leczenie chorób, ale zazwyczaj nie chcemy ponieść minimalnych kosztów na zachowanie zdrowia.

Na to winien zwrócić uwagę samorząd gminy. Najskuteczniejszem byłoby badanie corocznie zdrowia dziatwy szkolnej przez lekarzy i prowadzenie t. zw. metryk zdrowia. Gdyby gminy w każdym powiecie zamieściły w budżetach bodaj 1 zł: na badanie zdrowia każdego dziecka szkolnego, to rady szkolne powiatowe mogłyby utrzymać lekarzy szkolnych, których zadaniem byłoby właś-

nie roztoczenie opieki nad zdrowiem dziatwy, co by nieraz rodzicom oszczędziło wiele wydatków na późniejsze leczenie.

Rady gminne winny zwrócić również uwagę na obronę przeciwpożarową.

Rok rocznie miljony złotych idą z dymem z powodu pożarów.

Samorząd gminny musi zająć się organizacją straży ogniowych, których ilość u nas w stosunku do potrzeby jest minimalna. Gminy winny i mogą znaleźć fundusze na kupno potrzebnych narzędzi ogniowych, zaś samorząd powiatowy winien ponosić koszt organizowania i wyćwiczenia straży ochotniczych. Lecz gaszenie pożarów, to jeszcze nie wszystko, samorząd gminny winien obmyśleć środki dostarczenia ludności materjałów ogniotrwałych do krycia dachów, aby właśnie tych pożarów nie było. Czy to będzie załatwione przez założenie gminnej dachówczarni cementowej, czy przez udzielanie pożyczek z gminnej kasy pożyczkowo-oszczędnościowej, czy przez dawanie przez wytwórnie materjałów ogniotrwałych na kredyt za gwarancją gmin, to już jest uzależnione od lokalnych warunków, ale tem zagadnieniem rady gminne powinny się zająć.

Wobec istnienia odrębnego samorządu szkolnego, samorząd gminny gospodarką szkolną mniej się zajmuje, ale jednak budowa szkół należy do gminy, w niektórych powiatach koszt budowy szkół wyżej zorganizowanych wziął na siebie samorząd powiatowy, ale nie wszędzie i zresztą ustawowo budowa budynków szkolnych należą do gmin. Nie każda gmina może sobie pozwolić na budowę corocznie bodaj jednej szkoły, ale każda do budżetu rocznego może wstawić pewną sumę uzyskaną z wprowadzenia podatku inwestycyjnego, przeznaczoną na budowę szkoły i zebrane fundusze przez kilka lat składać do gminnej kasy pożyczkowo-oszczędnościowej, lub spółdzielczej do chwili, w której będzie można przystąpić do budowy. Ten system budowy szkół byłby powolny, ale zawsze doprowadziłby do stałego wznoszenia budynków szkolnych.

Wreszcie obowiązkiem rad gminnych byłoby dostarczenie ludności taniego kredytu, o który na wsi tak trudno. Uzyskanie takiego kredytu w znacznej mierze uzależnione jest od organizacji gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych.

Mamy już w b. zaborze rosyjskim uruchomionych 240 kas wiejskich pożyczkowo-oszczędnościowych, które w okresie swej kilkunastomiesięcznej działalności potrafiły zebrać wkładów ćwierć miljona złotych i udzielić pożyczek około trzy miljony złotych, przy kredycie państwowym dla kas, wynoszącym 1 miljon 400 tysięcy zł. Naturalnie, iż w stosunku do zapotrzebowania, kas tych jest zamało, ale właśnie od energji rad gminnych uzależnione jest, czy liczba kas odpowiednio do potrzeby wzrośnie.

To byłyby najważniejsze zadania, które nowowybrane rady gminne mogą przeprowadzić.

Możnaby jednak zarzucić, iż rady gminne są tylko ciałami opinjodawczemi i właściwie o wszelkich wydatkach gmin decydują zebrania gminne.

Pod względem formalnym zarzut zupełnie uzasadniony, ale w rzeczywistości tak nie jest. O ile zebranie gminne widzi, iż poczynania rady, pomimo, iż nawet pociągają za sobą wydatki, jednak przynoszą korzyść ludności, ani zaufania, ani funduszów zazwyczaj nie poskąpi, byle wiedziało, że uchwalone pieniądze nie zmarnują się i będą celowo wydane.

Członkowie rady nieraz na zebraniach gminnych muszą toczyć zaciętą walkę z mniej uświadomionymi uczestnikami zebrań, ale o ile przytoczą ważkie argumenty, zawsze odnoszą zwycięstwo.

Jednak o ile radni gminni pragną z pożytkiem pracować dla gminy, muszą sami nad sobą pracować, aby się samorządowo uświadomić.

Nie wystarczy przychodzić regularnie na posiedzenia rady.

Należy na te posiedzenia coś wnieść. Nie mamy specjalnych kursów, na którychby radni mogli się zaznajamiać z prawidłowem i celowem prowadzeniem gospodarki gminnej, ale mamy już szereg wydawnictw samorządowych, z któremi radni powinni się zapoznać, ale posiadamy czasopisma samorządowe, jak „Samorząd", „Głos Gminy Wiejskiej", „Gminę", które radny gminny, o ile pragnie być należycie uświadomiony pod względem samorządowym, winien stale czytywać, aby wiedzieć, jakie są prawa i obowiązki samorządu gminnego, aby się orjentować w skomplikowanych zagadnieniach gospodarki gminnej, aby zdobyć ważkie argumenty do zwalczania przeciwników samorządu, gdyż takich, niestety, nie brak.

Od należytego uświadomienia radnych i rzetelnej pracy tychże dla dobra ogółu będzie zależało, czy wśród ludności samorząd gminny zyska popularność, czy będzie się bujnie rozrastał, aby stać się potężnym czynnikiem w rozwoju i utrwalaniu gospodarczego stanowiska Państwa.

Józef Bek

ZDROWIE PUBLICZNE

Wszystkie wielkie idee — powiada mędrzec — dawno już zostały wypowiedziane, idzie tylko o ich wykonanie. To samo i w odniesieniu do zdrowia publicznego. Od stuleci wiadomo, że jednem z pierwszych zadań, zadań najnaturalniejszych gmin samorządowych, jest troska o zdrowie swych członków. Skupiło się tylu ludzi w jednem miejscu, więc, naturalnie, na zdrowie ogółu dobrze to nie wpływa. Ciasnota zabudowań pociąga brak dostępu najpotężniejszego dezinfektora: promieni słonecznych, wszelka zaraza ma żer ułatwiony. Od wieków więc walczy samorząd gminy miejskiej i wiejskiej z chorobami. Cel ostateczny każdej komuny: mieć jaknajmniej chorych. Więc leczyć, leczyć: lekarze, apteki, szpitale... Ułatwienie chorym leczenia się — rzecz konieczna. Jednak statystyka zgonów wskazuje znaczne różnice nie tam, gdzie osiedliło się wielu lekarzy, ale tam, gdzie skutecznie poprawiono warunki zdrowotne. Takim np. czynnikiem decydującym o wybitnej poprawie zdrowia publicznego staje się stosowanie radykalnego usuwania nieczystości, tego naturalnego następstwa skupień ludzkich. A więc: kanalizacja. Drugiem źródłem podobnie błogiej statystyki zdrowia staje się osuszenie moczarów, zbędnych sadzawek, uregulowanie brzegów rzeczek a przez to zniszczenie podstaw do szerzenia się malarji i innych chorób nizinnych. Drugiem źródłem takiem—to dostarczenie zdrowej wody do picia, urządzenie zamkniętych szczelnie studzien z pompami. Tym prostym ale powszechnym urządzeniom zawdzięcza wiele okolic uwolnienie od chronicznie panującego z licznemi śmiertelnemi wynikami — tyfusu brzusznego. A cóż powiedzieć o zapobieganiu powstawania gruźlicy przez opiekę nad młodemi organizmami dziatwy szkolnej?.. Widne, dobrze przewietrzane sale szkolne, boiska przy szkole, dzieci otrzymujące w szkole drugie śniadanie, oględziny lekarskie, skutkiem których oddzielone zostaną dzieci tuberkuliczne od zdrowych, — podetną najskuteczniej korzenie drzewa złego, jednej z największych plag ludzkości — gruźlicy.

Poprawa zatem warunków bytowania ludzkiego od strony zdrowia staje się sztandarowem zadaniem samorządu gmin, a więc i powiatów w walce o najmniejszą liczbę chorych.

W szemacie tak się przedstawia całość tej walki o zdrowie:

Zdrowie publiczne

I. Zdrowotność

1. Otoczenie	2. Mieszkanie	3. Woda	4) Żywność
Osuszanie moczarów Regulacja rzeczek Zadrzewianie — Bruki	Przepisy budowlane Usuw. nieczystości Ustępy — ściekikryte — Śmieci doły-dezinf.-Spalanie	Studnie, Wodociągi —, Kąpiele Rzeki, Stawy — Łaźnie	Czystość w rzeźniach, jatkach, sklepach spoż. Szkoły (kursy) gospod. domowego Walka z alkoholizmem i t. p.

5. Życie fizyczne młodzieży			6. Propaganda
Niemowlęta	S z k o ł a	Życie wśród przyrody	
„Stacja opieki nad matką i dzieckiem“ (Żłobek — „Kropla mleka“)	Sale szkolne — Boiska — (wentylacja) Dożywianie Nauka hygjeny (czystość) Oględziny lekarskie	Kolonje — półkolonje — obozy letnie — stałe i ruchome	

II. Leczenie i profilaktyka

1, Szpital	2. Przychodnia	3. Pomoc akuszeryjna	4. Dezinfekcje	5. Szczepienia ochronne.
Domy dla ozdrowieńców Domy dla nieuleczalnych	Ambulatorjum. — Porady hygjeniczn.: gruźlica, jaglica i t. d. Odwiedzanie mieszkań przez hygjenistki z przychodni	Stypendja		

Z powodów wyłuszczonych na pierwszem miejscu stawiamy „Zdrowotność", rozumiejąc pod niem ogólne warunki zdrowego bytowania. O tyle śmielej tak właśnie możemy stawiać kwestję, że sprawa leczenia chorych jest u nas już na dobrej drodze. Jeżeli jeszcze uznamy, że szpitale należy odciążyć przez wzniesienie domów dla nieuleczalnie chorych i ozdrowieńców, zajmujących miejsce właściwie potrzebującym leczenia, to okaże się, że w wielu okolicach kraju liczba istniejących szpitali jest dostateczna. Zresztą sprawa dostarczenia możności leczenia się — to właściwie prosta sprawa środków pieniężnych, o wiele prostsza i łatwiejsza od stworzenia warunków do zdrowego bytowania: to jest właśnie zagadnienie trudne, ale godne samorządu. Wspomnieć tu wypada, że ustawa o „kasach chorych" obowiązek leczenia, łącznie z budową szpitali, wkłada na tę właśnie instytucję dobra publicznego, zdejmując ją z bark samorządu terytorjalnego.

Jako uzupełnienie podanego szematu ułatwiającego orjentowanie się w całości zagadnienia, podać należy parę uwag, co do podziału prac między samorządem powiatowym a gminnym (wiejskim i małomiejskim). Podział ten przedstawia się jak następuje:

A. W dziedzinie podniesienia zdrowotności.

I. Punkt wyjścia stanowić winna polityka zdrowotności w gminie wiejskiej, jako jedno z głównych, podstawowych zadań samorządu lokalnego.

Wydział powiatowy przy pomocy swej Komisji gminnej winien ustawicznie przypominać zarządom gmin ich w tej dziedzinie obowiązki, a przez lustrację na miejscu spełnienia tego obowiązku dopilnować.

Jako główne zadania gmin w dziedzinie zdrowia publicznego uważać należy:

1) ścisłe przestrzeganie przepisów budowlanych co do warunków sanitarnych przy wydawaniu pozwoleń na budowę, a przedewszystkiem co do wysokości izb, urządzenia studni, ustępów, a w niektórych okolicach kraju (góry, Pomorze) i kominów (chaty kurne);

2) urządzenie należytych studni publicznych;

3) ułożenie bruków w miastach, krytych ścieków, wywóz i dezynfekcja śmieci;

4) urządzenie kąpieli ludowych;

5) przestrzeganie czystości w rzeźniach, jatkach, w sklepach spożywczych;

6) uchwalenie przez rady gminne regulaminu czystości i porządku, obowiązującego właścicieli domów;

7) walka z alkoholizmem (ustawa z dn. 10.IV.1922 roku Dz. U. 35);

8) Zadrzewianie placów i ulic.

II. Wydział powiatowy w porozumieniu z Radą szkolną powiatową i Inspektorem szkolnym dążyć będzie do wprowadzenia:

1) w salach szkolnych urządzenia wentylacyjnego;

2) boisk przy szkołach;

3) nauki czystości (premje dla nauczycieli);

4) dożywiania dzieci (drugie śniadania);

5) perjodycznych oględzin lekarskich.

III. W myśl wyrażonej w części I zasady, samorząd powiatowy podejmuje pozatem zadania, które przerastają możność gminy.

Tu należy:

1) cała prawie dziedzina meljoracji; dla wielu powiatów z powodu trudności finansowych ograniczyć się wypadnie do sporządzenia planów, projektów z kosztorysami takich prac, jak osuszanie błot, zbędnych stawów, regulacji rzeczek, zadrzewiania nieużytków, zalesiania wydm piaszczystych; z drugiej strony Wydział może inicjować, wspierać na wszelki sposób usiłowania właścicieli gruntów odnośnie do spółek wodnych (regulacyjnych, drenarskich), zalesiania piasków;

2) utrzymanie żłobków, „Kropli mleka" i t. p. zakładów;

3) wspieranie gmin w urządzaniu studzien publicznych i kąpieli ludowych;

4) organizowanie kursów gospodarstwa domowego kobiecego, w programie których winny być takie przedmioty, jak gotowanie, sporządzanie przetworów owocowych, jarzynowych, nauka czystości;

5) propaganda zasad hygjeny przez rozszerzanie pism, plakatów, ulotek, udzielanie premji szkołom za naukę czystości i t. d.

B. W dziedzinie lecznictwa i profilaktyki.

Całość ciąży na samorządzie powiatowym.

Zadania samorządu na polu zdrowia publicznego były już omawiane i ustalone na Zjazdach przedstawicieli samorządów powiatowych; wiele z tych zadań zostało podjęte przez liczne sejmiki, wiele znakomicie rozwiązanych. Ale skład organów samorządu zmienia się, przybywają nowi ludzie, których też przedewszystkiem mamy na myśli, kreśląc powyższe zestawienie.

Dr. Marjan Stefanowski

PRZYCHODNIA I REJON (OKRĄG) LEKARSKI NA WSI; ICH ROLA I NAJWAŻNIEJSZE ZADANIA

Walka o zdrowie prowadzona jest przez samorząd w kierunku ułatwienia ludności leczenia swych chorób i zapobiegania tymże. Obydwie te drogi winny biec równolegle i właśnie o ile idzie o wieś naszą, o jej warunki kulturalne i ekonomiczne, — zbiegać się winny w Przychodni.

Przychodnia lekarska jest i pozostanie jeszcze (przynajmniej w b. zaborze rosyjskim) przez czas dłuższy instytucją niezbędną i niezastąpioną na wsi. Łączy ona obecnie w sobie cały szereg zadań: obejmuje lecznictwo ambulatoryjne, jest posterunkiem sanitarnym dla rejonu (okręgu), ośrodkiem dla walki z epidemjami i chorobami społecznemi, ogniskiem opieki hygienicznej nad szkołami powszechnemi, placówką dla propagandy w zakresie hygjeny i dla statystyki lekarsko-sanitarnej.

Dla należytego spełnienia wszystkich tych różnorodnych zadań, w granicach możliwości, winna przychodnia lekarska odpowiadać całemu szeregowi warunków. Pierwszym warunkiem wydajnej pracy przychodni lekarskich na wsi jest dostateczna ich ilość, równomierne rozmieszczenie na terenie powiatu oraz określona wielkość przestrzeni i ilość ludności, które przychodnia ma obsługiwać. Doświadczenie wykazało, iż na jedną przychodnię nie powinno przypadać więcej nad 10 — 12 tysięcy ludności i że okrąg, należący do przychodni, nie powinien obejmować większej przestrzeni, aniżeli od 10 — 15 klm. w promieniu, zależnie od gęstości zaludnienia. Ważnem jest, by przychodnia była położona w centrum okręgu, w miejscowości łatwo dostępnej i stanowiącej niejako ośrodek dla ruchu ludności (miasteczka, znaczniejsze wsie).

Brak gęstszej sieci szpitalnej i odpowiedniej ilości lekarzy wolno-praktykujących na wsi sprawia, iż przychodnia z konieczności spełniać musi zadania lecznicze. Jest ona w dziedzinie lecznictwa dla wsi tem, czem są dla miasta polikliniki („lecznice"), ponieważ zgłasza się do niej najróżnorodniejszy materjał chorych. Skoro więc przychodnia z konieczności musi służyć lecznictwu, należy

ją postawić na takim poziomie, by mogło być uskuteczniane na miejscu dokładne rozpoznawanie chorób i przeprowadzane ambulatoryjne leczenie wszystkich nadających się do tego wypadków. Nie należy przeto już w chwili obecnej sprowadzać roli przychodni do roli „biura higjeniczno-informacyjnego", udzielającego li-tylko wskazówek natury higjenicznej lub skierowującego chorych do odpowiednich instytucyj leczniczych. Utyskiwano nieraz, iż rola lecznicza przychodni na wsi jest mało wydatną i opierano na tem m. i. dążenie do uczynienia z niej wyłącznie poradni hygjeniczno-propagandowej. Czy nie jest jednak rzeczą konieczną i logiczną, aby w związku z ogólnym rozwojem nauk lekarskich zapewnić ludności wiejskiej możność korzystania z dobrodziejstw tego rozwoju? Droga do tego prowadzi w warunkach obecnych jedynie przez podniesienie poziomu lecznictwa wiejskiego, reprezentowanego dzisiaj przeważnie przez przychodnie lekarskie. Wszak i w miastach obecnie coraz częściej spotyka się typ ambulatoryjnych lecznic poliklinicznych, w których się dąży do przeprowadzania badań klinicznych i leczenia w sposób ambulatoryjny, nie odrywający chorego od zajęć i nie narażający go na duże opłaty, Z tego, co powiedziano powyżej o zadaniach leczniczych przychodni, wynika konieczność uposażenia jej w dobry personel, w dobre pomieszczenie, w odpowiednią ilość przyrządów rozpoznawczych i instrumentów oraz zapewnienie ścisłego kontaktu z instytucjami, mogącemi być dla przychodni pożytecznemi w dziedzinie rozpoznawania chorób.

Personel w przychodni składa się: 1) z doświadczonego lekarza, 2) z wykwalifikowanej pielęgniarki - hygjenistki, która jest pomocna lekarzowi w ambulatorjum jako pielęgniarka, pozatem stanowi siłę pomocniczą przy wykonywaniu opieki lekarsko-higjenicznej nad szkołami powszechnemi, 3) ze służby niższej. Szczególną uwagę należy zwrócić na wywiadowczynie — hygjenistki. Są te działaczki niejako przedłużeniem ramion przychodni i, odwiedzając chorych w ich mieszkaniach, czynnie wpływają na sposób życia i zachowanie się chorych, ich otoczenia, na hygjenę mieszkań, żywienia się itp. W powiatach rozległych, o złych warunkach komunikacyjnych, zagrożonych epidemjami winni ponadto istnieć t. zw. wywiadowcy sanitarni (w liczbie 2 — 3 na powiat), przydzielani w razie potrzeby do poszczególnych okręgów w czasie epidemji lub dla wykonywania nadzoru nad stanem sanitarnym osiedli. Omawiając tutaj sprawę personelu w związku z rolą leczniczą przychodni, wspomnieć wypada o nieporuszanej dotychczas przez samorządy sprawie systematycznego udzielania lekarzom okręgowym (co 3 — 4 lata) dłuższych urlopów płatnych (3 miesiące) dla dokształcania i nabywania specjalnego wykształcenia w pewnych gałęziach wiedzy lekarskiej. Jest to rzeczą nader ważną z tego względu, iż lekarze okręgowi, będąc obciążeni rozległą i różnorodną pracą służbową i pozbawieni trwałej bezpośredniej styczności z ośrodkami naukowemi, nie mają czasu i sposobności do systematycznego uzupełniania swej wiedzy.

Dla utrzymania na należytym poziomie pracy lekarza w przychodni należy również ograniczyć dopływ nadmiernej ilości chorych. Uniknie się w ten sposób pośpiechu w pracy i niedokładnego z konieczności badania *). Da się to osiągnąć przez gęstsze rozmieszczenie przychodni w powiecie, przez wprowadzenie opłat za udzielanie porad, wreszcie przez ustalenie pewnej liczby godzin przyjęć lub lepiej określonej liczby pacjentów na każde przyjęcie (do 25 osób).

Wreszcie w każdym wypadku, wymagającym specjalnych badań, powinna przychodnia mieć możność skierowywania swych chorych do odpowiednich zakładów, jako to: szpitale, gabinety wentgenologiczne, przychodnie specjalne (przeciwgruźlicze, kropla mleka itd.), większe laboratorja lekarskie i inne. Styczność ta, przynajmniej z niektóremi z wymienionych instytucyj, mogłaby być ułatwiona przez zasiłki od samorządu dla tych instytucyj. Wzamian za te świadczenia mogłyby być uzyskane pewne ulgi lub ułatwienia dla chorych kierowanych przez przychodnię oraz dokładne informowanie przychodni o rezultatach badań. Pożądaną jest również stała łączność z instytucjami społecznemi, jako to: towarzystwa dobroczynności, przytułki, ochrony, towarzystwa kolonji letnich itp.

Co się tyczy *urządzenia przychodni*, to najlepiej jest, gdy posiada ona lokal dla niej wyłącznie przeznaczony (oddzielny budynek), składający się z obszernej poczekalni z przegrodą, za którą odbywa się rejestracja chorych przez pielęgniarkę, z gabinetu lekarza, z pokoju opatrunkowego, w którym mieszczą się przyrządy lecznicze i apteczka podręczna; wreszcie pożądany jest osobny mały pokoik dla pomieszczenia laboratorjum.

Co do przyrządów i instrumentów, to należy choć niektóre większe przychodnie wyposażyć w mikroskop i narzędzia dla wykonywania elementarnych analiz lekarskich (treść żołądkowa, plwocina, mocz, stolec, krew), a wszystkie — w instrumenty potrzebne dla uskuteczniania najważniejszych zabiegów leczniczych. Jest bowiem rzeczą niepożądaną, aby pacjent dla zbadania np. treści żołądkowej, wyjęcia ciała obcego z rogówki oka, czy też przedmuchania uszu musiał być odsyłany o kilkadziesiąt kilometrów do szpitala lub laboratorjum jedynie z powodu braku przyrządów w przychodni.

Z rolą leczniczą przychodni łączy się jeszcze organizacja *pomocy akuszeryjnej* w okręgach oraz sprawa *opłat za porady*. Różne są próby zaopatrzenia wsi w dostateczną ilość wykwalifikowanych położnych. Na zasadzie własnego doświadczenia muszę zaznaczyć, iż najbardziej celowym (przynajmniej na Kresach) wydaje mi się sposób osiedlania akuszerek za pomocą udzielania im

*) Znany jest fakt, że w bezpłatnych przychodniach ziemstw rosyjskich lekarz był zmuszony przyjmować dziennie nieraz przeszło 100 osób. To samo obciążenie pracą, a co zatem idzie niedokładne lub błędne rozpoznania trafiają się w Kasach Chorych. Tak np. w Londynie liczba chorych, przesłanych do szpitali z błędnemi rozpoznaniami waha się od 1.5% w bogatych dzielnicach, dobrze zaopatrzonych w pomoc lekarską, do 29% w najbiedniejszych okręgach.

stałego subsydjum w przeciągu kilku lat. Położna taka jest poddana lekarzowi okręgowemu oraz obowiązana do udzielania pomocy akuszeryjnej za opłatą. ustaloną przez samorząd, przyczem niezamożni mają prawo do korzystania z pomocy na koszt gmin. System ten umożliwia ścisły nadzór nad wydajnością i jakością pracy położnej oraz udostępnia ludności pomoc akuszeryjną.

W sprawie pobierania opłat za porady i pomoc, udzielane w przychodniach, należy uznać zasadę bezpłatności porad za niecelową pod względem ekonomicznym i nie konieczną z punktu widzenia lekarskiego. Jednakże wychodząc z założenia, iż przychodnia powinna dążyć do uprzystępnienia ludności pomocy lekarskiej, trzeba kierować się przy wyznaczaniu opłat nie zasadą samoopłacalności przychodni, lecz poziomem sił płatniczych szerokich warstw ludności. Najczęściej stosowane są obecnie opłaty 1 — 2 zł. od porady *). Chorzy ubodzy, mogący się wylegitymować świadectwem niezamożności, korzystają z pomocy bezpłatnej na koszt odnośnych gmin. Chorzy chroniczni, potrzebujący częstych porad i zabiegów, mogą korzystać z ulg w opłatach, gdy tego zachodzi potrzeba. To samo dotyczy dziatwy szkół powszechnych.

Poza działalnością leczniczą, spełnia lekarz okręgowy cały szereg zadań, wymienionych na wstępie, które właściwie powinny stanowić w przyszłości treść zasadniczą jego działalności, a które obecnie są częściowo upośledzone przez potrzebę chwili, t. j. lecznictwo **). W dziedzinie sanitarnej przychodnia stanowi niejako posterunek, który jest uprawniony i obowiązany do wykonywania ścisłego nadzoru nad stanem sanitarnym rejonu, czuwa, by wszystkie rozporządzenia i przepisy, dotyczące zakresu zdrowotności publicznej były przez ludność przestrzegane; zbiera i dostarcza materjałów dla szczegółowej statystyki w zakresie sanitarnym; składa wnioski w przedmiocie poprawy stanu sanitarnego rejonu. Czynności te wykonywane są przez lekarza rejonowego w ścisłej współpracy z referatami zdrowia wydziałów powiatowych i z lekarzami powiatowymi z jednej strony, oraz z komisjami sanitarnemi gminnemi, z drugiej. Sprawne funkcjonowanie komisyj sanitarnych gminnych, jako podstawowej komórki organizacji sanitarnej w powiatach, jest niezmiernie ważne, i z tego powodu należy do obowiązków lekarza rejonowego być główną sprężyną tych komisyj. Tylko przez wydajną pracę tych ostatnich da się ożywić akcja gmin w kierunku zajęcia się sprawami sanitarnemi, które dotąd były dla gmin przeważnie obce i obojętne, czego najlepszym dowodem jest brak w budżetach gminnych pozycji na cele sanitarne.

---

*) Przy obecnej szczupłości środków finansowych w samorządach nie wolno lekceważyć opłat i ze względów oszczędnościowych. Np. w woj. Wileńskiem koszty utrzymania przychodni wahają się w poszczególnych powiatach od 7.800 — 12.000 zł. rocznie, a dochód roczny z opłat od 2.000 — 4.000 zł.

**) Praca lekarza jest w niektórych powiatach rozłożona w ten sposób, by 4 dni w tygodniu przypadały na przyjmowanie chorych ambulatoryjnych i 2 dni na wyjazdy do gmin i szkół.

Praca lekarza rejonowego w tej dziedzinie sprowadza się do systematycznego zwiedzania rejonu i sprawdzania stanu higjeny osiedli. mieszkań. wody, produktów spożywczych itd. itd. W dążeniu do usunięcia spostrzeżonych braków i wprowadzenia ulepszeń winna być zwrócona uwaga przedewszystkiem na takie zadania, które mogą być wykonane siłami miejscowemi.

W dziedzinie walki z epidemjami zadanie lekarza rejonowego polega przedewszystkiem na zapobieganiu wybuchom epidemji przez wyławianie poszczególnych wypadków chorób zakaźnych nagminnych, jak najwcześniejsze ich izolowanie w domach izolacyjnych lub szpitalach, na wykryciu źródła zarazy, przeprowadzeniu na miejscu ścisłej dezynfekcji i dezynsekcji przy pomocy wywiadowców sanitarnych i na stosowaniu szczepień ochronnych na szeroką skalę. Tam zaś, gdzie już doszło do rozszerzenia się epidemji, rola lekarza rejonowego bez interwencji powiatowych władz sanitarnych pożądanego rezultatu dać nie może.

Do najodpowiedniejszych zadań przychodni, po którem najwięcej się spodziewamy, należy *opieka lekarsko - hygjeniczna nad szkołami powszechnemi*. Zdając sobie sprawę z całej doniosłości tej akcji i jej znaczenia, wypada jednak wspomnieć, iż nie bacząc na łożone w tym kierunku wysiłki, rezultaty wypadają niestety skromnie.

Składają się na to przedewszystkiem i ekonomiczno-kulturalne warunki naszego kraju. Dalej liczba szkół, która przypada na jednego lekarza rejonowego w rejonie normalnym, t. j. o wskazanej powyżej powierzchni i zaludnieniu, wynosi 30 — 35 (obecnie b. często przekracza liczbę 60-ciu szkół). W tych warunkach może lekarz rejonowy poświęcić każdej szkole najwyżej 1—2 dni do roku dla sprawdzenia braków, dotyczących lokali i niedomagań spostrzeganych u dzieci, — jeśli nie mają być upośledzone zbytnio inne gałęzie jego czynności.

Taki stan rzeczy sprawia, iż główne zadania, do których osiągnięcia można dążyć dzisiaj, sprowadzają się: do podniesienia stanu hygjenicznego w lokalach szkolnych (wielkość, czystość, wentylacja, ogrzewanie, szatnia, ustępy, spluwaczki) przy pomocy nauczycieli, podniesienia czystości dzeici, izolowania chorych niebezpiecznych dla otoczenia, eliminowania dzieci nienadających się do nauki i skierowanie ewent. do specjalnych zakładów (niedorozwój umysłowy, fizyczny, kalectwa), wreszcie stwierdzenia najwybitniejszych wad wzroku i słuchu oraz wyraźnych oznak innych chorób i udzielenia odnośnych wskazówek. Wyniki badań są spisywane w księdze sanitarnej szkoły, a odpisy przechowywane w kancelarji rejonu dla statystyki. Wreszcie wygłasza lekarz przy swych wizytacjach pogadanki dla dziatwy o elementarnych wymogach hygjeny osobistej. W pracy tej część wykonawcza leży w granicach możliwości na hygjenistce, a przedewszystkiem na nauczycielach szkół, bez

współudziału których jakiekolwiek bądź korzyści z inspekcyj lekarskich nie będą osiągnięte. *)

Doniosłe znaczenie przypada przychodni w dziedzinie *propagandy*, gdyż wśród ludności wiejskiej panuje ogromna nieświadomość i obojętność dla spraw hygjeny i leczenia. Propaganda winna dotyczyć wszystkich stron działalności przychodni, tak, by ludność pojąwszy celowość istnienia przychodni, mogła wydajnie z niej korzystać i z nią współdziałać. Lekarz rejonowy, stykając się stale ze wszystkiemi warstwami ludności, najwięcej może zdziałać w kierunku jej uświadomienia. W dziedzinie lecznictwa winna przychodnia wskazywać na potrzebę wczesnego i racjonalnego leczenia się w instytucjach lekarskich, zwalczać przesądy, partactwo i zabobony. Skuteczność leczenia, dobre pokierowanie chorym w przychodni sprawia, iż już sama działalność jej stanowić będzie dobrą propagandę dla racjonalnego lecznictwa, a jej dostępność umożliwia długotrwałą łączność z pacjentami, co wpływa znakomicie na ich uświadomienie. Przychodnia poucza o zasadach i konieczności przestrzegania hygjeny osobistej, o zapobieganiu i walce z chorobami społecznemi, współdziałając w tym kierunku z instytucjami, powołanemi do walki z temi chorobami; o sposobach walczenia z epidemjami itd. Zaznaczyć trzeba, iż propaganda winna być prowadzona z niezwykłą uporczywością i systematycznością, zawsze i wszędzie: w ambulansie, w komisjach sanitarnych gminnych, na zbiórkach sołtysów, przy wykonywaniu nadzoru sanitarnego, podczas szczepień wśród ludności, w stowarzyszeniach młodzieży wiejskiej, a przedewszystkiem w szkołach powszechnych i wśród nauczycieli. Należałoby życzyć, by samorządy powiatowe jaknajszerzej wspomagały lekarzy rejonowych przez przeznaczenie większych sum na cele propagandy hygjenicznej.

Pozostaje do omówienia kwestja *prowadzenia statystyki* w przychodniach.

Dzięki temu, iż przychodnie obsługują szerokie masy ludności, mogą one więcej od innych instytucyj przysporzyć cennego materjału dla statystyki lekarskiej, dając lekarzowi możność dość znacznego wglądu w chorobowość danej miejscowości. Można więc po upływie pewnej liczby lat ustalić chorobowość w zależności od warunków lokalnych (klimat, woda, położenie), od stanu materjalnego ludności, w związku z zawodem, w zależności od wieku, płci etc. etc. Wreszcie statystyka da możność ustalenia, jakie rodzaje chorób przeważają w danej miejscowości. Poznawszy zaś chorobowość i jej przyczyny — łatwiej będzie skutecznie z nią walczyć. Jest to zagadnienie ważne nietylko z punktu widzenia lekarskiego, lecz również i społeczno - państwowego.

---

*) Wspomnieć tu trzeba o konieczności współudziału lekarzy rejonowych w akcji dożywiania dzieci szkolnych tam, gdzie akcja ta jest prowadzona lub subwencjonowana przez samorządy i o inicjowaniu tej akcji w gminach. W niektórych powiatach województw kresowych istnieje wśród ludności zwyczaj opłacania zbożem komornego za lokal szkoły, opał lub mieszkanie nauczyciela t. zwane „ssypki". W zamożniejszych wsiach możnaby było wyzyskać ów zwyczaj na wprowadzenie akcji dożywiania dzieci w szkole (2-gie śniadanie).

W dziedzinie chorobowości winna statystyka opierać się na systemie kartkowym. Każdy chory posiada w przychodni indywidualną kartę badania z dostateczną ilością rubryk (nazwisko, wiek, adres, zawód, warunki ekon. i mieszkaniowe, rozpoznanie itd.). Karty te grupują się kolejno według rodzin, wsi, gromad i gmin, co pozwala badać kwestję dziedziczności, zakażeń w rodzinach, chorobowości poszczególnych wiosek w zależności od warunków specjalnych.

Analogiczna statystyka winna być prowadzona również w dziedzinie sanitarnej. Dokładne notowanie statystyczne przy badaniu stanu osiedli, budowli, zaopatrzenia w wodę, czystości, wyrobu produktów spożywczych, ruchu ludności, pozwolą w krótkim czasie posiadać ścisłe dane, dotyczące braków sanitarnych rejonów i wprowadzić dostosowane do potrzeb ulepszenia. To samo tyczy się statystyki chorób zakaźnych i statystyki opieki lekarskiej nad szkołami, dla których zostały już wprowadzone wszędzie jednolite wzory sprawozdań.

Wobec doniosłości znaczenia statystyki sanitarno - lekarskiej jest rzeczą konieczną, by nareszcie zostały opracowane i wprowadzone powszechnie wspólne wzory sprawozdań dla przychodni. Byłoby przytem pożądane, by oprócz sprawozdań perjodycznych, — sprawozdania roczne lekarzy rejonowych stanowiły niejako dokładną monografję lekarsko - sanitarną danych rejonów.

Tak się przedstawiają w krótkim zarysie rola i zadania najważniejsze przychodni na wsi. Ulegną one z biegiem czasu koniecznym zmianom i ulepszeniom. Jednak już dziś praca lekarza rejonowego, najcięższy bodaj rodzaj pracy zawodu lekarskiego, prowadzona w warunkach trudnych, z dużem poświęceniem, często zapoznawana i niedoceniana — stanowi w życiu wsi cenny dorobek nietylko pod względem lekarskim i sanitarnym, lecz również i w znaczeniu społecznem i kulturalnem.

Emilja Manteuffel

ZADANIA I PRACA WOJEWÓDZKICH KOMITETÓW OPIEKI SPOŁECZNEJ.

Potrzeba (wszędzie konieczna) ujęcia opieki społecznej w jedną organizacyjną całość, spowodowała powołanie do życia w województwie Kieleckiem centralizującej organizacji pod nazwą „Komitetu społecznego". niejako surogatu nieistniejącego samorządu wojewódzkiego.

Inicjatorom szło o zerwanie zupełne z dawniej praktykowanym systemem — a raczej brakiem systemu — fragmentarycznego i przypadkowego traktowania opieki społecznej. Chodziło bowiem o to, aby nic z kapitału włożonego w pracę opieki społecznej nie ginęło przez następne zaniedbania i aby osoby, skazane na korzystanie z tej opieki, nie otrzymywały jej albo zbyt późno, kiedy zaniedbanie już niezatarte sprowadziło szkody, albo, otoczone opieką zbyt krótko, nie traciły jej dobrodziejstw nim będą w stanie o własnych siłach iść świadomie przez życie.

Dążenie takie wymagało opracowania planu sieci wzajemnie się uzupełniających instytucyj, któreby dały opiekę 1) dziecku od niemowlęctwa aż do ukończenia wykształcenia zawodowego, 2) starcom i niezdolnym do pracy kalekom, 3) wszystkim chorym, anormalnym i t. p. osobom, potrzebującym opieki specjalnej i leczenia w zakładach specjalnych.

Za taką sieć wzajemnie się uzupełniających instytucyj uznano:

1) Żłobek - przedszkole z dwoma oddzielnemi działami żłobka i przedszkola, lecz możliwych do pomieszczenia w jednym gmachu ze wspólną administracją i ogrodem. Chwilą przejścia z jednego działu — żłobka — do drugiego — przedszkola — jest dla dzieci nie wiek dokładnie określony, ale zupełne opanowanie sztuki chodzenia, co w tym okresie życia dziecinnego jedynie zasadniczo wpływa na zmianę stosunku opiekunek do dziecka.

2) Po ukończeniu lat siedmiu dziecko opuszcza przedszkole i ma rozpocząć naukę. Wiek szkolny jest to wiek najintensywniejszego rozwoju władz moralnych i umysłowych dziecka, wiek, w którym dziecko nie tylko powinno zdobyć

wiedzę książkową, ale poznać życie i wciąż ćwiczyć swoje zdolności brania w tem życiu czynnego i pożytecznego udziału. Warunki bytowania w wielkim zakładzie, gdzie z konieczności życie każdej z jednostek zmechanizowane jest do ostatnich granic, nietylko nie sprzyjają temu normalnemu rozwojowi, ale wprost przeciwnie: energję, inicjatywę, zaradność, bystrość orjentacji, inteligencję, te wszystkie cechy najcenniejsze dla sieroty, zmuszonego do przebijania się przez życie o własnych siłach, wprost zabijają. Dlatego też w programie zakładów opiekuńczych Komitet Społeczny dla sierot od lat 7 do 14 uznał za najwłaściwsze kolonje, złożone z grup po kilkanaścioro dzieci, chowających się pod kierunkiem wychowawczyni - matki, uczęszczających do szkoły powszechnej wraz z innemi, w normalnych, rodzinnych warunkach chowającemi się dziećmi.

3) Z kolonji dziecko przechodzi do bursy przy szkole zawodowej; a z chwilą ukończenia szkoły kończy się ustawowa nad niem opieka.

4) Przytułek dla starców i niezdolnych do pracy kalek dopełnia działu opieki, stosowanej w wypadkach zwykłych, powszednich, wynikających ze zwykłego biegu życia na ziemi, do których należy sieroctwo i samotna, bezdomna starość.

Pozostaje inna kategorja zjawisk, zjawisk specjalnych, spowodowanych chorobą ciała lub ducha, wymagająca stosowania opieki o charakterze specjalnym i nie dająca się połączyć ani pogodzić z opieką, stosowaną w poprzednio omawianej kategorji opieki nad zdrowemi i normalnemi dziećmi i starcami. Kategorja ta wymaga zorganizowania całego szeregu zakładów specjalnych, których powstanie z jednej strony umożliwia prawidłowe prowadzenie zakładów dla zdrowych dzieci i starców przez wyeliminowanie z nich wszystkich chorych i nienormalnych, a z drugiej strony chorym i nienormalnym zapewnia opiekę właściwą.

Kreśląc sobie taki ogrom prac do wykonania, należało bardzo starannie opracować *organizacyjną* podstawę działania Komitetu Społecznego.

I ustawy Rzeczypospolitej i krystalizujący się układ stosunków w kraju nakładają obowiązek sprawowania opieki społecznej w przeważnej części na samorządy. W obecnej jednak dobie powojennej obowiązki te są tak olbrzymie, a wyposażenie finansowe samorządów tak słabe, że przez dłuższy zapewne jeszcze okres czasu opiekę społeczną sprawować będą łącznie wzajemnie się wyręczając rząd, samorząd i niezorganizowane społeczeństwo.

Dotychczas między temi czynnikami nie było żadnego współdziałania, każdy łatał na własną rękę. W ten sposób powstał w najwyższym stopniu chaotyczny stan rzeczy, który dziś mamy.

Stało się tak, ponieważ brak było organizacji, która, oddana sprawom pewnego określonego terenu, starałaby się przeprowadzić na nim pracę podług przemyślanego i do warunków miejscowych dostosowanego planu.

Organizacją powołaną do tego byłby samorząd wojewódzki. Ponieważ jednak jeszcze go niema, powołanym został do życia w województwie Kieleckiem Wojewódzki Komitet Społeczny, który przedsięwziął opracowanie planu i podziału pracy między poszczególne czynniki.

Z powyżej tedy naszkicowanego całokształtu potrzeb w zakresie organizacji zakładów opieki społecznej zamkniętej wyłoniły się 2 zasadnicze jej działy: 1) opieka nad zdrowemi i normalnemi sierotami i starcami i 2) opieka o charakterze specjalnym nad chorymi i nienormalnymi. Badania w zakresie możności przez biuro Komitetu Społecznego przeprowadzone ustaliły, że związki komunalne powiatowe i miejskie finansowo poradzić sobie mogą z tworzeniem zakładów dla starców i sierot zdrowych i normalnych i dużo w tym kierunku wykazują ruchliwości i dobrych chęci. W przybliżeniu ilość miejsc potrzebnych dla jednego powiatu (dla miast cokolwiek więcej zależnie od ilości mieszkańców) wyraża się w liczbach następujących: około 30 miejsc w żłobku, około 40 miejsc w przedszkolu i około 50 miejsc w zakładach dla dzieci szkolnych. Żłobek - przedszkole na 70 — 80 miejsc stanowi dogodną pod względem administracyjnym jednostkę. Uzupełniając go przez pawilony dla dzieci szkolnych, w liczbie 4 — 5 lub więcej, w miarę potrzeby, osiągnęłoby się piękną i racjonalną całość w zakresie opieki nad dzieckiem.

Łatwiejszy do zorganizowania przytułek dla starców na 30 — 40 osób dopełniałby obowiązku z zakresu organizacji zakładów opiekuńczych, spoczywającego na związkach komunalnych powiatowych i miejskich. Jak widać z przytoczonej tablicy, sumy wydatkowane w województwie Kieleckiem na opiekę społeczną w przeciągu lat 3 wydatnie się zwiększyły, co wskazuje na to, że dalszy postęp w tym kierunku najzupełniej jest prawdopodobny, a wtedy, zwłaszcza rozkładając koszta inwestycji na lat kilka i mając pomoc już zorganizowanych zakładów prywatnych, wykonanie wyżej nakreślonego programu prawie wszędzie okaże się możliwem.

Pozostawiając tedy samorządom powiatowym i miejskim organizację zakładów opiekuńczych dla starców i zdrowych, normalnych sierot, cały dział opieki specjalnej i lecznictwa w zakładach specjalnych (gruźlica, jaglica, umysłowo chorzy) tudzież wykształcenie zawodowe sierot bierze na siebie Komitet Społeczny, umożliwiając przez to, jak wyżej powiedziano, prawidłowe prowadzenie zakładów opiekuńczych przez wyeliminowanie z nich wszystkich chorych i nienormalnych i otaczając tych ostatnich właściwą i celową opieką. Wypadki, wymagające zastosowania opieki specjalnej, rzadsze są, niż powszednie zdarzenia sieroctwa i bezdomnej starości. Opieka specjalna jest trudniejsza i wymaga fachowego przygotowania. To też ze wszystkich względów właściwem jest, aby opieki specjalnej nie wkładać na barki poszczególnych związków komunalnych, które ani nie mają na swoim terenie dostatecznej ilości chorych czy anormalnych, by warto było dla nich organizować zakłady

Preliminowane wydatki na opiekę społeczną przez samorządy województwa Kieleckiego (miasta wydzielone i powiatowe związki kom.) w r. 1924, 1925, 1926.

L. p.	Nazwa miasta wydzielonego lub powiatu	1924 r.		1925 r.		1926 r.	
		Ogólna suma budżetu	Przeznaczono na opiekę społeczną	Ogólna suma budżetu	Przeznaczono na opiekę społeczną	Ogólna suma budżetu	Przeznaczono na opiekę społeczną
	Miasta						
1.	Będzin . . .	800.578.66	29.395.00	1.550.480.00	102.640.00	1.563.498.85	245.358.69
2.	Częstochowa .	560.360.00	15.820.00	2.938.128.00	74.900.00	2.888.000.00	127.300.00
3.	Dąbrowa-Górn.	925.784.73	10.415.00	1.250.000.00	30.397.75	1.751.425.00	119.803.00
4.	Kielce . . .	889.513.46	54.268.34	1.460.853.96	104.480.00	1.191.740.26	202.793.84
5.	Ostrowiec . .	—	—	314.684.73	14.000.00	367.647.35	17.200.00
6.	Radom . . .	1.001.559.39	56.669.10	3.172.680.48	125.406.26	2.939.499.38	169.702.20
7.	Sosnowiec . .	838.094.34	72.725.88	2.364.420.25	204.848.24	2.935.340.62	384.835.00
8.	Zawiercie . .	496.639.85	19.755.00	634.385.00	73.310.00	662.993.50	75.240.00
	Powiaty						
9.	Będziński . .	2.157.141.17	21.962.00	2.993.044.07	131.839.00	2.378.236,52	53.950.00
10.	Częstochowski	986.646.02	2.729.00	1.347.583.00	9.500.00	1.516.356.83	14.300.00
11.	Iłżecki . . . (Wierzbnik)	562.541.86	31.695.00	833.848.00	38.785.00	803.886.83	34.160.00
12.	Jędrzejowski .	678.636 11	1.745.00	800.327.00	6 200.00	869.631.50	9.500.00
13.	Kielecki . . .	465.264,34	14.135.00	863.023.68	30.070.00	755.375.04	32.131.00
14.	Kozienicki . .	369.401.45	12.820.50	974.105.16	28,290 00	1.444.248.40	39.655.00
15.	Konecki . . .	737.199.52	3.415.00	1.069.605.00	12.550,00	1.047.564.38	4.400.00
16	Miechowski .	1.106.217.59	30.000.00	1.229.865.75	24.800.00	745.231.00	29.922.00
17.	Opatowski . .	873.793.25	33.855.00	983.525.00	34.225.00	1.845.193.	36.750.00
18.	Olkuski . . .	1.049.356.61	27.030.45	1.122.310.00	51.000 00	1.091.984.44	40.982.32
19.	Opoczyński .	371.919.36	8.300.00	629.094.00	8.800.00	603.228.00	8.800.00
20.	Pińczowski . .	1.026.944.00	24.779.00	1.890.539.50	32.822.84	1.930.625.82	32.349.72
21.	Radomski . .	600.683.16	9.760.00	1.013.895.00	14.810,00	787.344.00	15 350.00
22.	Stopnicki . . (Busk)	829.423.85	5.822.00	1 136.751.40	11.000.00	692.581.90	11.000 00
23.	Włoszczowski	764.164.79	16.670.00	1.219.944.91	18.193.16	510.771.33	16.465.79
24.	Zawierciański.	—	—	—	—	—	—
25.	Sandomierski .	598.361.69	19.010.00	828.132.00	28.846.00	1.083.696.05	156.899.00
			522.776.27		1.175.713.24		1.878.962.56

specjalne, ani też nie mają dość łatwego dostępu do wszelkich materjałów i porad fachowych potrzebnych przy tego rodzaju poczynaniach.

Zarząd Komitetu Społecznego za najpilniejszą sprawę w województwie Kieleckiem uznał oczyszczenie zakładów zamkniętych z chorób zakaźnych, a więc przedewszystkiem gruźlicy i jaglicy. Prawie wszystkie zakłady opiekuńcze w woj. Kieleckiem zarażone były jaglicą, w jednym ilość chorych wyrażała się w 100%, w wielu innych dochodziła do 80%. Procent chorych w każdym z zakładów rósł nadzwyczaj szybko, trudno bowiem w nieodpowiednio urządzonym zakładzie przeprowadzić jakąkolwiek choćby izolację. W lecie 1926 r. uruchomiony został w Częstochowie na Stradomiu zakład dla 400 dzieci jaglicznych, w którym leczą się chłopcy z województw Kieleckiego i Krakowskiego, dziewczynki zaś z obu województw leczą się w Witkowicach pod Krakowem.

Naskutek przeprowadzonej we wszystkich zakładach zamkniętych inspekcji lekarskiej i odpowiedniego polecenia urzędu wojewódzkiego, dzieci chore odesłane zostały do zakładów i odtąd jaglica w zakładach województwa Kieleckiego należy do przeszłości.

Przerażający rozrost gruźlicy wśród dzieci i coraz częściej trafiające się wśród dzieci w zakładach zamkniętych przypadki gruźlicy otwartej skłoniły Komitet Społeczny do zapoczątkowania w lecie r. 1927 budowy wielkiego na 300 dzieci obliczonego zakładu leczniczo-wychowawczego dla dzieci z gruźlicą gruczołową. Projekt tego zakładu opracował arch. Witkiewicz, teren obrano wśród wspaniałych obszarów lasów Rabsztyńskich w jednej z najpiękniejszych okolic kraju. Kuchnia, jadalnia i pralnia tego zakładu zaprojektowane są na 500 dzieci, aby obsłużyć mogły i dzieci z kolonij letnich, projektowanych na tym samym terenie dla 200 dzieci.

Za rzecz równie pilną, jak usunięcie z zakładów zamkniętych chorób zakaźnych, uznał Komitet Społeczny wyeliminowanie z zakładów dzieci moralnie zaniedbanych, których obecność w zakładach źle wpływa na dzieci niezepsute i które koniecznie same potrzebują specjalnych warunków wychowawczych. Również w lecie 1926 r. otwarty został zakład wychowawczy w Herbach pod Częstochową obliczony na 120 chłopców. Zakład ten, pierwszy tego typu w Polsce, zrywa z zasadą karania małoletnich. Wychodząc z założenia, że dziecko nie jest odpowiedzialne za popełnione przestępstwo, gdyż popchnięte do niego zostało tylko przez zaniedbanie i zły przykład ze strony starszych, zakład w Herbach nie karą, lecz jaknajstaranniejszemi metodami wychowawczemi usiłuje zło naprawić i osiąga dodatnie rezultaty. Niestety, zrozumienia wśród społeczeństwa dla tej pracy nie widać. Zakład pomimo energicznej propagandy dotąd ma około 60 miejsc wolnych i powszechnie zarząd Komitetu spotyka się z zarzutem, że zmusza do wydatków na dzieci, które „tego nie są warte". Szkodliwości takiego poglądu chyba na tem miejscu udawadniać nie potrzeba, można tylko wyrazić ubolewanie, że społeczeństwo nasze tak mało jeszcze *umie* oszczędzać i woli wydawać setki tysięcy na utrzymywanie w więzieniach bandytów i złodziei, niż skromną sumkę 2 zł. dziennie za dziecko zaniedbane w zakładzie wychowawczym. Rok 1926 zaznaczył się dla Komitetu zapoczątkowaniem jeszcze jednej, niezmiernie ważnej i najlepsze nadzieje rokującej pracy, a mianowicie, pośrednictwa przy kierowaniu wychowanków z zakładów zamkniętych, po ukończeniu szkoły powszechnej, do szkół zawodowych.

Schroniska nie mogą być jednocześnie szkołami zawodowemi.

Szkoła zawodowa, o ile ma spełnić swoje zadanie, t. j. wypuszczać w świat samodzielnych w swoim zawodzie pracowników, musi posiadać wykwalifikowanych nauczycieli, cały szereg specjalnych urządzeń i pomocy naukowych, musi pracować podług starannie obmyślonego programu. To wszystko nie da się wykonać w schronisku, a przecież opieka nad sierotą dopiero wtedy

będzie miała wartość, o ile umożliwi mu zdobywanie środków do życia po jej ustaniu.

Najlepszem rozwiązaniem tej trudności jest zasada, aby chłopcy i dziewczynki po ukończeniu szkoły powszechnej opuszczali swoje schroniska i umieszczani byli albo w szkołach zawodowych z internatami, albo w bursach przy szkołach zawodowych. Uzdolnienia i zamiłowania dzieci bywają różne i niepodobna, aby dzieci znalazły to wykształcenie zawodowe, którego pragną, u siebie w powiecie. Komitet Społeczny dąży więc do ześrodkowania w swojem rozporządzeniu w internatach przy szkołach zawodowych i bursach całego województwa takiej ilości miejsc, ile przeciętnie dzieci ze schronisk kończy co roku szkołę powszechną. Zakłady zgłaszają te dzieci wraz z opinją o ich uzdolnieniu i zamiłowaniu do Komitetu, a Komitet skierowuje je do odpowiednich szkół i burs. Choć praca ta trwa dopiero rok, Komitet rozporządza już 145 miejscami w bursach własnych i takich, z któremi zawarł wzamian za udzieloną pomoc odpowiednie umowy. W 1927 r. Komitet objął w posiadanie gmach szkoły zawodowej wraz z bursą dla dziewcząt w Chmielniku.

Władzami Komitetu są: *wydział wykonawczy*, składający się z przedstawicieli wydziałów związków komunalnych powiatowych i magistratów wojew. Kieleckiego w liczbie 25 (17 powiatów i 8 miast wydzielonych) i pięciu przez nich dobranych społeczników.

Wydział wykonawczy nadaje ogólną dyrektywę pracom Komitetu, uchwala budżet i wyłania swój organ wykonawczy — *zarząd*.

Zarząd składa się z siedmiu członków, wykonywa całkowity program prac, przyjęty przez wydział wykonawczy, opracowuje budżet na rok następny i kieruje pracą wszystkich do Komitetu należących zakładów. Pracuje za pomocą biura, zatrudniającego 2 siły: referendarską i kancelaryjną.

Wreszcie *Rada Nadzorcza* dokonywa rewizji i lustracji ksiąg zarządu i poszczególnych zakładów i sprawuje kontrolę ich czynności, zdając sprawę ze swych spostrzeżeń Wydziałowi wykonawczemu.

Komitet czerpie fundusze z udziałów samorządów i w części zresztą, jak dotąd znacznie skromniejszej, ze składek członków, ofiar i innych dochodów niestałych.

Klemens Frelek.

SAMORZĄD ZIEMSKI A OŚWIATA POZASZKOLNA.

Stopień zainteresowań samorządów ziemskich oświatą pozaszkolną z roku na rok znacznie się wzmaga. Można stwierdzić poprawę zarówno w odniesieniu do samego pojmowania zadań, jakie we współczesnem państwie stają przed oświatą pozaszkolną, a w konsekwencji i dróg, prowadzących do ich osiągnięcia.

Mimo to jednak nie można powiedzieć, aby właściwe rozwiązywanie tego zagadnienia przez samorządy ziemskie występowało już jako zjawisko masowe. I dziś jeszcze w dość licznych wypadkach spotykamy się z tem, że samorządy ziemskie rolę swoją w stosunku do oświaty pozaszkolnej pojmują w ten sposób, że tylko udzielają niewielkich subwencyj różnym organizacjom oświatowym, czy też gospodarczym, zajmującym się częściowo pracą oświatową, bez wnikania w to, jakie są istotne potrzeby oświatowo - kulturalne terenu i o ile subwencjonowane organizacje czynią im zadość. Jeżeli uświadomimy sobie, że niejednokrotnie subwencjonowane organizacje obok szeregu innych niedomagań cechuje i to, że oświatę pozaszkolną traktują jako narzędzie do osiągania innych poza oświatą stojących korzyści, a nie jako cel sam w sobie — jasnem się stanie, dlaczego oświata pozaszkolna nie daje tych rezultatów, jakich się od niej spodziewamy.

Taki stopień zainteresowania się oświatą pozaszkolną, jaki cechuje obecnie większość samorządów ziemskich — absolutnie nie wystarczy. Gdyby miał on pozostać na stałe — oświata pozaszkolna byłaby tylko ułudnem mamidłem przez pewien czas.

Życie samo jednak jest najlepszym regulatorem wszystkiego i konsekwentnie zniewala do robienia tego, co jest koniecznością. Wszędzie tam, gdzie samorząd dochodzi do pełni świadomości swoich zadań — oświata pozaszkolna w naturalny sposób staje się całkowicie równouprawnioną obok innych działów gospodarki, jak np. drogi, czy szpitale. Że to jest koniecznością życiową, przekonywuje nas fakt, iż takich wypadków jest coraz więcej, a pow-

stają one samorodnie, pokonywując po drodze szereg starych nawyków, związanych z samem pojmowaniem oświaty pozaszkolnej. W rezultacie to nam wskaże najwłaściwsze drogi ustawowego uregulowania omawianego działu pracy.

W ramach niniejszego artykułu nie będziemy zajmowali się szczegółowem uzasadnianiem roli samorządu w odniesieniu do oświaty pozaszkolnej, gdyż zostało to już zrobione w Kalendarzu Samorządowym na rok 1926 *). Będziemy natomiast chcieli podzielić się temi uwagami, jakie nam nasuwają się przy obserwowaniu bezpośrednich poczynań samorządu ziemskiego na polu oświaty pozaszkolnej.

Brak jakichkolwiek norm prawnych regulujących ten dział pracy, oraz nieopracowanie jeszcze tej sprawy przez organizacje samorządowe zmusił samorządy do szukania własnych koncepcyj organizacyjnych. Spotykamy się więc z kilkoma sposobami organizacyjnego rozwiązania tej sprawy.

Przedewszystkiem obserwujemy, że omawiane zagadnienie raz jest rozwiązywane tylko przez samorząd powiatowy bez jakiegokolwiek udziału samorządu gminnego, innym znów razem samorząd gminny jest powoływany do czynnej roli wespół z samorządem powiatowym.

Następnie widzimy różne sposoby rozwiązania organizacyjnego w łonie samego samorządu powiatowego. I tak: 1) są wypadki, kiedy wydział powiatowy sam we własnym zakresie decyduje, co i jak ma być robione w dziedzinie nauczania dorosłych. Jego organem wykonawczym w tym zakresie jest przedewszystkiem sekretarz sejmiku;

2) Sejmik powiatowy powołuje do życia specjalną komisję z pośród swoich członków, jako organ opinjodawczy dla wydziału powiatowego. Organ wykonawczy, jak wyżej;

3) sejmik powołuje specjalny organ oświatowy, którego zadania są znacznie szersze, bo obejmuje obok oświaty pozaszkolnej i inne działy, jak np. przedszkola, gimnazjum sejmikowe i szkołę rolniczą. Organ wykonawczy nieokreślony;

4) sejmik powołuje z pośród siebie specjalny organ dla celów oświatowo-pozaszkolnych, względnie też powierza to wydziałowi powiatowemu, natomiast postanawia zaangażować specjalną siłę wykonawczą z zastrzeżeniem, że będzie to jednocześnie siła wykonawcza rady szkolnej powiatowej;

5) sejmik powołuje do życia wyłącznie dla celów oświatowo-pozaszkolnych specjalny organ o kwalifikowanym składzie i wyposażony w odpowiednią autonomję w ramach samorządu powiatowego. Czynnikiem wykonawczym jest dla niego biuro wydziału powiatowego;

---

*) patrz artykuł K. Korniłowicza pod tytułem „Polityka samorządu ziemskiego w dziedzinie oświaty pozaszkolnej"; artykuł K. Frelka pod tytułem „Oświata pozaszkolna w ramach samorządu ziemskiego". Kalendarz Samorządowy na rok 1926, str. 68 — 88.

6) sejmik powiatowy powołuje do życia taki sam organ, jak pod punktem 5 i wyposaża go w fachową siłę wykonawczą.

Która z tych koncepcyj jest najsłuszniejsza? Zacznijmy przedewszystkiem od zasadniczej sprawy, tj. od tego, czy samorząd powiatowy winien decydować o całokształcie prac oświatowo-pozaszkolnych, prowadzonych na terenie powiatu, sam, czy też przy czynnym współudziale samorządu gminnego? Od zasadniczego rozstrzygnięcia tego pytania będzie zależał i sposób, w jaki ewentualnie samorząd gminny miałby być do współudziału powołany. Za główny motyw, dla którego samorząd gminny miałby odegrać również pewną rolę wespół z samorządem powiatowym, należy uznać to, iż on jest najbliższy bezpośredniego terenu pracy oświatowej, a wobec tego może mieć najtrafniejsze odczucie potrzeb i zainteresowań oświatowych miszkańców gminy. To jednak jeszcze nie wystarczy. Trzeba mieć również zdolność czynienia im zadość. Co do tego jestem zdania, że gmina temu nie odpowie. (Mam na myśli kształcenie systematyczne na różnych poziomach, oraz planową akcję bibljoteczną prowadzoną na tem tle, ujętą w ramy t. zw. ognisk oświatowych). Możnaby, conajwyżej, mówić o współdziałaniu finansowem ze strony gminy, które jest ze wszechmiar słuszne i celowe. Współdziałanie to winno wyrażać się w pokrywaniu przez gminy części wydatków na pracę oświatowo-pozaszkolną, prowadzoną na jej terenie, np. oświetlenie lokalu, dodatkowy opał czy utrzymanie czystości w lokalach, w których praca się odbywa. Przyczem najpraktyczniej jest, jeżeli gmina sumy na ten cel preliminowane wpłaci wydziałowi powiatowemu i ten będzie w swoim ręku koncentrował całość spraw finansowych, związanych z nauczaniem pozaszkolnem. W końcu roku wydział przeprowadzi rozrachunek z gminą. W ten sposób oszczędza się czasu nauczycielom, prowadzącym pracę oświatową, gdyż tylko z jedną instytucją będą załatwiali wszystkie sprawy finansowe, i wtedy cała praca idzie poprawnie, a powtóre i dla celów statystycznych jest wygodniej, jeżeli cała akcja finansowa oświaty pozaszkolnej jest skoncentrowana w jednej instytucji. Takie rozwiązanie sprawy jest korzystne nietylko ze względu na odciążenie finansowe sejmiku, ale też i dlatego, że gmina ponosząc pewne ciężary na oświatę pozaszkolną w sposób bezpośredni, będzie nią więcej interesowała mieszkańców gminy, a więc będzie to do pewnego stopnia propagandą oświaty pozaszkolnej. Obawy, iż przy takiem zwężeniu roli gminy na rzecz samorządu powiatowego, tracimy ten ważki czynnik, jakim jest bezpośrednia znajomość potrzeb i zainteresowań terenu — są nieuzasadnione. Wszak u nas samorząd powiatowy powstaje na drodze wyborów pośrednich, a więc ci sami reprezentanci samorządu gminnego tworzą samorząd powiatowy, gdzie wnoszą te same walory, jakie reprezentują i w samorządzie gminnym.

Wobec powyższego wciąganie samorządu gminnego do współdziałania z samorządem powiatowym dla celów oświatowo- pozaszkolnych poza sprawami finansowemi jest bezcelowe. Tworzenie w łonie samorządu gminnego spec-

jalnych organów dla omawianych spraw wydaje się być zbyteczną stratą czasu. Obserwowane w życiu wypadki potwierdzają to stanowisko.

Z kolei rozważmy pokrótce każde z tych rozwiązań organizacyjnych w ramach samorządu powiatowego, jakie powyżej zarejestrowaliśmy.

Wyniki pracy oświatowo - pozaszkolnej, podobnie zresztą jak i każdej innej, uzależnione są od tego, czy są przestrzegane warunki, od których zależy jej powodzenie. Jeżeli chodzi o oświatę pozaszkolną, to nie wystarczą tu same podstawy materjalne. Trzeba, by czynnik, który ją podejmuje, miał obok tego, co już stwierdziliśmy, tj. znajomości potrzeb terenu, również fachową znajomość samej pracy oświatowej jako takiej, oraz był w stanie sprawować racjonalny nadzór nad jej wykonaniem.

W pierwszym wypadku, tj. wtedy, kiedy wydział powiatowy bezpośrednio kieruje całokształtem omawianej pracy, a jego organem wykonawczym jest sekretarz sejmiku, — czy warunkom tym stanie się zadość? Jesteśmy zdania, że nie poza jakiemiś wyjątkowemi wypadkami. Prawda, że poszczególni członkowie wydz. powiatowego, niezależnie od tego, na jakim będą stali poziomie umysłowym, będą mieli odczucie potrzeb terenu, ale jak już stwierdziliśmy to jest jeszcze mało. Trzeba na tej podstawie opracować konkretny program nauczania na różnych poziomach. Trzeba umieć pokierować zarówno tem, co nazywamy polityką bibljoteczną jak i stroną techniczną odpowiednio do potrzeb powiatu prowadzonej akcji bibljotecznej. Nie mówię już o doraźnych pracach oświatowo - wychowawczych, z któremi również wypadłoby mieć wydziałowi powiatowemu do czynienia, a które niesłusznie są uważane za proste i łatwe. Gdyby przyszedł ktoś na posiedzenie wydziału powiatowego z szeregiem gotowych projektów i zamierzeń, zarówno w dziedzinie programów jak i rozwiązań organizacyjnych — członkowie wydziału, gdyby na to mieli czas, mogliby udzielić niejednej cennej uwagi, czy spostrzeżenia odnośnie tych projektów. ale ponadto nic więcej. Żądać, by tym kimś był dla wydziału sekretarz sejmikowy, jest nieżyciowem stawianiem sprawy, bo skądże on ma się na tem znać albo mieć czas to robić? Możnaby pomyśleć o wyrównaniu tej luki na drodze uciekania się do doraźnych porad szukanych w centralnych fachowych instytucjach oświatowych. Zważywszy jednak na to, że sekretarz sejmiku jak i członkowie wydziału, a zwłaszcza ci ostatni, choćby już tylko poprostu z braku czasu nie będą mogli należycie zająć się oświatą pozaszkolną, a doraźna pomoc fachowych instytucyj centralnych z konieczności znów, jako nie oparta na bliższej znajomości terenu, jest tylko ogólnikową, wartość pracy w tych warunkach prowadzonej jest problematyczną. Ogólnikowe wskazania centralnych fachowych instytucyj stają się wtedy najczęściej przykazaniem, podczas gdy winny być tylko ramowym materjałem do celowych zmian i odchyleń, dyktowanych miejscowemi potrzebami. A gdzie tu mówić o fachowem instruowaniu nauczycielstwa w zakresie pracy z dorosłymi? Gdzie jest czynnik racjonalnego nadzoru? Ktoś, kto bliżej zetknął się z omawianym działem pracy,

docenia wagę tych dwóch czynników. Widziałem jak przy takiem właśnie rozwiązaniu oświaty pozaszkolnej przez samorząd powiatowy poszczególni nauczyciele pozostawieni sami sobie dawali swoim słuchaczom znacznie mniej, niżby dać mogli wtedy, gdyby im zawczasu na wiele rzeczy zwrócono uwagę. Doświadczenie, do jakiego oni dochodzą, jest okupywane zbyt dużym kosztem, bo szeregiem nieudanych prób, które w pierwszym rzędzie wyrządzają największą krzywdę samym słuchaczom, gdyż zabijają w nich wiarę w samych siebie, jeżeli chodzi o nauczanie pozaszkolne, w drugim rzędzie — nauczycielom, którzy nierzadko również przychodzą do tych samych przeświadczeń. Zdarza się i tak, że jednostki niedość sumienne, pozostawione w tej sytuacji, łatwo rozgrzeszały się z tego, że wyniki ich pracy były problematyczne.

Podobnie rzecz przedstawia się i przy drugiem rozwiązaniu, tj. wtedy, kiedy sejmik powołuje z pośród swoich członków komisję jako organ opinjodawczy w sprawach oświatowo - pozaszkolnych. Komisja ta często ma te same zasadnicze niedomagania, jakie stwierdziliśmy w pierwszym wypadku. Nadto cechują ją jeszcze i to, że ma mniej uprawnień niż wydział powiatowy, a przez to samo i mniej możliwości spełnienia zadania. Nawet wtedy, kiedy ujawnia inicjatywę w kierunku prowadzenia pracy — odwoływanie się jej w każdym poszczególnym wypadku do decyzji wydziału powiatowego stwarza długą procedurę. W rezultacie tamuje to jej poczynania, przez to niejednokrotnie zgóry przesądza o wynikach jej zabiegów. Znam wypadki, że tego rodzaju komisja odwoływała się do wydziału powiatowego wtedy, kiedy chodziło o taki drobiazg jak zwolnienie słuchacza kursów gdzieś w zapadłej wsi od opłaty za naukę. W rezultacie tego typu komisja szamoce się przez pewien czas bezradnie, a w końcu zamiera bez wywarcia istotnego wpływu na stan oświaty pozaszkolnej w powiecie.

Rozwiązanie zarejestrowane pod punktem 3 zasadniczo nie odbiega od powyższego a różni się tem, że jest jeszcze bardziej skomplikowane. Najczęściej taka komisja prawie wcale nie ujawnia swej działalności w odniesieniu do oświaty pozaszkolnej. Jest ona z reguły zbyt liczna o dosyć różnorodnym składzie osobowym. W rezultacie dzieje się tak, że sprawy, np. szkoły rolniczej, które są wyłącznie sprawami gospodarczemi, wracają do specjalnej komisji, albo też dyrektor szkoły załatwia je wprost z przewodniczącym wydziału, czy sekretarzem sejmiku. To samo dotyczy i gimnazjum z tą różnicą, że dyrektor w tym wypadku ma jeszcze luźniejszy kontakt z samorządem. Sprawami wychowania przedszkolnego w łonie samorządu nie zajmuje się nikt, a kierowniczka (ochroniarka), stojąca na czele odpowiedniego zakładu, wywojowywuje u sekretarza sejmiku czy kierownika działu rachunkowego pieniądze na konkretne potrzeby, jak ubranka czy trzewiki. O stronę wychowawczą nikt się nie troszczy, pozostawiając tu zupełną samodzielność kierowniczce. A jeżeli chodzi o oświatę pozaszkolną, to ponieważ o niej niema komu pamiętać wogóle,

idzie ona w zapomnienie. Dopiero w końcu roku budżetowego przypomina się o niej o tyle, o ile były preliminowane na ten cel pewne sumy w budżecie. Wówczas dokonywuje się podziału tych sum pomiędzy poszczególnych nauczycieli, którzy „coś tam robili z dorosłymi", nie pytając o opinję komisji, gdyż ona nie ma nic do powiedzenia.

A więc i to rozwiązanie do celu nie prowadzi.

Rozwiązanie czwarte jest raczej próbą rozwiązania chorego samorządu szkolnego. Nie wdając się w ocenę słuszności tego pod kątem szkolnictwa powszechnego — należy stwierdzić, że jeżeli chodzi o oświatę pozaszkolną, jest niekorzystne. Elementów, o których była mowa, jako ważnych dla oświaty pozaszkolnej, i tu nie będzie. Angażowanie płatnego pracownika wykonawczego sprawy naprzód nie posuwa, zwłaszcza, że jest on przeważnie tylko siłą biurową, używaną do załatwiania spraw gospodarczych szkolnictwa powszechnego. Nie spotkałem wypadku, by był on jednocześnie w stopniu odpowiadającym istotnym potrzebom fachowcem w zakresie oświaty pozaszkolnej. Doraźne odruchy z jego strony w tym kierunku są bez poważniejszego znaczenia dla sprawy. A gdyby nawet było inaczej — koncepcja omawiana nie wydaje mi się być słuszną. Sprawy gospodarcze szkół powszechnych będą go absorbowały w pierwszym rzędzie, gdyż tego będzie się od niego gwałtowniej domagała rada szkolna, inspektor szkolny i samo nauczycielstwo, co w rezultacie sprowadza go do roli referenta rady szkolnej.

Na oświatę pozaszkolną czasu już niema.

Przejdźmy do przedostatniego, tj. do piątego rozwiązania. W tym wypadku sejmik powołuje dla celów oświatowo - pozaszkolnych specjalny samorządowy organ o kwalifikowanym składzie i dużej autonomji w działaniu. W skład tego organu obok reprezentantów sejmiku czy wydziału wchodzą jako członkowie o tych samych prawach przedstawiciele organizacyj zrzeszających tych, którzy w pierwszym rzędzie korzystają z urządzeń oświatowych samorządu. Ci jeszcze w większym stopniu aniżeli przedstawiciele samorządu wnoszą znajomość potrzeb i zainteresowań oświatowych terenu i potrzeby te będą wyraźniej konkretyzować. Należy podkreślić, że nie chodzi tu o przedstawicieli najróżnorodniejszych organizacyj, uważających siebie za oświatowe, a tylko o te, które są żywe i są jakgdyby „zrzeszeniami odbiorców oświatowych". Będą to w pierwszej linji przedstawiciele kółek rolniczych i kół młodzieży wiejskiej. Nie o to chodzi, aby odgrywali oni tam rolę „ambasadorów różnych państw", lecz byli zespołem zdolnym do pozytywnej pracy. Obok nich widzimy w tym organie i przedstawicieli tych, którzy odgrywają rolę bezpośrednich wykonawców ustalonych programów i zamierzeń, tj. przedstawicieli nauczycieli współpracujących z samorządem. Słuszną i konieczną jest rzeczą, by współtwórcą zamierzeń i programów był ten, kto je będzie potem realizował.

Nadto widzimy tam i przedstawiciela państwa w osobie inspektora szkolnego, który z jednej strony odgrywa rolę łącznika między działalnością oświa-

tową samorządu a państwem, które w ten sposób jest dokładnie zorjentowane. co się w tej dziedzinie robi; z drugiej zaś strony może on wnieść niejednokrotnie również i znajomość terenu i umiejętność dopasowywania pewnych ramowych programów i zamierzeń do realnych potrzeb i możliwości. Zespół taki składem swoim daje gwarancję dużego zainteresowania się oświatą pozaszkolną jako taką, daje również do pewnego stopnia fachową znajomość przedmiotu. Ponieważ jednak jest to kolegjum, a każde kolegjum o tyle jest w stanie spełniać swoje zadania, o ile dostanie pod obrady konkretny i rzeczowy materjał, gdyż wtedy tylko da realne korektywy, w omawianej koncepcji pod tym względem jest luka. Jest tu i druga luka, a mianowicie, brak tu odpowiedniego czynnika wykonawczego. Najbardziej nawet fachowe i celowe zamierzenia i programy nie zostaną wcielone w życie, o ile nie będzie należytej egzekutywy. Nie może być w tym wypadku mowy o egzekutywie ze strony sekretarza sejmiku, ani też innego biurowego urzędnika wydziału powiatowego, ze względów wyżej już przytoczonych. Dlatego też i przy omawianej koncepcji praca bezpośrednio na terenie idzie luzem bez należytych sprawdzianów i jako ich wyniku fachowej instrukcji.

Ostatnie rozwiązanie, tj. 6-te, jest takie samo jak i powyższe, z tą tylko różnicą, że ma uzupełnione te luki, jakie stwierdziliśmy przy tamtem. Fachowa siła wykonawcza jest koniecznem uzupełnieniem samorządowego organu oświatowo - pozaszkolnego. Tylko to ostatnie rozwiązanie gwarantuje osiąganie tych zadań, jakie stawiamy oświacie pozaszkolnej *).

Zważywszy jednak, że nieosiągalnem jest, by te samorządy powiatowe, które dotychczas niewiele w tym zakresie robiły, w obecnej chwili już nie tylko ze względów finansowych, ale i psychologicznych odrazu mogły podjąć gęstą sieć ognisk oświatowych — pracę ich na tem polu należy traktować rozwojowo, to znaczy, że ilość ognisk winna wzrastać stopniowo z roku na rok. Przy takiem postawieniu sprawy angażowanie pełno zatrudnionego fachowego pracownika do tego działu byłoby nieopłacalne, gdyż nie byłby on należycie wyzyskany przez dłuższy okres czasu. Wobec tego wydaje mi się być zupełnie trafne to rozwiązanie, jakie podsunęło samo życie. Polega ono na tem, że samorządowy organ oświatowy w okresie pierwszych kilku lat rozwija sieć ognisk oświatowych przy współudziale częściowo zatrudnionego i opłacanego specjalnego pracownika. Jest nim w tym wypadku czynny nauczyciel wieloklasowej szkoły powszechnej w mieście powiatowem. Nauczyciel ten obok dużego ideowego stosunku do omawianej pracy, ma stosunkowo duży zasób wiadomości ogólnych i pedagogicznych (ukończył Instytut Nauczycielski, czy Wyższy Kurs), oraz nabył w pewnym stopniu wiadomości fachowe odnośnie pracy z dorosłymi czy to na drodze samouctwa, czy też przez uczestniczenie na kilku-

*) Szczegółowe ujęcie ostatniego rozwiązania znajdzie czytelnik w Kalendarzu Samorządowym na rok 1926, str. 78 — 88 w artykule K. Frelka pod tytułem „Oświata pozaszkolna w ramach samorządu ziemskiego".

tygodniowych kursach instruktorskich tej pracy poświęconych. Ma on pozatem znaczną zniżkę godzin pracy w szkole, tak że w rezultacie dysponuje 2 do 3 dni, wolnemi od pracy w szkole, które poświęca wyłącznie oświacie pozaszkolnej. Nadto on sam jak i dany samorząd jest w stałym kontakcie z fachowemi centralnemi organizacjami oświatowemi, które sprawują rolę doradcy. Na to ostatnie pragnę zwrócić specjalną uwagę ze względu na brak takiego czynnika w organach nadrzędnych w stosunku do samorządu powiatowego*). To jest już dzisiaj do pomyślenia nieomal w każdym powiecie. Trudność jakaby wynikała z uwagi na prowizorycznego instruktora oświatowego, którym w tym wypadku ma być czynny nauczyciel szkoły powszechnej, jest do pokonania. Prawie w każdym powiecie znajdziemy już odpowiedniego nauczyciela, a przy dobrej woli ze strony państwowych władz szkolnych może on być w mieście powiatowym i otrzymać zniżkę godzin w pracy szkolnej. Reszta leży w ramach możliwości samego samorządu.

Takie tylko odchylenia od zasadniczego organizacyjnego rozwiązania oświaty pozaszkolnej, podyktowane obecnemi warunkami, wydają mi się być celowe, jeżeli chodzi o wyniki tej pracy.

---

*) Instytucją fachową współdziałającą z samorządami w sprawach oświatowych jest Centralne Biuro Kursów dla Dorosłych, w Warszawie ul. Hipoteczna 8.

Z. Ihnatowicz.

CO SAMORZĄD ZIEMSKI W DZIEDZINIE ROLNICTWA CZYNIĆ POWINIEN.

Obecnie nikt już nie podaje w wątpliwość, że rozwój rolnictwa jest dla Polski podstawowem zagadnieniem. Nie przestając rozwijać swego przemysłu, Polska jest jednakże przedewszystkiem krajem rolniczym i rolnictwo na jak najwyższym poziomie postawić powinna. Na potrzeby rolnictwa nie może też być obojętnym samorząd terytorjalny. Dlatego doroczny zjazd przedstawicieli samorządów powiatowych w 1926 r. poświęcony był głównie zagadnieniom rolniczym.

Od owego zjazdu minęło prawie dwa lata. Nie jest to w zwykłej kolei rzeczy okres długi, jednakże w naszych warunkach przy kształtowaniu się życia państwowego i społecznego dostateczny dla sprawdzenia, czy postawione wówczas tezy są słuszne. I oto życie sprawdziło, że takie ustosunkowanie się samorządu do zagadnień rolniczych, jakie było przyjęte przez wspomniany zjazd, jest właściwe.

Od czasu owego ogólno polskiego zjazdu odbyło się dużo zjazdów lokalnych i narad poświęconych poszczególnym sprawom z pośród całokształtu zagadnienia; jednak nie podważono ustalonych wówczas zasadniczych założeń.

Sporne było stanowisko społeczeństwa co do pytania, jak rząd ma się do tych spraw ustosunkować. W tej sprawie odbyła się w Min. Spr. Wewn. specjalna narada. Niektórzy wypowiedzieli życzenie, aby rząd w drodze urzędowej postanowił, czem samorząd terytorjalny w dziedzinie rolnictwa ma się zajmować. Sfery samorządowe były przeciwne temu. Rząd stanął na stanowisku zajętem przez sfery samorządowe i nie wydał poza obowiązującemi ustawami żadnego okólnika, normującego te sprawy. Jedynym aktem w tej sprawie, szeregującym kolejność zagadnień co do ich wagi, jest okólnik Min. Rol. wydany dn. 14.XII 1924 r. (Nr. 2126 R. III) a dotyczący sprawy hodowli i związanych z nią spraw meljoracyjnych.

Charakterystyczne, że nawet w tych województwach, gdzie jest specjal-

ny samorząd rolniczy — izby rolnicze — ogólny samorząd powiatowy nie przestaje działać w zakresie rolnictwa: szeroko jest tam prowadzona przez związki powiatowe akcja uregulowania wilgotności gleby; ponadto związki tamtejsze łożą fundusze na szkolnictwo, hodowlę i ogrodnictwo.

W ciągu dwóch lat, jakie upłynęły od pamiętnego zjazdu, zaszła duża zmiana w zapatrywaniach na stosunek samorządu powiatowego do rolnictwa w społeczeństwie małopolskiem. Oglądanie się na państwową pomoc stopniowo mija, ustępując miejsce samopomocy. Coraz więcej rad powiatowych w Małopolsce przeznacza poważniejsze kwoty na podniesienie rolnictwa, kwoty często wielokrotnie przewyższające to, co dawniej na ten cel dawano.

Odsyłając czytelnika, chcącego bliżej zapoznać się ze sprawą, do uchwał zjazdu z d. 27.II r. 1926, które w Kalendarzu są w całości przedrukowane. *) pragnę tutaj zatrzymać się nad kilkoma podstawowemi założeniami.

Samorząd terytorjalny nie powinien wchodzić w drogę dobrowolnym organizacjom rolniczym, zwłaszcza tam, gdzie one normalnie się rozwijają. Przeciwnie, powinien *wspierać pracę rolniczych zrzeszeń dobrowolnych*, czuwając jednak, aby praca ta odpowiadała programowi w zakresie gospodarstwa wiejskiego, ustalonemu przez miejscowy organ samorządowy; do tego celu może być wyłoniona ze sejmiku i przedstawicieli zrzeszeń rolniczych specjalna komisja.

Prowadzenie przez organa samorządowe we własnym zarządzie kulturalnej pracy rolniczej jest prawie niemożliwe, natomiast oddziaływanie w tym duchu *drogą pośrednią* przez wykonywanie prac, ułatwiających funkcjonowanie zrzeszeń dobrowolnych społecznych lub zarobkowych, może wywołać bardzo doniosłe skutki. Przedstawię to na przykładzie.

W całej Polsce, rzec można, popularną jest akcja mleczarska. Nie wystarcza jednak zakładanie drobnych, w byle jakich izbach urządzonych mleczarni. Mleczarnia taka, przerabiająca paręset litrów mleka w dzień, nie może być wyposażona we wszystkie narzędzia i maszyny, jakie są potrzebne do wyrobienia dobrego masła; mleczarenka taka nie może również zdobyć się na wykształconego zawodowo technika-mleczarza.

Dla założenia większej mleczarni, wyposażonej we wszystko, co w takiej fabryce być powinno, oprócz świadomości u członków-rolników, trzeba nieodzownie, aby stan dróg, prowadzących do ośrodka wybranego na centralę mleczarską, umożliwiał dowiezienie mleka w każdej porze roku. Doprowadzenie dróg tych do porządku, to wszak bezspornie obowiązek samorządu gminnego i powiatowego. Przed wojną w Małopolsce powiaty budowały wyborne drogi do siedziby swego marszałka powiatowego. Dzisiaj niech samorząd postawi sobie za zadanie, aby plan budowy i naprawy dróg miał na względzie przedewszystkiem interes gospodarczy — odstawę wyprodukowanego przez rolnika towaru. A cóż częściej potrzebuje tej odstawy, jak nie mleko?

Pieniądze, pochodzące z podatków ogółu, jakie samorząd terytorjalny ma

*) p. str. 210 i nast.

przeznaczać na podniesienie gospodarstwa wiejskiego, powinny iść przedewszystkiem na trwałą poprawę miejscowych stosunków, z czego jaknajwięcej mieszkańców mogłoby korzystać. Do takich ulepszeń należy niewątpliwie prawie w całej Polsce odprowadzenie nadmiaru wilgoci.

Jeżeli sejmik postawi w powiecie kilka a chociażby kilkanaście byczków, skorzysta z tego tylko niewielu sąsiadów; zresztą byczki takie mogą przy pomocy kredytu z P. Banku Rolnego zakupić sami rolnicy. Natomiast ułożenie planu przekopania rowów, któreby odprowadziły wiosną lub na wypadek deszczów nadmiar wody i pokierowanie pracą zainteresowanych rolników w wykonaniu takich planów — przerasta siły tych rolników i ich zdolności organizacyjne. Jest w Polsce wiele powiatów, gdzie zdolny, energiczny, obdarzony inicjatywą hydrotechnik tą drogą dokonałby przewrotu w gospodarce ludności. Myśl ta przedstawiona na zjeździe samorządowym w 1926 r. jakkolwiek podważana na zjeździe meljoracyjnym, znalazła już w niektórych miejscowościach wykonawców, którzy z dobrym wynikiem ją zastosowali i spotkali się z zapałem ludności.

W poszukiwaniu środków szybko działających na poprawę poziomu gospodarstw szerokich warstw ludności, trzeba zastanowić się nad temi, które rozbudzają inicjatywę przedsiębiorczych, rzutkich jednostek w miejscowem społeczeństwie i które przez wysunięcie na czoło tych jednostek tworzą najbardziej wpływowe przykłady gospodarki postępowej.

Warto przypomnieć, że w 1925 r. Min. Roln. zobowiązało się dopłacać do nagród za zwierzęta gospodarskie rozpłodowe (bydło rogate, świnie, owce) $\frac{2}{3}$ sumy nagród — i nie tylko nie ogranicza tych kwot, ale zachęca do rozpowszechnienia tego systemu.

ZADANIA SAMORZĄDU POWIATOWEGO W DZIEDZINIE POPIERANIA ROLNICTWA.

Zasady ogólne.

„Dla wzmocnienia politycznego bytu Rzeczypospolitej nieodzowny jest gospodarczy rozwój kraju, w szczególności rozkwit gospodarstwa wiejskiego. Polityka ekonomiczna państwa wypełni swe zadanie tylko przy zgodnym wysiłku organów państwowych, samorządu, zrzeszeń rolniczych i pojedyńczych obywateli.

Przy ustalaniu zakresu działania samorządu terytorjalnego sprawy gospodarstwa wiejskiego powinny znaleźć odpowiednie uwzględnienie.

Ze względu na bardzo wielką różnorodność warunków gospodarczych i kulturalnych Rzeczypospolitej obowiązki i uprawnienia samorządu terytorjalnego w dziedzinie gospodarstwa wiejskiego muszą być określone w ramach bardzo luźnych, jednakże pewne minimum obowiązków w głównych dziedzinach działalności powinno być ustawowo określone.

Samorząd terytorjalny, stanowiąc jedno z ogniw ustroju państwowego, ma uzupełnić działalność władz rządowych, to też władze państwowe powinny dążyć do przekazywania samorządowi tych obowiązków, które z korzyścią dla dobra ogólnego przez samorząd mogą być wykonane.

Zważywszy, że Rzeczpospolita powinna tworzyć jeden zwarty, silny organizm gospodarczy, zważywszy, że zaniedbywanie przez samorząd jednego powiatu jego obowiązków mogłoby na szwank narazić interesy obywateli innych powiatów, należy, w miarę przekazywania samorządowi terytorjalnemu obowiązków o znaczeniu ogólno państwowem, zabezpieczyć nadzór ze strony państwa nad ich wykonaniem i egzekutywą.

W ramach ogólnych uprawnień każdy okręg gospodarczy powinien opracować konkretny program, odpowiadający miejscowym potrzebom, a możliwy do zrealizowania przy rozporządzalnych środkach finansowych.

Przytem należy przestrzegać co następuje:

1) w pierwszej kolei muszą być wypełniane obowiązki ustawowo zastrzeżone, następnie z pośród zadań, nie nakazanych ustawami, takie, które zaspakajają najprymitywniejsze powszechne potrzeby;

2) samorząd terytorjalny nie powinien współzawodniczyć z dobrowolnemi organizacjami rolniczemi, lecz zajmować się temi sprawami, które przekraczają siły zrzeszeń i siły jednostek, oddziaływując przytem na poziom kultury rolniczej całej ludności powiatu. Jeżeli w pewnej okolicy siły społeczne w dobrowolnych zrzeszeniach złączone, nie są należycie zorganizowane i nie mogą lub nie chcą przeprowadzić niektórych, ciążących na nich zadań, nieodzownych do podniesienia miejscowego gospodarstwa wiejskiego, samorząd w takich wyjątkowych okolicznościach winien podjąć się czasowo wykonania tych zadań;

3) pozostawiając zrzeszeniom rolniczym prace techniczne, związane z wykonaniem programu podniesienia gospodarstwa wiejskiego, samorząd terytorjalny powinien wspierać pracę tych organizacyj.

Zasiłki, wypłacane rolniczym organizacjom dobrowolnym, powinny być użyte na ściśle określone cele, związane bezpośrednio z pracą kulturalno-zawodową, przytem warunkiem przyznania zasiłku powinno być bezwzględne zagwarantowanie prowadzenia przez te zrzeszenia pracy zawodowej w duchu ogólnej polityki państwowej.

Celowość i prawidłowość zużycia zasiłków organy samorządowe powinny kontrolować.

Wskazane jest, aby w sejmiku powiatowym była wyłoniona komisja rolna, działająca w ścisłej łączności z miejscowemi zrzeszeniami rolniczemi.

Zadaniem komisji rolnej sejmiku powiatowego powinno być:

a) stawianie wniosków w zakresie spraw gospodarstwa wiejskiego,

b) wydawanie opinji w sprawach, dotyczących gospodarstwa wiejskiego, które wchodzą do sejmiku bez inicjatywy komisji,

c) układanie projektu budżetu w dziale gospodarstwa wiejskiego,

d) kierowanie i nadzorowanie z upoważnienia sejmiku czynności organów podwładnych sejmikowi w zakresie gospodarstwa wiejskiego, a także kontrolowanie organizacyj społecznych, jeżeli one korzystają z zasiłków sejmiku.

W skład komisji powinni wchodzić:

a) członkowie sejmiku — wybitni rolnicy, jako rzecznicy strony finansującej akcję i odpowiedzialnej za czynności samorządu,

b) przedstawiciele zrzeszeń rolniczych lub inni wybitni rolnicy.

Obowiązki samorządu gminnego w zakresie spraw gospodarstwa wiejskiego.

Obowiązki samorządu gminnego w zakresie spraw, związanych z podniesieniem gospodarstwa wiejskiego powinny się ograniczyć do następujących:

a) budowa i utrzymanie dróg gminnych, a przytem obsadzanie dróg drzewami pożytecznemi w gospodarstwie,

b) opieka sanitarno-weterynaryjna nad zwierzętami gospodarskiemi, w szczególności oględziny zwierząt i produktów zwierzęcych na targowiskach i w rzeźniach i przy wywozie inwentarza z miejsc produkcji,

c) udział w meljoracjach rolnych, w szczególności udział w tworzeniu spółek wodnych, spółek leśnych, scalaniu gruntów, spółek pastwiskowych,

d) w razie wprowadzenia na obszarze gminy postanowień ustawy o nadzorze państwowym nad buhajami — zapewnienie posiadaczom krów i jałowic odpowiedniej liczby buhajów.

Zadania samorządu powiatowego w zakresie spraw gospodarstwa wiejskiego.

Meljoracje rolne.

Związki powiatowe samorządu terytorjalnego powinny opracować program meljoracji swego powiatu, w szczególności — podstawowych prac, zapewniających odpływ wód, a także zabezpieczenie gruntów od szkodliwego działania wód.

Samorząd powiatowy powinien brać czynny udział w tworzeniu spółek wodnych dla zabudowania potoków, regulacji mniejszych rzek, osuszenia błot i t. p. i w tworzeniu związków wałowych dla ochrony od powodzi. W szczególności pożądanem jest, aby samorząd czynnie pomagał w przedwstępnych robotach, związanych z założeniem spółek wodnych.

Pod względem kolejności urzeczywistnienia zadań meljoracyjnych samorząd powiatowy powinien naprzód wykonywać te roboty, które ze względów na interes publiczny są najniezbędniejsze i przy najmniejszym nakładzie pieniężnym przysporzą najwięcej korzyści.

Gdy zamierzone ulepszenia nie dadzą się wykonać siłami oddzielnych związków powiatowych, a leżą w interesie kilku powiatów, — związki samorządowe powinny dla wykonania zamierzeń połączyć się w spółki.

W poszczególnych wypadkach, w okolicach, wymagających większej liczby robót wodnych, samorządy powiatowe mogą obejmować kierownictwo robotami w powierzchniowem odwodnieniu przez własny personel, analogicznie do postępowania z robotami komunikacyjnemi.

Samorząd powiatowy powinien:

a) organizować i skupiać akcję spółek meljoracyjnych, istniejących na obszarze swego powiatu,

b) czuwać nad zużyciem funduszu kredytu meljoracyjnego.

Dwoistość państwowych władz meljoracyjnych powinna być zniesioną.

Przy zalesianiu nieużytków, których nie da się przez uregulowanie stanu wód zamienić na rolę, pastwiska lub łąki, samorządy powinny współdziałać w dostarczaniu materjału sadzonkowego i popierać zakładanie spółek leśnych.

Dla skuteczniejszego poparcia meljoracyj wodnych, zalesiania nieużytków i scalania gruntów, związki samorządowe powinny zwalniać obszary zmeljorowane, zalesione i scalone w całości lub częściowo na pewien okres czasu od danin samorządowych.

Weterynarja.

Fundamentem, na którym w przyszłości powinien być oparty ustrój służby weterynaryjnej, powinien być samorząd.

Samorządowi lekarze weterynarji powinni być upoważniani do przeprowadzania czynności, zastrzeżonych państwowym lekarzom weterynarji.

W razie przekazania samorządowi spraw tłumienia chorób zaraźliwych środki na ten cel winny być przez państwo zapewnione.

Pozostawiając do lepszych czasów budowę kosztownych szpitali zwierzęcych, samorządy powiatowe powinny tworzyć poradnie w paru lub kilku punktach powiatu, aby ludność całego powiatu nie miała do poradni zbyt daleko.

Sanitarna pomoc powinna być oparta na zasadzie samowystarczalności, t. j. na wpływach z opłat za udzielone porady lub leczenie.

Pożądane jest tworzenie przy poradniach weterynaryjnych wzorowych kuźni i urządzanie kursów kucia koni.

Szkolnictwo zawodowe.

W obecnem położeniu nowe szkoły gospodarstwa wiejskiego dla chłopców i dziewcząt winny być zakładane przez związki samorządowe tam, gdzie środki finansowe i inne okoliczności na to pozwalają.

Sejmiki, nie utrzymujące własnych szkół gospodarstwa wiejskiego, powinny systematycznie popierać szkoły już istniejące, lub nowo zakładane przez organizacje społeczne i związki samorządowe sąsiednich powiatów a także ułatwiać uczniom swych powiatów kształcenie się w innych szkołach.

Program szkół powinien być dostosowany do warunków gospodarstwa wiejskiego miejscowego drobnego rolnika, a gspodarstwo szkolne, nie wyłączając budowli, powinno być przykładem gospodarstwa, racjonalnie w kierunku dochodowym prowadzonego.

Szkoły rolnicze powinny mieć dobrany, metodycznie przygotowany personel nauczycielski, oraz przystosowane do naszych warunków pomoce naukowe i podręczniki.

Hodowla.

· Jeżeli na obszarze pewnego powiatu, lub na jego części, będzie wprowadzona ustawa o nadzorze państwowym nad buhajami, związek samorządowy jest obowiązany wraz z gminami zainteresowanemi poczynić starania o zapewnienie posiadaczom krów i jałowic odpowiedniej liczby buhajów, uznanych za odpowiednie pod względem rasowym i indywidualnym do hodowli w tym okręgu.

Przy rejestracji klaczy na podstawie ustawy o licencji ogierów i rejestracji klaczy, związki samorządowe powinny nieść pomoc organizacjom rolniczym przez organizowanie spędów i dostarczanie pomocy kancelaryjnej organom fachowym.

Podniesienie techniki rolnictwa i ułatwienie zbytu płodów gospodarstwa wiejskiego.

Poza wyżej wymienionemi, wynikającemi z ustaw obowiązkami, które związki samorządu powiatowego mogą wykonywać bezpośrednio przez swe organy, przeważnie okaże się potrzebnem zainteresowanie się prowadzonemi przez zrzeszenia rolnicze sprawami popierania techniki wytwórczej i ułatwianie zbytu płodów gospodarstwa wiejskiego. W szczególności wskazane jest udzielanie przez związki samorządowe materjalnego poparcia na następujące prace:

a) oświata pozaszkolna (kursy, pogadanki, pomoce naukowe, wycieczki);

b) nagrody na przeglądach, pokazach i lokalnych wystawach, zawody (konkursy) gospodarstw wiejskich; w razie wydawania zasiłków na przeglądy zwierzęce, fundusze powinny być przeznaczane przedewszystkiem na wyróżnianie najlepszych okazów płci męskiej;

c) utrzymanie instruktorów ogólno - rolniczych i specjalnych;

d) organizacja kontroli dzielności użytkowej zwierząt gospodarskich;

e) nieodzowne dla kultury rolniczej prace ściśle doświadczalne w zakresie wytwórczości roślinnej i zwierzęcej, które nie mogą być prowadzone bez zasiłków państwowych i samorządowych;

Zakłady doświadczalne, mające znaczenie dla kilku powiatów, powinny być utrzymywane przy pomocy wszystkich zainteresowanych związków samorządowych.

Miejscowe zakłady doświadczalne powinny znajdować się w ścisłej łączności z państwowemi badawczemi zakładami naukowemi.

Utrzymywane przez samorząd na własny rachunek rolne gospodarstwa dochodowe powinny być prowadzone na zasadach samowystarczalności.

f) Wskazana jest pomoc samorządu w budowie zakładów, zaopatrzonych w odpowiednie urządzenia techniczne (chłodnie, urządzenia do czyszczenia zboża), na pomieszczenie produktów rolnych, a nawet przetwórnie (np. mleczarnie, młyny, rzeźnie, suszarnie owoców i warzyw). Zakłady te powinny być oddawane w użytkowanie organizacjom producentów rolnych, przedewszystkiem spółdzielniom rolniczym, ewentualnie mogą być prowadzone przez stworzone w tym celu samorządowe związki celowe.

Kredyt.

Samorząd powiatowy powinien zakładać kasy oszczędności; kasy te powinny szczególnie popierać rolnictwo przez stosowne udzielanie kredytu".

Dr. Władysław Walkiewicz.

W SPRAWIE ORGANIZACJI WETERYNARJI SAMORZĄDOWEJ W POWIECIE.

Jak wielkie ma znaczenie dla rolnictwa praca sejmikowego lekarza weterynarji, świadczy o tem wymownie niezwykły wprost rozwój sejmikowej weterynarji w ostatnich latach w różnych powiatach b. Kongresówki i dążenie ludności każdego powiatu jeżeli nie do racjonalnego zorganizowania tej sprawy, to przynajmniej do zapoczątkowania tej akcji. Pochodzi to stąd, że państwowy lekarz weterynarji w powiecie, często wobec nawału pracy związanej z jego stanowiskiem urzędowem, nie ma wprost zupełnie czasu na zajmowanie się stale praktyką lekarską i poświęca jej tylko rzadkie chwile wolne, wówczas gdy bezpośrednim obowiązkiem sejmikowego lekarza weterynarji jest lecznictwo. Jednak samo zaangażowanie lekarza weterynarji przez sejmik nie rozwiązuje tej piekącej potrzeby ludności; decydującą jest dopiero odpowiednia organizacja pomocy leczniczej.

Nie będę mówił o tem, czy praca jednego lekarza weterynarji w powiecie zadowolni potrzeby ludności, chodzi mi narazie tylko o stwierdzenie i podkreślenie tej potrzeby. Zresztą jestto zupełnie zrozumiałe, że jeżeli w całym powiecie jest tylko jeden lekarz weterynarji, a mianowicie państwowy, to prawie nigdy go zastać w domu nie można, o czem zresztą przekonywa się każdy właściciel chorego zwierzęcia i jeżeli odległość od miasta powiatowego jest większa, to rezygnuje wprost z prowadzenia chorego zwierzęcia do lekarza. Korzystają z tego tylko różni znachorzy, którzy żadnej korzyści choremu zwierzęciu przynieść nie mogą, a za zabiegi każą płacić sobie często więcej niż lekarz wolnopraktykujący.

Brak odpowiednich norm organizacyjnych powoduje, że każdy prawie powiat ma inną organizację: w jednym powiecie sejmikowy lekarz weterynarji pełni tylko czynności powiatowego lekarza weterynarji w części powiatu, w innym znowu powiecie sejmikowy lekarz weterynarji obok pełnienia czynności powiatowego lekarza wet., prowadzi ambulatorjum, jednak czas na pracę w

ambulatorjum poświęca tylko wówczas, gdy nie jest zajęty czynnościami powiatowego lekarza weterynarji, w innym znowu powiecie sejmikowy lekarz weterynarji, jeżeli i nie pełni czynności powiatowego, to pracy związanej z lecznictwem poświęca tylko ściśle określone w umowie godziny i nareszcie są takie powiaty, w których sejmikowi lekarze weterynarji udzielają pomocy chorym zwierzętom w sejmikowej lecznicy o każdej porze.

Budynek lecznicy weterynaryjnej w Siedlcach.

Tymczasem zakres czynności sejmikowego lekarza weterynarji w powiecie jest nadzwyczaj obszerny i jeżeli praca jego zostanie wyzyskaną we wszystkich kierunkach, to w każdym nawet najmniejszym powiecie starczy pracy nie dla jednego, ale dla kilku lekarzy. Z tych właśnie względów organizacja sejmikowej weterynarji powinna kroczyć ściśle określonemi torami i niezależnemi od organizacji państwowo - weterynaryjnej. Do państwowego lekarza weterynarji należy zwalczanie chorób zakaźnych, natomiast do sejmikowego winno należeć zapobieganie chorobom zakaźnym (szczepienia), lecznictwo i i popularyzacja wiedzy weterynaryjnej. Z innych też jeszcze powodów uważałbym, że samorządowy lekarz weterynarji nie powinien pełnić czynności państwowego lekarza weterynarji, a mianowicie z tych względów, że państwowy lekarz weterynarji często jest zmuszony w celu szybkiego zlikwido-

wania wybuchu choroby zakaźnej zarządzić wybijanie częściowe lub całego pogłowia zwierzęcego w gospodarstwie, ludność zaś, nie rozumiejąc przeważnie celowości tych zarządzeń, usposabia się wrogo do lekarza weterynarji, wydającego takie zarządzenia. Otóż takie sprawy mogą niekorzystnie wpłynąć na pracę samorządowego lekarza weterynarji, wytwarzając nieprzychylny stosunek ludności do lekarza. W samorządowym lekarzu weterynarji ludność rolnicza winna widzieć tylko swego przyjaciela, który przychodzi z pomocą jej w każdej chwili.

Tak praca państwowego lekarza weterynarji, jak i sejmikowego, dąży do jednego i tego samego celu, t. j. do utrzymania stanu zdrowotnego, jednak różnemi drogami i narazie łączyć dróg tych nie należy.

Jak wspomniałem, głównem zadaniem sejmikowego lekarza weterynarji jest takie urządzenie lecznictwa zwierzęcego w powiecie, aby ludność rolnicza otrzymywała maksimum korzyści; to zaś da się osiągnąć tylko dzięki racjonalnie urządzonej lecznicy i odpowiednio zorganizowanej w niej pracy i niesieniu solidnej pomocy zwierzęciu choremu nietylko o każdej porze dnia, ale i nocy.

Aby praca była wydajną i odpowiadała najnowszym zdobyczom wiedzy, lecznica musi posiadać wszystkie niezbędne urządzenia i przyrządy i być kierowana przez ludzi o odpowiednich kwalifikacjach.

Nie należy więc dążyć do oszczędzania na niskiem uposażeniu pracowników, ale dobierać bardziej wykwalifikowany personel, choć by to było związane z większemi wydatkami, gdyż starannie leczony inwentarz żywy sowicie to ludności powiatu wynagrodzi.

Kolosalne usługi oddaje urządzona przy lecznicy apteka. Lekarz ma z niej to udogodnienie w pracy, że w każdej chwili może bez zwłoki zastosować potrzebne mu środki, a nie czekać całemi godzinami na przyniesienie potrzebnych medykamentów z odległej często apteki, co często wstrzymuje całą pracę, a w wypadkach nagłych szybkość zastosowania środków decyduje o wyniku leczenia; ludność zaś ma tę korzyść, że płaci znacznie niższą cenę niż w aptece prywatnej, gdyż medykamenty dla lecznicy są zakupywane z pierwszego źródła.

Niemałe też ma znaczenie zaopatrzenie lecznicy w mikroskop i inne przyrządy potrzebne do badań rozpoznawczych. Wówczas lekarz sam może dokonać koniecznych badań dla ostatecznego rozpoznania choroby. O korzyściach takiego postawienia sprawy mam możność przekonywać się prawie codziennie w ciągu swojej trzech i pół letniej pracy w sejmikowej lecznicy dla zwierząt w Siedlcach, gdyż stale bywają takie wypadki, że właściciel chorego zwierzęcia nie jest w stanie zwrócić nawet kosztów leczenia konia, a tembardziej nie mógłby zapłacić kilkunastu złotych za analizę, dokonaną w prywatnem laboratorjum.

Co do samej pracy w lecznicy, to ideałem by było, gdyby lekarz miał mieszkanie przy lecznicy, jeżeli zaś ze względów finansowych wybudowanie miesz-

kania jest niemożliwe, to bezwzględnie musi mieszkać tam pomocnik fachowy, aby właściciel chorego zwierzęcia miał gwarancję, że o każdej porze zwierzę jego otrzyma potrzebną pomoc fachową.

Tylko według tych zasad zorganizowana lecznica będzie zadawalała potrzeby ludności; wszelkie zaś ambulatorja i lecznice czynne w ściśle określonych godzinach mogą zadowolić potrzeby ludności tylko częściowo i ludność gmin dalej położonych będzie cierpiała, gdyż nigdy nie będzie pewna, że na czas zdąży przyprowadzić chore zwierzę do lecznicy, nie mówiąc już o tem, że zostanie zupełnie bezradna, jeżeli zajdzie jakiś nagły wypadek w godzinach nieurzędowych. Oczywiście personel wówczas siłą rzeczy staje się przykutym do lecznicy i za to musi być odpowiednio uposażony.

Dla przykładu podam historję rozwoju sejmikowej lecznicy dla zwierząt w Siedlcach, która jest zorganizowana obecnie według wyżej wyłuszczonych zasad.

Sam projekt wybudowania lecznicy, który powstał w roku 1921, napotkał dość silną opozycję ze strony ludności, gdyż a priori przypuszczano, że tego rodzaju instytucja nie da żadnej realnej korzyści ludności.

Rzeczywiście od czasu wybudowania lecznicy aż do połowy 1924 roku, kiedy to lecznica funkcjonowała tylko w ściśle określonych godzinach, frekwencja w lecznicy nie była znaczną i słyszało się często narzekania. Od połowy roku 1924 praca w lecznicy została zreorganizowana w myśl wyżej podanych zasad i pogląd u ludności zaczął się zmieniać, zaufanie i frekwencja zaczęły wzrastać i już w początku roku 1926 wychodzi inicjatywa od członków wydziału powiatowego założenia drugiej lecznicy w innym punkcie powiatu i zapada w tej sprawie jednomyślna uchwała. Ten ostatni fakt wymownie świadczy o tem, że ludność wyraźnie odczuwa potrzebę pomocy lekarsko-weterynaryjnej i ocenia ją należycie. I to jest zupełnie zrozumiałe, bo czy można porównać wyniki pracy lekarza w lecznicy i lekarza, wyjeżdżającego do chorego zwierzęcia? Czy może być mowa o racjonalnem leczeniu poza lecznicą konia, wymagającego dłuższej kuracji i ciągłej obserwacji? Oczywiście — nie, ponieważ zawsze praktykuje się w życiu, że lekarz weterynarji wykona potrzebny zabieg i właściciel chorego zwierzęcia więcej go do lekarza nie przyprowadza i pacjent na tem cierpi. Zrozumieli to zupełnie dobrze nawet najmniej światli rolnicy i często jeżeli nie mogą już przyprowadzić chorego konia, to go wiozą do lecznicy na wozie, bo wiedzą, że koń tu zostanie podwieszony na specjalnym przyrządzie i otrzyma potrzebną opiekę. Właściciel chorego zwierzęcia przyprowadza go do lecznicy i tu go zostawia, dowożąc tylko przepisaną paszę. O ile zwierzę wyzdrowieje, to płaci według uchwalonej przez Sejmik stosunkowo niskiej taksy *(zbadanie zwierzęcia — 2 zł., operacja — 3 - 15 zł., stajenne dzienne — 70 groszy, za medykamenty dolicza się oddzielnie); jeżeli zaś zwierzę padnie, to właściciel jego nie płaci ani grosza, nie zwracając nawet kosztu zużytych lekarstw.*

Oczywiście przy takiem postawieniu sprawy, przestaną właściciele chorych zwierząt zwracać się do różnych znachorów i płacić im znacznie większe sumy bez żadnego skutku, a tylko będą zwracali się do lecznicy. Obecnie nie należy do wypadków rzadkich, że chore konie są przyprowadzane z innych powiatów z odległości 50 klm. i więcej.

Jeżeli chodzi o frekwencję chorych zwierząt w lecznicy, to ta z każdym rokiem zwiększa się, i, jak widać z cyfr, nie osiągnęła jeszcze swego maximum, gdyż każdy następny rok przynosi coraz większe cyfry.

Wówczas gdy w roku 1922 przyjęto koni 454, w roku 1923 już 619, w roku 1924 — 807, w roku 1925 — 1,086, w roku 1926 — 1,386, oraz w ciągu pierwszych 9 miesięcy 1927 roku — 1147 koni, czyli stosunkowo do całego roku 1927 wyniesie około 1529 koni.

Podaję tylko cyfry, dotyczące ruchu chorych koni, gdyż te stanowią przeważającą ilość wszystkich innych zwierząt gospodarskich, leczonych w lecznicy.

Z powyższego zestawienia widzimy, iż w roku 1927 frekwencja w lecznicy jest prawie czterokrotnie większa, niż w roku 1922.

Te cyfry, zdaje się, wyraźnie świadczą o tem, iż lecznica dla ludności danego powiatu jest nader potrzebna. Jeżeli teraz zważymy, że według danych

Sala operacyjno-opatrunkowa lecznicy weterynaryjnej w Siedlcach.

statystycznych ilość koni w pow. Siedleckim na dzień 1 stycznia 1927 r. wynosiła liczbę 15.947, to otrzymujemy tak duży odsetek koni chorych, że trudno przypuszczać, aby znaczna ilość koni chorych była leczona jeszcze poza lecznicą.

Co zaś do personelu lecznicy, to stanowią go: kierownik lecznicy - lekarz weterynarji, felczer i stajenny, choć zaznaczyć muszę, że przy obecnej frekwencji jest to personel zbyt szczupły i w okresach, kiedy chorują konie najbardziej na kolkę, bywają tygodnie, że niema ani jednej spokojnej nocy. Normalnie zaś z wyjątkiem chyba 2 — 3 miesięcy zimowych praca w lecznicy zajmuje personelowi fachowemu przeciętnie dwanaście i więcej godzin, a stajennemu nawet więcej. Lekarz przyjmuje stale od godz. 9 do 15, a w okresach wzmożonej frekwencji i wieczorami, pozatem o każdej porze we wszystkich ważniejszych przypadkach. Felczer zaś jest stale na miejscu. Budżet zwyczajny lecznicy, obejmujący pobory lekarza, felczera, stajennego, opał i światło, medykamenty, wydatki drobne na rok 1927 wynosi 16.584 zł. 21 gr.; wpływy przewidziane zaś na 10.000 zł. Deficyt ten powstać musi wskutek pobierania nadzwyczaj nizkich opłat za leczenie chorych zwierząt.

Co do budynku lecznicy, to ten został wybudowany według załączonego planu *) i zajmuje powierzchnię 327,796 mtr.^{2}. Jest to dom murowany z cegieł. Urządzenia wewnętrzne: gabinet i pracownia lekarza (1 pokój), apteka (1 pokój), sala operacyjno - opatrunkowa, stajnie na 12 stałych dużych zwierząt, pokoik przeznaczony dla nocnych dyżurów stajennego i mieszkanie dla felczera (1 pokój i kuchnia) **). Oprócz tego 2 stajnie izolacyjne dla chorób zakaźnych: każda stajnia o dwuch ubikacjach z zupełnie oddzielnemi wejściami. We wszystkich ubikacjach lecznicy oświetlenie elektryczne. Lecznica zaopatrzona we wszystkie przyrządy niezbędne do badań mikroskopowych i rozpoznawczych, oraz w zwierzęta doświadczalne, apteka zaś we wszystkie najniezbędniejsze leki. Wobec tego, że lecznica posiada własny telefon, gminy i częściowo ludność mają możność porozumiewania się z lekarzem niezwłocznie drogą telefoniczną.

Teren lecznicy ogrodzony płotem i obejmuje poza zabudowaniami paromorgową łąkę, na której latem pasą się chore konie (niezakaźne).

Nadmienić trzeba, że przy obecnej frekwencji lecznica jest już za małą i często zdarza się w pewnych okresach, że musi się odmawiać ludności przyjmowania chorych zwierząt na leczenie stałe z braku miejsca.

---

*) Wykonał plan i kierował budową architekt powiatowy w Siedlcach inż. Ludwik Pawlikowski.

**) Pożądane ze względów higjenicznych 2 pokoje i kuchnia.

Koszty budowy lecznicy tak się przedstawiają:
część mieszkalna 713,79 mtr.^{3} — 25.000 zł.
stajnia 518,29 mtr.^{3} — 16.000 zł.

Razem 41.000 zł.

Oddzielna murowana stajnia izolacyjna na 4 konie — 84 m^3 — 3,000 zł.

Czyli, że koszt budowy całej lecznicy według załączonego planu łącznie z oddzielną stajnią izolacyjną wyniesie 44,000 zł.

Jeżeli zważymy teraz, że do całej lecznicy Sejmik, pobierając nadzwyczaj nizkie opłaty za leczenie chorych zwierząt, rocznie dokłada tylko 6.000 zł., to celowość jej staje się nadzwyczaj wyraźną. Deficyt ten można było by bardzo łatwo wyrównać, podwyższając tylko nieznacznie opłaty za leczenie i operacje zwierząt, oraz wprowadzając normalne opłaty w ujemnych wypadkach leczenia w myśl zasady, że każda praca musi być wynagradzana. Czynić zaś mogą to powiaty o cokolwiek zamożniejszej ludności niż powiat Siedlecki należący do najbiedniejszych w kraju.

Andrzej Bielawski.

GOSPODARKA DROGOWA NA DROGACH GMINNYCH

Wiadomem jest, że drogi gminne, jako arterje komunikacyjne wyłącznie lokalne, są drogami samorządowemi trzeciego rzędu.

Z natury rzeczy jednak stanowią one podstawę komunikacji kołowej, a jeśli się zważy nadto gęstą ich sieć, a co zatem idzie, znaczną ich ogólną długość, to przyjdziemy do przekonania, że sprawa gospodarki na drogach gminnych staje się sprawą wielkiej wagi.

W związku z tem wyrasta zagadnienie, co należy czynić, by prace nad ulepszeniem ich stanu skierować na należyte tory.

Oczywiście, że najlepszą gospodarką byłoby wyszosowanie wszystkich dróg gminnych wraz z należytą konserwacją już zbudowanych, co jednak w najbliższej przyszłości nie jest możliwe, gdyż zbyt wiele mamy jeszcze do wykonania dróg wojewódzkich, powiatowych, a nawet państwowych. Ponieważ tych ważniejszych dróg budujemy obecnie zbyt mało, przeto należy się liczyć z bardziej jeszcze powolnem tempem szosowania dróg gminnych. Ponadto wyszosowanie części nie daje możności wykorzystania całości sieci. Z tego też wynika, że gospodarka na drogach gminnych musi iść narazie równolegle w dwuch kierunkach, a mianowicie:

1) w kierunku budowy szos oraz

2) w kierunku największego udogodnienia ruchu kołowego na odcinkach gruntowych. By zapewnić rozwój budowy szos gminnych, należy w pierwszym szeregu zwiększyć uprawnienia dochodowe gmin, znosząc krępujące w myśl ustawy o finansach komunalnych ograniczenia, albowiem przy obecnym stanie rzeczy prawie wszystkie gminy wiejskie zamykają budżety z niedoborem. To też pomimo chęci ruszyć budowy szos nie mogą, zwłaszcza w okolicach, nie posiadających kamienia. Świadczeniami go bowiem nie zdobędą.

Nie może pozostać niemym świadkiem w tej sprawie i samorząd powiatowy, który musi ułatwić gminom w pierwszym rzędzie wykonanie studjów i projektów, oraz zdobycie niezbędnych funduszów, lub też ważniejszych mater-

jałów. W tym celu winna w budżecie drogowym samorządu powiatowego figurować rok rocznie pewna kwota na pożyczki i dotacje gminom podejmującym budowę. Z tego też funduszu zakupi samorząd powiatowy brakujące gminom ważniejsze materjały, jak kamień, klinkier, szkło wodne, cement, itd., udzielając je bądź za zwrotem kosztów, bądź też tytułem dotacji. O wysokości takiej dotacji lub pożyczki zadecyduje każdorazowo wydział powiatowy w stosunku do poszczególnej drogi, zależnie od intensywności ruchu kołowego, ilości zgłoszeń na dotacje i pożyczki oraz posiadanych funduszów. Ponadto, winien powiatowy samorząd udzielać gminom personel techniczny do nadzorowania budowy; wypożyczać w miarę potrzeby inwentarz, jak walce, kruszarki, kafary, i t. p.; wreszcie wykształcić pewną ilość robotników do wykonywania robót ziemnych, brukarskich i betonowych, których przyjęcie zaleci gminom, lub też przydzieli z tytułu wydanej dotacji czy też pożyczki.

Dla poprawienia stanu dróg gminnych gruntowych oraz należytego ich utrzymania należy zaopatrzyć gminy lub zalecić kupno następujących narzędzi:

a) kilka szufli konnych saneczkowych typu „Columbus" Nr. 2, koszt wykonania których wynosi około zł. 75 — za sztukę,

b) jeden mocny pług,

c) parę włoków drewnianych niezbyt ciężkich, koszt wykonania których wynosi za sztukę około zł. 70, wraz z okuciem i łańcuchem,

d) parę bron żelaznych o krótkich, grubych zębach ze skrzynką u góry dla dowolnego obciążenia przy zbijaniu grudy na drogach, zwłaszcza w gruntach ciężkich,

e) gminy zamożniejsze należałoby nadto skłonić do kupna równacza, lub też wypożyczać go gminom przez powiatowy samorząd. Równacz bowiem jest narzędziem nie do zastąpienia przy ścinaniu krótkich fal, powstających na skutek ruchu kołowego w gruntach cięższych.

Również przy nadaniu wypukłego profilu poprzecznego drodze o równej niwelecie podłużnej, równacz doskonale się kalkuluje, jednak w tym wypadku, wprawdzie mniej rentownie, można go zastąpić pługiem i włokiem. Używanie równacza staje się natomiast bezcelowem, gdy droga wymaga wyrównania niwelety zapomocą szufli konnych w kierunku podłużnym, gdyż wówczas już przy pracy szufli nadaje się ulepszanemu odcinkowi drogi odpowiednio wypukły przekrój poprzeczny.

Rzeczą nadzoru technicznego jest oczywiście wskazywanie użycia tego lub innego narzędzia, oraz racjonalne wykonanie nim prac. Również należy uważać, by nie paczono idei ulepszania drogi przez bezkrytyczne, szablonowe okopywanie jej rowami lub nadawanie wypukłego przekroju poprzecznego. W braku bowiem dostatecznej ilości przepustów, jak to zwykle na początku bywa, droga na zboczu góry położona, przy pozostawieniu spadu jednostronnego bez rowów będzie lepszą. Pozatem do czynności nadzoru technicznego należy zwracanie uwagi na stałą konserwację dróg gruntowych, gdyż

jest to kardynalną zasadą ich utrzymania, wbrew panującej jeszcze opinji, że drogę gruntową wystarczy naprawić raz lub dwa do roku.

Dalszem ulepszeniem stanu dróg gruntowych jest uzupełnienie nawierzchni, to znaczy, dodanie w gruntach piaszczystych domieszki z gliny, marglu, iłu i t. d. i odwrotnie. Drogi piaszczyste bowiem wówczas stają się twarde, zaś gliniaste, ilaste i borowinowe po nasyceniu ich dostateczną ilością piasku stają się odporniejsze na tworzenie błota, oraz tracą skłonność do rychłego powstawania fal i wyboi. Takie wzajemne uzupełnianie gruntów może być wykonywane odrazu całą porcją, przy kilkakrotnem jednoczesnem przeoraniu, lub też — bez przeorywania, ewentualnie może być dokonywane stopniowo w ciągu paru lat. Praktycznie rzecz biorąc, do utwardnienia drogi piaszczystej wystarcza 0,1 — 0,5 m. sz. gliny na 1 m. b. drogi, zaś piasku na drogach lepkich dodaje się 0,25 — 2,5 m. sz. na 1 m. b. drogi. Przy gruntach bardzo ciężkich lepsze wyniki daje dozowanie piasku w kilku ratach, albowiem w tym wypadku wzajemne należyte zmieszanie się gruntów jest łatwiej osiągalne. Droga tak ulepszona będzie dobrą, gdy nawierzchnia kombinowana osiągnie grubość 40 cm. Przy uzupełnianiu gruntów należy jednak uważać, by nie powstał zbyt wielki spadek poprzeczny drogi. Najlepiej trzymają się nawierzchnie gruntowe przy spadku 4 — 6%; spadek 7% należy już uważać za największy.

Wreszcie ostatnim etapem ulepszenia dróg gruntowych, poza założeniem przepustów, których wykonanie należy odnieść oczywiście do prac elementarnych, byłoby założenie dren wzdłuż drogi.

Przechodzimy do sprawy liczebności personelu. Obecnie już prawie w każdym powiecie jest technik specjalnie do dróg gminnych przydzielony, w związku jednak z rosnącym zapałem do budowy i ulepszania stanu dróg wogóle, a zatem i gminnych, należy się liczyć z koniecznością dalszego powiększenia personelu przez dodanie temu technikowi paru drogomistrzów i kilku dozorców z doświadczonych dróżników lub robotników drogowych, zatrudnionych możliwie stale.

Wreszcie o szarwarku, jako głównem źródle energji do wykonywania prac na drogach gminnych. Znaną jest rzeczą, że szarwark stworzył cuda we Francji, a wogóle na Zachodzie dał wynik zachęcający. Ale co kraj, to obyczaj. Powstaje przeto pytanie, czy w naszych warunkach lepszy da wynik szarwark stosowany w naturze, czy też zamieniony na pieniądze.

Osobiście uważam system odrabiania szarwarku w naturze za system średniowieczny, gdyż wszelki postęp, a zatem i w dziedzinie dróg, wymaga specjalizacji. Trudno zaś wymagać od przeciętnego rolnika, by się specjalizował w sztuce budowania dróg. Przy szarwarku okres pracy na drogach z 7 miesięcy rocznie skraca się do 2½. Współczynnik wydajności pracy szarwarkowej jest beznadziejnie niski, czego świadectwem służy przysłowie „pracujesz jak za szarwark". Przy zamianie zaś szarwarku na pieniądze łatwiej jest

o planowe i terminowe wykonanie robót, ponadto część pieniędzy od ludzi zamożniejszych przechodzi do ludności biedniejszej; skuteczniej zwalcza się bezrobocie, no i współczynnik wydajności pracy jest niewspółmiernie wyższy, a o tem już dziś nie należy zapominać. O rujnowaniu płatnika przez włożenie nań składki drogowej oczywiście niema mowy, boć przecież nikt nie broni temu płatnikowi odrobić wpłaconą na drogi kwotę; nie odrobi tylko ten, co nie chce lub co ciągnie większe korzyści z innego źródła.

Gminy powiatu Zamojskiego, które stosując przez szereg lat szarwark dniówkowy, a następnie akordowy, a w roku 1927 przeszły na system pieniężny, porównując wysiłek i rezultaty obu systemów, nie chcą dziś słyszeć o szarwarku.

W zakończeniu niniejszego, chciałbym podnieść głos za p. Władysławem Grabskim, że znakomitym bodźcem do polepszenia stanu naszych dróg, może się stać odpowiedzialność prawna zarządów drogowych przed zainteresowanemi, na wzór kolei i poczty. Należy tylko prawo do odszkodowań w rozwinięciu ustawy drogowej urzędowo wyjaśnić.

Inż. Aleksander Zubelewicz.

ORGANIZACJA ROBÓT SZARWARKOWYCH NA DROGACH GMINNYCH.

Z całej sieci dróg gruntowych jest jedna ich kategorja, zasługująca na specjalną uwagę i wymagająca głębokiego zastanowienia się, gdyż stan tej części dróg jest przeważnie wyjątkowo zły — mam tu na myśli drogi gminne.

Statystyka, z materjałów przeze mnie otrzymanych drogą ankiety, wskazuje, że posiadamy w 164 powiatach o powierzchni 231479 kilometrów kw. — 125990 kilometrów dróg gruntowych gminnych, czyli, że na kilometr kwadratowy powierzchni przeciętnie przypada 0,54 kilometra dróg gruntowych gminnych. Są kraje (np. Anglja, Francja, Belgja), w których gęstość dróg *bitych* przewyższa znacznie cyfrę powyższą, a więc przypuszczać należy, że gdyby rozwój gospodarczy kraju nie był zahamowany w okresie panowania zaborców, mielibyśmy dziś wszystkie drogi gminne pokryte nawierzchnią kamienną. Jednakże tego dobytku kulturalnego, gromadzonego dziesiątkami lat na zachodzie, nie da nam się zdobyć w krótkim czasie, gdyż koszt wybudowania 202200 klm. dróg (jest to przypuszczalna długość dróg gruntowych gminnych we wszystkich powiatach) wyniesie przy przeciętnej cenie budowy 1 kilometra 25000 złotych 5.055.000.000 złotych czyli stanowi to 3-letni budżet państwa, a stuletni budżet Ministerstwa Robót Publicznych.

Stąd wniosek: po drogach gruntowych będziemy jeździli jeszcze dziesiątki lat i w tym kierunku musi być skierowany poważny wysiłek całego społeczeństwa, aby je poprawić.

Cyfry te, które zebrałem z przeprowadzonej ankiety, przekonywują nas dostatecznie o upośledzeniu sprawy ulepszenia dróg gruntowych gminnych. Powstaje pytanie, czy zasób siły roboczej w powiatach jest dostateczny dla utrzymania posiadanej ilości dróg w stanie zadawalającym. Cyfrowe dane z kwestjonarjusza wskazują nam, że ilość robotników pieszych i koni, przypadająca na kilometr bieżący drogi gruntowej gminnej w poszczególnych powiatach, jest dostateczna nietylko do systematycznego podtrzymania istniejącej

ilości dróg, lecz wystarczy do doprowadzenia tych dróg, obecnie na wielu odcinkach zaniedbanych, do stanu zadawalającego niemal w ciągu jednego roku.

Ustaliłem próbami na odcinku doświadczalnym, że kilometr drogi, będącej w stanie wielkiego zaniedbania przy szerokości 8 metr., da się doprowadzić do stanu zadawalającego z nadaniem właściwego profilu poprzecznego, stosując prymitywne narzędzia (pług i szufel), zużywając 16 dni roboczych wozów parokonnych i 50 dni robotników pieszych. Przy konieczności transportowania ziemi wozami i konieczności kopania rowów, robota ta oczywiście powiększy się, lecz ponieważ są kilometry wymagające tylko bardzo małych robót, przeto można liczyć przeciętnie na kilometr 32 dni robocze konne i 50+16=66 dni roboczych pieszych. Siły roboczej nie brak, konie natomiast muszą być w wielu powiatach powołane na kilka dni pracy w roku, lecz i to nie jest zbyt wielkim ciężarem, gdyż później zaoszczędzi się na sile tego konia, używając go do przewożenia ciężarów po tych już ulepszonych drogach.

Posiadamy więc podstawowe warunki dla wykonania robót drogowych sposobem szarwarkowym, gdyż na mocy art. 29 — 32 ustawy drogowej z dnia 10.XII. 1920 roku, gminy mogą korzystać z potrzebnej im siły roboczej i tę siłę w ilości dostatecznej prawie każdy powiat posiada.

Zarówno osobiste obserwacje, jak i otrzymane odpowiedzi, stwierdzają, że główną przyczyną niewykorzystania szarwarku jest brak należytej organizacji robót w gminach, oraz brak kierownictwa technicznego. Na doraźną pomoc zarządów drogowych, zajętych w sezonie robotami na drogach bitych, trudno pokładać nadzieję, o ile odpowiednio nie powiększy się personelu tych zarządów drogowych, a więc gmina przeważnie musi radzić sobie sama i stwierdzam, że powodzenie szarwarku zależne jest od sprężystości, inteligencji i rzutkości sekretarza gminy. Niestety, rzadko sekretarz gminny bywa z zawołania drogowcem, a zasób jego wiadomości technicznych też przeważnie jest bardzo niedostateczny.

Przy wykonywaniu robót drogowych szarwarkiem popełnia się błąd notoryczny — nie przerachowuje się wartości siły roboczej szarwarkowej na pieniądze i przeto niedocenia się tej siły i nie asygnuje się niezbędnych kwot dla dopilnowania, by siła ta została celowo zużyta, gdyż o ile niedopuszczalne jest przekraczanie kosztów administracyjnych przy robotach drogowych 6% lub 8%, to jest absurdem, gdy koszt administracji wyraża się ułamkiem procenta, a co niestety jest zjawiskiem powszechnie obserwowanem. Ponieważ na powiat przeciętnie przypada po 765 kilometrów dróg gminnych, wartość szarwarku niezbędnego dla wykonania robót na tej długości według powyższych wyliczeń wyniesie $(16 \times 16 + 66 \times 4) \times 765 = 397800$ złotych[1]). Wychodząc zaś

1) Koszt pary koni dziennie liczę 16 złotych, a robotnika pieszego 4 złote.

z założenia, że koszt nadzoru nad robotami szarwarkowemi winien wynosić przynajmniej 4% wartości szarwarku, co w przeciętnym co do ilości dróg powiecie pociągnie za sobą koszt 397.800×4 : 100=15.912 zł. Jest to kwota wystarczająca dla utrzymania 4 techników, zatrudnionych wyłącznie naprawą dróg gruntowych. Celowiej jednak jest angażowanie jednego stałego technika na powiat i kilku dozorców w każdej gminie na okres robót szarwarkowych.

W budżetach zaś gminnych winna być umieszczona pozycja na utrzymanie kilku dozorców, w zależności od ilości robót zamierzonych w tej gminie.

Reasumując powyższe, stwierdzam raz jeszcze, że wykonywanie robót szarwarkowych bez należycie zorganizowanego dozoru nietylko nie sprzyja naprawie dróg, lecz wręcz przeciwnie pogarsza częstokroć ich stan, oddziaływa demoralizująco na uczestników szarwarku, gdyż, widząc bezcelowość swej pracy, uchylają się od tej roboty nadal.

Personel dla nadzoru na drogach gminnych winien mieć specjalne do tego przygotowanie. Teoretyczna wiedza fachowa winna być połączona ze znajomością warunków, w jakich szarwarkowe roboty drogowe się odbywają. Koniecznem więc jest, by ci słuchacze szkół drogowych, którzy chcą się poświęcić pracy przy ulepszaniu dróg gruntowych, przynajmniej przez dwa sezony odbyli praktykę wakacyjną, na drogach gruntowych, dlatego też okres wakacyj letnich winien być zastosowany do okresu robót szarwarkowych, (od 15 maja, gdyż okres robót szarwarkowych trwa przeważnie od 15 maja do pierwszych dni lipca).

Obecnie słuchacze, przychodząc na praktykę w drugiej połowie czerwca lub prawie od lipca, nie mają nieraz możności zetknięcia się z robotami szarwarkowemi. Podczas studjów w szkole na ostatnim kursie należy wprowadzić chociaż na przeciąg jednego semestru kurs organizacji robót szarwarkowych. Kurs ten obejmować miałby sposoby wykonania prac przygotowawczych do szarwarku, a wiec o wygłaszaniu specjalnych popularnych pogadanek, sposobach rozpisywania szarwarku, o wyznaczaniu robót akordowych, jak również o obowiązkach urzędu gminnego co do robót drogowych. Co zaś się tyczy dozorców drogowych, którzy byliby zatrudnieni tylko w okresie robót szarwarkowych na początku i w końcu lata — to muszą oni oczywiście mieć inny środek zarobkowania, gdyż gmina nie jest w stanie utrzymywać ich przez cały rok, dlatego też należy ich rekrutować z pośród ludności rolniczej. Dla tych dozorców muszą być przy każdym powiecie lub przy okręgowej dyrekcji robót publicznych zorganizowane kursa dwumiesięczne, oczywiście nie przeładowujące ich wiadomościami teoretycznemi, ale prowadzące wykład sposobem poglądowym. Perspektywa corocznego zajęcia płatnego w okresie kilkumiesięcznym bezwzględnie ściągnie niezbędną ilość kandydatów na te kursa.

Najodpowiedniejszym materjałem na dozorców byliby młodzi ludzie, którzy odsłużyli służbę wojskową w oddziałach technicznych (bataljonach kolejo-

wych lub saperach), wobec tego niezmiernie pożądanem jest, by przy ćwiczeniach praktycznych w wojsku wykonywano również roboty przy naprawie dróg gruntowych. Wiedza ta w równym stopniu potrzebna jest podczas działań wojennych, co potwierdza nam doświadczenie z ostatniej wojny, jak również przydatną będzie w codziennem życiu mieszkańca wsi. W ten sposób jeden lub dwuch techników na powiat i kilku dozorców na gminę z odpowiedniem przygotowaniem dadzą bezwzględną rękojmię celowego i możliwie oszczędnego przeprowadzenia robót drogowych. Z każdym rokiem ludność wiejska, przyglądając się umiejętnie wykonanym robotom, będzie zdobywała wiedzę i doświadczenie, i po kilku latach w każdej gminie wyrobią się samorzutnie dozorcy-samouki, co pozwoli z biegiem czasu rozwijać roboty na szerszą skalę.

Sprawą dostosowania przerw wakacyjnych w średniej szkole budownictwa i szkole drogowej, oraz sprawą zorganizowania kilkumiesięcznych kursów dla dozorców winno się zająć Ministerstwo Robót Publicznych w porozumieniu z Ministerstwem Oświecenia, rezerwując potrzebne na to kwoty w swym budżecie.

Obecność dostatecznej siły roboczej i dobrego kierownictwa nie są jeszcze warunkami dostatecznemi dla osiągnięcia należytych rezultatów przy naprawie dróg gminnych, gdyż potrzebna jeszcze umiejętność wyzyskania tych sił. Daje się stwierdzić, że robotnicy szarwarkowi, przychodząc na roboty drogowe, traktują to jako konieczne zło, jak jakąś pańszczyznę. By podnieść intensywność pracy należy, gdzie tylko się da, wprowadzić system akordowy.

Niech robotnik wykona wyznaczoną mu pracę przez 6 godzin, lecz niech te 6 godzin będą naprawdę wydajną pracą. Dla dozorców drogowych winny być wydane popularne instrukcje z oznaczeniem ilości pracy, jaką można i należy wymagać od robotnika przy elementarnych robotach drogowych. Z całą stanowczością twierdzę, że szarwark da wyniki zadawalające, gdy przejdzie się do pracy akordowej. Umiejętność wymierzenia akordu winni posiadać nietylko dozorcy, lecz zarówno sołtysi i członkowie gminnych komisyj drogowych. Powinna być przeprowadzona szeroka akcja w kierunku uświadomienia ich o racjonalnem wyzyskaniu szarwarku. Da się to uskutecznić przy dokonywaniu szeregu popularnych pogadanek w powiecie, grupując z kilku gmin sołtysów w jednem miejscu.

Odbyłem cykl takich pogadanek w zimie roku 1927 posiłkując się tablicami barwnemi, sporządzonemi odręcznie. Wszyscy sołtysi i członkowie komisyj drogowych byli obecni na tych pogadankach. Zainteresowanie było wielkie, gdyż po skończonym wykładzie słuchacze zadawali szereg zapytań, świadczących o chęci dokładnego zrozumienia poruszonego tematu i już w pierwszym roku pracy podczas szarwarku widzi się dużą różnicę w sposobie wykonywania robót. Naturalnie najlepszą propagandą i zachętą do robót drogowych jest dobrze wykonany odcinek drogi i na to technicy drogowi winni zwrócić uwa-

gę, by w pierwszym roku wykonać mniej robót, lecz by roboty dały rezultaty wydatne.

Poważnem utrudnieniem, w większości wypadków uniemożliwiającem należyte wykonanie robót, jest brak w preliminarzach gminnych pozycji na zakup niezbędnych narzędzi drogowych i materjałów dla umocnienia nawierzchni drogi. Częstokroć ma się do czynienia z gruntami absolutnie nie nadającemi się do stworzenia dobrej drogi gruntowej (mam na myśli ciężkie grunta ilasto-gliniaste). Koniecznem jest bądź żwirowanie, bądź chociaż na niektórych odcinkach pokrycie jezdni nawierzchnią kamienną — związany jest z tem wydatek na zakup materjałów.

Konieczne są również wydatki na odbudowę i przebudowę mostów i zakładanie przepustów. Obecnie umieszczane pozycje na te potrzeby w budżecie gminnym są przeważnie do przesady małe, wiąże się z tem znów konieczność obecności technika, który by właściwy budżet dla każdej gminy ułożył. Wydziały powiatowe zaś winny te budżety przychylnie traktować.

Jest jednak sposób pominięcia stosowania drogowego podatku gminnego, proponując mieszkańcom dobrowolną zamianę szarwarku na pieniądze. Jedna z gmin powiatu Błońskiego stosuje to u siebie, sprowadzając już od dwóch lat co rok po kilkadziesiąt wagonów kamieni dla budowy nowych bruków, gdyż szereg uprzemysłowionych majątków ziemskich i znajdujące się w tej gminie cukrownie płacą gotówką ekwiwalent za niedostarczony szarwark.

O ile gminie zależy na tem, żeby część osób powołanych do szarwarku zadeklarowała dobrowolnie zamianę na gotówkę, należy nie wyznaczać zbyt wygórowanych cen za nieodrobiony szarwark. Zarazem gmina zawsze musi mieć pewien fundusz zapasowy na natychmiastowe wynajęcie ludzi w wypadku niestawienia się powołanych do szarwarku robotników lub furmanek. Winny być wydane przepisy przez wydział powiatowy, ustalające wysokość kar za niestawienie się bez uprzedniego zawiadomienia na oznaczoną godzinę dla dokonywania robót szarwarkowych. Jak to się daje stwierdzić z nadesłanych odpowiedzi i osobistych obserwacyj, jednym z głównych powodów niepowodzenia szarwarku jest opieszałość powołanych do szarwarku i lekceważenie otrzymanych nakazów.

Kazimierz Kühn.

O SPÓŁKACH DROGOWYCH.

Niema już chyba w Polsce nikogo, ktoby doskonale nie rozumiał wielkiego znaczenia ekonomicznego i kulturalnego dla kraju licznych dobrych dróg, ktoby nie uważał za pierwszy warunek gospodarczego rozwoju Polski budowy dróg ulepszonych.

Niema już chyba w Polsce nikogo z tych, którym powierzono pieczę nad drogami, z tych licznych rzesz działaczów i pracowników samorządowych, ktoby nie przemyśliwał nad tem, w jaki sposób najrychlej da się osiągnąć znaczne pomnożenie u nas dróg bitych.

Nawet wśród drobnych rolników, tego zdawałoby się najbardziej zacofanego żywiołu, odnoszącego się do wszelkich inwestycyj z niedowierzaniem i uważającego za najwyższą mądrość sposób gospodarki ojców i dziadów, zrozumienie potrzeby dobrych dróg już się dostatecznie ugruntowało. I nietylko zrozumienie, ale gorące pragnienie pozyskania jaknajrychlej i jaknajwięcej tych nowych dróg o twardej nawierzchni. Zrozumienie to, prawda, przyszło nie odrazu. Obawa znacznych ciężarów odstraszała większość ludności, płacącej podatki komunalne, od większych zamierzeń w zakresie budowy dróg bitych. I dopiero, zdaje się, dobry przykład, stwierdzający naocznie, jak nadzwyczajne korzyści płyną odrazu z nowowybudowanych szos dla ludności obok nich mieszkającej, przykład rozpraszający zarazem obawy przed zbytniemi ciężarami, całkowicie zjednał ludność wiejską dla budowy dróg nowych.

A z chwilą, kiedy ludność powiatu, gminy, czy tylko poszczególnych wsi, pozyskana została dla sprawy budowy szos, zdawałoby się już, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby budowę dróg poprowadzić w należytem tempie. Istotnie, władze powiatowe, czy gminne, nie mają już większych trudności z przeprowadzeniem odpowiednich uchwał odnośnych reprezentacyj. Cóż, kiedy środki na ten cel stojące do dyspozycji, są tak nieznaczne, że o pełnem rozwinięciu akcji budowy nowych dróg nie może być jeszcze mowy. Wszystkie fundusze, jakiemi rozporządzają reprezentacje powiatowe i gminne, jak również pożycz-

ki na ten cel niestety w zbyt małych kwotach otrzymywane, nie są w stanie całkowicie zaspokoić tego głodu budowy nowych dróg. Sejmiki budować mogą za własne i pożyczone pieniądze najwyżej w dwóch, trzech kierunkach po kilka kilometrów rocznie dróg powiatowych; gminy również przy pomocy swych dobrze zorganizowanych szarwarków akordowych mogą budować każda zaledwie po ½ — 1 kilometr rocznie. Wszystko to jednak wyczerpuje wprawdzie najzupełniej wszelkie rozporządzalne *ustawowo* środki, nie zaspakaja jednak potrzeby budowy jeszcze innych nowych dróg. Nie wyczerpuje również środków ludności, mogącej je na ten cel przeznaczyć. Dane statystyczne, jakie samorządy nasze zebrały w tym kierunku, pouczają, że do wyczerpania zdolności płatniczej podatnika, o co się tak bardzo u nas obawiano, jeszcze jest bardzo daleko.

W pow. Częstochowskim np., gdzie tak Sejmik jak i gminy budują szosy i szkoły, obciążenie podatkowe wszystkiemi podatkami: państwowemi, powiatowemi i gminnemi wynosi zaledwie 4 — 6 zł. z morgi (przeciętnie 4.34 zł.), czyli zamieniając to na żyto, stanowi przy cenie 40 zł. za korzec — 1/8 korca, gdy przed wojną, kiedy nie było właściwego samorządu i jego twórczej inwestycyjnej pracy, podatki płacone z morgi wynosiły rubel z kopiejkami, co stanowiło wartość blisko 1/4 korca żyta. A więc prawie dwa razy mniej.

Mowa tu o opodatkowaniu drobnego rolnika, większa własność bowiem, płacąc progresję, podatek dochodowy, majątkowy, niekiedy daninę leśną, płaci oczywiście więcej. Jeżeli zaś zważymy, ile podatki te przynoszą istotnej korzyści, którą podatnik w najszybszem tempie osiąga w podniesieniu się jego gospodarstwa, to przyznać musimy, że ograniczenia ustawowe w opodatkowaniu ludności na cele inwestycyj drogowych są bezzasadne i niecelowe. Ludność może i powinna na ten cel jeszcze więcej płacić.

We wszystkich jednak poczynaniach, zmierzających do uruchomienia wszystkich możliwych środków materjalnych i fizycznych, dla celów budowy nowych dróg, nie uwzględniano jeszcze dotąd prawie wcale inicjatywy prywatnej. Tymczasem właśnie w żadnej może dziedzinie pracy publicznej inicjatywa i środki prywatne nie odegrałyby tak poważnej roli, jak w dziedzinie budowy dróg. Większe majątki z plantacjami buraków, czy ziemniaków, gospodarstwa leśne, majątki uprzemysłowione, cukrownie, krochmalarnie, syropiarnie, gorzelnie, browary, tartaki, młyny, cegielnie i wogóle wszelkie zakłady przemysłu rolnego powinny przecież mieć swoje własne szosy, a choć one będą własnością publiczną, słusznem jest, aby były budowane albo wyłącznie przez właścicieli pomienionych majątków i zakładów przemysłowych, albo przy bardzo wydatnym ich udziale, odpowiadającym korzyściom, jakie oni z tych dróg mieć mogą. Przecież niedorzecznością jest, aby masowe produkty rolne były u nas dowożone do zakładów przetwórczych i produkty tych ostatnich wywożone w świat daleki po dotychczasowych ohydnych drogach

gruntowych. Inicjatywa prywatna i środki prywatne mają tu bardzo wiele do zrobienia.

Kapitalnem rozwiązaniem sprawy udziału inicjatywy i środków prywatnych przy budowie nowych dróg bitych w Polsce są spółki drogowe. Sprawa ta rzeczywiście pomyślana została świetnie. Wprowadzenie i rozpowszechnienie spółek drogowych u nas dałoby niebywały rezultat. Budowalibyśmy szybko i dużo.

Już ustawa z dn. 10 grudnia 1920 r. o budowie i utrzymaniu dróg publicznych w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. Ust. R. P. Nr. 6/21 r. poz. 32) krótko, bo tylko w 3 artykułach 25, 26 i 27 ujmuje zasadę i zakreśla ramy prawne dla spółek drogowych. Pierwszy z tych artykułów 25-ty podaje cele, dla jakich mogą być tworzone spółki drogowe, dając bardzo szerokie dla nich ramy. Według tego artykułu wszystkie niemal drogi publiczne możnaby budować przy pomocy spółek drogowych, bo przecież budowa każdej drogi leży w interesie publicznym, a wobec tak olbrzymich potrzeb finansowych budowa nowych dróg zawsze „przekracza siły finansowe danego związku samorządowego."

Niema żadnych przeszkód, aby nawet państwo korzystało w niektórych wypadkach przy budowie dróg państwowych z formy spółek drogowych; mianowicie, jeżeli dróg tych używały z wybitną dla siebie korzyścią osoby lub instytucje prywatne lub związki samorządowe. W ten sposób w wielu wypadkach przyśpieszyłoby się budowę nowych dróg państwowych i ulżyło w znacznym stopniu Państwu, które, objąwszy w swe władanie zbyt rozległą sieć dróg, a nie mogąc ze względów budżetowych na ich budowę i utrzymanie łożyć dostatecznych sum, kroczy w wysiłku budowy dróg zupełnie na szarym końcu, zbudowawszy przez cały okres istnienia niepodległego Państwa Polskiego zaledwie tyle, co jeden prawie powiat.

Niesłychanie ważne znaczenie dla spółek drogowych ma następny artykuł, 26-ty, wymienionej ustawy. Głosi on, że spółki drogowe mogą być dobrowolne, lub przymusowe, te ostatnie o ile część wspólników dobrowolnie zgodzi się ponieść przynajmniej 2/3 kosztów całej budowy. Możność zmuszenia opornych (a gdzie jak gdzie, ale u nas ich chyba nigdzie nie brak) do przystąpienia do spółki, stwarza szerokie możliwości operowania temi spółkami. Właściciel ziemski wraz z gromadą wiejską może tworzyć spółkę dla budowy jednego lub paru kilometrów szosy dojazdowej do szosy powiatowej. Do spółki tej mógłby należeć w minimalnej części i pow. związek samorządowy, ofiarując na cel spółki narzędzia drogowe, kolejkę, dozór techniczny, sporządzenie pomiarów, planów i kosztorysów i wreszcie dając wałowanie walcem parowym. Paru właścicieli ziemskich w gminie wraz z gromadami wioskowemi, właścicielem młyna lub innego zakładu przemysłowego i wreszcie z gminą samą mogą tworzyć spółkę drogową dla budowy szosy gminnej. Kilka gmin w powiecie wraz z większymi właścicielami ziemskimi lub właścicielami zakła-

dów przemysłowych, miastami niewydzielonemi lub wydzielonemi, mogą się łączyć z siejmikiem powiatowym w spółkę drogową dla budowy drogi przechodzącej przez znaczną część lub cały powiat.

Również powstawać mogą spółki drogowe dla budowy większych mostów.

Kilka powiatów wraz z przyległymi większymi właścicielami ziemskimi, gminami, zakładami przemysłowemi i przyszłym samorządem wojewódzkim mogą się łączyć w spółki drogowe dla budowy szos, przechodzących przez kilka powiatów. Wreszcie, wreszcie . . . łączenie się przyszłych samorządów wojewódzkich z państwem i t. d. stwarzają wprost zawrotne możliwości dla budowy dróg. Pozostawiając te ostatnie mniej lub więcej odległej przyszłości, zaznaczamy tylko, że im większe terytorja spółka obejmuje, tem większe napotyka trudności w swej pracy. Stwierdzić jednak możemy, że ustawa stwarza nadzwyczaj przychylne warunki dla rozwoju spółek drogowych. Ustawa, obdarzając pozatem spółki drogowe charakterem osoby prawnej, o czem mówi tenże 26 artykuł, daje im możność przez zaciąganie pożyczek znakomicie pomnażać na cele budowy dróg potrzebne fundusze. Ostatni artykuł 27 w tej ustawie daje dużą swobodę działania, powierzając zatwierdzanie statutów spółek drogowych według statutu wzorowego, orzekanie w przedmiocie zakładania i rozwiązywania spółek przymusowych i zmian statutów oraz bezpośredni nadzór nad działalnością spółek drogowych, jedynie i wyłącznie powiatowym związkom samorządowym, a więc bez uciekania się do trójinstancjowego aparatu biurokratycznego, bez zbytecznych formalności, jakie w takich razach zwykle towarzyszą takim bądź co bądź skomplikowanym czynnościom prawnym, jak spółki inwestycyjne. A więc zakładać spółki, budować drogi i potem spółki rozwiązywać można już szybko i w zakresie działania tylko samych władz samorządowych jednego powiatu.

Tyle o spółkach drogowych mówi ustawa zasadnicza z dn. 10 grudnia 1920 r. Krótko i mało powiedziane, ale ile głębokiej treści zawierają te trzy tylko artykuły ustawy? W rozwinięciu tych artykułów ustawy wydane zostało d. 8 października 1921 r. rozporządzenie Ministra Robót Publicznych w przedmiocie statutu wzorowego dla spółek drogowych, które się ukazało w Dzienniku Ustaw R. P. Nr. 5, poz. 33 r. 1922. Rozporządzenie to choć krótkie, bo zawierające zaledwie 10 paragrafów, jest również dostatecznie wyczerpujące i nie pozostawia żadnych wątpliwości w wykonaniu. Bardzo ważnem jest wyjaśnienie, że udział w spółce może być wpłacony w gotówce lub też wnoszony w naturze: w materjałach, robociźnie lub w oddaniu potrzebnych gruntów. A więc znowu wprowadzono możliwości bardzo rozległe, pozwalające naszej wsi ofiarować do spółki to, czego ma zawsze w nadmiarze, t. j. siły robocze, to, czego ma zwykle w obfitości, t. j. materjałów drogowych, jak kamień i piasek, a oszczędzając ją od wpłat gotówki, której to zawsze ma zamało. Do rozporządzenia tego dołączony jest statut wzorowy spółki drogowej, ułożony w ten sposób, aby z niego mogli korzystać ludzie najmniej nawet wtajemniczeni w

arkana przepisów o spółkach i stowarzyszeniach. Wszystkie zasady spółki są ujęte jasno i nie pozostawiają żadnych wątpliwości w stosowaniu statutu.

Wysokość udziałów określa ogólne zebranie udziałowców, jako naczelny organ spółki. Ono również ustala zakres spółki i czas jej trwania.

Obowiązkowe opłaty członków spółki na rzecz spółki ustalone są w wysokości proporcjonalnej do korzyści, jakie poszczególni członkowie z istnienia spółki i urzeczywistnienia jej celu ciągnąć będą, a mianowicie w procentach ogólnej wysokości kosztów wykonać się mających robót. W praktyce w większości wypadków, o ile nie zachodzą jakieś specjalne okoliczności i o ile biorą udział same gminy, podział opłat obowiązkowych między udziałowców następuje w stosunku do liczby kilometrów, które w danej gminie mają być przez spółkę zbudowane.

Udział w spółce Sejmiku ten ostatni określa dowolnie, w zależności od rozporządzalnych środków i znaczenia ogólnego drogi, jaką ma spółka budować.

Zakres działania ogólnego zebrania spółki dla nadania najwyższej sprawności spółce jest bardzo duży: ustanawianie budżetów, zatwierdzanie obrachunku rocznego, zmiana wysokości wpłat należnych od poszczególnych członków dla celów spółki, *zaciąganie pożyczek*, postanowienie nabycia lub sprzedaży nieruchomości, zmiana statutu, wybór zarządu spółki oraz ustalenie zasad działalności zarządu i sposobu zarządu majątkiem spółki, uchwalenie regulaminu obrad zebrań ogólnych, i uchwalenie likwidacji spółki. Również szeroki zakres kompetencji posiada organ wykonawczy spółki - jej trzyosobowy tylko zarząd. Zarządza on wszystkiemi interesami spółki i prowadzi roboty. Jest to więc najbardziej uproszczony, jak tylko można sobie wyobrazić, system organizacji tak żywych i twórczych jednostek zbiorowych, jak spółki drogowe. Dla finansów spółki statut również nie stawia żadnych ograniczeń, przeciwnie daje możność korzystania ze wszystkich dostępnych źródeł, a więc: dochody z majątku spółki, opłaty za używanie urządzeń wybudowanych i utrzymywanych przez spółkę, obowiązkowe opłaty członków spółki ustalone przez członków założycieli spółki i zatwierdzone przez wydział powiatowy, składki członków nadzwyczajne i dobrowolne, dotacje państwowe i samorządowe, przekazane spółkom, i wreszcie pożyczki krótko i długoterminowe, darowizny, zapisy, wpływy ze sprzedaży lub zamiany majątku spółki.

Odpowiedzialność za zobowiązania finansowe spółki członkowie jej ponoszą tylko do wysokości swych zobowiązań na rzecz spółki. Ważnem ułatwieniem dla działalności spółki jest nadanie jej prawa ściągania udziałów od członków spółki w drodze egzekucji administracyjnej narówni z innemi podatkami i opłatami komunalnemi, na żądanie zarządu spółki, skierowane do wydziału powiatowego.

Nadzór nad działalnością spółki, orzekanie w przedmiocie statutu pozostawione zostało wydziałowi powiatowemu.

Takie są warunki prawne organizacji spółek drogowych. Przez rozwój tych spółek niewątpliwie osiągniemy nadzwyczaj dodatnie rezultaty. Wyzwolą się bowiem nowe siły, nowa energja twórcza w kierunku budowania nowych dróg nawet w tych zapadłych kątach, gdzie dotąd czekano tylko jak zmiłowania bożego, rychło li dosięgnie ich budowana przez sejmik szosa, lub kiedy nareszcie przyjdzie kolej w programie prac sejmikowych właśnie na ich drogę. Udostępni i umożliwi się budowę szosy wszystkim, którzy widzą w tem specjalny swój interes, kiedy dotąd byli całkowicie pod tym względem bezradni. Wyzwala się nowe kapitały, nie tylko te pieniężne, choć i tych lekceważyć nie można, bo popłynąć mogą ze wszystkich zakątków kraju, ale szczególniej te olbrzymie kapitały pracy, które spoczywają obecnie całkiem nieprodukcyjnie u ludu naszego. Prócz tych wartości przyciągnie się również dla tych celów znaczne kapitały pieniężne zzewnątrz, bo możność zaciągania pożyczek dla spółki niewątpliwie pomoże wydobyć ze szczupłych naszych własnych oszczędności narodowych pewne kapitały inwestycyjne, a znacznie większe jeszcze kapitały zagraniczne, co po otrzymaniu obecnie pożyczki amerykańskiej otwiera nadzwyczajne w tym kierunku możliwości. Nadewszystko szybki rozwój i rozpowszechnienie spółek drogowych wytworzy bardzo liczne nowe ośrodki zainteresowania i troski o dobre drogi, co wpłynie na stopniową coroczną budowę małych odcinków dróg we wszystkich miejscach i kierunkach i w krótkim czasie wytworzy u nas tak bardzo potrzebną, tak konieczną gęstą sieć dróg bitych.

Obowiązek czuwania nad rozwojem spółek drogowych, otaczanie ich troskliwą opieką i okazywanie im rzetelnej pomocy, należy do powiatowych związków samorządowych i ich władz.

Tytułem przykładu, jak wygląda praktyka spółek drogowych, jakie były ich pierwsze kroki, pierwsze trudności, pozwolę sobie zwrócić uwagę na dzieje trzech spółek drogowych w powiecie Częstochowskim.

Pierwsza spółka budowy szosy z Częstochowy przez Olsztyn, Potok Złoty do Lelowa w powiecie Włoszczowskim, długości 33 km. założona została w r. 1922.

Spółka obejmowała miasto wydzielone Częstochowę, gminy Rędziny, Olsztyn, Potok Złoty i sejmik częstochowski. A więc jest to spółka mieszana, a składająca się z sejmiku, gmin i miasta wydzielonego. Ta właśnie okoliczność, że do spółki przyciągnięte zostało miasto wydzielone, nastręczała przy organizacji spółki pewne trudności, wypływające z wzajemnej nieufności i obawy, jak się ta współpraca, dotąd jeszcze niepraktykowana, miasta z sejmikiem ułoży.

Miasto miało poważny interes w przeprowadzeniu tej drogi, chodziło bowiem o zbudowanie nowego dużego mostu na dopływie Warty w miejscu, leżącem na terytorjum miasta, i o całkowitą przebudowę zupełnie zniszczonych

trzech kilometrów częściowo szosy, częściowo bruku, przechodzących przez przedmieście miasta Częstochowy — Zawodzie.

Sejmik zaś miał również ważny interes w przeprowadzeniu tej szosy, gdyż stanowi ona jedną z ważnych linji, wychodzących promieniście z Częstochowy do dalszych okolic powiatu, stanowi dawny trakt bity, na którym jeszcze dotąd tu i ówdzie sterczą poczerniałe kamienie, świadczące o dawnej lepszej przeszłości tych okolic. Trakt ten prowadzi dalej do powiatu Włoszczowskiego, do miasta Lelowa i jako najkrótsze połączenie Częstochowy z Włoszczową i dalej z Kielcami, z któremi dotąd szosowego połączenia niema, powinien być oczywiście jaknajprędzej zszosowany. Jeszcze innę bardzo poważne względy przemawiały za tem, aby tę drogę właśnie jaknajprędzej zbudować. Okolica, przez którą ta droga przechodzi, jest niesłychanie uboga. Skały i lotne piaski, trochę lasów państwowych i między skałami wapiennemi chude pastwiska dla kóz, oto krajobraz bardzo malowniczy wprawdzie, ale pod względem wyżywienia ludności, zamieszkującej te okolice, równający się pustyni. Gospodarstwa 30-morgowe nie mogły utrzymać jednej krowy i cały inwentarz gospodarza stanowiło parę kóz. Nędza więc panowała tam wszechwładnie, a gdzie nędza, tam i ciemnota. Uprawa tych lichych pól stała na niezmiernie niskim poziomie. Sposób gospodarki praktykowany był jeszcze jak za Króla Ćwieczka, nie rokował żadnej nadziei na polepszenie warunków bytowania tamecznej ludności. Uboga ta gleba miała jednak też i swoje bogactwa. W okolicach Olsztyna znajdował się szpat. Sam Olsztyn ze swemi pięknemi ruinami zamku Kazimierzowskiego jak i Potok Złoty przedstawiały malowniczy krajobraz, a więc bardzo duże wartości turystyczne. Wszystko to było dużą wartością przy nieodzownym jednak warunku — dobrej komunikacji. Pomimo narzucającej się w tym wypadku konieczności jaknajrychlejszej budowy tej szosy, wykonać tego siłami sejmiku nie można było, gdyż sejmik w tym czasie prowadził już budowę w różnych kierunkach trzech linij, którym jako przechodzącym przez okolice z lepszą glebą, przyznał pierwszeństwo w budowie. Te trzy drogi pochłaniały najzupełniej środki na budowę dróg przez sejmik przeznaczone. Więcej uzyskać wówczas na ten cel nie można było. Gdy więc zjawiła się ponętna propozycja ze strony spółki wybudowania tej drogi wspólnie z sejmikiem, przyczem sejmik brałby udział tylko w 30% kosztu drogi, na tę propozycję sejmik chętnie poszedł i spółka stanęła do roboty.

Do tego jednak nie przyszło tak łatwo.

Gminy, naówczas jeszcze mało uświadomione o potrzebie budowy dróg i przyczynienia się samemu w znacznym stopniu do tej budowy, stawiały zacięty opór, zwłaszcza gmina Olsztyn, odznaczająca się, jak już wspomniałem, zastraszającem zacofaniem. Gmina ta w ciągu pół roku nie mogła być dla tej sprawy zjednana i dopiero na piątem z kolei zebraniu gminnem uchwalono nareszcie przystąpienie do spółki. Kłopoty i trudności na tem się jednak nie skończyły.

Gmina Rędziny, przez którą projektowana droga przechodziła na niewielkim tylko odcinku i to na samym krańcu gminy w okolicy zupełnie bezludnej, kategorycznie się sprzeciwiała przystąpieniu do spółki, nie znajdując dla siebie żadnego w tem interesu. Tu już nie było mowy o możności przekonania gminiaków do tej sprawy, która istotnie dla tej gminy nie miała większego znaczenia. Trzeba było skorzystać z uprawnień przymusu. W ten sposób spółka ta zatwierdzona została jako przymusowa. W dniu 22 grudnia 1922 roku wydział powiatowy zatwierdził statut spółki przymusowej na lat 10.

Na pierwszem zebraniu spółki w dniu 20 grudnia 1922 r. uchwalono budżet na r. 1923. Rozkład udziałów został ustalony w ten sposób, że sejmik miał płacić 30% kosztów i wybierał 10 delegatów do zebrania ogólnego spółki, miasto Częstochowa 15% kosztów i 5 delegatów, gmina Potok Złoty — 25% kosztów i 8 delegatów, gmina Olsztyn 16 % i 6 delegatów i gmina Rędziny 14% i 4 delegatów, razem 33 delegatów. Oczywiście gminy Potok Złoty i Olsztyn zadeklarowały udziały wyłącznie w naturze, reszta udziałowców — w gotówce. Ponieważ udziały w naturze mogły być realizowane tylko przez robociznę, wykonywaną na miejscu w gminach, roboty były prowadzone odrazu w trzech miejscach: w gminie Potok Złoty, w gminie Olsztyn i na terytorjum miasta Częstochowy. Ten sposób został utrzymany dotąd i okazał się praktycznym.

W ciągu lat blizko pięciu do chwili obecnej zbudowała spółka km 20.434, (wykończonych zupełnie) mostów szt. 10, metr. bież. 56.20 i przepustów sztuk 14.

Dotychczasowy koszt tej drogi wyniósł złotych 310.719 czyli zł. 15.157 za kilometr. Robota szła naogół sprawnie bez jakichkolwiek większych trudności.

W r. 1925 uchwałą z dn. 3 czerwca wydział powiatowy zatwierdził statut drugiej spółki drogowej, tym razem dobrowolnej, dla budowy drogi Łobodno — Popów — Działoszyn długości 18 km. Ta ostatnia miejscowość leży w powiecie Wieluńskim. I tym razem dla uniknięcia większych trudności nie wciągano do spółki powiatu Wieluńskiego, odkładając tę sprawę na czas późniejszy. Droga ta przechodzi przez krańcowe punkty powiatu, skąd do Częstochowy jest „opętanych mil" 5 - 6, a więc tak daleko, że każdy wyjazd do Częstochowy staje się kompletną wyprawą. Droga przytem po głębokich piaskach, miejscami znowu po iłach jest nader uciążliwa. Bez spółki okolice te jeszcze długo musiałyby czekać na szosę, którą po zbudowaniu przebywać się będzie samochodem do Częstochowy w godzinę (40 km). Spółka ta obejmuje sejmik i dwie gminy: Popów i Miedźno.

Rozkład udziałów nastąpił w ten sposób, że sejmik przyjął na siebie 35%, gmina Miedźno 35% i gmina Popów 30%. Oczywiście znowu gminy ofiarowały swe udziały w naturze i tylko sejmik w gotówce. Tak samo więc roboty prowadzi się odrazu w dwuch miejscach, w każdej gminie zosobna.

Co do delegatów na zebranie ogólne spółki, to tym razem zmniejszono ich znacznie, bo trzykrotnie, uważając, że zbyt duża liczba delegatów, co miało miejsce w poprzedniej spółce, utrudnia pracę i jest zbyt kosztowna. W tej więc spółce ustalono wszystkiego delegatów tylko 11, w tem sejmik 4, gmina Miedźno 4 i gmina Popów 3.

Spółka ta zbudowała do obecnej chwili km 4,400, prócz tego 5 km robót ziemnych i 1 km robót pokładowych bez wałowania, mostów 4 o długości metr. bież. 65,90 i przepustów sztuk 6.

Koszt tych robót wyniósł zł. 100.000. Spółka pracuje dobrze, żadnych większych trudności nie było. Jest to typowa spółka o charakterze rolniczym.

Trzecia spółka drogowa, założona w r. 1926, ma znowu całkiem odmienny charakter. Powstała dla budowy dojazdu kolejowego Kamienica Polska — — Wanaty — Poraj na długości 5 km. Statut jej zatwierdził wydział powiatowy w dn. 18 sierpnia 1926 r. Spółkę tę inicjują fabryki dla jej znaczenia przemysłowego i jako oddzielni członkowie biorą w niej udział.

Koszt budowy podzielono w następujący sposób: sejmik 35%, delegatów 3, gmina Kamienica Polska 26%, delegatów 2, gmina Poczesna 15%, delegatów 1, Towarzystwo Przemysłowe „Tkacz" — 12%, delegatów 1 i fabryka tektury „Klepaczka" — 12%, delegatów 1, razem 8 delegatów. Spółka ta do obecnej chwili zbudowała 3 km. szosy (wykończono), prócz tego wykonano 2 km robót ziemnych i zwieziono część kamienia, mostów zbudowano dwa o długości metr. bież. 29 i przepustów sztuk 3. Na roboty te wydatkowano zł. 92.695, a więc kilometr szosy kosztował w tem miejscu około 30.000 złotych. Ponieważ stacja Poraj leży już w powiecie Zawierciańskim, mogła spółka zaprosić na członków gminę Poraj i sejmik Zawierciański. Łatwiejszą jednak sprawą w danym wypadku okazało się budowanie niezależne w obydwu powiatach.

Tak się przedstawia dotychczasowa praktyka spółek drogowych w powiecie Częstochowskim. Dała ona powiatowi 27,834 km. dróg bitych i przełamała pierwsze lody, początkową nieufność do nowego sposobu finansowania i prowadzenia budowy szos. Spopularyzowała go w tym stopniu, że obecnie już spółki te z łatwością dochodzą do skutku. Koszt tej budowy wyniósł złotych 413.414, czyli koszt 1 kilometra wypadł niecałe 15.000 złotych. Dzięki niskim cenom robocizny i materjałów, po jakich je dostarczały zainteresowane gminy, jako uczestnicy spółki, można było osiągnąć tak niski koszt budowy. Gdyby te drogi budował sejmik, kosztowałyby one blisko miljon złotych, a na to prędkoby się sejmik nie zdobył. Tymczasem przy spółkach drogowych wydatkował sejmik na ich budowę tylko złotych 151.659 i to też stanowi dla powiatowych związków samorządowych wielką korzyść i zaletę spółek drogowych.

Przyszłość spółek drogowych zarysowuje się w obecnej chwili niezwykle pomyślnie. Ustabilizowana waluta daje możność korzystania spółkom z kre-

dytów zagranicznych. Byłoby niesłychanie ważnem, aby teraz właśnie powstała u nas specjalna instytucja kredytowa, oparta na kapitałach zagranicznych, któraby miała za zadanie udzielanie długo i krótko - terminowych pożyczek dla spółek drogowych. Prostota budowy tych spółek i znaczne udzielone im prerogatywy prawne umożliwiają i wymagają zarazem, aby forma i sposób udzielania tych pożyczek spółkom drogowym przez tę instytucję kredytową były również proste.

Jeżeli to nastąpi, jeżeli dla spółek drogowych zdobędziemy znaczne kredyty zagraniczne, to z całą pewnością powiedzieć możemy, że przyszłe niezadługo zaczynające się drugie dziesięciolecie naszej niepodległości, będzie w Polsce okresem niesłychanie bujnej pracy przy budowie dróg, która wyrówna dotychczasowe olbrzymie różnice pod tym względem między nami i zagranicą. Nastąpi na tem polu prawdziwy wyścig pracy.

Eustachjusz Rychlicki.

REGULACJA RZEK.

Jak wielkich rzeczy można dokonać przy niewielkich wydatkach pieniężnych — ale przy dużej ilości dobrej woli, niech świadczy tych kilka słów o walce z nadmiarem wody w dwóch powiatach.

Nadmiar wody — to klęska, bodajże jedna z największych, jaka trapi powiaty kurpiowskie Ostrołęcki i Kolneński. Całe tereny corocznie zalewane przez rzeki, wielkie bagna, brak dobrej paszy, a co zatem idzie, choroby ludzi i zwierząt domowych — oto wszystko, co zmusiło powiaty oba do walki z tem nieszczęściem.

Nie czekaliśmy pomocy Rządu, bo ten ma wiele innych zadań do spełnienia; nie oglądano się na nikogo i nie baczono na nic, a jedynem naszem hasłem było: „robić".

Corocznie na terenie tych dwuch powiatów na przestrzeni koło 6.500 morgów, nad jedną tylko rzeką Szkwą położonych, gnije około 250.000 fur siana, a licząc przeciętnie furę siana po 50 zł., przepada najmniej rocznie kapitał 1.250.000 zł.

Tak dalej trwać nie mogło. Postanowiliśmy wyrwać temu zalewowi ginące mienie ludzkie i wzięliśmy się do pracy.

Sejmik Ostrołęcki powziął myśl utworzenia spółki wodnej wspólnie z Sejmikiem Kolneńskim, któraby miała na celu uregulowanie rzeki Szkwy, położonej na pograniczu obu powiatów oraz meljorację łąk nadrzecznych.

Zimą roku 1926/27 powzięły oba Sejmiki odnośne uchwały — wybrały swych delegatów w liczbie po 5 i tyluż zastępców, którzy tworzą walne zebranie. To ostatnie wybrało zarząd złożony z 3-ch osób (przewodniczącego i 2-ch członków i tyluż zastępców — po 1 z każdego powiatu). Na czele zarządu stoi każdorazowy przewodniczący wydziału powiatowego w Ostrołęce, zastępcą zaś jego — przewodniczący wydziału powiatowego w Kolnie. Siedzibą spółki — m. Ostrołęka.

Początkowo statut oparliśmy na tem, że związki komunalne mogą zakładać spółki wodne i pociągać przez to automatycznie właścicieli gruntów do świadczeń w naturze. Ale Województwo Białostockie uznało, że związki komunalne, jako nie będące właścicielami tych gruntów, na których przeprowadzanoby roboty, nie mogłyby żądać tych świadczeń od innych i zmieniło charakter spółki dobrowolnej na spółkę przymusową. Posiadając już przed założeniem spółki uchwały wszystkich gromad, jako właściciele gruntów, położonych nad rzeką Szkwą, gdzie prace regulacyjne miały być przeprowadzane, z łatwością przyszło wywołać odnośne zarządzenie władz wodnych.

Przekopany kanał na 9 km. koło wsi Dąbrówka pow. Ostrołęckiego.

W dniu 30 czerwca r. 1927 zapadła uchwała Rady Wojewódzkiej o konieczności regulacji rzeki Szkwy, rzeki Rozogi i Piasecznicy i upoważniono Wojewodę do wydania odnośnych zarządzeń.

Na podstawie tej uchwały wydano projekt rozporządzenia o regulacji rzeki Szkwy następującej treści:

Rozporządzenie o regulacji rzeki Szkwy z dopływami.

§ 1.

Regulacja rzeki Szkwy od ujścia do Narwi do granicy Państwa, na przestrzeni 42 km. wraz z dopływami w powiatach Ostrołęckim i Kolneńskim, ma

być wykonaną, jako przedsiębiorstwo samorządowe Sejmików Ostrołęckiego i Kolneńskiego.

§ 2.

Za podstawę techniczną tej regulacji służyć ma projekt Urzędu Wojewódzkiego (Okr. Dyr. Rob. Publ.) w Białymstoku, który preliminuje na koszta robót 1.873.150 zł. przyczem upoważnia się samorządy powiatowe w Ostrołęce i Kolnie do poczynienia zmian w tym projekcie w porozumieniu z Urzędem Wojewódzkim w granicach powyższej sumy kosztorysowej.

§ 3.

Koszta budowy wraz z wydatkami na utrzymanie w czasie budowy i kosztami zarządu pokryte będą z mającego się w tym celu utworzyć funduszu regulacyjnego.

Do pokrycia tych kosztów mają się przyczynić:

a) Samorządy powiatowe w Ostrołęce i Kolnie razem z bezzwrotnym zasiłkiem w wysokości czterdziestu (40%) procent preliminowanych kosztów.

b) Państwowy fundusz meljoracyjny w myśl art. 5, pkt. 3 Ustawy z dnia 26 października 1921 r. (Dz. U. Nr. 91, poz. 671) bezzwrotnym zasiłkiem w wysokości czterdziestu (40%) procent kosztów.

c) Wreszcie właściciele gruntów i zakładów położonych w okręgu konkurencyjnym, mającym się oznaczyć przez Urząd Wojewódzki, resztę preliminowanych kosztów budowy, a to w myśl art. 111 ustawy wodnej z dnia 19 września 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 102, 1922 r. poz. 936) w stosunku korzyści których należy oczekiwać lub o ile rozkład kosztów na tej podstawie nie da się oznaczyć, według wartości tych gruntów i zakładów.

§ 4.

Do rozłożenia i ściągania datków konkurencyjnych w § 3 c. wymienionych zawiązaną będzie na podstawie art. 174 wyżej powołanej ustawy wodnej przez Urząd Wojewódzki przymusowa Spółka Wodna.

Bliższe szczegóły co do wymiaru i liczby członków Zarządu tej Spółki określi statut, który ułoży Urząd Wojewódzki.

§ 5.

Termin rozpoczęcia robót i czas trwania budowy oraz wysokość i terminy płatności corocznych rat datków samorządowych, państwowych i Spółki Wodnej oznaczą samorządy powiatowe w Ostrołęce i Kolnie wspólnie z Urzędem Wojewódzkim.

§ 6.

Dla utrzymania wykonanych robót ma być utworzony oddzielny fundusz.

Fundusz ten składać się będzie:

1) z dochodów uzyskanych z wydzierżawienia skarp, koryta rzeki Szkwy i dopływów.

2) z grzywien nakładanych za przekroczenia wodne przy tem przedsiębiorstwie w myśl art. 247 wyżej powołanej ustawy wodnej.

Dalsze postanowienia co do kosztów utrzymania, administracji funduszu konserwacyjnego oraz co do zarządzeń potrzebnych dla utrzymania wykonanych budowli, wydane zostaną w drodze ustawodawstwa wojewódzkiego.

Roboty meljoracyjne na rzece Szkwie.

§ 7.

Zarząd budowy oraz funduszu regulacyjnego i konserwacyjnego obejmą samorządy powiatowe Ostrołęcki i Kolneński wspólnie.

Sposób wykonania przedsiębiorstwa i ostateczny kosztorys oznaczać mają samorządy powiatowe w Ostrołęce i Kolnie wspólnie w porozumieniu z Urzędem Wojewódzkim, któremu podobnie, jak i Spółce Wodnej przyznany będzie

wpływ odpowiedni na tok spraw technicznych i ekonomicznych przedsiębiorstwa.

Bliższe szczegóły co do zakresu i sposobu wywierania tego wpływu oraz co do ewentualnego bezpośredniego współdziałania państwowych organów technicznych przy wykonaniu tego przedsiębiorstwa, określi rozporządzenie wykonawcze, które ułożą samorządy powiatowe w Ostrołęce i Kolnie wspólnie z Urzędem Wojewódzkim.

Białystok, dnia......

Wojewoda

Stosownie do art. 13 ustawy z dnia 26 października 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 91, poz. 671) w brzmieniu noweli z dnia 23 czerwca 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 75, poz. 524) przedkładam Ministerstwu wyżej podany projekt rozporządzenia do zatwierdzenia.

w z. Wojewody

(—) *Skrzyński.*

Projekt rozporządzenia wprawdzie jeszcze nie zatwierdzono, jest jednak nadzieja, że już niedługo będzie to uczynione, a tymczasem już na rzece Szkwie wykopano $^{4}/_{5}$ nowego koryta w ciągu kilku miesięcy, a więc zrobiono 1 etap pracy.

Ministerstwo Robót Publicznych wstawiło do projektu budżetu na rok 1928/29 sumę 213.000 zł. jako zapomogę na regulację rzek: Szkwy, Rozogi i Piasecznicy.

Roboty rozpoczęto 14.V r. 1927 i prowadzono wyłącznie szarwarkiem. Z początku było 2 nadzorców płatnych po 200 zł. miesięcznie oraz 6 dozorców (3-ch po 100 zł. mies. i 3 po 3 zł. dziennie), w międzyczasie zwolniono jednego nadzorcę. Byli to ludzie niewyszkoleni, należało więc drużynę całą przysposobić do robót. Z początku zaczęto kopać rowy w jednem miejscu, następnie równocześnie na 3 odcinkach, przyjmując jeszcze 2 dozorców, rozdzielając drużynę na 3 części. Na wszystkich 3 odcinkach czynny był 1 pisarz polowy.

Jak ludzie chętnie pracowali, świadczy fakt, że w chwilach wolnych od żniw w dnie ciepłe stawało do roboty po kilka tysięcy ludzi. Np. w połowie lipca r. 1927 w 2 dniach pracowało około 4.000 ludzi i wydobyli przeszło 30.000 mt.^{2} na długości 3 km. lub np. w dniach 4 i 5.X około 2.000 ludzi. Dopiero zimno nie pozwoliło pracować w wodzie, wtedy ograniczono się do robót na suchym lądzie.

Do obecnej chwili przekopano koryto nowe na przestrzeni 33.600 km., pozostało jeszcze do przekopania około 9.800 km. Woda na przestrzeni przeszło 33 km. płynie nowem korytem.

Na wykonanie tych robót użyto około 18.000 dniówek niepłatnych tak, że na 1 km. przypada około 525 ludzi, a na jednego człowieka 1.9 mb. wykopanego kanału, czyli — około 5 — 6 $m.^3$ wydobytej ziemi.

Od 14.V do dnia 12.XI — r. 1927 było 150 dni roboczych, czyli każdego dnia pracowało przeciętnie 120 ludzi pod nadzorem 8 dozorców. Koszt drużyny roboczej wynosił około 40 zł. dziennie a wydajność szarwarku około 350 zł.

Poza szarwarkiem wydano w gotówce na administrację t. j. opłacenie 1 inżyniera kierownika robót, jednego urzędnika i drużynę roboczą, oraz na zakup narzędzi i t. d. około 15.000 zł.

Następnie przez 2 tygodnie pracowało około 60 ludzi płatnych dziennie przy rozplantowaniu ziemi i umacnianiu brzegów.

Od 1 stycznia 1928 r. rozpocznie się okres konserwacji rzeki, która podzielona będzie na 9 odcinków. Na każdym z odcinków po 1 — 2 dozorców, którzy baczyć mają, aby ludność nie niszczyła dokonanych robót przez zakładanie jazów i innych przeszkód, by burty i tamy były w porządku, a ziemia rozplantowana. Dozorców kontrolować będzie nadzorca. Kontrola ze strony inżyniera przeprowadzaną będzie 2 razy w miesiącu. W okresie zimowym pobory służby wodnej będą niższe, tak, że koszt konserwacji wyniesie miesięcznie około 2.000 zł. wraz z wydatkami rzeczowemi.

Wartość wykonanych robót wynosi około 69.000 zł., przeto koszt konserwacji wyniesie około 2%.

Drużyna będzie zaopatrzona w należyte i potrzebne narzędzia, przybory i t. d.

Obecnie zakres działania spółki wodnej rozszerzony będzie na obszar dorzecza Narwi na terenie obu powiatów. Ostatnio zgłosił swoje przystąpienie do spółki wodnej powiat Łomżyński.

Uwzględniając już powiat Łomżyński, plan robót na rok 1928 przedstawia się następująco:

A) Roboty pomiarowe:

1) *w powiecie Łomżyńskim:*

Dokończenie studjów i pomiarów terenów zabagnionych Wizna — Biel, rozpoczętych tego roku przez Okręgową Dyrekcję Robót Publicznych,

2) *w powiecie Kolneńskim:*

Przeprowadzenie studjów i pomiarów zabagnionych terenów nad rzeką Szkwą położonych, celem zaprojektowania rowów osuszających,

3) *w powiecie Ostrołęckim:*

Jak w Kolneńskim, ponadto wykonanie studjów i pomiarów terenów zabagnionych nad rzekami Ruz i Orz, jako też obu tych rzek, oraz błota Cyk.

B) Roboty projektowa:

1) *w powiecie Łomżyńskim:*

Zaprojektowanie rowów osuszających Wizna — Biel,

2) *w powiecie Kolneńskim:*

Zaprojektowanie rowów osuszających nad rzeką Szkwą,

3) *w powiecie Ostrołęckim:*

Jak w powiecie Kolneńskim, projekt regulacji rzeki Ruz i Orz, oraz rowów osuszających dla terenów nad niemi leżących.

C. Roboty wykonawcze:

1) *w powiecie Łomżyńskim:*

Regulacja rzeki Gać z Jabłonką od wsi Poryte do Narwi i wykopanie rowów osuszających dla terenów nad niemi położonych.

2) *w powiecie Kolneńskim:*

W dalszym ciągu regulacja rzeki Szkwy, wykopanie rowów osuszających na zabagnionych terenach Lipniki — Łacha i Janowo, oraz rozpoczęcie regulacji rzeki Skrody,

3) *w powiecie Ostrołęckim:*

W dalszym ciągu regulacja rzeki Szkwy oraz rozpoczęcie regulacji rzek Rozogi i Piasecznicy.

Wobec takiego programu pracy personel będzie odpowiednio zwiększony i składać się będzie z:

1 inżyniera, kierownika robót,

4 techników meljorantów,

4 majstrów (nadzorców),

odpowiedniej liczby niższej służby,

2 techników dla przeprowadzenia studjów i pomiarów w pow. Ostrołęckim i Kolneńskim, przyczem Dyrekcja Robót Publicznych w Białymstoku delegowałaby swoich techników dla pomiarów w powiecie Łomżyńskim.

3 sekretarzy polowych,

kierownika biura,

kancelisty,

buchaltera.

Budżet na rok 1928/29 wynosiłby około 300.000 zł., pokrytych z podatku

inwestycyjnego w 3 powiatach po 20.000 zł. i z subwencji państwowej oraz zaległych należności spółki wodnej.

Nadmienić należy, że Sejmik Ostrołęcki powziął uchwałę pobierania corocznie podatku inwestycyjnego w wysokości około 20.000 zł., aż do skończenia regulacji rzek i meljoracji w powiecie, a niezależnie od tego czyni starania o kredyty długoterminowe na studja, pomiary i t. d.

Józ Bek.

CO MOŻE SAMORZĄD UCZYNIĆ DLA SPÓŁDZIELNI ROLNICZYCH?

Polska, odwieczny kraj rolniczy, długo jeszcze takim pozostanie, — o tem szczególniej pamiętać winni ludzie miejscy. — Jaki będzie urodzaj, dobry czy niepomyślny, stara się przewidzieć każdy obywatel, w trosce o swoje dobro i dobro całej Ojczyzny. O tem, jakie będą plony pracy rolnika, myśli przedewszystkiem minister Skarbu. Bo to i o wyżywienie ludności idzie, zwłaszcza miejskiej i fabrycznej, i o podatki, czy wpłyną do kas państwowych i samorządowych, i jak wyglądać będzie nasz bilans, nasz obrachunek z zagranicą. Bez wyrobów naszego przemysłu zagranica obejść się może bez wielkiej krzywdy, ale bez naszych płodów rolnych — już znacznie trudniej. Nawet Anglja, która otrzymywała potrzebne jej zboże z Ameryki i Australji, zaczyna się oglądać na nas odkąd, od czasu wojny, w jej kolonjach rozwijać się zaczął potężnie wielki przemysł, a zmniejszać uprawa roli.

Tymczasem ta wieś polska, żywicielka nasza i dalekiego świata, w coraz trudniejszem znajduje się położeniu: oto staje się przeludniona! W Polsce, wskutek silnej płodności, przybywa rocznie około ½ miljona ludzkich istot, które trzeba przedewszystkiem wyżywić. Przed wojną, przed nadmiarem ludności stały otworem kraje, do których płynęły fale emigrantów na stałe osiedlenie lub na czasowy zarobek. Właśnie jakieś ½ miljona ludzi zarabiało gdzieindziej. Dziś w całej Europie, we wszystkich państwach jest wielka liczba własnych bezrobotnych i może $^1/_{10}$ tego, co dawniej, dąży zagranicę w poszukiwaniu zarobku.

Wprawdzie odbywa się usilny podział ziemi: z roku na rok zmniejsza się liczba wielkich i średnich posiadłości rolnych, wzrasta ilość drobnych rolników, własnemi rękami pracujących na roli. Ale uprawa na tem traci. Dziś właśnie jesteśmy świadkami wielkiego zastosowania środków mechanicznych do uprawy ziemi, a to najczęściej jest możliwe tylko na większych obszarach lub przy zjednoczeniu wielu drobnych gospodarstw. — I właśnie życie oto wskaza-

ło, jak zrzeszone usiłowania drobnych lecz licznych jednostek gospodarczych może im zastąpić korzyści wielkich posiadaczy: życie wysunęło spółdzielczość, spółdzielczość rolniczą. Zrzeszają się drobni rolnicy w spółkach maszynowych, magazynowych, spółdzielniach handlowych dla sprzedaży i zakupu, spółkach producentów bydła i świń dla sprzedaży na własny rachunek, spółdzielniach mleczarskich i jajczarskich, kasach oszczędnościowo-pożyczkowych, tworzą sklepy społezne, zwane spółdzielniami spożywców. Tą drogą doszły całe narody do bogactwa: wszyscy już wiemy, że duński wieśniak jest najbogatszym wieśniakiem na całym świecie dzięki wielkiej sile twórczej, jaką jest spółdzielczość.

Skoro więc tak jest, że podstawę naszego bogactwa narodowego stanowi rolnictwo, że jego rozwój i pomyślność jest warunkiem naszej niepodległości ekonomicznej, skoro dalej: spółdzielczość rolnicza, jej rozkwit jest warunkiem zwiększenia wydajności pracy na roli, tedy wszystko powinno sprzyjać tej spółdzielczości rozrostowi. Państwo i samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki opieką otoczyć ją winny najtroskliwszą. Wprawdzie spółdzielczość, jej istota i charakter polega na samopomocy i samoradności członków, siła spółdzielczości właśnie wyklucza w zasadzie pomoc zzewnątrz, jednak w naszem położeniu, w pierwszych okresach naszej niepodległości pewną pomoc władze okazać muszą i mogą bez osłabienia tych zasadniczych cech kooperacji.

Pomoc ta ze strony takich organów samorządu, jak rada gminna i sejmik, może przybierać rozmaite postaci.

Uprzytomnijmy sobie ważniejsze.

1. Na pierwszem miejscu postawimy tu dobrą komunikację, a przedewszystkiem oczywiście — drogi kołowe. Zapytywani rolnicy, w czem samorząd mógł im najskuteczniej dopomóc, często odpowiadają: nie chcemy nic więcej od was, jak tylko pobudowania i utrzymania w dobrym stanie dróg i mostów. Spółdzielnia mleczarska tam tylko może mieć zapewniony dowóz mleka z sąsiednich wiosek, kiedy odbywać się on może bez łamania kół, zrywania koni, niszczenia zaprzęgów. W naszych warunkach odnosi się to szczególniej do dróg gminnych. Ogólne zubożenie kraju, brak środków pieniężnych utrudniają wprawdzie w wysokim stopniu szerokie zadośćuczynienie tej dokuczliwej potrzebie, — jednakże samorząd ziemski ma do dyspozycji obecnie, wobec przeludnienia wsi i masy niezatrudnionych rąk ludzkich, prawie niewyczerpany zasób sił naturalnych: robociznę pieszą i konną, t. zw. szarwark. Wyzyskanie należyte tego źródła siły jest trudne, jak to powszechnie wiadomo. Zwłaszcza gminy mało wykazują w tym kierunku chęci i umiejętności. Natomiast tam, gdzie wydziały powiatowe okazały pewną energję i — zwłaszcza — przyszły zarządom gminnym z pomocą techniczno-inżynierską i organizacyjną, wyniki okazały się bardzo dobre, a w niektórych wypadkach (powiat Częstochowa) nawet podziwu godne.

2. Organy samorządu powiatowego i gminnego mogą czynić ulgi lub zwolnić spółdzielnie od niektórych podatków komunalnych. Mam tu na myśli podatki samoistne samorządu (dodatki do podatków państwowych, stanowiące zresztą główne źródło dochodowe samorządu, nie dadzą się użyć do tego celu ze względów technicznych). Należałyby więc tutaj: podatki od szyldów, wywieszek, opłaty drogowe, istniejący jeszcze w niektórych miastach podatek ładunkowy. W opłatach drogowych podnieść należy t. zw. opłaty od adjacentów, t. zn. tych, którzy zamieszkują blisko drogi, zużywają ją więcej, a często wogóle z powodu ułatwionego dostępu ciągną różne korzyści. — Mogłaby powstać wątpliwość, czy jednak właśnie dlatego nie powinno się czynić żadnych ulg spółdzielniom. Otóż tu ma duże znaczenie wzgląd na to, że spółdzielnia, to zrzeszenie członków z pewnej gminy, którzy już jako członkowie gminy pojedyńczo każdy ponoszą ciężary drogowe; płacąc je jeszcze z funduszów spółdzielni, ponoszą ciężary te po raz drugi. Oczywiście musi tu być dotrzymany warunek, że spółdzielnia ma do czynienia tylko z członkami i otrzymane w końcu roku zyski częściowo zwraca członkom, jako chwilowo „nadebrane", częściowo przelewa do niepodzielnego funduszu społecznego.

Tak właśnie rozumuje ustawa o państwowym podatku osobisto-dochodowym, stosując ulgi w spółdzielniach, a mianowicie uwalniając od podatku sumy nadwyżek bilansowych (zyski bilansowe), pochodzące z obrotów z członkami, o ile spółdzielnie te faktycznie i statutowo działają wśród swych członków, lub jeżeli rozszerzają wprawdzie działalność swą na osoby, nie będące członkami, ale przelewają przypadające na nieczłonków nadpłaty i zwroty w całości do funduszów niepodlegających podług statutu podziałowi między członków.

Jeżeli teraz zwrócimy uwagę na to, że ruch spółdzielczy rozwijać się będzie szybko, tak co do liczby spółdzielni, ich różnorodności, i że spółdzielnie będą miały charakter „czystej" kooperacji, jak to cytowana ustawa określa — to może się zdarzyć, że jeden i ten sam rolnik będzie należał do kilku różnych spółdzielni, będzie więc tyle razy uczestniczył w ponoszeniu ciężarów komunalnych plus jeden zasadniczy raz, jako właściciel indywidualnego gospodarstwa.

Ulgi podatkowe może samorząd stosować względem spółdzielni nie koniecznie stale, może je przyznawać w pierwszym okresie istnienia, kiedy jeszcze nie zdołała ona okrzepnąć, — aby zbliżyć ten czas, kiedy już mocno stanie na nogach.

3. Gmina czy powiat może okazać pomoc spółdzielniom przez zakupienie udziału pieniężnego — w tym wypadku atoli nie może organ samorządu iść zbyt daleko, raz ze względu zasadniczego, o którym była wyżej mowa, powtóre nie wolno angażować zanadto funduszów publicznych w prywatnych przedsiębiorstwach zwłaszcza udziałowych, w których odpowiedzialność członków jest wielokrotna. Zakupienie udziału przez organ samorządu ma znaczenie

dwojakie: moralne, jako zachęta szerszego ogółu i jako warunek, umożliwiający organowi samorządu wysłanie delegata do zarządu stowarzyszenia, co zwykle wychodzi na dobro spółdzielni.

4. Wiele spółdzielni, zwłaszcza wytwórczych, jak np. piekarnie i mleczarnie spółdzielcze, przystępują do wznoszenia własnych budynków gospodarczych i mieszkalnych. Nie będzie to dla gminy powiatu zbyt wielkim uszczerbkiem, jeżeli przy odpowiednich sprzyjających okolicznościach, pod budowę taką ofiaruje spółdzielni potrzebny kawałek gruntu na własność lub na długoletnią dzierżawę za niskim, mającym tylko formalne znaczenie, czynszem.

Do tej samej kategorji pomocy odnosić się będzie udzielenie np. drzewa z lasu gminnego na budowę domu, udzielenie lokalu na zebrania, albo nawet na pomieszczenie kancelarji stowarzyszenia, ustawienie ogniotrwałej kasy (jak to miało miejsce w niektórych miejscowościach b. Galicji w stosunku do kas Stefczykowskich).

5. Wiele ciał samorządnych posiada zakłady lecznicze lub opiekuńcze, szpitale, zakłady wychowawcze, przytułki i ochronki, w których gospodarstwo prowadzi się we własnym zarządzie, dla których zatem urząd gminny lub wydział powiatowy zakupuje środki żywności, odzież, sprzęty, surowiec do przeróbki w warsztatach zakładowych. Otóż przy tych zakupach ciała samorządowe mogą uwzględniać przedewszystkiem miejscowe spółdzielnie handlowe, kooperatywy spożywców, a w każdym razie ceteris paribus — dawać im pierwszeństwo.

Nie mogąc z natury rzeczy przewidzieć wszystkich możliwości, zatrzymam się jeszcze, poza ogólnemi wskazówkami, na paru szczególnych przykładach.

6. Na ziemiach b. zaboru rosyjskiego znane były gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe. Wojna spowodowała ich upadek. Obecnie z różnych stron powstają dążenia do odbudowy tych kas. Obok nich znane są również powszechnie spółdzielnie, wiejskie kasy oszczędnościowo-pożyczkowe systemu Reiffeisena, przystosowane do naszych warunków przez niezapomnianego Stefczyka, słusznie więc zwane obecnie Stefczykowskiemi. — Otóż zjawia się pytanie, czy tam, gdzie ich dotąd niema i gdzie nie odbudowano gminnej kasy pożyczkowo-oszczędnościowej, powoływać do życia pierwszą czy drugą. Decyzja w dużym stopniu należy tu do organów samorządu. Nie waham się ze swej strony oddać pierwszeństwo kasie oszczędnościowo-pożyczkowej przed *pożyczkowo*-oszczędnościową, czyli innemi słowy: spółdzielni, opartej o dobrą wolę członków, na zgromadzonych oszczędnościach budujących zakład kredytowy. — „Kasa" każda jest przedsięwzięciem, narażonem zawsze na możliwość ponoszenia strat mniejszych lub większych dzięki złej woli, nieźdarności lub

nieszczęśliwego wypadku. W spółdzielniach za stratę odpowiadają tylko członkowie, t. j. ci, którzy korzystali ze spółdzielni, którzy, będąc członkami, podpisywali zobowiązania, poddające ich odpowiedzialności, którzy mogli wykonywać nadzór, przyjmować udział w zarządzie i gospodarce, a więc nieraz nie dopuścić do straty kapitałów nagromadzonych lub ich części. — Inaczej w kasach, opartych na gwarancji związku samorządowego; w razie strat odpowiadają wszyscy opodatkowani w gminie lub w powiecie, a więc wielu takich, co z kasy nie korzystali, a nawet takich, co o jej istnieniu wcale nie wiedzieli. — Spółdzielnia jest zatem społecznie sprawiedliwsza, moralnie kształcąca, a przy bliższem w rzecz wejrzeniu, — lepiej i głębiej cel swój osiągająca.

7. Samorząd gminny pomocny być może w wysokim stopniu przy tworzeniu, a potem i funkcjonowaniu takich spółdzielni, jak np. podejmujących sprzedaż żywiny (inwentarza) na spólny rachunek hodowców bez pośrednictwa na targowicach wielkomiejskich. — Ważny tu jest taki szczegół, jak sprzedaż na wagę, nie na „oko"; przy przestrzeganiu jedynie tego warunku hodowca korzysta z wyższej wagi, osiągniętej dzięki nakładowi pracy i wydatków w czasie hodowli.

Osiągnąć to łatwo może spółdzielnia, skoro na targowicach gminnych, po małych miasteczkach, znajdować się będą wagi do ważenia bydła i nierogacizny. Wagi takie ustawić winna gmina. Koszt jest stosunkowo znaczny jak dla początkujących spółdzielni: dla gminy zaś nie będzie przedstawiało wielkiej trudności, tembardziej, że przez pobieranie opłat za ważenie wydatek z czasem się zamortyzuje.

8. Podobnie przy organizowaniu gminnych spółek asekuracji żywiny (inwentarz) udział urzędu gminnego może być wydatny: muszą bowiem tam odbywać się oględziny sztuk, przeznaczonych do ubezpieczenia i perjodyczne ważenie; — gminny oglądacz i gminna waga na targowicy odegrają wówczas swoją rolę. Nie mówię już o udzieleniu lokalu na potrzeby spółki, o pomocy w ściąganiu premji asekuracyjnych i t. d.

Możliwości, jak widzimy, są liczne i różnorodne ze strony samorządu terytorjalnego w popieraniu spółdzielczości. Akcja ta odbywa się tu i owdzie i w omówionych postaciach, a niezawodnie i w wielu innych. Idzie tylko o to, aby stała się powszechną — na całej przestrzeni Rzeczypospolitej. Od wzmożenia wydajności pracy rolnika przedewszystkiem zależy ekonomiczna niezależność Polski. — Potężny rozwój spółdzielczości rolniczej odegrać może w tem rolę decydującą.

Samorząd gmin i powiatów nie może wobec tego pozostać biernym. Ale i spółdzielcy winni przyczynić się do popchnięcia na tę drogę: niech przyjmą czynny udział w wyborach do organów tego samorządu, gdzie tylko się znajdą

w większej liczbie, i niech wzmacniają tam czynne zajęcie się ruchem spółdzielczym.

9. Wówczas może prędzej uda się wprowadzić w życie wiele z tego, co wyżej zostało wyszczególnione, a jako jedno z najpożyteczniejszych byłoby tworzenie po powiatach — po jednej na kilka powiatów — placówce: organizatorów spółdzielczości. Istnieją wszak tacy instruktorowie pożarnictwa, architekci i inni, których działalność rozszerza się na szereg powiatów. Zadaniem ich byłoby badanie warunków odpowiednich do utworzenia tej czy innej spółdzielni. Iluż to zawiedzionym nadziejom, niewłaściwie rozpoczętym próbom zakładania spółdzielni zapobiegłby taki specjalista. Takich organizatorów spółdzielczości mógłby przygotować Naukowy Instytut Spółdzielczy, ostatni wielki pomysł niezapomnianego Stefczyka, znajdujący się obecnie pod kierunkiem jednego z pionierów ruchu spółdzielczego w Polsce, Stanisława Wojciechowskiego.

Roman Grochowski.

WYKAZ USTAWODAWSTWA W ZAKRESIE USTROJU I DZIAŁALNOŚCI SAMORZĄDU W RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Uwagi ogólne.

Wykaz obejmuje tytuły ustaw i rozporządzeń dotyczących ustroju, oraz działalności samorządu w Rzeczypospolitej Polskiej i to w zakresie ustawodawstwa polskiego. Z obowiązujących dotychczas ustaw państw zaborczych uwzględnione zostały tylko zasadnicze ustawy o ustroju samorządu.

W układzie zestawienia trzymano się układu rzeczowego, możliwie szczegółowego. Do niektórych pozycyj dodane zostały krótkie informacje, zwłaszcza w wypadkach, gdy tytuł ustawy, względnie rozporządzenia nie zawierał wyraźnej wskazówki co do jego treści, obchodzącej samorząd.

Zestawienie obejmuje okres od chwili powstania Państwa Polskiego do dn. 1-go stycznia 1928 r. i obejmuje tylko te ustawy i rozporządzenia, które do tej daty zachowały swą moc obowiązującą.

Numeracja służy tylko dla orjentacji.

W zestawieniu naogół unikano skrótów, któreby wymagały dodatkowych wyjaśnień. Skróty najczęściej użyte: Dz. Ustaw, nr., poz., oznaczają: Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej — numer — pozycja.

Treść zestawienia.

Organizacja samorządu. Skarbowość komunalna. Drogi. Rolnictwo i weterynarja. Sprawy wodne i meljoracje. Przemysł i handel. Praca. Ubezpieczenia ogniowe. Sprawy budowlane i odbudowa. Oświata. Zdrowotność. Opieka społeczna. Pracownicy samorządowi. Różne.

ORGANIZACJA SAMORZĄDU

PRZEPISY OGÓLNE, WSPÓLNE DLA WSZYSTKICH DZIELNIC

Ustawa konstytucyjna. Zasady powszechnego samorządu wojewódzkiego. Język urzędowy. Pieczęcie i godła.

1. Ustawa Konstytucyjna z dn. 17-go marca 1921 r. Dz. Ustaw n-r 44 z 1921 r.

Ustawa Konstytucyjna zawiera ogólne ramy dla przyszłego ustawodawstwa samorządowego. Zasady wyrażone w Konstytucji jednakowoż nie zostały jeszcze zrealizowane. W poszczególnych dzielnicach obowiązują różne przepisy prawne o ustroju samorządu, pochodzące bądź jeszcze z czasów zaborów, bądź wydane już przez władze ustawodawcze polskie.

2. Ustawa z dn. 26-go września o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, a w szczególności wojew. lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego. Dz. Ustaw n-r 90, poz. 829 z 1922 r.

Ustawa ta ustala w ogólnych zarysach przyszły ustrój samorządu wojewódzkiego. W wymienionych trzech województwach ustawa przewiduje w organizacji samorządu wojewódzkiego oddzielne kurje narodowościowe.

3. Ustawa z dn. 31 lipca 1924 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych. Dz. Ustaw n-r 73, poz. 724 z 1924 r.

Ustawa ustanawia, jako język państwowy i język urzędowy władz państwowych i samorządowych — język polski. W okręgach oznaczonych w ustawie, jako okręgach z ludnością mieszaną ustawa dopuszcza używanie, obok języka urzędowego także i języka miejscowego.

Rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów z dn. 24-go września 1924 r. do tej ustawy. — Dz. Ustaw n-r 85, poz. 820 z 1924 r., oraz drugie z dn. 21-go stycznia 1925 r., zmieniające częściowo rozporządzenie pierwsze. — Dz. Ustaw n-r 8, poz. 59 z 1925 r.

4. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z d. 13-go grudnia 1927 r. o godłach i barwach państwowych, oraz o oznakach, chorągwiach i pieczęciach. Dz. Ustaw n-r 115, poz. 980 r. 1927.

W powyższem rozporządzeniu znajdują się przepisy normujące sprawę godeł i pieczęci związków samorządowych.

B. ZABÓR ROSYJSKI.

Przedłużenie okresu urzędowania organów samorządowych. Samorząd gmin wiejskich w b. Kongresówce. Samorząd gmin wiejskich w wojew. wschodnich. Samorząd miejski w b. Kongresówce. Samorząd miejski w wojew. wschodnich. Samorząd powiatowy. Zmiana granic gmin wiejskich i miejskich, oraz powiatów. Wojewoda — jako władza nadzorcza nad samorządem. Rady Wojewódzkie.

PRZEDŁUŻENIE OKRESU URZĘDOWANIA.

5. Ustawa z dn. 30 marca 1922 r. w przedmiocie przedłużenia urzędowania organów samorządowych na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Dz. Ustaw n-r 28, poz. 225 z 1922 r.

Powyższą ustawą, w przewidywaniu rychłego uchwalenia przez Sejm nowych ustaw samorządowych, przedłużony został okres urzędowania organów samorządowych, które zastała ustawa, do chwili wprowadzenia w życie tych nowych ustaw.

Ustawa nie objęła tych organów samorządowych w wojew. wschodnich, które wybrane zostały po wejściu jej w życie.

Ustawa ta nie została dotąd zmienioną. W r. 1927 Min. Spraw Wewn. chcąc odnowić reprezentacje samorządowe przeprowadziło masowe rozwiązanie rad gminnych, miejskich i sejmików, oraz wybory do tych organów.

SAMORZĄD GMIN WIEJSKICH W B. KONGRESÓWCE.

6. Ustawa o samorządzie gminnym z d. 19-go lutego (2 marca) 1864 r. Zbiór Praw Cesarstwa Rosyjskiego, tom II, rozdział V.

Są to obowiązujące dotąd przepisy z zakresu organizacji samorządu gminnego (wiejskiego) częściowo tylko zmienione przez ustawodawstwo polskie. Zmiana ważniejsza — to wprowadzenie rad gminnych. Polski tekst ustawy urzędowo nie został dotąd ogłoszony.

7. Dekret z dn. 27-go listopada 1918 r. o utworzeniu rad gminnych. Dz. Praw n-r 18, poz. 48 z 1918 r.

Dekret rozszerzył udział w życiu gminnem na wszystkich mieszkańców gminy, mających prawo wyborcze do Sejmu, oraz powołał organ wykonawczy w gminie, w postaci rady gminnej.

Kompetencje rad gminnych w dekrecie zostały określone bardzo ogólnikowo. Min. Spraw Wewnętrznych w uzupełnieniu przepisów dekretu wydało **regulamin dla rad gminnych,** w którym określiło bardziej ściśle zarówno kompetencje rad, jak i sposoby ich pracy.

Regulamin wyborczy do rad gminnych w gminach wiejskich na obszarze b. Królestwa Kongresowego. Monitor Polski n-r 124 z d. 1-go czerwca 1927 r.

Minister Spraw Wewnętrznych wydał powyższy regulamin, opierając się na art. 15 dekretu o radach gminnych. W regulaminie znajdują się przepisy również i o wyborze wójta.

SAMORZĄD GMIN WIEJSKICH W WOJEW. WSCHODNICH.

8. Rozporządzenie Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich z dn. 26-go września 1919 roku o samorządzie gminnym. Dz. Urzędowy Zarządu Ziem Wschodnich n-r 21, poz. 215.

Rozporządzenie obejmuje przepisy o organizacji samorządu gmin wiejskich w wojew. wschodnich, oraz w powiatach grodzieńskim, wołkowyskim i sokólskim, wojew. białostockiego.

9. Rozporządzenie Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich z d. 25-go czerwca 1919 r., o tymczasowej ordynacji wyborczej do zebrań i rad gminnych. Dz. Urzędowy Zarządu Ziem Wschodnich n-r 7, poz. 45.

SAMORZĄD MIEJSKI W B. KRÓLESTWIE KONGRESOWEM.

10. Dekret z d. 13-go grudnia 1918 r. o wyborach do rad miejskich na terenie b. Królestwa Kongresowego. Dz. Praw n-r 20, poz. 58 z 1918 r.

Dekret o wyborach do rad miejskich wydany został jeszcze przed dekretem o ustroju samorządowym miast, który ukazał się dopiero w lutym 1919 r.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 24-go maja 1927 r., zawierające regulamin wyborczy do rad miejskich na obszarze b. Królestwa Kongresowego. Monitor Polski n-r 119 z d. 25-go maja 1927 r.

Poprzednie przepisy o wyborach do rad miejskich, wydane jeszcze w 1918 r. i parokrotnie zmieniane, zmienione zostały powyższem rozporządzeniem.

11. Dekret z dn. 4-go lutego 1919 r. o samorządzie miejskim. Dz. Praw nr. 13, poz. 140 z 1919 r.

Dekret przepisuje organizację samorządu miejskiego w miastach, wymienionych w załączniku do dekretu.

Przepisy wykonawcze z dn. 18 lutego 1919 r. do art. 72 dekretu o samorządzie miejskim. Dz. Urzędowy Min. Spraw Wewn. n-r 14, poz. 163 z 1919 r.

Przepisy oznaczyły terminy wprowadzenia w życie dekretu o samorządzie miejskim w poszczególnych miastach.

Regulamin wyborczy z dn. 26-go lutego 1919 r. do art. 43 dekretu o samorządzie miejskim. Dz. Urzędowy Min. Spraw Wewn. n-r 17, poz. 188 z 1919 r.

Regulamin określa sposób wyboru ławników magistratu.

12. Ustawa z dn. 20-go lutego 1920 r. w przedmiocie rozciągnięcia na miasta b. zaboru rosyjskiego dekretu z dn. 4-go lutego 1919 r. o samorządzie miejskim. Dz. Ustaw n-r 19, poz. 91 z 1920 r.

Ustawa nadała Min. Spraw Wewn. prawo rozciągania dekretu o samorządzie miejskim i na inne miasta, nie wymienione w załączniku do dekretu.

13. Ustawa z dnia 20-go lutego 1920 r. w przedmiocie zaliczania osad miejskich w poczet miast, oraz zmiany granic miast na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Dz. Ustaw n-r 19, poz. 92 z 1920 r.

Prawo do wydawania rozporządzeń w zakresie przewidzianym przez ustawę otrzymała Rada Ministrów.

14. Reprezentacja miast niewydzielonych w Sejmikach powiatowych — patrz poz. 21.

SAMORZĄD MIEJSKI W WOJEW. WSCHODNICH.

15. Rozporządzenie Generalnego Komisarza Ziem Wschodnich z dn. 25-go czerwca 1919 r. o wyborach do tymczasowych rad miejskich. Dz. Urzędowy Zarządu Ziem Wschodnich n-r 7, poz. 44.

Na podstawie tego rozporządzenia wybrane zostały do r. 1927 rądy miejskie tylko w niektórych miastach wojew. wschodnich. W innych obowiązywało rozporządzenie Gen. Kom. Ziem Wschodnich z d. 27-go czerwca 1919 r. o tymczasowej ordynacji miejskiej, według której zarządy miast były mianowane. W r. 1927 Minister Spraw Wewnętrznych rozciągnął moc rozporządzenia z d. 25-go czerwca na pozostałe miasta w wojew. wschodnich i zarządził przeprowadzenie tam wyborów.

Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w tym zakresie ogłoszone zostały w Dz. Ustaw n-r 47 pod poz.: 1) z d. 11-go marca 1927 — poz. 426; 2) z d. 11-go marca 1927 — poz. 427; 3) z d. 8-go kwietnia 1927 — poz. 428.

Regulamin wyborczy dla miast — Dz. Urzędowy Zarządu Ziem Wschodnich n-r 12, poz. 100.

16. Rozporządzenie Generalnego Komisarza Ziem Wschodnich z d. 14-go sierpnia 1919 r. o ustawie miejskiej. Dz. Urzędowy Zarządu Ziem Wschodnich n-r 12, poz. 99.

Rozporządzenie to normuje ustrój samorządowy w miastach w wojew. wschodnich. W r. 1927 rozporządzeniami Ministra Spraw Wewnętrznych, cytowanemi w poprzednim punkcie, rozporządzenie to zostało rozciągnięte na pozostałe miasta w woj. wschodnich, dotychczas pozbawione pełnego samorządu.

17. Zaliczanie osad w poczet miast — patrz poz. 13.

18. Reprezentacja miast w sejmikach powiatowych — patrz poz. 21.

SAMORZĄD POWIATOWY W B. ZAB. ROSYJSKIM.

19. Dekret z dn. 5-go grudnia 1918 r. o tymczasowej ordynacji wyborczej do sejmików powiatowych. Dz. Praw n-r 19, poz. 51 z 1918 r.

Przepisy wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 15-go stycznia 1919 r. do dekretu o tymczasowej ordynacji wyborczej do sejmików powiatowych. Dz. Urzędowy Min. Spraw Wewn. n-r. 5, poz. 62 z 1919 r.

Powyższe przepisy wykonawcze zmienione zostały częściowo przez rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 13-go lipca 1927 r. (Monitor Polski n-r 160 z d. 13.VII.27).

20. Dekret z dn. 4-go lutego 1919 r. o tymczasowej ordynacji powiatowej dla obszarów b. zaboru rosyjskiego. Dz. Praw nr. 13, poz. 141 z 1919 r.

Przepisy wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z 18-go lutego 1919 r. do powyższego dekretu. Dz. Urzędowy Min. Spraw Wewn. nr. 14, poz. 164 z 1919 roku.

21. Ustawa z dnia 3-go lutego 1921 roku w sprawie delegatów od miast w sejmikach powiatowych. Dz. Ustaw nr. 18, poz. 99 z 1921 r.

Wojew. Wschodnie. Powyżej wymienione dekrety i rozporządzenia w zakresie samorządu powiatowego rozciągnięte zostały na wojew. wschodnie rozporządzeniami Rady Ministrów: 1) na wojew. Wileńskie — z d. 10-go sierpnia 1922 r. (Dz. Ustaw n-r 72, poz. 652 z 1922 r.) 2) na inne wojew. wschodnie, oraz na powiaty: grodzieński i wołkowyski — z d. 10-go sierpnia 1922 r. (Dz. Ustaw n-r 72, poz. 651 z 1922 r.).

ZMIANA GRANIC GMIN WIEJSKICH I MIEJSKICH, ORAZ POWIATÓW W B. ZABORZE ROSYJSKIM.

22. Ustawa z dnia 22-go września 1922 r. w przedmiocie zmiany granic, oraz rozwiązywania i tworzenia gmin wiejskich na obszarze b. zaboru rosyjskiego i austrjackiego. Dz. Ustaw nr. 86, poz. 770 z 1922 r.

Prawo w powyższym zakresie przysługuje Min. Spraw Wewn. Co do Małopolski ustawa zawiera zastrzeżenie, że Min. Spraw Wewn. nie przysługuje prawo tworzenia gmin zbiorowych.

23. Ustawa z dn. 20 lutego 1920 r. w przedmiocie zaliczania osad miejskich w poczet miast, oraz zmiany granic miast na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Dz. Ustaw nr. 19, poz. 92 1920 r..

Prawo decyzji w powyższym zakresie przysługuje Radzie Ministrów.

24. Ustawa z dn. 7-go lipca 1921 r. w przedmiocie dokonywania zmian granic powiatów na obszarze b. dzielnic rosyjskiej i austro-węgierskiej, jak również dokonywania na obszarze b. dzielnicy austrjackiej zmian obszaru działania samorządowych reprezentacyj powiatowych. Dz. Ustaw nr. 64, poz. 400 z 1921 r.

Prawo decyzji w powyższym zakresie należy do Rady Ministrów.

25. Ustawa z dn. 22-go kwietnia 1926 r. w sprawie przyłączania gmin wiejskich, wchodzących w skład powiatu jednego województwa, do przyległego powiatu województwa drugiego. Dz. Ustaw nr. 44, poz. 269 z 1926 r.

Prawo decyzji w zakresie ustawy przysługuje Radzie Ministrów.

WOJEWODA JAKO WŁADZA NADZORCZA NAD SAMORZĄDEM. ORAZ RADY WOJEWÓDZKIE.

26. Ustawa z dn. 2-go sierpnia 1919 r. o organizacji władz II-giej instancji. Dz. Ustaw nr. 65, poz. 395 z 1919 r.

Rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów do tej ustawy. Dz. Ustaw nr. 90, poz. 490 z 1919 r.

W myśl powyższej ustawy wojewoda sprawuje nadzór nad samorządem gmin wiejskich i miast niewydzielonych w ostatniej instancji, oraz nad samorządem powiatowym, częściowo w I-szej, częściowo w ostatniej instancji. Swe uprawnienia nadzorcze Minister Spraw Wewnętrznych szeregiem rozporządzeń przekazał wojewodom, pozostawiając do swej decyzji tylko najważniejsze, jak rozwiązanie sejmiku i Wydziału Powiatowego, oraz niektóre, nieliczne sprawy finansowe.

Nadzór w zakresie finansów komunalnych, jaki sprawuje wojewoda nad samorządem, ujęty został ustawami i rozporządzeniami regulującemi tę dziedzinę (patrz dział— skarbowość komunalna).

Wojew. Wschodnie. Wymieniona ustawa z d. 2-go sierpnia 1919 r., rozciągniętą została na woj. Wschodnie. Rozporządzenie wykonawcze Rady Ministrów do tej ustawy dla wojew. Wschodnich wydane zostało w d. 21-m marca 1921 r. (Dz. Ustaw n-r 39, poz. 235). Na wojew. Wileńskie (poprzednio — Ziemia Wileńska) ustawa z d. 2-go sierpnia 1919 r. rozciągniętą została rozporządzeniem Rady Ministrów z d. 18-go czerwca 1922 r. (Dz. Ustaw n-r 47, poz. 410).

Rady Wojewódzkie. Cytowana powyżej ustawa wprowadziła t. zw. rady wojewódzkie — organ opinjodawczy przy wojewodzie, złożony częściowo z przedstawicieli miast wydzielonych i sejmików powiatowych, częściowo z urzędników urzędu wojewódzkiego. Rady zorganizowane zostały w pięciu wojew. centralnych.

Rada Ministrów wydała specjalne rozporządzenie z d. 19-go marca 1924 r. (Dz. Ustaw n-r 34, poz. 352) o utworzeniu rad wojewódzkich w wojew. wschodnich, jednakże rady w tych wojew. do dziś nie zostały zorganizowane.

B. ZABÓR AUSTRJACKI.

Samorząd gmin wiejskich. Samorząd miast. Samorząd powiatowy. Zmiany granic gmin wiejskich, miast i powiatów. Tymczasowy Wydział Samorządowy. Wojewoda jako władza nadzorcza.

SAMORZĄD GMIN WIEJSKICH.

27. Ustawa z dn. 12-go sierpnia 1866 r., obowiązująca w Królestwie Galicji i Lodomerji oraz w Wielkiem Księstwie Krakowskiem o urządzeniu gmin i ordynacji wyborczej do gmin. Dz. Ustaw Krajowych nr. 9.

Powyższa ustawa, uchwalona przez Sejm galicyjski, obowiązuje na terytorjum Małopolski do chwili obecnej. Pewne zmiany wprowadziło do ustawy ustawodawstwo polskie podane poniżej.

28. Ustawa z dn. 26-go lipca 1919 r. zmieniająca postanowienia galicyjskiej ustawy gminnej, obowiązującej na terytorjum b. Galicji. Dz. Ustaw nr. 67, poz. 403 z 1919 r.

29. Ustawa z dn. 26-go lipca 1919 r. o połączeniu obszarów dworskich z gminami, obowiązująca na terytorjum b. Galicji. Dz. Ustaw nr. 67, poz. 404 z 1919 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 27-go lipca 1923 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 5, poz. 94 z 1923 r.

30. Zmiana ordynacji wyborczej — patrz poz. 33.

W roku 1927 Minister Spraw Wewnętrznych zarządził przeprowadzenie wyborów do organów gmin wiejskich na obszarze całej Małopolski.

SAMORZĄD MIAST.

31. Ustawa z dn. 13-go marca 1889 r. zaprowadzająca ustawę gminną dla miast (wymienione 30 większych miast Małopolski). Dz. Ustaw Krajowych nr. 24.

Powyższą ustawą Sejmu Galicyjskiego, mającą moc obowiązującą do chwili obecnej, wymienione w ustawie 30 większych miast wyłączono z pod ogólnej ustawy gminnej (patrz poz. 30) nadając im urządzenia miast.

Miasta Lwów i Kraków otrzymały oddzielne statuty.

32. Ustawa z dn. 3-go lipca 1896 r. zaprowadzająca ustawę gminną dla miast nieobjętych ustawą z dn. 13-go marca 1889 i znaczniejszych gmin w Królestwie Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Dz. Ustaw Krajowych nr. 24.

Ustawa Sejmu galicyjskiego wymienia w art. 1 miejscowości, objęte tą ustawą.

33. Rozporządzenie Polskiej Komisji Likwidacyjnej z dn. 23-go listopada 1918 r. o wprowadzeniu do ordynacji wyborczej dla gmin trzech, względnie czterech kół wyborczych. Dz. Rozporządzeń Polskiej Komisji Likwidacyjnej nr. 2 z 1918 r.

Polska Komisja Likwidacyjna wymienionem rozporządzeniem wprowadziła osobne koła wyborcze dla wszystkich nieopodatkowanych, nie mających prawa wyborczego w innych kołach, a posiadających warunki w tem rozporządzeniu określone.

SAMORZĄD POWIATOWY.

34. Ustawa z dn. 12-go sierpnia 1866 r. obowiązująca w Królestwie Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem o reprezentacji powiatowej i o ordynacji wyborczej powiatowej. Dz. Ustaw Krajowych nr. 21.

Powyższa ustawa Sejmu galicyjskiego obowiązuje na terytorjum Małopolski, z temi zmianami, jakie wprowadziło do niej ustawodawstwo polskie. Zasadnicza organizacja pozostała bez zmian.

Od dłuższego czasu jednak nie były przeprowadzane wybory do rad powiatowych. Większość rad została rozwiązaną i na ich miejsce wyznaczeni zostali komisarze rządowi. Projektowane jest rozwiązanie pozostałych rad oraz wprowadzenie we wszystkich powiatach Starostw, jako komisarzy rządowych w samorządzie powiatowym.

ZMIANA GRANIC GMIN WIEJSKICH, MIAST I POWIATÓW.

35. Zmiana granic, rozwiązywanie i tworzenie gmin wiejskich—patrz pozycja 22.

36. Ustawa z dn. 1-go sierpnia 1923 r. w przedmiocie zmian granic gmin miejskich na obszarze b. Galicji. Dz. Ustaw nr. 92, poz. 719 z 1923 r.

Prawo decydowania w powyższym zakresie otrzymała Rada Ministrów.

37. Zmiany granic powiatów — patrz pozycja nr. 24.

TYMCZASOWY WYDZIAŁ SAMORZĄDOWY.

38. Ustawa z dn. 30-go stycznia 1920 r. o zniesieniu sejmu i wydziału krajowego b. Królestwa Galicji i Lodomerji, wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem. Dz. Ustaw nr. 11, poz. 61 z 1920 r.

Powyższą ustawą, do prowadzenia, aż do zlikwidowania, agend zniesionych instytucji powołany został Tymczasowy Wydział Samorządowy, organ kolegjalny, pochodzący z wyborów przez Sejm. T. W. S. przejął od b. Wydziału Krajowego uprawnienia nadzorcze nad samorządem, sprawy szpitali powszechnych, dróg, meljoracyj itp. Późniejsze ustawodawstwo polskie, zwłaszcza z zakresu finansów komunalnych, sprawy nadzoru przekazało częściowo wojewodom. W końcu 1927 r. T. W. S. został skasowany.

WOJEWODA, JAKO WŁADZA NADZORCZA.

39. Ustawa z dn. 3-go grudnia 1920 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych II-ej instancji na obszarze b. Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielk. Księstw. Krakowskiem, oraz na wchodzących w skład Rzeczypospolitej obszarów Spisza i Orawy. Dz. Ustaw nr. 117, poz. 768 z 1920 r.

Rozporządzenie wykonawcze z dn. 14-go marca 1921 r. do tej ustawy. Dz. Ustaw nr. 39, poz. 234 z 1921 r.

Ustawa i rozporządzenie określają zakres działalności wojewody w sprawach samorządu. Wojewoda załatwiać ma niektóre sprawy w porozumieniu z Tymczasowym Wydziałem Samorządowym. Nie dotyczy to spraw finansowych samorządu, które wojewoda załatwia w porozumieniu z prezesem izby skarbowej, (patrz dział o skarbowości komunalnej).

B. ZABÓR PRUSKI.

Samorząd gminny. Samorząd miejski. Samorząd powiatowy. Samorząd wojewódzki. Wojewoda jako władza nadzorcza.

SAMORZĄD GMINNY.

40. Pruska ordynacja wiejska dla siedmiu wschodnich prowincyj Monarchji z dn. 3-go lipca 1891 r. Zbiór ustaw pruskich — str. 233.

Powyższa ordynacja obowiązuje do chwili obecnej. Zmiany wprowadzone zostały rozporządzeniem Ministra b. dzielnicy pruskiej z dn. 25-go marca 1920 r.

41. Rozporządzenie tymczasowe z dn. 25-go marca 1920 r. o zmianie pruskiej ordynacji wiejskiej dla siedmiu wschodnich prowincji Monarchji. Dz. Urzędowy Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej nr. 19, poz. 190 z 1920 r.

Do rozporządzenia została dołączoną instrukcja o sposobie przeprowadzania wyborów w gminach wiejskich.

SAMORZĄD MIEJSKI.

42. Pruska ordynacja miejska dla sześciu wschodnich prowincji Monarchji z dn. 30-go maja 1853 r. Zbiór ustaw pruskich — str. 261.

Do powyższej ordynacji miejskiej zostały wprowadzone zmiany rozporządzeniem Ministra b. dzielnicy pruskiej z dn. 12-go sierpnia 1921 r.

43. Rozporządzenie Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z dn. 12-go sierpnia 1921 r. o zmianie ordynacji miejskiej dla sześciu wschodnich prowincyj Monarchji pruskiej z dn. 30-go maja 1853 r. i o przeprowadzeniu wyborów komunalnych w miastach b. dzielnicy pruskiej. Dz. Ustaw nr. 71, poz. 490 z 1921 r.

SAMORZĄD POWIATOWY.

44. Pruska ordynacja powiatowa dla prowincji Poznańskiej z dn. 20-go grudnia 1828 r. Zbiór praw pruskich — str. 3, z 1829 r.

45. Pruska ordynacja powiatowa dla prowincyj wschodnich z wyjątkiem prowincji Poznańskiej z dn. 13-go grudnia 1872 r. Zbiór ustaw pruskich — str. 179.

Zmiany do powyższych ordynacyj wprowadziło rozporządzenie Ministra b. dzielnicy Pruskiej z dn. 12-go sierpnia 1921 r.

46. Rozporządzenie Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z dn. 12-go sierpnia 1921 r. o wyborach do sejmików powiatowych na obszarze b. dzielnicy pruskiej. Dz. Ustaw nr. 71, poz. 492 z 1921 r.

SAMORZĄD KRAJOWY.

47. Pruska ordynacja krajowa dla 6 prowincyj wschodnich (z wyjątkiem prowincji Poznańskiej) z dn. 29-go czerwca 1875 r. Zbiór praw pruskich — str. 176, 233.

Ordynacja krajowa zmienioną została przez rozporządzenie Ministra b. dzielnicy Pruskiej z dn. 12-go sierpnia 1921 r. Rozporządzenie to zupełnie zniosło ustawę pruską z dnia 27-go marca 1824 r. o urządzeniu stanów prowincjonalnych prowincji Poznańskiej, obowiązujące do tego czasu.

48. Rozporządzenie Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z dn. 12-go sierpnia 1921 r. o wyborach do Sejmików wojewódzkich. Dz. Ustaw nr. 71, poz. 491 z 1921 r.

Do powyższego rozporządzenia wprowadziła zmiany ustawa z dn. 14-go czerwca 1927 r. (Dz. Ustaw nr. 33, poz. 298).

Jednolity tekst rozporządzenia Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z dn. 12-go sierpnia 1921 r. (więc z dołączeniem zmian wprowadzonych ustawą z dn. 14-go marca 1927 r.) ogłoszony został obwieszczeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 11-go maja 1927 r. (Dz. Ustaw nr. 46, poz. 421 z 1927 r.).

WOJEWODA, JAKO WŁADZA NADZORCZA.

49. Rozporządzenie Ministra b. dzielnicy pruskiej z dn. 10-go lutego 1922 roku, wprowadzające zmiany obowiązujących przepisów o organizacji prowincjonalnych władz administracyjnych ogólnego Zarządu, t. j. Wojewodów i Urzędów Wojewódzkich na terenie b. dzielnicy pruskiej. Dz. Ustaw nr. 22, poz. 188 z 1922 r.

W b. dzielnicy pruskiej, obok przepisów, które uprawniają wojewodę do sprawowania nadzoru nad samorządem, częściowo w I-szej, częściowo w ostatniej instancji (należą tu wszystkie sprawy finansowe samorządu), obowiązują również przepisy o sądownictwie administracyjnem. Sądem I instancji jest wydział powiatowy. Sądem II instancji — wojewódzki sąd administracyjny.

SKARBOWOŚĆ KOMUNALNA

Gospodarka finansowa i budżet. Dochody związków komunalnych. Nadzór nad finansami komunalnemi. Komunalne kasy oszczędności. Zwolnienie samorządu od podatków państwowych. Specjalne zwolnienia od podatków samorządowych. Pobór podatków państwowych przez organy samorządu.

GOSPODARKA FINANSOWA I BUDŻET.

50. Ustawa z dn. 3-go czerwca 1921 r. o kontroli państwowej. Dz. Ustaw nr. 51, poz. 314 z 1921 r.

W miarę uznania rządu kontrola państwowa może być powołaną do rewizji finansowej związków samorządowych.

60. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 27-go czerwca 1924 r. o Pocztowej Kasie Oszczędności. Dz. Ustaw nr. 55, poz. 545 z 1924 r.

Minister Skarbu uprawniony został do oznaczania związków samorządowych, które mają być obowiązkowo uczestnikami obrotu czekowego P. K. O.

61. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 17-go czerwca 1924 r. o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne. Dz. Ustaw nr. 51, poz. 522 z 1924 r.

Rozporządzenie to zawiera ogólne przepisy, normujące gospodarkę budżetową, oraz finansową związków samorządowych. Uprawniło Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania szczegółowych przepisów o budżetach, zamknięciach rachunkowych, oraz o prowadzeniu ksiąg inwentarzowych w związkach komunalnych.

Zmianę do tego rozporządzenia wprowadziło rozporządzenie Prezydenta z dn. 1-go czerwca 1927 r. ,Dz. Ustaw nr. 50, poz. 448. Zmiana polega na zwiększeniu okresu czasu dla władzy nadzorczej przy zatwierdzaniu budżetu z 30 dni na 60.

Rozporządzenie I Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 22-go stycznia 1925 r. do powyższego rozporządzenia Prezydenta. Dz. Ustaw nr. 15, poz. 99 z 1925 r.

Powyższem rozporządzeniem wykonawczem uprawnienia co do zatwierdzania budżetów komunalnych przekazane zostały wojewodom i prezesom izb skarbowych.

Rozporządzenie II Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 3-go lutego 1926 r. do powyższego rozp. Prezydenta. Dz. Ustaw nr. 18, poz. 104 z 1926 r.

Rozporządzenie to stanowi rozwinięcie par. 1 rozporządzenia z dn. 17-go czerwca 1924 r. Częściowo zostało ono anulowane rozporządzeniem o instrukcji budżetowej.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 28-go czerwca 1926 r. do par. 11 rozp. Prezydenta z dn. 17-go czerwca 1924 r. Dz. Ustaw nr. 75, poz. 433.

Rozporządzenie to zawiera szczegółową instrukcję rachunkową dla związków komunalnych.

Częściową zmianę, a mianowicie dostosowanie przepisów instrukcji do terminów zmienionego okresu budżetowego, wprowadziło rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 24-go września 1926 r. (Dz. Ustaw nr. 201, poz. 587).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 28-go marca 1927 roku o kasowości i rachunkowości związków komunalnych. Dz. Ustaw nr. 38, poz. 345.

Rozporządzenie to zawiera instrukcję kasowo - rachunkową ogólną. Na jej podstawie związki samorządowe mają ułożyć swe instrukcje szczegółowe.

Zmianę do powyższego rozporządzenia wprowadziło następne rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 13-go sierpnia 1927 r. (Dz. Ustaw nr. 82, poz. 721). Przesunięte zostały terminy wejścia w życie przepisów rozporządzenia z dn. 28-go marca.

62. Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dn. 3 grudnia 1924 r. o sposobie trwałego lokowania kapitałów przez osoby prawa publicznego, fundacje i osoby niewłasnowolne, oraz o sposobie lokowania kaucji. Dz. Ustaw nr. 105, poz. 953 z 1924 r.

Rozporządzenie to zobowiązuje związki samorządowe do lokowania swej gotówki tylko w instytucjach kredytowych w tem rozporządzeniu wskazanych.

Zmiany do tego rozporządzenia wprowadziło następne rozporządzenie z dn. 30-go grudnia 1924 r. (Dz. Ustaw 117, poz. 1045 z 1924 r.).

63. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22-go grudnia 1924 roku o ustanawianiu delegatów rządowych przy poszczególnych samorządach i innych związkach publiczno - prawnych. Dz. Ustaw nr. 113, poz. 1002 z 1924 roku.

Rozporządzenie wydane na podstawie ustawy o naprawie skarbu Państwa, przewiduje możność ustanowienia przy poszczególnych związkach samorządowych komisarzy rządowych.

64. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 1-go czerwca 1927 r. o utworzeniu komunalnego funduszu pożyczkowo - zapomogowego

(oraz o zmianach w ustawie o tym. ureg. finansów kom. i rozporządzeniu o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków).

Dz. Ustaw nr. 50, poz. 448 z 1927 r..

Rozporządzenie Wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 17 września 1927 r. do powyższego rozporządzenia. Dz. Ustaw nr. 97, poz. 783.

Na podstawie powyższych rozporządzeń, utworzony został fundusz pożyczkowo-zapomogowy z 10% odliczeń od sum, należnych związkom samorządowym z tytułu dodatku do opłaty skarbowej od spirytusu. Funduszem administruje specjalna komisja. Fundusz ulokowany został w Polskim Banku Komunalnym.

DOCHODY ZWIĄZKÓW KOMUNALNYCH.

Przepisy ustawowe o dochodach związków samorządowych zawarte zostały w ustawie z d. 11-go sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych. Ustawa ta jednak powołuje się na szereg ustaw specjalnych, które zawierają również pewne przepisy o dochodach związków samorządowych, następnie ustawa ta uległa całemu szeregowi zmian. Z tego powodu tytuły ustaw i rozporządzeń podane poniżej utrzymane zostały w chronologicznym porządku ogłaszania w Dz. Ustaw w brzmieniu obecnie obowiązującem.

65. Ustawa z d. 10-go grudnia 1920 r. o budowie i utrzymaniu dróg publicznych. Dz. Ustaw n-r 6, poz. 32 z 1921 r.

Ustawa zawiera również i postanowienia o opłatach i dopłatach drogowych, o świadczeniach w naturze na rzecz dróg, oraz o mytach mostowych i opłatach rogatkowych.

66. Ustawa z d. 15-go czerwca 1923 r. w przedmiocie wyrównania podatków gruntowych i niektórych budynkowych. Dz. Ustaw n-r 65, poz. 505 z 1923 roku.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Skarbu do tej ustawy z d. 7-go lipca 1923 r. Dz. Ustaw n-r 73, poz. 569 z 1923.

Ustawa określa maksymalne stawki dodatków na rzecz samorządu. Ustawą tą zniesiony został podatek t. zw. podymny. Jakkolwiek stawki państwowego podatku gruntowego były podnoszone w latach następnych dwukrotnie, to jednak zwiększenie to nie objęło stawek dodatków na rzecz samorządu.

67. Ustawa z d. 11-go sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych. Dz. Ustaw n-r 94, poz. 747 z 1923 r.

Jest to ustawa zasadnicza w dziedzinie finansów komunalnych. Jak zaznaczono na wstępie do niniejszego działu (skarbowość komunalna) ustawa ta została częściowo zmienioną przez późniejsze ustawy, podane poniżej.

Do ustawy z d. 11-go sierpnia 1923 r. wydane zostały 3 zasadnicze rozporządzenia wykonawcze. Pierwsze z nich z d. 26-go stycznia 1924 r. (Dz. Ustaw n-r 16, poz. 166) utraciło swe znaczenie, z uwagi na zmianę art. 25 ustawy, do którego zostało wydane. Dwa następne uległy częściowo późniejszym zmianom.

Rozporządzenie II Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 18-go marca 1924 roku. Dz. Ustaw n-r 31, poz. 317.

Rozporządzenie to objęło 32 artykuły ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych (bez art. 25).

Zmienione zostało następnie rozporządzeniami:

1) z d. 4-go sierpnia 1924 r. (Dz. Ustaw n-r 78, poz. 759).
2) z d. 20-go października 1924 r., (Dz. Ustaw n-r 94, poz. 875);
3) z d. 4-go lutego 1925 r. (Dz. Ustaw n-r 16, poz. 111).
4) z d. 27-go lutego 1925 r. (Dz. Ustaw n-r 27, poz. 194).
5) z d. 16-go grudnia 1925 r. (Dz. Ustaw n-r 131, poz. 939).
6) z d. 27-go lipca 1926 r. (Dz. Ustaw n-r 84, poz. 473).
7) z d. 19-go listopada 1926 r. (Dz. Ustaw n-r 119, poz. 689).

Rozporządzenie III wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 16-go sierpnia 1924 r. Dz. Ustaw n-r 82, poz. 790.

Rozporządzenie to objęło pozostałe artykuły ustawy z d. 11-go sierpnia 1923 r.

Zmienione zostało rozporządzeniem z d. 16-go grudnia 1925 r. (Dz. Ustaw n-r 131, poz. 939).

68. Ustawa z d. 31-go lipca 1924 r. w przedmiocie zmiany niektórych przepisów o opłatach stemplowych i komunalnych. Dz. Ustaw nr. 73, poz. 720.

Ustawa obniżyła stopę wysokości opłat od umów o przeniesienie tytułu własności, przewidzianych art. 13 ustawy o tym. ureg. fin. kom. z 4% na 2%.

69. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 30-go kwietnia 1925 r. w sprawie tekstu ustawy o państwowym podatku dochodowym. Dz. Ustaw nr. 58, poz. 41 z 1925 r.

W ustawie określony został udział samorządu w państwowym podatku dochodowym, oraz wysokość dodatków do podatku dochodowego, nakładanych przez związki samorządowe w b. dzielnicy pruskiej. Pierwotny udział w wysokości 30% zmniejszony został następnie ustawą z dn. 22-go grudnia 1925 r. o środkach zapewnienia równowagi budżetowej do połowy. (Dz. Ustaw n-r 129, poz. 918 z 1925 r.).

70. Ustawa z dn. 15-go lipca 1925 r. o państwowym podatku przemysłowym. Dz. Ustaw nr. 79, poz. 550 z 1925 r.

W ustawie określoną została maksymalna wysokość dodatków na rzecz samorządu.

71. Ustawa z dn. 19-go marca 1925 r. o pokrywaniu kosztów leczenia ubogich żydów, będących stałymi mieszkańcami gmin na obszarze b. Król. Kongresowego. Dz. Ustaw nr. 38, poz. 255 z 1925 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 7-go października 1927 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 93, poz. 837 z 1927 roku.

Ustawa upoważniła gminy, w razie braku środków budżetowych, do rozkładu ogólnych kosztów leczenia na płatników podatków: gruntowego, budynkowego i przemysłowego w gminie.

72. Ustawa z dn. 20-go lipca 1925 r. w przedmiocie zmian i uzupełnień ustawy z dn. 31-go lipca 1924 r. o monopolu spirytusowym. Dz. Ustaw nr. 85, poz. 580 z 1925 r.

Ustawa określa wysokość dodatku na rzecz samorządu do opłaty skarbowej od spirytusu.

73. Ustawa z dn. 2-go sierpnia 1926 r. o podatku od lokali. Dz. Ustaw nr. 94, poz. 550 z 1926 r.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 29-go grudnia 1926 r. w celu wykonania ustawy z dn. 2-go sierpnia 1926 r. o podatku od lokali.

Ustawa zjednoczyła pobór: podatku kwaterunkowego, podatku na rozbudowę miast i podatku samorządowego w gminach od lokali w jeden podatek od lokali, wymierzany przez samorząd i dzielony następnie na wymienione wyżej cele.

Jednocześnie na podstawie tej ustawy wzbroniony został gminom wiejskim pobór podatku od lokali, przewidzianego w art. 7 ustawy o tym. ureg. fin. kom.

74. Ustawa o samoistnym podatku wyrównawczym dla gmin b. zaboru rosyjskiego. Dz. Ustaw nr. 27, poz. 208, r. 1927.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 2-go maja 1927 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 47, poz. 429.

Ustawa wprowadziła samoistny podatek wyrównawczy na pokrycie niedoborów budżetowych gmin w b. zaborze rosyjskim na okres do końca 1930 roku.

75. Ustawa z dn. 14-go marca 1927 r. zmieniająca p. 3 art. 12 ustawy z dn. 11 sierpnia 1923 r. o tym. ureg. fin. kom. Dz. Ustaw nr. 32, poz. 288 z 1927 r.

Ustawa przedłużyła prawo miast do poboru podatku od oświetlenia elektrycznego i gazowego w lokalach z wyszynkiem alkoholu i zabaw, zaś m. Warszawie wogóle od gazu i elektryczności, do dnia 31 marca 1930 r.

76. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 1-go czerwca 1927 r.

(m. in. w sprawie zmiany terminów przewidzianych w ustępie 3 art. 39 ustawy o tym. ureg. fin. kom.).

Dz. Ustaw nr. 50, poz. 448.

Rozporządzenie przedłużyło okres czasu, w którym władza nadzorcza obowiązaną jest do zatwierdzenia uchwały finansowej z dni 30 na 60.

PRZEKAZANIE WOJEWODOM I WYDZIAŁOM POWIATOWYM UPRAWNIEŃ MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH DO ZATWIERDZANIA UCHWAŁ FINANSOWYCH ZWIĄZKÓW KOMUNALNYCH.

77. Rozporządzenie I Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 22-go stycznia 1925 r. wykonawcze do rozporządzenia Prezydenta z dn. 17-go czerwca 1924 r. (Dz. Ustaw nr. 51, poz. 522) o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne. Dz. Ustaw nr. 15, poz. 99 z 1925 r.

Powyższem rozporządzeniem prawo do zatwierdzania budżetów pow. związków samorządowych i miast przekazane zostało wojewodom, działającym w porozumieniu z prezesami izb skarbowych.

78. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 10-go lutego 1927 r. o przekazaniu wojewodom, oraz wydziałom powiatowym niektórych uprawnień z ustawy z dn. 11-go sierpnia 1923 r. o tym. ureg. fin. kom. Dz. Ustaw nr. 40, poz. 356 z 1927 r.

Powyższem rozporządzeniem przekazane zostały uprawnienia Ministra Spraw Wewnętrznych, działającego w porozumieniu z Ministrem Skarbu, do zatwierdzania uchwał finansowych wojewodom działającym w porozumieniu z prezesami izb skarbowych, oraz niektóre — wydziałom powiatowym.

Minister Spraw Wewnętrznych zastrzegł do swej decyzji uchwały o zaciąganiu pożyczek długoterminowych, oraz o wprowadzeniu podatków inwestycyjnych.

Rozporządzenie to zostało zmienione częściowo następującemi rozporządzeniami: 1) z d. 24-go czerwca 1927 r. (Dz. Ustaw n-r 62, poz. 546), 2) z d. 17-go września 1927 r. (Dz. Ustaw n-r 86, poz. 772).

79. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 10-go lutego 1927 r. o uprawnieniach wojewodów do rozstrzygania odwołań od wymiaru danin komunalnych. Dz. Ustaw nr. 40, poz. 357 z 1927 r.

Uprawnienie do rozstrzygania odwołań od decyzji wydziałów powiatowych w sprawie budżetów gminnych przekazane zostało rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z d. 17-go września 1927 r. (Dz. Ustaw n-r 87, poz. 784).

KOMUNALNE KASY OSZCZĘDNOŚCI.

80. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 30-go grudnia 1924 r. o organizacji i ustalaniu statutów gminnych kas pożyczkowo - oszczędnościowych. Dz. Ustaw nr. 118, poz. 1069 z 1924 r.

Rozporządzenie, wydane na podstawie ustawy o naprawie Skarbu Państwa, zawiera przepisy o organizowaniu i prowadzeniu gminnych kas oszczędnościowo-pożyczkowych. Do powyższego rozporządzenia wydane zostały następujące rozporządzenia wykonawcze.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 13-go marca 1925 roku o statucie normalnym gminnych kas pożyczkowo - oszczędnościowych. Dz. Ustaw nr. 35, poz. 239 z 1925 r.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 24-go czerwca 1926 r. w sprawie wykonania par. 23 rozporządzenia Prezydenta z dn. 30-go grudnia 1924 r. Dz. Ustaw nr. 74, poz. 425 z 1926 r.

Rozporządzenie to normuje sposób likwidacji gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych, założonych na terenie b. Kongresówki jeszcze przed wielką wojną.

81. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 13-go kwietnia 1927 r. o komunalnych kasach oszczędności. Dz. Ustaw nr. 38, poz. 339.

Rozporządzenie powyższe dotyczy powiatowych i miejskich kas oszczędności. Wzorowy statut tych kas, który miał być wydany na podstawie tego rozporządzenia do końca roku 1927 nie ukazał się.

ZWOLNIENIE ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH OD PODATKÓW PAŃSTWOWYCH.

82. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 17-go czerwca 1924 r. o wymiarze i poborze państwowego podatku od nieruchomości w gminach miejskich oraz od niektórych budynków w gminach wiejskich. Dz. Ustaw nr. 51, poz. 523 z 1924 r.

Rozporządzenie, wydane na zasadzie ustawy o naprawie Skarbu Państwa, oraz ustawy o ochronie lokatorów, wprowadziło w r. 1924 podatek od budynków. Następnie moc tego rozporządzenia została przedłużoną ustawą z dn. 1 kwietnia 1925 r. (Dz. Ustaw n-r 43, poz. 269) aż do końca 1928 r. Budynki, będące własnością związków samorządowych, zostały zwolnione od podatku budynkowego.

83. Ustawa z dn. 18 lipca 1924 r. w przedmiocie zmiany niektórych przepisów o opodatkowaniu spadków i darowizn. Dz. Ustaw nr. 72, poz. 699 z 1924 roku.

Związki samorządowe są wolne od podatku spadkowego, oraz od podatków od darowizn z majątku, otrzymanego na cele dobroczynne, nauki lub nauczania. W innych wypadkach mogą uzyskać zwolnienie, jeżeli cel, na który majątek został przeznaczony, ma ważne znaczenie dla dobra ogólnego.

84. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 30 kwietnia 1925 r. w sprawie tekstu ustawy o państwowym podatku dochodowym. Dz. Ustaw nr. 58, poz. 411 z 1925 r.

Związki samorządowe są wolne od państwowego podatku dochodowego.

85. Ustawa z dn. 15 lipca 1925 r. o państwowym podatku przemysłowym. Dz. Ustaw nr. 79, poz. 550 z 1925 r.

Art. 3 tej ustawy wyszczególnia wypadki zwolnień od podatku przemysłowego urządzeń i zakładów komunalnych.

86. Ustawa o opłatach stemplowych z dn. 1 lipca 1926 r. Dz. Ustaw nr. 98, poz. 570 z 1926 r.

Związki komunalne są zwolnione od osobistych opłat stemplowych od podań, wnoszonych do urzędów państwowych. Przysługuje to również i gminnym kasom pożyczkowo-oszczędnościowym.

87. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22-go kwietnia 1927 r. o rozbudowie miast. Dz. Ustaw nr. 42, poz. 372.

Związki komunalne są wolne od państwowego podatku od placów niezabudowanych.

SPECJALNE ZWOLNIENIA OD PODATKÓW SAMORZĄDOWYCH

88. Ustawa z dn. 22 września 1922 r. o ulgach dla nowowznoszonych budowli. Dz. Ustaw nr. 88, poz. 786 z 1922 r.

Nowowznoszone budowle i nadbudówki wolne są na przeciąg 15 lat od podatków samorządowych.

89. Ustawa z dn. 22 kwietnia 1927 r. o rozbudowie miast. Dz. Ustaw nr. 42, poz. 372 z 1927 r.

Zwolnione są od podatku na rzecz gmin miejskich, przewidzianego w art. 12 ustawy z dn. 11-go sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu fin. kom. (podatek od ładunków kolejowych) podstawowe materjały budowlane: drzewo, cegła, dachówka, wapno, cement, żwir, piasek, żelazo, kamień i szkło.

90. Ustawa z dnia 3 grudnia 1924 r. o zwolnieniu od podatków i opłat publicznych, państwowych i samorządowych osób, korzystających z prawa eksterytorjalności, oraz szefów zawodowych przedstawicielstw konsularnych państw obcych w Polsce. Dz. Ustaw nr. 112, poz. 993 z 1924 r.

POBÓR PODATKÓW PAŃSTWOWYCH PRZEZ ORGANA SAMORZĄDOWE.

91. Ustawa z dn. 14 grudnia 1923 r. o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych. Dz. Ustaw nr. 5, poz. 37 z 1924 r.

Przepisy o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych mają zastosowanie do tych organów wykonawczych i związków samorządowych, którym zostały zlecone przez Ministerstwo Spraw Wewn. i Ministerstwo Skarbu czynności w zakresie danin państwowych.

92. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczplitej z dn. 17 czerwca 1924 r. o wymiarze i poborze państwowego podatku od nieruchomości w gminach miejskich, oraz od niektórych budynków w gminach wiejskich. Dz. Ustaw nr. 51, poz. 523 z 1924 r.

Powyższe rozporządzenie, przedłużone ustawą z dn. 1-go kwietnia 1925 r. (Dz. Ustaw nr. 43, poz. 296) powierzyło wymiar i ściąganie podatku od budynków miastom i pow. związkom komunalnym.

93. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczplitej z dn. 27-go maja 1927 r. o przymusie ubezpieczenia od ognia i o Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych. Dz. Ustaw nr. 46, poz. 410 z 1927 r.

Gminy mają obowiązek ściągania składek ogniowych.

94. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczplitej z dn. 28 czerwca 1924 r. o przekazaniu gminom czynności poboru podatków gminnych. Dz. Ustaw nr. 56, poz. 567 z 1924 r.

Rozporządzenie wykonawcze Min. Skarbu do powyższego rozporządzenia. Dz. Ustaw nr. 9, poz. 65 z 1925 r.

Rozporządzenie przekazało ściąganie państwowego podatku gruntowego na obszarze województw małopolskich gminom.

95. Ustawa o podatku od lokali z dn. 2 sierpnia 1926 r. Dz. Ustaw nr. 94, poz. 550 z 1926 r.

Ustawa zebrała podatki, dotychczas różne: od lokali — miejski, na rozbudowę miast i kwaterunkowy w jeden podatek od lokali. Wymiar i pobór tego podatku powierzony został miastom.

96. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22-go kwietnia 1927 r. o rozbudowie miast. Dz. Ustaw nr. 42, poz. 372.

Pobór państwowego podatku od placów niezabudowanych powierzony został gminom miejskim.

DROGI

Zarząd drogami kołowemi. Budowa i utrzymanie dróg publicznych. Przepisy porządkowe na drogach publicznych.

ZARZĄD DROGAMI KOŁOWEMI.

97. Dekret z dnia 7 lutego 1919 r. w przedmiocie tymczasowych przepisów o zarządzie drogami kołowemi. Dz. Praw nr. 14, poz. 149 z 1919 r.

BUDOWA I UTRZYMANIE DRÓG PUBLICZNYCH.

98. Ustawa z dnia 10 grudnia 1920 r. o budowie i utrzymaniu dróg publicznych. Dz. Ustaw nr. 6, poz. 32 z 1921 r.

Ustawa obejmuje całokształt spraw, związanych z budową i utrzymaniem dróg publicznych, a więc: podział dróg na państwowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne, jakiemi drogami który związek samorządowy admnistruje, wykaz dróg państwowych, będących na utrzymaniu państwa i t. p.

Ustawami: 1) z dn. 23-go czerwca 1921 r. (Dz. Ustaw n-r 63, poz. 387) i 2) z dnia 26-go września 1922 r. (Dz. Ustaw n-r 8, poz. 51 z 1923 r.), sieć dróg państwowych została następnie rozszerzoną.

W związku z ustawą drogową wydane zostały poniżej przytoczone rozporządzenia Ministerstwa Robót Publicznych.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dn. 20 lipca 1922 r. w przedmiocie wywłaszczania lub zajmowania gruntów i materjałów do budowy i utrzymania dróg publicznych. Dz. Ustaw nr. 60, poz. 543 z 1922 r.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dn. 30 grudnia 1922 r. w przedmiocie sadzenia i utrzymywania drzew przydrożnych na drogach publicznych. Dz. Ustaw nr. 8, poz. 51 z 1923 r.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dn. 12 lipca 1922 r. określające kwalifikacje wymagane od samorządowej służby drogowej. Dz. Ustaw nr. 64, poz. 579 z 1922 r.

99. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczplitej z dn. 10 grudnia 1924 r. o reorganizacji Tymczasowego Wydziału Samorządowego we Lwowie przez redukcję urzędników. Dz. Ustaw nr. 107, poz. 969 z 1924 r.

Rozporządzenie przekazało T. W. Sam. zarząd drogami wojewódzkiemi, powiatowemi i gminnemi I klasy (według dawniejszej nomenklatury). O ile chodzi o drogi powiatowe i gminne, dotychczasowy stan rzeczy t. z. że temi drogami administrują powiaty, pozostał po wydaniu powyższego rozporządzenia bez zmian, gdyż T. W. Sam. przekazał powiatom administrację tych dróg.

100. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 1-go czerwca 1927 r. o ustalaniu szerokości dróg publicznych na obszarze Rzeczypospolitej, na którym obowią-

zują przepisy prawa cywilnego, zawarte w tomie X cz. 1 zb. pr. ces. ros. Dz. Ustaw nr. 51, poz. 453 z 1927 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Robót Publicznych z dn. 24-go sierpnia 1927 r. do powyższego rozporządzenia. Dz. Ustaw nr. 83, poz. 743 z 1927 r.

Rozporządzenie normuje sposób określania szerokości dróg publicznych na obszarze b. zaboru rosyjskiego z wyjątkiem obszaru b. Królestwa Kongresowego.

101. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 20-go października 1927 r. o dostarczaniu środków przewozowych dla wykonywania budowy i utrzymania dróg publicznych i mostów. Dz. Ustaw nr. 95, poz. 846.

PRZEPISY PORZĄDKOWE NA DROGACH PUBLICZNYCH.

102. Ustawa z dn. 7 października 1921 r. o przepisach porządkowych na drogach publicznych. Dz. Ustaw nr. 89. poz. 656 z 1921 r.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dn. 3 czerwca 1922 r. o wymijaniu na drogach publicznych. Dz. Ustaw nr. 46, poz. 407 z 1922 r.

Rozporządzenie Rady Min. z dnia 11 maja 1923 r. w sprawie grzywien za przekroczenie przepisów porządkowych na drogach publicznych. Dz. Ustaw nr. 54, poz. 378 z 1923 r.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dn. 26 czerwca 1924 r. regulujące używanie i ochronę dróg. Dz. Ustaw nr. 61, poz. 611 z 1924 r.

Rozporządzenie Ministra Robót Publicznych z dn. 2 lipca 1924 r. o skrzyżowaniu dróg publicznych z kolejami. Dz. Ustaw nr. 65. poz. 641 z 1924 r.

ROLNICTWO I WETERYNARJA

103. Ustawa z dn. 9 lipca 1920 r. o ludowych szkołach rolniczych. Dz. Ustaw nr. 62, poz. 398 z 1920 r.

Według tej ustawy w każdym powiecie mają powstać dwie szkoły rolnicze ludowe: męska i żeńska. Obowiązek uruchomienia szkół ciąży na samorządzie powiatowym. W związku z tą ustawą wydane zostały następujące rozporządzenia Min. Roln. i D. P.

104. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i D. P. z dn. 16 marca 1921 r. w przedmiocie uposażenia nauczycieli ludowych szkół rolniczych. Dz. Ustaw nr. 38, poz. 229 z 1921 r.

105. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i D. P. z dn. 7 września 1923 r. w przedmiocie powiatowych komisyj szkolnych dla publicznych szkół rolniczych. Dz. Ustaw nr. 97. poz. 770 z 1923 r.

106. Ustawa z dn. 28 października 1925 r. o nadzorze państwowym nad buhajami. Dz. Ustaw nr. 121, poz. 868 z 1925 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Rolnictwa z dn. 3-go sierpnia 1927 r. do tej ustawy. Dz. Ustaw nr. 76, poz. 668 z 1927 r.

Ustawa przewiduje możność wprowadzenia na obszarach poszczególnych powiatów całkowitej kontroli rozpłodników, nabywanych wspólnie przez osoby prywatne, gminy i powiatowe związki komunalne.

107. Ustawa z dn. 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej. Dz. Ustaw nr. 1, poz. 1 z 1926 r.

Ustawa rezerwuje przy parcelacji obszary ziemi dla szkół rolniczych, gospodarstw wzorowych, stacyj doświadczalnych, na cele gminne i szkolne.

108. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22-go sierpnia 1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych. Dz. Ustaw nr. 77, poz. 673 z 1927 r.

Rozporządzenie normuje walkę z chorobami zakaźnemi zwierząt, oraz ustala obowiązki samorządu w tej dziedzinie. Stosownie do art. 113 rozporządzenia, miało ono wejść w życie z d. 1-m stycznia 1928 r. Termin ten jednakże został odroczony do d. 1-go kwietnia 1928 r. rozporządzeniem Prezydenta z d. 19-go grudnia 1927 r. (Dz. Ustaw n-r 114, poz. 975).

109. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 19-go listopada 1927 r. o zwalczaniu chorób roślin oraz o tępieniu chwastów i szkodników roślin.

SPRAWY WODNE I MELJORACJE

110. Ustawa z dn. 26 października 1921 r. o popieraniu publicznych przedsiębiorstw meljoracyjnych. Dz. Ustaw nr. 91, poz. 671 z 1921 r.

Ustawa ta została następnie częściowo zmieniona ustawą z dn. 23-go czerwca 1925 r. (Dz. Ustaw n-r 75, poz. 524 z 1925 r.). Obie ustawy wkładają obowiązek podejmowania większych meljoracyj jak: regulacji rzek i t. p. na samorząd wojewódzki. Do czasu powstania samorządu wojewódzkiego utworzony został t. zw. fundusz wojewódzki na popieranie publicznych przedsiębiorstw meljoracyjnych, którym zarządza wojewoda. Z tego funduszu mogą korzystać związki samorządu powiatowego i gminnego.

Rozporządzenie Min. Robót Publicznych z dn. 21-go listopada 1927 r. o statutach i rozporządzeniach dotyczących publicznych przedsiębiorstw meljoracyjnych. Dz. Ustaw nr. 112. poz. 950.

Rozporządzenie oznacza dane, jakie muszą być zawarte w statucie publicznego przedsiębiorstwa meljoracyjnego, mającego być wykonanym przy pomocy zasiłku z państwowego funduszu meljoracyjnego.

111. Ustawa wodna z dn. 19 września 1922 r. Dz. Ustaw nr. 102, poz. 936 z 1922 r.

Ustawa zawiera całokształt przepisów wodnych, w tem i o spółkach wodnych.

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczplitej z dn. 24 marca 1924 r. o wojewódzkich radach wodnych. Dz. Ustaw nr. 30, poz. 299 z 1924 r.

Do wojewódzkich rad wodnych wchodzą przedstawiciele samorządu wojewódzkiego, a do czasu jego powstania, powiatowego w liczbie 2 (na 6-ciu).

112. Ustawa z dn. 22 lipca 1925 r. o państwowym funduszu na meljoracje rolne. Dz. Ustaw nr. 88, poz. 609 z 1925 r.

Ustawa przepisuje sposób korzystania z corocznie wstawianego do budżetu państwa kredytu na meljoracje rolne. Związki samorządowe mogą korzystać z tego kredytu.

113. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 9-go listopada 1927 r. o regulacji i utrzymaniu wód spławnych.

Rozporządzenie normuje sprawę regulacji i utrzymania wód spławnych, w tem i obowiązki samorządu w tej dziedzinie. Do rozporządzenia dołączony został wykaz wód, uznanych za spławne.

PRZEMYSŁ I HANDEL

114. Ustawa elektryczna z dn. 21 marca 1922 r. Dz. Ustaw nr. 34, poz. 277 z 1922 r.

Przepisy ustawy normują zakładanie i utrzymywanie zakładów elektrycznych, w tem specjalne przepisy o takich zakładach — zakładanych i utrzymywanych przez związki samorządowe.

115. Ustawa z dn. 31 lipca 1924 r. o popieraniu przemysłu ludowego. Dz. Ustaw nr. 80, poz. 778 z 1924 r.

Związki samorządowe mogą korzystać na cele popierania przemysłu ludowego ze specjalnego funduszu zasiłkowego.

116. Ustawa z dn. 15 kwietnia 1921 r. w sprawie powołania Państwowej Rady Kolejowej. Dz. Ustaw nr. 38, poz. 226 z 1921 r.

Rozporządzenie wykonawcze z dn. 17-go października 1921 r. do tej ustawy. Dz. Ustaw nr. 91, poz. 675 z 1921 r.

W skład Państwowej Rady Kolejowej wchodzą przedstawiciele 9 większych miast po jednym z każdego z wyboru rad miejskich, oraz przedstawiciele powiatowych związków komunalnych po jednym z każdego województwa.

PRACA

117. Ustawa z dn. 18 grudnia 1919 r. o czasie pracy w przemyśle i handlu. Dz. Ustaw nr. 2, poz. 7 z 1920 r.

Ustawa ta została zmieniona ustawą z dnia 14-go lutego 1922 r. (Dz. Ustaw n-r 14, poz. 127).

Rozporządzenie wykonawcze z dn. 23-go czerwca 1923 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 70, poz. 551 z 1923 r.

Powyższe przepisy wkładają na samorząd powiatowy i miasta wydzielone obowiązek określenia, w ramach ustawy godzin otwierania i zamykania handli.

118. Rozporządzenie Ministra Pracy i Op. Sp. z dn. 18 grudnia 1923 r. w przedmiocie ustroju i zakresu działania państwowych komisyj doradczych przy Państw. Urzędach Pośrednictwa Pracy i Opieki nad wychodźcami. Dz. Ustaw nr. 136, poz. 1132 z 1923 r.

Członków komisji wybierają związki samorządowe.

119. Ustawa z dn. 18 lipca 1924 r. o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia. Dz. Ustaw nr. 67, poz. 650 z 1924 r.

Gminy wiejskie i miejskie mogą być pociągnięte do ponoszenia połowy kosztów z tytułu zabezpieczenia na wypadek bezrobocia.

W skład Zarządu Głównego Funduszu bezrobocia wchodzą czterech przedstawicieli samorządu, w skład zarządu obwodowego — 2 przedstawicieli samorządu.

Związki komunalne mogą przejąć niektóre czynności z tytułu ubezpieczeń na wypadek bezrobocia. Sposób przejęcia tych czynności przepisuje rozp. Min. Pracy i Op. Społecznej z dn. 2-go września 1924 r. (Dz. Ustaw n-r 79, poz. 771 z 1924 r.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 11 marca 1925 r. w sprawie rodzajów przedsiębiorstw i zakładów pracy państw. i samorządowych, oraz kategoryj zatrudnionych w nich robotników, podlegających obowiązkowi zabezpieczenia na wypadek bezrobocia. Dz. Ustaw nr. 27, poz. 192 z 1925 r.

UBEZPIECZENIA OGNIOWE

120. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 25-go maja 1927 r. o przymusie ubezpieczenia od ognia i o Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych. Dz. Ustaw nr. 46, poz. 410 z 1927 r.

Rada P. Z. U. W. składa się z członków, wybranych przez związki samorządowe.

SPRAWY BUDOWLANE I ODBUDOWA

121. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczplitej z dn. 14 kwietnia 1924 r. w sprawie przekazania zarządom gmin miejskich i wiejskich zatwierdzania projektów budowli i wydawania pozwoleń na budowę na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, lubelskiego, kieleckiego, białostockiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego, wileńskiego okręgu administracyjnego i st. m. Warszawy. Dz. Ustaw nr. 36, poz. 383 z 1924 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Robót Publicznych z dn. 12 sierpnia 1924 roku do rozp. Prez. Rzeczplitej z dn. 14 kwietnia 1924 r. (patrz poz. 119). Dz. Ustaw Nr. 87, poz. 828 z 1924 r

122. Ustawa z dn. 6 maja 1924 r. o pomocy państwowej na odbudowę budynków zniszczonych lub uszkodzonych wskutek działań wojennych. Dz. Ustaw Nr. 49, poz. 492 z 1924 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Robót Publicznych z dn. 28 lipca 1924 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw Nr. 70, poz. 680 z 1924 r.

Udział przedstawicieli samorządu w pożyczkowych komisjach odbudowy.

123. Ustawa z dn. 18 lipca 1924 r. w sprawie zmiany niektórych przepisów budowlanych na obszarze byłego zaboru rosyjskiego.

(rozporządzenie budowlano-policyjne dla wsi z dn. 20 listopada 1917 r. Dz. Rozp. dla Gen. Gub. Warsz. N-r 99, poz. 421; dekret z dnia 7 lutego 1919 roku. Dz. Pr. P. P. N-r 14, poz. 176 i rozp. Prezydenta Rzeczplitej z dn. 14 kwietnia 1924 r. Dz. U. R. P. N-r 36, poz. 383).

Dz. Ustaw Nr. 73, poz. 715 z 1924 r.

124. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22-go kwietnia 1927 r. o rozbudowie miast. Dz. Ustaw nr. 42, poz. 372.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Robót Publicznych z dn. 3-go listopada 1927 r. do powyższego rozporządzenia. Dz. Ustaw nr. 106, poz. 913 z 1927 r.

OŚWIATA

Organizacja szkolnictwa powszechnego. Zakładanie i utrzymywanie szkół powszechnych. Budowa szkół powszechnych.

ORGANIZACJA SZKOLNICTWA POWSZECHNEGO.

125. Przepisy tymczasowe z dn. 10 sierpnia 1917 r. o szkołach elementarnych w Królestwie Polskiem. Dz. Urzędowy Departamentu W. R. i O. P. Tymczasowej Rady Stanu Nr. 1 z 1917 r.

Samorząd gminny deleguje swych przedstawicieli do dozorów szkolnych, samorząd powiatowy do powiatowych rad szkolnych.

126. Ustawa z dn. 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych. Dz. Ustaw nr. 50, poz. 304 z 1920 r.

Rozporządzenie Ministerstwa W R. i Oświecenia Publicznego z dn. 20 stycznia 1921 r. w przedmiocie tymczasowego ustroju władz szkolnych na obszarze b. dzielnicy pruskiej. Dz. Ustaw nr. 46, poz. 283 z 1921 r.

Rozporządzenie Ministra W. R. i Oświecenia Publicznego z dn. 8 lutego 1921 r. o tymczasowej organizacji władz szkolnych na terenie b. zab. austrjackiego. Dz. Ustaw Nr. 16, poz. 97 z 1921 r.

ZAKŁADANIE I UTRZYMYWANIE SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

127. Ustawa z dn. 17 lutego 1922 r. o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych. Dz. Ustaw Nr. 18, poz. 143 z 1922 r.

Ustawa powyższa zmienioną została przez ustawę z dnia 25-go września 1925 roku. (Dz. Ustaw n-r 126, poz. 898) w sensie rozciągnięcia jej na obszar b. zaboru pruskiego.

Ustawa wkłada na samorząd gminny obowiązek pokrywania wydatków rzeczowych szkół powszechnych.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra W. R. i Oświecenia Publicznego z dn. 30 maja 1923 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 73, poz. 574 z 1923 roku.

128. Ustawa z dn. 8-go sierpnia 1923 r. w przedmiocie upoważnienia zarządów gmin do czasowego zajmowania lokali szkolnych w gminie na cele powszechnego nauczania. Dz. Ustaw nr. 87, poz. 677 z 1923 r.

Rozp. wykonawcze do tej ustawy z dn. 23 października 1923 r. Dz. Ustaw nr. 115, poz. 919 z 1923 r.

Zarządy gmin, według powyższej ustawy, są uprawnione do zajmowania prywatnych lokali na cele powszechnego nauczania, nie na dłużej jednak niż na lat dwa.

BUDOWA SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

129. Ustawa z dn. 17 lutego 1922 r. o budowie szkół powszechnych. Dz. Ustaw nr. 18, poz. 144 z 1922 r.

Ustawa włożyła obowiązek budowy szkół powszechnych na gminy. Jednocześnie ustawa zagwarantowała gminom daleko idącą pomoc przy budowie w postaci bezzwrotnych dotacji i pożyczek. Przepis ustawy o pomocy finansowej Państwa zmieniony został następnie ustawą z dn. 22-go grudnia 1925 r. o środkach zapewnienia równowagi budżetowej. (Dz. Ustaw n-r 129. poz. 918). Zmiana polega na tem, że obowiązkową pomoc Skarbu Państwa zamienia ustawa na pomoc warunkową.

Rozp. Ministra W. R. i Oświecenia Publicznego z dn. 5 kwietnia 1922 r. w przedmiocie wymiarów i liczby pomieszczeń w budynkach publicznych szkół powszechnych i domach mieszkalnych dla nauczycieli. Dz. Ustaw nr. 45, poz. 383 z 1922 r.

Powyższe rozporządzenie zostało następnie częściowo zmienione rozporządzeniem z dnia 28-go lutego 1925 r. (Dz. Ustaw n-r 36, poz. 245).

ZDROWOTNOŚĆ

130. Zasadnicza ustawa sanitarna z dn. 19 lipca 1919 r. Dz. Ustaw nr. 63, poz. 371 z 1919 r.

Ustawa określa całokształt obowiązków Państwa i samorządu w zakresie zdrowia publicznego.

131. Ustawa z dn. 19 lipca 1919 r. o przymusowem szczepieniu ospy. Dz. Ustaw nr. 63, poz. 372 z 1919 r.

Rozporządzenie wykonawcze z dn. 15 marca 1922 r. do tej ustawy. Dz. Ustaw nr. 32, poz. 261 z 1922 r.

Ustawa wprowadza przymus szczepienia ospy. Koszty szczepienia według tej ustawy obciążać mogły Państwo. Przepis ten jednakowoż został zmieniony ustawą z dn. 25-go lutego 1926 r. (Dz. Ustaw nr. 28, poz. 167) i koszty szczepienia ospy przerzucone zostały na samorząd powiatowy i miasta wydzielone.

132. Ustawa z dn. 25 lipca 1919 r. w przedmiocie zwalczania chorób zakaźnych, oraz innych chorób, występujących nagminnie. Dz. Ustaw nr. 67, poz. 402 z 1919 r.

Ustawa określa obowiązki samorządu, w szczególności komunalnej służby sanitarnej w zakresie zwalczania chorób zakaźnych.

133. Ustawa z dn. 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby. Dz. Ustaw nr. 44, poz. 272 z 1920 r.

Szpitale samorządowe, według powyższej ustawy, mają obowiązek leczyć członków kas chorych za połowę kosztów własnych.

134. Ustawa z dn. 14 lipca 1920 r. o utworzeniu nadzwyczajnego naczelnego komisarjatu do walki z epidemjami. Dz. Ustaw nr. 61, poz. 388 z 1920 r.

N. N. K. wydał szereg rozporządzeń policyjno - sanitarnych, do których przestrzegania zobowiązał władze samorządowe. Są to rozporządzenia: 1) o budowie i utrzymaniu studzien. (Dz. Ustaw nr. 102, poz. 677); 2) o utrzymywaniu porządku w domach, na dziedzińcach, chodnikach i jezdniach w gminach miejskich (Dz. Ust. nr. 55, poz. 346 z r. 1921, oraz nr. 70, poz. 679 z 1924 r. sprostowanie — nr. 73, poz. 1100 z 1924 roku).

135. Ustawa z dn. 10 kwietnia 1922 r. o ograniczeniach w sprzedaży napojów alkoholowych. Tekst ogłoszony. Dz. Ustaw nr. 35, poz. 299 z 1922 r.

Rozporządzenie wykonawcze z dn. 25 lipca 1922 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 51, poz. 462 z 1922 r. Częściowa zmiana tego rozporządzenia. Dz. Ustaw nr. 82, poz. 728 z 1922 r.

Ustawa ogranicza sprzedaż i wyszynk alkoholu. Poszczególne gminy w drodze powszechnego głosowania mogą wprowadzić na swym terenie zupełny zakaz sprzedaży i wyszynku alkoholu.

136. Ustawa z dn. 23 marca 1922 r. o uzdrowiskach. Dz. Ustaw nr. 31, poz. 254 z 1922 r.

Ustawa przepisuje specjalny ustrój dla miejscowości uznanych za uzdrowiska. Obok zarządów gmin, powołane zostały t. zw. komisje uzdrowiskowe.

OPIEKA SPOŁECZNA

137. Ustawa z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej. Dz. Ustaw nr. 92, poz. 726 z 1923 r.

Ustawa obejmuje całokształt spraw opieki społecznej w postaci ramowej. Poszczególne artykuły ustawy zostały rozwinięte następnie w postaci rozporządzeń i ustaw.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 27 marca 1924 roku w przedmiocie odsyłania osób potrzebujących opieki do gmin, w których mają prawo do opieki trwałej. Dz. Ustaw nr. 31, poz. 318 z 1924 r.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 24 kwietnia 1924 r. w przedmiocie zwrotu kosztów z tytułu świadczeń na opiekę społeczną przewidzianych ustawą z dnia 16-go sierpnia 1923 r. o opiece społecznej. Dziennik Ustaw nr. 38, poz. 404 z 1924 r.

138. Rozporządzenie Praezydenta Rzeczplitej z dn. 29 czerwca 1924 r. w sprawie wykonywania opieki społecznej nad obywatelami polskimi, którzy w żadnej gminie nie mają prawa do opieki trwałej. Dz. Ustaw nr. 56, poz. 576 z 1924 r.

Koszty te, które według art. 13 ustawy miało ponosić Państwo, rozporządzenie przerzuciło na samorząd powiatowy i miasta wydzielone.

139. Ustawa z dn. 25 lipca 1924 r. o zawieszeniu mocy obowiązującej ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej w wojew. poznańskiem i pomorskiem. Dz. Ustaw nr, 73, poz. 716 z 1924 r.

140. Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 31 lipca 1924 r. w sprawie rozstrzygania skarg przeciw zarządzeniom, względnie orze-

czeniom organów komunalnych na obszarze b. zaborów: rosyjskiego i austrjackiego w sprawach, wynikających z wykonania ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 roku o opiece społecznej. Dz. Ustaw nr. 70, poz. 683 z 1924 r.

141. Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 11 listopada 1924 r. w sprawie rozciągnięcia mocy obowiązującej art. 22 ustawy z dnia 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej na województwa: poznańskie i pomorskie. Dz. Ustaw nr. 99, poz. 919 z 1924 r.

Na b. zabór pruski rozciągnięty został przepis ustawy, stanowiący, że Min. Pracy i Op. Społ. podlegają wszystkie sprawy z zakresu opieki społecznej.

142. Ustawa z dn. 18 lutego 1925 r. o Radzie opieki społecznej. Dz. Ustaw nr. 26, poz. 171 z 1925 r.

Przy Min. Pracy i Op. Społ. utworzoną została Rada Opieki Społecznej, do której weszło 10 przedstawicieli samorządu powiatowego i 10 miast.

143. Ustawa z dn. 19 marca 1925 r. o pokrywaniu kosztów leczenia ubogich żydów, będących stałymi mieszkańcami gmin na obszarze b. Królestwa Kongresowego. Dz. Ustaw nr. 38, poz. 255 z 1925 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 7-go października 1927 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 93, poz. 837.

Koszty leczenia ubogich żydów w szpitalach publicznych, pokrywane przez gminy wyznaniowe żydowskie, ustawa włożyła na gminy polityczne.

Jednocześnie ustawa uprawniła gminy do rozkładu, w razie braku środków budżetowych, ogólnych kosztów leczenia wszystkich ubogich na płatników podatków: gruntowego, budynkowego i opłat od patentów przemysłowych i handlowych.

144. Ustawa z dn. 29 marca 1926 r. o pokrywaniu kosztów leczenia ubogich w szpitalach publicznych na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Dz. Ustaw nr. 36, poz. 214 z 1926 r.

Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 9-go września 1927 r. — do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 99. poz. 861 z 1927 r.

Według powyższej ustawy, koszty leczenia ubogiego ponosi nie gmina przynależności, a gmina zamieszkania ubogiego. Wymagany jest przez ustawę roczny okres zamieszkania ubogiego w gminie, by uzyskać prawo do opłaty przez gminę kosztów leczenia.

145. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22-go kwietnia 1927 r. o nadzorze i kontroli nad działalnością instytucyj opiekuńczych. Dz. Ustaw nr. 40, poz. 354.

Nadzór nad działalnością prywatnych zakładów opiekuńczych sprawują władze państwowe I instancji. Na podstawie powyższego rozporządzenia Minister Pracy wydał dwa rozporządzenia szczegółowe.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 10-go października 1927 r. o kwalifikacjach kierowników zakładów opiekuńczych. Dz. Ustaw nr. 100. poz.866.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dn. 12-go października 1927 r. o regulaminach zakładów opiekuńczych. Dz. Ustaw nr. 100, poz. 867.

146. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 14-go października o zwalczaniu żebractwa i włóczęgostwa. Dz. Ustaw nr. 92, poz. 823 z 1927 r.

Rozporządzenie normuje sprawę zwalczania żebractwa i włóczęgostwa. Zobowiązuje związki samorządowe do zakładania i utrzymywania domów pracy dobrowolnej i przymusowej.

PRACOWNICY SAMORZĄDOWI

147. Ustawa z dn. 19 maja 1920 r. o obowiązkowem ubezpieczeniu na wypadek choroby. Dz. Ustaw nr. 44. poz. 272 z 1920 r.

Pracownicy samorządowi objęci zostali przymusem należenia do Kas Chorych.

148. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczplitej z dn. 30 grudnia 1924 r. o dostosowaniu uposażeń członków zarządu i pracowników związków komunalnych do uposażeń funkcjonarjuszów państwowych. Dz. Ustaw nr. 118, poz. 1073 z 1924 r. (sprostowanie vide Dz. U. Nr. 15, str. 130 z 1925 r.).

Rozp. wykonawcze M. S. Wew. z dn 28 marca 1925 r do tego rozporządzenia. Dz. Ustaw nr. 32, poz. 231 z 1925 r.

149. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 9-go marca 1926 r. w sprawie asygnowania dodatków pieniężnych dla starostów powiatowych, względnie ich zastępców za czynności spełniane przez nich jako przewodniczących wydziałów powiatowych. Dz. Ustaw nr. 36, poz. 227 z 1926 r.

Dodatki dla starostów uchwalone przez sejmiki na podstawie rozporządzenia Prezydenta z dn. 30-go grudnia 1924 r. (patrz poz. 151) mają być wypłacane z sum komunalnych bezpośrednio przez kasy skarbowe.

150. Rozporządzenie Prezydenta z dn. 24-go listopada 1927 r. o ubezpieczeniu pracowników umysłowych. Dz. Ustaw nr. 106, poz. 911 z 1927 r.

Rozporządzenie objęło ogólnym ubezpieczeniem pracowników umysłowych, także i pracowników samorządowych, o ile nie mają zabezpieczenia emerytalnego nie gorszego od zabezpieczeń pracowników państwowych.

RÓŻNE

151. Ustawa z dn. 1 czerwca 1923 r. w przedmiocie zmiany ustawy z dn. 21 października 1919 r. o organizacji statystyki administracyjnej. (Dz. U. R. P. Nr. 85. poz. 464). Dz. Ustaw nr. 60, poz. 436 z 1923 r.

Związki komunalne są zobowiązane współdziałać przy dochodzeniach statystycznych, przeprowadzanych zgodnie z tą ustawą.

152. Ustawa z dn. 3 czerwca 1924 r. o poczcie, telegrafie i telefonie. Dz. Ustaw nr. 58, poz. 584 z 1924 r.

Rozporządzenie wykonawcze z dn. 25-go sierpnia 1924 r. do powyższej ustawy. Dz. Ustaw nr. 76, poz. 749.

Ustawa reguluje ryczałtowanie opłat pocztowych, opłacanych przez związki samorządowe w zakresie działania poruczonego.

Antoni Hujda i Stanisław Podwiński.

PORADNIK SAMORZĄDOWY

AKTA STANU CYWILNEGO. *).

1. Czy może urząd stanu cywilnego przy magistracie spisać obecnie akt ślubu osób wyznania niechrześcijańskiego, którzy zawarli związek małżeński w roku 1925?

Stosownie do przepisów, zawartych w Rozdziale V-ym prawa o małżeństwie z 18/24.VI. 1836 r. winien to uczynić urzędnik stanu cywilnego w terminie, określonym w art. 187 tegoż prawa, a w sposób przewidziany w art. 58. Gdy to nie nastąpiło, to może to obecnie uskutecznić na podstawie art. 232 prawa o małżeństwie. W ten sposób orzekł w jednej z wniesionych spraw Sąd Okręgowy w Warszawie w orzeczeniu z dn. 20 listopada 1917 r.

BUDŻET.

2. Czy jest dozwolone i możliwe pokrywanie z dochodów zwyczajnych wydatków nadzwyczajnych i naodwrót — z dochodów nadzwyczajnych wydatków zwyczajnych?

Zasadniczo wydatki zwyczajne powinny być pokrywane z dochodów zwyczajnych, zaś wydatki nadzwyczajne z dochodów nadzwyczajnych. Wyjątek od tej zasady dopuszczalny jest na podstawie § 7 rozporządzenia Prezydenta R. P. z dn. 17.VI. 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 51, poz. 522), który dozwala dokonywania wydatków nadzwyczajnych z nadwyżki dochodów zwyczajnych ponad potrzebę pokrycia wydatków zwyczajnych.

Natomiast niema przepisu, któryby dozwalał pokrywać wydatki zwyczajne z nadzwyczajnych dochodów. Życie znalazło jednakże i tu pewnego rodzaju

*) Opłaty stemplowe od akt stanu cywilnego — p. dalej pod „Opłaty stemplowe".

wyjście i praktyka ma już obecnie wypadki pokrywania wydatków zwyczajnych ze źródeł, zaliczanych do dochodów nadzwyczajnych. Dzieje się to mianowicie w tej formie, że związek komunalny (gmina miejska lub powiatowy zw. kom.) wprowadza na dokonanie inwestycji (wydatek nadzwyczajny) podatek inwestycyjny (dochód nadzwyczajny). Równocześnie, ażeby móc niezwłocznie przystąpić do dokonania inwestycji, zaciąga pożyczkę długoterminową, zwłaszcza, że może być potrzebna odrazu większa kwota pieniężna, której podatek inwestycyjny, rozłożony na szereg lat, dać nie może. Na spłatę rat amortyzacyjnych pożyczki (wydatek zwyczajny) obraca się potem wpływy podatku inwestycyjnego (dochód nadzwyczajny).

3. Co to jest virement i w jakich warunkach może nastąpić?

Virement jest to zwiększenie pewnego kredytu w budżecie przez zmniejszenie innych kredytów. Virement może być dokonywane pomiędzy poszczególnemi działami budżetu, w obrębie działu pomiędzy paragrafami, w obrębie paragrafu pomiędzy pozycjami. Uchwała organu uchwalającego związku komunalnego w sprawie virement wymaga zatwierdzenia władzy nadzorczej. Uchwała taka może dać ogólne upoważnienie organowi wykonawczemu do przenoszenia kredytów, lecz jedynie w granicach paragrafu i wyłącznie w wydatkach rzeczowych.

DOKUMENTÓW WYDOBYCIE Z ROSJI.

4. W jaki sposób można się starać o wydobycie dokumentu osobistego z Rosji?

Osoba, poszukująca dokumentu lub dokumentów, albo wyciągu z wykazu stanu służby (dawniejszych „posłużnych spisków") od władz sowieckich, winna przesłać opłacone zwykłym stemplem podanie do Ministerstwa Spraw Zagranicznych — Departament Konsularny, Wydział K. II a.

Mstwo Spr. Zagr. na podstawie podania ustali wysokość opłaty, przypadającej na pokrycie kosztów wydobycia żądanych dokumentów, obliczonej w dolarach amerykańskich (3 dolary za dokument) i prześle osobie zainteresowanej odpowiednie zaświadczenie, na mocy którego petent będzie mógł wysłać pocztą wprost do odnośnej placówki polskiej w Rosji oznaczoną kwotę w efektywnych dolarach amerykańskich.

Ostateczny rozrachunek za wydobycie, przesłanie oraz legalizację będzie uskuteczniony przy odbiorze dokumentów.

W razie niezamożności winien petent dołączyć do podania urzędowe świadectwo ubóstwa, na zasadzie którego Min. Spr. Zagr. będzie w możności wydobyć dokumenty bezpłatnie.

DOPŁATY MIAST NA RZECZ POWIATÓW.

5. Czy powiatowe związki komunalne mają prawo pociągać gminy miejskie do udziału w pokryciu kosztów budowy i utrzymania powiatowych zakładów i urządzeń dobra publicznego?

Uprawnienie takie przewidywał projekt ustawy o tymcz. ureg. fin. kom., dotyczącego przepisu jednakże Sejm w ustawie nie uchwalił. Przepis ten ma być obecnie przywrócony w drodze rozporządzenia Prezydenta R. P., nowelizującego częściowo ustawę o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych.

DOZÓR SZKOLNY.

6. Czy przewodniczący dozoru szkolnego w gminie wiejskiej uprawniony jest i na jakiej podstawie do pobrania wynagrodzenia za pełnienie obowiązków sekretarza dozoru szkolnego, skoro funkcje te zostały mu przez dozór powierzone?

Wedle art. 55 Przepisów Tymczasowych o szkołach elementarnych w Król. Pol. członkowie dozoru szkolnego pełnią swe obowiązki bezpłatnie z wyjątkiem sekretarza, który może pobierać wynagrodzenie. Jeżeli więc dozór szkolny w gminie powierzył pełnienie obowiązków sekretarza swemu przewodniczącemu, to mógł mu również przyznać odpowiednie wynagrodzenie za te czynności.

7. Czy rada gminy ma prawo przeprowadzić rewizję ksiąg kasowych dozoru szkolnego?

Dozór szkolny ma obowiązek przedstawiać radzie gminnej tylko sprawozdania finansowe, a kontrolę nad rachunkowością dozoru sprawuje rada szkolna (art. 34, pkt. 11 i art. 54 pkt. 2 przepisów tym. o szkołach elem. w Król. Polskiem z dn. 10 sierpnia 1917 r., potwierdzone art. 7 ustawy z dn. 4. VI 1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 304). Gmina ma pozatem obowiązek przestrzegać przy asygnowaniu dozorowi jakichkolwiek sum przepisów budżetowych i rachunkowych, które wymagają ścisłego przestrzegania preliminarza budżetowego i wyrachowania się dowodami z wydobycia sum; przestrzeganie tych przepisów w stosunku do dozoru szkolnego pozwoli gminie na zupełnie ścisłe kontrolowanie jego gospodarki finansowej.

DROGI.

8. Na kogo przejdzie zarząd drogami w Małopolsce, pozostającemi dotychczas w administracji Tymczasowego Wydziału Samorządowego?

W Dz. Ust. Nr. 7 z r. 1928 pod poz. 40 ukazało się rozporządzenie Prez. R. P. z dn. 16.I.1928 r. o zniesieniu Tymcz. Wydz. Sam. we Lwowie. W związku z tem wyłania się zagadnienie, komu przekazać dalsze wykonywanie zadań, należących dotychczas do T. W. S. Zagadnienie to — o ile chodzi o drogi — ma być wedle projektu noweli do ustawy drogowej rozwiązane w ten sposób, że administrację dróg po T. W. S. przekaże się powiatowym związkom komunalnym, zapewniając im zarazem te dochody, które T. W. S. służyły dotychczas na pokrycie odnośnych wydatków.

Idzie to po linji, reprezentowanej stale przez Zjazdy Sejmików Powiatowych, ażeby administracja dróg w powiecie skupiała się w rękach powiatowego związku komunalnego.

9. Czy gmina może obowiązkiem budowy i utrzymania niektórych dróg gminnych obciążyć pewne grupy mieszkańców wsi?

Według dotychczas obowiązującej ustawy drogowej gmina tego uczynić nie może. Dopiero projektowana obecnie nowela do ustawy drogowej zawiera przepis, na podstawie którego — o ile projekt nie dozna w tym względzie zmiany — obowiązkiem budowy i utrzymania dróg gminnych o znaczeniu wyłącznie lokalnem będą mogli być obarczeni tylko mieszkańcy odnośnych miejscowości, względnie nawet tylko ci mieszkańcy, dla których ta droga jest wyłącznie potrzebna.

10. Czy gmina może sprzedać przydrożne drzewa na drodze gminnej i czy uzyskanych pieniędzy może użyć na budowę szkół i na obsadzenie dróg drzewami lepszego gatunku?

Drzewa, rosnące przy drodze gminnej, stanowią przynależność tej drogi i w ramach racjonalnej gospodarki drogowej mogą być wycinane i zastępowane lepszemi gatunkami.

Wycięte drzewa mogą być sprzedawane, a uzyskane pieniądze wpływają do kasy gminnej i mogą być obracane na wydatki, przewidziane w budżecie gminnym.

EGZEKUCJA ADMINISTRACYJNA.

11. Czy instrukcja o przymusowem ściąganiu państwowych podatków i opłat, tudzież innych należności skarbowych z dn. 17.V.1926 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 15, poz. 168) ma również zastosowanie do egzekucji administracyjnej danin komunalnych?

Wedle § 44 wymienionej w pytaniu instrukcji organa egzekucyjne mają stosować się do przepisów prawa dzielnicowego wtedy, gdy instrukcja nie wyczerpuje tego prawa, lub gdy prawo dzielnicowe nie zawiera żadnych postanowień w danym przedmiocie.

Oczywiście nie można instrukcji stosować, gdy prawo dzielnicowe inaczej dany przedmiot reguluje, nie można jej jednakże również stosować — i to wbrew przytoczonemu wyżej § 44 — gdy prawo dzielnicowe danego przedmiotu wcale nie reguluje, instrukcja bowiem nie posiada i nie może posiadać mocy ustawy. Z tem zastrzeżeniem można posiłkować się powyższą instrukcją przy egzekucji danin komunalnych.

12. Czy urząd skarbowy jest upoważniony z mocy §§ 1 i 2 instrukcji, przytoczonej w poprzedniem pytaniu, do poruczania urzędowi gminnemu bez zgody tegoż egzekwowanie należności skarbowych?

Instrukcja egzekucyjna ujednostajnia jedynie procedurę egzekucyjną należności skarbowych, nie wkłada natomiast (i nie mogła włożyć) żadnych nowych obowiązków na władze gminne, które nie wynikają z obowiązujących przepisów ustawowych. Wzmianka w §§ 1 i 2 instrukcji o organach gminnych, jako organach egzekucyjnych, ma na uwadze tylko te przypadki, kiedy poruczenie egzekucji nastąpi w drodze rozporządzenia, mającego uzasadnienie w ustawie (p. 5 art. 43 ust. o fin. kom.) lub też w drodze ustaw specjalnych (np. pobór państwowego podatku od nieruchomości).

13. Czy gminy mają obowiązek ściągania należności P. K. O., P. B. R., pocztowych i t. p. instytucyj?

Ustawy, dotyczące ściągania bezspornych należności osób i instytucyj prawa publicznego w rodzaju wymienionych w pytaniu, zawierają jedynie równobrzmiące przepisy, iż należności te mają być ściągane w trybie egzekucji administracyjnej, nie określają jednakże organów, do których ściąganie należy.

Sprawa ta ma być obecnie uregulowana w drodze rozporządzenia Prezydenta R. P. o egzekucji administracyjnej. Projekt tego rozporządzenia przewiduje włożenie tej egzekucji głównie na gminy, które miałyby prawo pobierać koszty egzekucyjne od płatników, oraz pewne odszkodowanie za swe czynności od instytucyj. Rozporządzenie to będzie niebawem ogłoszone w Dzienniku Ustaw.

KARY ZA ZWŁOKĘ.

14. Jakie kary za zwłokę może pobierać związek komunalny od zaległości w daninach komunalnych?

W myśl art. 2 rozp. Prez. R. P. z dn. 17.V.1927 r. (Dz. Ust. N-r 46, poz. 401) stosuje się w tym względzie ustawę z dnia 31.VII. 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 73, poz. 721), zmienioną częściowo przytoczonem rozporządzeniem.

W myśl tych przepisów kara za zwłokę od zaległości w podatkach gruntowych wynosi 1% miesięcznie, od zaległości we wszystkich innych podatkach i opłatach — 2% miesięcznie, począwszy od 15 dnia po upływie terminu płatności.

Kary te mogą związki komunalne odpowiednio zniżać, co zresztą zaleciło Mstwo Spr. Wewn. w okólniku z dn. 16.XII.1925 r. Nr. 114.

15. W jakiej wysokości kary za zwłokę należy pobierać od zaległości w samoistnym gminnym podatku wyrównawczym?

Na podstawie przepisów, przytoczonych w poprzedniem pytaniu, kary za zwłokę wynoszą 1% od zaległości w podatku gruntowym, zaś 2% od innych danin.

Samoistny gminny podatek wyrównawczy nie jest podatkiem gruntowym (jakkolwiek obciąża również grunty i to w największej stosunkowo mierze), gdyż grunty są tylko jednym z objektów tego podatku — obok budynków i przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych. Z tego więc powodu podatek wyrównawczy należy zaliczyć do „innych danin", w których kary za zwłokę wynosić mogą 2%.

Oczywiście jednakże nic nie stoi na przeszkodzie, ażeby gmina obniżyła wysokość tej kary do 1%, zwłaszcza, że — jak wyżej zaznaczono — podatek wyrównawczy dotyka głównie właścicieli gruntów.

KASY CHORYCH.

16. Czy gmina ma prawo domagać się potrącenia z poborów b. pracownika gminy, który z dn. 1.IX.1927 r. przeszedł do Magistratu, niepotrąconej sumy składek do Kasy Chorych za czas od 1.I.1927 r. do 1.IX.1927 r., jeśli tak, to w jakiej wysokości, gdy składka wynosiła 4 zł. 29 gr. miesięcznie.

Wedle art. 47 ustawy o Kasach Chorych (z dn. 19. V. 1920 roku, Dz. Ustaw Nr. 44, poz. 272) członkowie obowiązkowi (m. in. także pracownicy samorządowi) płacą $^{2}/_{5}$ przypadającej na nich składki, ich pracodawcy zaś $^{3}/_{5}$. Gmina zatem ma prawo ściągać ze swego pracownika $^{2}/_{5}$

należnej za niego składki do Kasy Chorych i powinna to uczynić w tej formie, że każdego miesiąca powinna być potrącona odpowiednia kwota z poborów pracownika. Jeżeli z tego tytułu powstała zaległość po stronie pracownika nie z winy gminy (gmina mogła np. uchwalić płacenie składki w całości), to gmina może domagać się wyrównania zaległości od pracownika. Za czas do końca sierpnia 1927 r. zaległość ta wynosi 13 zł. 73 gr.

17. Czy od jednorazowego zasiłku oraz od 13 pensji pracownika samorządowego należy się składka do Kasy Chorych?

Podstawą obliczania składki członków Kas Chorych jest uposażenie względnie wynagrodzenie (zarobek) członka, otrzymywane miesięcznie, tygodniowo lub dziennie. Dodatki do uposażenia (wynagrodzenia) wlicza się do podstawy wymiaru składki tylko wtedy, jeżeli są w zwyczaju (t. j. powtarzają się perjodycznie i są z góry przewidziane), a wpływają na wysokość wynagrodzenia.

Od jednorazowego zasiłku zatem składka w każdym razie się nie należy, zaś od 13 pensji należy się tylko wtedy, jeżeli powtarza się ona stale, co roku.

18. Czy Pow. Kasa Chorych powinna członkowi swemu, potrzebującemu protezy, kupić protezę lub przynajmniej pokryć część ceny protezy i jakie można czynić starania, aby protezę otrzymać, gdy Kasa odmawia pokrycia w całości wydatku na nią?

W myśl art. 23 lit. a) ustawy o Kasach Chorych ma Kasa obowiązek dostarczenia środków pomocniczych przeciwko zniekształceniu i kalectwu, służących do utrzymania zdolności zarobkowania, z tem jednakże ograniczeniem, iż statut Kasy określa maksymalną wysokość wydatków na te cele. W wypadku wprowadzenia świadczeń nadzwyczajnych w danej Kasie (art. 34), powinny się m. in. zwiększyć także wydatki na środki pomocnicze. Z powyższego jednakże w każdym razie wynika, że Kasa zasadniczo nie ma obowiązku dostarczania w całości protezy wzgl. pokrycia całej ceny jej kupna.

Celem pokrycia brakującej ceny kupna protezy mogłaby gmina udzielić zapomogi.

KASY OSZCZĘDNOŚCI.

19. Czy gmina odpowiada za wkłady przedwojennej gminnej kasy poż. - oszczędn. i w jaki sposób należy postąpić, gdy książki kasy zostały spalone w czasie wojny, a wzywani dłużnicy do pobranych pożyczek nie przyznają się?

Gmina odpowiada za te wkłady; o ile rzeczywiście Komisja likwidacyjna nie może ustalić nawet w drodze przesłuchania świadków aktywów kasy, a rze-

komi dłużnicy twierdzą, że nic kasie nie są winni obecnie,—to należy o tem sporządzić stosowny protokół i przesłać go do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z prośbą o udzielenie informacji, jak winna Komisja w dalszym ciągu postępować.

KOMINÓW CZYSZCZENIE.

20. Czy gmina może zmonopolizować na swym obszarze wycier kominów?

Czyszczenie kominów należy do przemysłu kominiarskiego, którego prowadzenie — stosownie do art. 8 w związku z art. 3 rozporządzenia Prez. R. P. z dn. 7.VI.1927 r. (Dz. Ustaw Nr. 53, poz. 468) — jest wolne i dozwolone każdemu, kto uzyska w tym celu koncesję.

Wedle przepisów, obowiązujących przed wydaniem wymienionego wyżej rozporządzenia Prez. R. P., jedynie w m. st. Warszawie wycier kominów stanowił monopol miejski, a to stosownie do postanowienia Rady Administracyjnej Król. z dn. 11/23 grudnia 1834 r. (Dz. Pr. t. 16, str. 285) oraz ustawy o straży ogniowej z r. 1867 (Dz. Pr. t. 67, str. 241), zatwierdzonej w dn. 18/30 lipca 1867 r. przez Komitet Urządzający w Król. Pol., które to przepisy obowiązek trudnienia się wycierem kominów włożyły w Warszawie na straż ogniową.

Wobec przytoczonych na początku przepisów rozp. Prez. R. P. o prawie przemysłowem i wobec przepisu art. 198 tegoż rozporządzenia, iż z dniem wejścia jego w życie tracą moc obowiązującą sprzeczne z niem postanowienia ustaw i rozporządzeń, należy stanąć na stanowisku, że wycier kominów w Warszawie przestał być monopolem straży ogniowej.

KOSZTY LECZENIA.

21. W jaki sposób mogą gminy na terenie b. Kongresówki pokrywać koszty leczenia ubogich chorych?

Wydatki na leczenie ubogich chorych powinny gminy pokrywać z ogólnych swych dochodów budżetowych. Gdy jednakże gmina wykorzystała wszystkie źródła swoich dochodów zwyczajnych, a nie starczy jej środków na pokrycie wydatków, związanych z kosztami leczenia ubogich chorych, może powstały niedobór pokryć w drodze specjalnego podatku — t. zw. składki kuracyjnej, wprowadzonej na terenie b. Król. Kongr. ustawą z dn. 19.III.1925 r. (Dz. Ustaw Nr. 38, poz. 255).

Wymiar tej składki — w myśl zalecenia Min. Spr. Wewn. — może być oparty w gminach miejskich na zasadach statutu o podatku inwestycyjnym, w gminach wiejskich zaś składka może być pobrana w formie dodatku do podatku wyrównawczego.

22. Czy rozp. Min. Spr. Wewn. w sprawie zaliczkowego pokrywania kosztów leczenia w szpitalach publicznych z d. 29.II.1924 r. (Dz. Ust. Nr. 22, poz. 241) obowiązuje nadal?

Dość powszechną była opinja, że wymienione w pytaniu rozporządzenie zostało uchylone ustawą z dn. 29.III.1926 r. (Dz. Ust. Nr. 36, poz. 214), która w art. 5 znosi „dotychczasowe ustawy i przepisy, normujące sprawy leczenia chorych" na obszarze b. zaboru rosyjskiego. Jednakże rozporządzenie wykonawcze do powyższej ustawy (z dn. 7. X. 1927 roku. Dz. Ustaw Nr. 93, poz. 837) odnośnie do art. 5 wyraźnie stwierdza, iż rozporządzenie o zaliczkowem pokrywaniu kosztów leczenia ma „odpowiednie zastosowanie".

23. Czy gmina jest obowiązana do pokrycia kosztów leczenia ubogich żydów, przyjętych do szpitala przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 19.III. 1925 (Dz. Ust. Nr. 38, poz. 255) za zaświadczeniem gminy wyznaniowej żydowskiej o ubóstwie chorego z klauzulą, że w razie niemożności ściągnięcia kosztów pokrywa koszty ogół miasta?

Pokrywanie kosztów leczenia ubogich żydów przez gminy wyznaniowe żydowskie opierało się na postanowieniu Rady Administracyjnej Król. Pol. z dnia 25.XI. (7.XII) 1841 r. Przepisy te zostały uchylone z dniem 18.IV. 1925 roku, t. j. z dniem wejścia w życie ustawy, przytoczonej w pytaniu.

Ale ustawa ta w art. 2, ustęp drugi, wyraźnie mówi, że koszty leczenia powstałe przed dniem jej wejścia w życie mają być pokryte wedle przepisów dawnych, tą ustawą właśnie uchylonych. Co do klauzuli, o której mowa w pytaniu, to oczywiście pod względem prawnym nie posiada ona żadnego znaczenia.

24. Kto powinien ponieść koszty leczenia w Tworkach ubogiego mieszkańca gminy, umieszczonego tam przed dwoma laty na czas nieograniczony z decyzji sądu i co należy uczynić, aby chorego sprowadzić do gminy, jako, że nie jest on bardzo niebezpieczny dla otoczenia, a gmina może się nim sama zaopiekować?

Koszty leczenia (wzgl. opieki, o ile choroba umysłowa jest nieuleczalna i chory wymaga jedynie opieki) ponieść powinna gmina. Ponieważ chorego umieścił w Tworkach sąd, przeto do sądu powinna się gmina zwrócić (przez wydział powiatowy) z żądaniem zarządzenia odesłania go do gminy. Do żądania dołączyć należy deklarację zapewnienia choremu opieki — w myśl rozp. Min. Pracy i Op. Sp. z dn. 27.III. 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 31, poz. 318).

KSIĘGI LUDNOŚCI.

25. Czy na obszarze b. Kongresówki można wykreślać z ksiąg ludności na podstawie aktów znania osoby zmarłe, co do których nie były sporządzone akta zejścia wobec działań wojennych na danem terytorjum wzgl. braku duchowieństwa?

W myśl przepisów art. 33 instrukcji w przedmiocie prowadzenia ksiąg ludności stałej w gminach miejskich i wiejskich Król. Pol. z dn. 10/22 listopada 1861 r. wójt gminy wzgl. burmistrz brak metryki urodzenia. ślubu lub zejścia może zastąpić przez akt znania.

LASÓW ZAGOSPODAROWANIE.

26. Kiedy nastąpić może zmiana uprawy leśnej na inny rodzaj użytkowania?

Wedle rozporządzenia Prez. R. P. z dn. 24.VI.1927 r. o zagospodarowaniu lasów, niestanowiących własności Państwa (Dz. Ust. Nr. 57, poz. 504), zmiana uprawy leśnej na inny rodzaj użytkowania może nastąpić jedynie w lasach, nieuznanych za ochronne, na podstawie zezwolenia wojewody, w następujących wypadkach:

a) jeżeli przez dokonanie takiej zmiany nastąpi lepsze wykorzystanie gruntów;

b) po upływie 3 lat od chwili zalesienia innych użytków przynajmniej na takim samym obszarze, jaki ma być wyłączony z pod uprawy leśnej, o ile przytem nowopowstałe drzewostany wykazują w dostatecznej mierze zdolność do dalszego wzrostu;

c) przy regulowaniu ustroju rolnego, a mianowicie: scalaniu gruntów, likwidacji służebności, parcelacji i osadnictwie;

d) jeżeli dokonanie takiej zmiany leży w szczególnym interesie publicznym.

27. Co to są lasy ochronne?

Za lasy ochronne mogą być uznane lasy i zarośla, które:

a) zabezpieczają grunty przed zmywaniem i wyjałowieniem, powstrzymują usuwanie się ziemi lub kamieni, przeszkadzają tworzeniu się dzikich potoków, obrywaniu się skał i spadkowi lawin;

b) chronią brzegi wód przed obrywaniem się, a źródła przed zasypywaniem się;

c) przeszkadzają powstawaniu albo rozszerzaniu się piasków lotnych lub parowów;

d) mają specjalne znaczenie dla obrony Państwa;
e) mają znaczenie przyrodniczo - naukowe.

28. Jakie ulgi podatkowe przewidziane są dla lasów?

Lasy ochronne, wymienione wyżej pod literami a, b, c, e, wolne są od państwowych podatków gruntowych.

W razie sztucznego zalesienia gruntów, nie będących gruntami leśnemi, a uznanych przez właściwą władzę za nienadające się do innej, niż leśna, uprawy, zalesione grunty wolne są od podatków państwowych w ciągu 30 lat, licząc od roku, następującego po roku zalesienia.

29. Czy jest dozwolone pasanie bydła w lasach?

W drzewostanach, które nie osiągnęły 3 m. wysokości, pasanie inwentarza jest zabronione, o ile wiek tych drzewostanów nie przekroczył 15 lat. Pewne wyjątki są przewidziane tylko dla województw wschodnich i południowych.

OBYWATELSTWO POLSKIE.

30. Jakie są warunki nabycia i utraty obywatelstwa polskiego?

Nabycie obywatelstwa polskiego następuje: 1) na podstawie osiedlenia, 2) przez urodzenie, 3) przez zamążpójście, uprawnienie, uznanie i przysposobienie, 4) przez powrót do Państwa Polskiego osoby pochodzenia polskiego, 5) przez ustanie małżeństwa obywatelki polskiej, która utraciła obywatelstwo polskie przez zamążpójście za cudzoziemca, 6) przez objęcie urzędu publicznego, 7) przez przyjęcie do służby wojskowej, 8) przez nadanie, 9) przez dokonanie opcji (prawa wyboru) na rzecz obywatelstwa polskiego.

Utrata obywatelstwa polskiego następuje: 1) przez nabycie obywatelstwa obcego, 2) przez przyjęcie urzędu publicznego lub wstąpienie do służby wojskowej w państwie obcem bez zgody Rady Ministrów, 3) przez dokonanie opcji na rzecz obcego obywatelstwa, 4) przez zamążpójście za cudzoziemca, o ile przez małżeństwo kobieta nabyła obywatelstwo obcego państwa, 5) przez pozbawienie obywatelstwa z powodu uchylania się od spełnienia obowiązku służby wojskowej.

31. Jak należy traktować kobiety, które wyszły za mąż za obywateli polskich, a wedle ich ustawodawstwa nie utraciły przez to swego dotychczasowego obywatelstwa?

Wobec wyraźnego brzmienia art. 4, p. 3, oraz art. 7 ustawy o obywatelstwie polskiem z dn. 20.I.1920 r., iż cudzoziemka nabywa obywatelstwo polskie

przez sam fakt zamążpójścia za obywatela polskiego, ewentualne zachowanie obywatelstwa obcego nie może być brane w rachubę przez władze polskie. Natomiast w wypadkach odzyskania przez kobietę zamężną posiadanego poprzednio obywatelstwa drogą specjalnego oświadczenia, złożonego dopiero po ślubie, następuje utrata obywatelstwa polskiego w myśl art. 11 wspomnianej wyżej ustawy przez nabycie obcego obywatelstwa, tak samo, jak w wypadkach, w których mężatka — obywatelka polska nabywa samodzielnie wogóle obce obywatelstwo (nieposiadane przed ślubem).

ODWOŁANIA.

32. Czy płatnik podatku komunalnego może wnieść odwołanie przeciwko decyzji władzy nadzorczej, zatwierdzającej statut podatkowy związku komunalnego?

Płatnikowi prawo takie nie przysługuje; może on wnieść odwołanie dopiero przeciw nakazowi płatniczemu, którym związek komunalny zawiadomił go o wymierzeniu mu podatku. W odwołaniu tem płatnik może jednakże oczywiście zakwestjonować nietylko wysokość wymiaru podatku, ale również wogóle jego legalność. Odwołanie wnieść należy za pośrednictwem związku komunalnego, który podatek wymierzył, do władzy nadzorczej nad tymże związkiem.

33. Czy związek komunalny (władza wymianowa) może odwołanie płatnika załatwić we własnym zakresie, czy też musi je przedłożyć instancji odwoławczej (władzy nadzorczej)?

Władza wymiarowa może sama załatwić odwołanie, o ile pretensje rekurenta uzna za słuszne w zupełności. W razie przeciwnym ma odwołanie przedłożyć władzy nadzorczej wraz z aktami wymiarowemi i własnym wnioskiem.

34. Jakie środki prawne przysługują płatnikom danin komunalnych w b. dzielnicy pruskiej?

W b. dzielnicy pruskiej zostały w tym względzie utrzymane przepisy ustawy o daninach komunalnych i ustawy o daninach powiatowych i prowincjonalnych.

Płatnik ma prawo w ciągu 4 tygodni wnieść sprzeciw do zarządu związku komunalnego, który daninę wymierzył. Przeciwko nieprzychylnej decyzji zarządu związku komunalnego służy prawo skargi w spornem postępowaniu administracyjnem. Właściwym w I instancji jest dla gmin wiejskich wydział po-

wiatowy, dla gmin miejskich i powiatowych związków komunalnych — wojewódzki sąd administracyjny. Od wyroków, wydanych w II instancji przez woj. sąd adm., służy środek prawny rewizji do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

OPIEKA SPOŁECZNA.

35. Kto pokrywa koszty wychowania dziecka w zakładzie wychowawczym?

Pokrycie kosztów wychowania dziecka, o ile te koszty spadają na związek komunalny, mieści się wśród zadań i obowiązków związku z zakresu opieki społecznej i dokonywa się w myśl przepisów ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r. (Dz. Ust. Nr. 92, poz. 296). Prawo do trwałej opieki ze strony gminy nabywa się przez conajmniej roczny pobyt w gminie, przyczem dziecku do lat 16 (o ile oboje rodzice żyją) służy to prawo w gminie, w której ma je ojciec.

OPŁATY DROGOWE.

36. Czy specjalne opłaty drogowe mogą być zastąpione przez świadczenia w naturze?

W okólniku z dn. 21.VII. 1926 r. Nr. 70 Mstwo Spr. Wewn. wyjaśniło, że w poszczególnych wyjątkowych przypadkach może związek komunalny płatnikom danin komunalnych zezwalać na uiszczenie tych danin — zamiast w gotówce — w formie odpowiedniego ekwiwalentu w materjale lub nawet w robociźnie i jako przykład przytoczyło przyjęcie zamiast należności pieniężnej tytułem opłat drogowych — kamienia, którego wartość odpowiada tej należności.

W noweli do ustawy drogowej, projektowanej w chwili pisania niniejszego, ma być zamieszczone wyraźne postanowienie, iż opłaty drogowe mogą być poszczególnym płatnikom zamieniane na świadczenia naturalne.

37. Czy opłaty drogowe w b. dzielnicy pruskiej mogą być pobierane przez pow. zw. kom. bezpośrednio od indywidualnych płatników?

Podatki krajowe i powiatowe przed wydaniem ust. o tym. ureg. fin. kom. były podatkami kontyngentowemi, t. j. krajowe związki komunalne rozkładały je pomiędzy powiatowe związki komunalne i gminy miejskie, zaś powiatowe związki komunalne pomiędzy gminy. Ten system utrzymany został tylko odnośnie do podatków krajowych, natomiast — w myśl art. 60 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom. — powiatowe związki komunalne pobierają podatki bezpośrednio od indywidualnych płatników.

Powiatowe związki komunalne w b. dz. prusk. pobierają również na podstawie powyższego przepisu specjalne opłaty drogowe od indywidualnych płatników bezpośrednio. Wojew. Sąd Adm. w Poznaniu stanął jednakże na stanowisku, że przepis art. 60 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom. nie stosuje się do opłat drogowych i że płatnikami tych opłat w stosunku do pow. zw. kom. są gminy, a nie poszczególni mieszkańcy gmin.

Sprawa zawisła w drodze rewizji obecnie przed Najw. Tryb. Adm., który w tej sprawie wyda ostateczną decyzję.

OPŁATY STEMPLOWE.

38. Na którym urzędzie ciąży obowiązek dopilnowania, ażeby opłata stemplowa od podania była uiszczona we właściwej wysokości?

Obowiązek ten, przewidziany w art. 152 ustawy o opłatach stemplowych, ciąży na tym urzędzie, do którego podanie winno być wniesione według właściwych przepisów. Jeżeli podanie, od którego nie uiszczono należytej opłaty, wniesiono do urzędu niewłaściwego, to urząd ten może odstąpić podanie urzędowi właściwemu bez uprzedniego wezwania petenta do uiszczenia opłaty. Jeżeli zatem podanie, które winno być wniesione do urzędu państwowego, wpłynęło do urzędu związku komunalnego, należy je odesłać temuż urzędowi państwowemu bez wzywania petenta do uiszczenia opłaty.

39. Czy można żądać od strony opłaty stemplowej od podania żądającego przyśpieszenie załatwienia podania, poprzednio wniesionego?

Opłaty stemplowej od podania o przyśpieszenie załatwienia poprzednio wniesionego podania można żądać tylko wtedy, jeżeli urząd, do którego wniesiono takie podanie, zamierza doręczyć petentowi na skutek ponaglenia pismo urzędowe, któregoby petent nie otrzymał, gdyby nie wniósł wspomnianego podania.

40. Czy podanie o wydanie wyciągu lub innego świadectwa z akt stanu cywilnego podlega opłacie stemplowej?

Podanie takie jest wolne od opłaty stemplowej w myśl art. 142, pkt. 25, ustawy o opłatach stemplowych.

41. W jakiej wysokości należy się opłata od wyciągów i innych świadectw z akt stanu cywilnego?

Opłata stemplowa należy się:

I. w b. zaborze pruskim — 1 zł. od każdego zaświadczenia faktu urodzin, zaślubin lub śmierci;

II. na pozostałym obszarze państwa:

a) 1 zł. jak pod I, gdy wyciąg lub świadectwo wydaje urząd, którego kosztów utrzymania nie ponosi Skarb Państwa, gdy więc urzędem stanu cywilnego jest urząd parafjalny lub urząd gminny;

b) 3 zł. od każdego zaświadczonego faktu urodzin, zaślubin lub śmierci, jeżeli koszty utrzymania urzędu stanu cywilnego ponosi Skarb Państwa (np. przy metrykach dla wyznań niechrześcijańskich, prowadzonych przez urzędy policji państw. w stoł. m. Warszawie, przy metrykach dla bezwyznaniowych, prowadzonych przez starostwa na obszarze b. dzielnicy austrjackiej).

Oprócz opłaty stemplowej nie należy się za wydanie wyciągu lub świadectwa z akt stanu cywilnego żadna inna opłata.

42. Jakie są przewidziane zwolnienia od opłat stemplowych wyciągów z akt stanu cywilnego?

Wolne są od opłat stemplowych wyciągi i inne świadectwa, wydawane z akt stanu cywilnego urzędom państwowym i samorządowym.

Pozatem od uiszczenia opłaty stemplowej od wyciągu z akt stanu cywilnego może być zwolniony tylko ten, kto jest tak dalece niezamożny, że uiszczenie opłaty stemplowej nie jest dlań możliwe bez dotkliwego uszczerbku majątkowego i ten stan rzeczy jest urzędnikowi stanu cywilnego niewątpliwie znany.

43. Czy wyciągi z akt stanu cywilnego, wydawane na t. zw. „druczkach" podlegają opłacie stemplowej w innej wysokości lub są wolne od opłaty?

Ani cel, do którego wyciąg lub świadectwo ma służyć, ani ich forma, nie uzasadniają uwolnienia od opłaty stemplowej. W szczególności wyciągi krótkie (wydawane na t. zw. „druczkach") podlegają opłacie na równi z wyciągami pełnemi.

44. W jakiej wysokości obowiązują opłaty stemplowe od wystawionych rachunków i pokwitowań z odbioru gotówki?

Pokwitowania z odbioru pieniędzy, papierów wartościowych i innych przedmiotów podlegają zasadniczo przy wartości wyższej ponad 50 zł. opłacie 20 gr.; gdy wartość nie przewyższa 50 zł., są wolne od opłaty. Szczegółowe przepisy w tej sprawie mieszczą się w art. art. 72, 87, 90, 93, 95, 114, 118, 136 — 139 ustawy z dn. 1.VII.1926 r. (Dz. Ust. Nr. 98, poz. 570).

Rachunek do 20 zł. wolny jest od opłaty stemplowej. Przy kwotach wyższych — jeżeli umowę, której wykonanie rachunek stwierdza, zawarł bądz wystawca bądź odbiorca rachunku w zakresie swego przedsiębiorstwa, podlegającego podatkowi przemysłowemu lub ustawowo zwolnionego od tego podatku, z wyjątkiem przypadków kupna lasu na wyrąb: po 10 gr. od każdych 50 zł.

czyli po 20 gr. od każdej setki, a po 2 zł. od każdej tysiączki. W innych przypadkach, w szczególności również, gdy rachunek stwierdza należność za wyrąb lasu, przy należności ponad 20 zł.: 10 gr. od każdych 10 zł. Szczegółowe przepisy w tej sprawie zawierają art. art. 72 — 74, 90 i 91 przytoczonej wyżej ustawy.

45. Kto jest obowiązany do uiszczenia opłaty od rachunku?

Do uiszczenia opłaty od rachunku, sporządzonego w Polsce, obowiązany jest wystawca; ma ją uiścić (przez naklejenie znaczków stemplowych, które należy skasować przez przepisanie początkowemi lub końcowemi wyrazami tekstu albo przez przepisanie datą skasowania oraz nazwiskiem lub firmą kasującego) przed doręczeniem pisma odbiorcy. Opłatę od rachunku, sporządzonego zagranicą, ma uiścić strona, w Polsce zamieszkała, w ciągu 3 tygodni od dnia otrzymania rachunku.

46. Jakie rachunki wolne są od opłaty stemplowej?

Wolne od opłaty są rachunki, stwierdzające: wykonanie umowy o sprzedaż przedmiotów monopolu państwowego, jeżeli monopol jest bądź sprzedawcą bądź kupującym; 2) wykonanie umowy o sprzedaż papierów wartościowych, zagranicznych środków płatniczych lub złota i srebra w sztabach, 3) należność pracownika wobec służbodawcy z tytułu stosunku służbowego, 4) rachunki aptekarzy, umieszczone na receptach lub ich odpisach, załączonych do lekarstw, 5) rachunki szpitali, nie będących przedsiębiorstwami zarobkowemi, w przedmiocie kosztów leczenia.

47. Jakiej opłacie stemplowej podlega karta łowiecka?

Podanie o kartę łowiecką ma być ostemplowane, jak w zasadzie każde inne podanie.

Karty łowieckie — jednodniowe podlegają opłacie 3 zł., wydane na czas dłuższy, niż 1 dzień, 10 zł. Karty łowieckie, wydawane funkcjonarjuszom zarządów lasów państwowych oraz straży łowieckiej prywatnej, zatwierdzonej i zaprzysiężonej przez władzę państwową, są wolne od opłaty.

48. Jaka opłata stemplowa należy się od poświadczenia własnoręczności podpisu.

Poświadczenie własnoręczności podpisów lub znaków ręcznych — 1) podlega — jeśli własnoręczność poświadczył sąd — przepisom o opłatach sądowych, 2) jeśli poświadczył notarjusz, jest wolne od opłaty, 3) jeżeli poświadczył inny urząd państwowy, to opłata wynosi:

a) przy jednym podpisie — 1 zł.,
b) przy dwóch podpisach — 2 zł.,
c) przy trzech lub więcej — 3 zł.

49. Czy uwierzytelnienie podpisu przez władzę samorządową podlega opłacie stemplowej wedle art. 158 ustawy o opłatach stemplowych?

Wymieniony w pytaniu art. 158 mówi tylko o opłatach stemplowych za poświadczenie własnoręczności podpisu lub znaku ręcznego przez urząd państwowy; za poświadczenie takie przez władzę samorządową opłata stemplowa nie należy się. Stwierdziło to zresztą wyraźnie Mstwo Skarbu w okólniku z dn. 19.I.1927 r. L. D. P. O. 8/VII.

Za uwierzytelnienie podpisu może więc władza samorządowa pobrać komunalną opłatę administracyjną (z art. 27 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom.).

50. Czy przy otrzymaniu karty rowerowej zgodnie z rozporz. Min. Rob. Publ. i Spr. Wewn. z dn. 20.V.1925 r. (Dz. Ust. Nr. 55, poz. 397, należy się opłata stemplowa w wysokości 6 zł. (3 zł. za podanie i 3 zł. za kartę) obok 1 zł. jako należności za kartę, ustalonej w powyższem rozporządzeniu?

Wobec wyraźnego brzmienia § 3 przytoczonego w pytaniu rozporządzenia i wobec tego, że karty rowerowe mogą być wydawane także na ustną prośbę bez podania, należy stanąć na stanowisku, że za wydanie karty rowerowej należy się opłata tylko w wysokości 1 zł.

Wynika to zresztą także z ustawy o opłatach stemplowych z dn. 1.VII. 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 98, poz. 570). W myśl tejże ustawy od opłat stemplowych wolne są podania o świadectwa i świadectwa, których posiadanie jest nakazane przez obowiązujące przepisy ze względów publicznych, a do nich niewątpliwie należy także karta rowerowa.

51. Czy pokwitowanie kasy skarbowej o uiszczeniu gotówką opłaty stemplowej od podania o wydanie świadectwa liczy się jako załącznik, podlegający opłacie?

W myśl art. 151 i 161 ustawy o opłatach stemplowych opłata stemplowa od podania, jak również opłata stemplowa od świadectwa może być uiszczona nietylko zapomocą znaczków stemplowych, lecz także gotówką w kasie skarbowej.

Jeżeli do podania (w szczególności do podania o wydanie świadectwa), załączono pokwitowanie kasy skarbowej z uiszczenia opłaty stemplowej od podania wzgl. od świadectwa, to celem obliczenia wysokości opłaty od podania nie liczy się owego pokwitowania jako załącznika, gdyż wyraźne lub milczące oświadczenie petenta, iż uiścił w kasie skarbowej opłatę od podania wzgl. od

świadectwa, jest na mocy pktu 1 art. 142 ustawy o opłatach stemplowych wolne od opłaty, jako „wiadomość udzielona w sprawie publicznej w myśl obowiązującego przepisu".

52. Czy podlegają opłacie stemplowej pokwitowania, wystawiane przez związki komunalne z odbioru pożyczek na zatrudnienie bezrobotnych?

Pokwitowania wystawiane przez związki komunalne z odbioru kwot, przyznanych im tytułem pożyczek na zatrudnienie bezrobotnych, są wolne od opłaty stemplowej, a mianowicie — w przypadku, gdy na tę pożyczkę nie wystawiono osobnego obligu, w myśl art. 120 (pkt. 1) ustawy o opłatach stemplowych; w przypadku zaś, gdy wystawiono taki oblig (wolny również od opłaty stemplowej), w myśl art. 3 tejże ustawy.

53. Jaka opłata stemplowa należy się za akt wywłaszczenia nieruchomości ze względów publicznych i kto tę opłatę ma uiścić?

Należy się 4% od sumy odszkodowania. Jeżeli odszkodowanie ustalone zostało drogą umowy, to co do terminu i sposobu uiszczenia opłaty mają zastosowanie przepisy o opłatach od pism, stwierdzających umowę o nabycie nieruchomości. W razie ustalenia sumy orzeczeniem sądu lub władzy administracyjnej, wnosi opłatę w gotówce osoba, na rzecz której wywłaszczenie nastąpiło.

Podania w sprawie wywłaszczenia, wnoszone przez osoby, których majątek ulega wywłaszczeniu, są wolne od opłaty stemplowej.

54. Jakie ulgi przewidziane są w ustawie o opłatach stemplowych dla odwołań przeciw decyzji o wymiarze danin publicznych?

Gdy opłata od podania wynosi zasadniczo 3 zł. i po 50 gr. od każdego załącznika, to podanie, w którem płatnik żąda zmiany decyzji w przedmiocie daniny publicznej, podlega opłacie w wysokości 2 zł. Jeżeli jednak suma sporna nie przewyższa 100 zł., to opłata przy sumie spornej, przewyższającej 50 zł., wynosi 50 gr.; przy sumie zaś, nie przekraczającej 50 zł., podanie jest wolne od opłaty.

Od załączników, egzemplarza drugiego i następnych oraz odpisów opłata nie należy się.

55. Jaka się należy opłata stemplowa od aktu nadania obywatelstwa i aktu zezwolenia na zmianę nazwiska i z jakich względów może nastąpić zwolnienie od tych opłat?

Akt nadania obywatelstwa polskiego podlega opłacie w wysokości 50 zł., akt zezwolenia na zmianę nazwiska — 200 zł. Zwolnienie całkowite lub częś-

ciowe od tych opłat może nastąpić ze względu na stan majątkowy petenta lub też ze względów natury publicznej.

PODATKI.

56 Jakie są ogólne zwolnienia od danin samorządowych?

Obowiązujące ustawy przewidują częściowe zwolnienie od podatków osób duchownych i majątku kościelnego (art. 15 konkordatu) jakoteż osób korzystających z prawa eksterytorjalności oraz szefów zawodowych przedstawicielstw konsularnych państw obcych w Polsce. Z instytucyj i osób prawa publicznego wolne są: Bank Polski — od wszelkich podatków państwowych i samorządowych; majątek i dochody Banku Gospodarstwa Krajowego — od podatków, za wyjątkiem podatku od nieruchomości i podatku gruntowego; P. K. O. — od osobistych podatków państwowych i od podatku przemysłowego; Pol. Kol. Państw. (jako przedsiębiorstwo, nie dotyczy to więc np. gruntów P. K. P.) — od wszelkich podatków państwowych i samorządowych; Poczta— od opłat mytniczych, kopytkowych i mostowych, nadto nie może być pociągana do udziału w kosztach budowy i utrzymania dróg; majątek Państw. Monopolu Spirytusowego — od wszelkich ciężarów, opłat podatkowych i danin na rzecz Państwa i związków komunalnych z wyjątkiem opłat stemplowych oraz podatków komunalnych od gruntów i budynków, opłat komunalnych od przeniesienia własności nieruchomości, zaprotestowanych weksli, plakatów i anonsów, tudzież innych podatków komunalnych, ustanowionych na podstawie art. 20 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom.; majątek Państw. Monop. Tytoniowego — od wszelkich ciężarów, opłat, podatków i danin na rzecz Państwa lub związków komunalnych i autonomicznych, z wyjątkiem wypadków, przewidzianych w specjalnych ustawach państwowych.

57. Czy Państwowy Bank Rolny nie jest zwolniony od danin komunalnych?

Wedle § 19 rozp. Prez. R. P. z dn. 14.V.1924 r. o Państwowym Banku Rolnym jest tenże Bank „wolny od wszelkich podatków bezpośrednich". Przepis ten rozumiany był w ten sposób, że P. B. R. wolny jest również od podatków samorządowych. Najw. Tryb. Adm. jednakże wyrokiem z dn. 25.VI. 1927 roku L. Rej. 3750/25 orzekł, że przepis § 19 dotyczy tylko podatków państwowych, przyczem uzasadnia wyrok głównie tem, iż rozporządzenia o P. B. R. nie podpisał Minister Spr. Wewn., ani też nie zostało temu Ministrowi (do którego należy „dozór nad samorządem miejscowym") poruczone wykonanie tego rozporządzenia (wyrok ten w dosłownem brzmieniu jest przytoczony w książce p. t. „Skarbowość Samorządu Terytorjalnego w Polsce").

58. Czy gminy wiejskie mogą pobierać samoistny podatek od gruntów i budynków?

Od gruntów i budynków prywatnych mogą gminy wiejskie pobierać podatek tylko w formie dodatku do podatków państwowych od gruntu i od niektórych budynków (dochodowych i zarobkowych); natomiast od gruntów i budynków państwowych mogą gminy wiejskie pobierać podatek tylko w postaci samoistnej i w takiej wysokości, w jakiej podobne grunty i budynki prywatne w sąsiedztwie są opodatkowane na rzecz gminy dodatkami do podatków państwowych.

59. Co to jest główny, dodatkowy i zasadniczy podatek gruntowy?

Główny podatek gruntowy jest to kwota podatku gruntowego, przypadającego z jednego morga 300-prętowej miary nowopolskiej, ustanowiona w każdym powiecie b. zab. ros. oddzielną tabelą, dołączoną do art. 128 ros. ustawy o podatkach bezpośrednich, a podwyższana kilkakrotnie za czasów polskich.

Podatek dodatkowy stanowi 60% podatku głównego.

Ostateczna wysokość podatku głównego wraz z dodatkowym ustanowiona została w ustawie z dn. 15.VI.1923 r. (Dz. Ust. Nr. 65, poz. 505), a następnie została zwiększona o 100% rozporządzeniem Prez. R. P. z dn. 12.IV.1924 r. (Dz. Ust. Nr. 33, poz. 339).

Zasadniczy podatek gruntowy — jest to cały obecnie pobierany podatek państwowy bez progresji i degresji.

60. Czy komunalne dodatki do państwowego podatku gruntowego oblicza się od całego obecnie pobieranego podatku państwowego?

Przy wymiarze komunalnych dodatków do państwowego podatku gruntowego bierze się za podstawę wymiaru wysokość podatku bez 100%-owej podwyżki, wprowadzonej w r. 1924, czyli, że dodatki te oblicza się od połowy obecnie pobieranego podatku państwowego.

61. Co to jest progresja i degresja w podatku gruntowym?

Progresja w pod. grunt. jest to oddzielny dodatek, pobierany od płatników, opłacających od swych posiadłości, położonych w granicach jednego powiatu, tytułem podatków gruntowych, wzgl. w b. dzielnicy pruskiej tytułem państwowych dodatków do podatku gruntowego, więcej niż 53 złote. W podatku państwowym — w związku z rozp. Prez. R. P. z dn. 12.IV.1924 r. — kwota ta wynosi 106 zł.

Degresja — są to zniżki podatkowe, przewidziane dla płatników opłacających podatek poniżej pewnych kwot (poniżej 4.40 zł. — 50% zniżki, od 4.40 zł. — 17.60 zł. — 20% zniżki).

62. Czy i w jakiej wysokości obowiązuje progresja przy wymiarze samoistnego podatku gminnego od gruntów państwowych?

Gminie przysługuje prawo do dodatków progresywnych przy wymiarze samoistnego podatku gruntowego od gruntów państwowych, ale tylko w stosunku do obszaru tych gruntów położonych w obrębie gminy (a nie powiatu, jakby to z określenia progresji wynikało). Wyjaśnienie w tym względzie mieści się w okólniku Min. Spr. Wewn. z dn. 27.VIII.1926 r. Nr. III. SF. 572/26.

63. Czy powiatowe związki komunalne mogą pobierać samoistny podatek budynkowy na obszarze gmin wiejskich — na podstawie art. 20 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom.?

Okólnikiem z dn. 16.VI.1926 r. Nr. SF. 2815/26 Mstwo Spr. Wewn. zabroniło poboru takiego podatku, uznając go za niezgodny z obowiązującemi przepisami ustawowemi.

64. Czy na podstawie art. 20 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom. dozwolony jest pobór samoistnego podatku od nieużytków?

Nie jest dozwolony, bo nieużytki zostały zwolnione od podatku państwowego, a tem samem od dodatków komunalnych do tego podatku ze względów rzeczowych, jako nie przynoszące żadnego dochodu. Sprawy tej dotyczy okólnik Min. Spr. Wewn. z dn. 6.IX.1926 r. Nr. 86.

65. Jakie jest kryterjum przy ustalaniu, które grunty państwowe mogą być obciążone samoistnym podatkiem komunalnym?

Samoistnemi podatkami komunalnemi mogą być obciążone te grunty państwowe, które nie posiadają specjalnego przeznaczenia (place ćwiczeń, forty, rowy, stoki, tory kolejowe i t. p.), wyłączającego możność ich użytkowania w znaczeniu użytkowości rolnej i to niezależnie od tego, czy Państwo w tem znaczeniu je użytkuje faktycznie, czy też leżą one odłogiem (okólnik Min. Spr. Wewn. z dn. 24.XI.1926 r. Nr. III SF. 6492/26).

66. Czy ustawa o tymcz. ureg. fin. kom. określa wysokość dodatku miejskiego do państwowego podatku od nieruchomości?

Ustawa mówi jedynie, iż podatek budynkowy w gminach miejskich może być pobierany w formie dodatku do państwowego podatku od nieruchomości, nie określa jednakże ich wysokości — jak to czyni odnośnie do innych dodatków. Wysokość tego dodatku określana była rokrocznie okólnikami Min. Spr. Wewn., wydawanemi w porozumieniu z Min. Skarbu. Ostatni taki okólnik z

dn. 11.X.1926 r. Nr. 109 ustalił — aż do odwołania — wysokość dodatku na 25% podatku państwowego, wzgl. 50% w miastach, które prowadzą budowę kanalizacji lub wodociągu, albo też podejmą roboty inwestycyjne dla zatrudnienia bezrobotnych.

67. Czy gminy wiejskie mogą pobierać podatek od lokali?

Prawo do poboru podatku od lokali straciły gminy wiejskie w b. zab. ros. na podstawie ustawy z dn. 31.VII.1924 r. (Dz. Ust. Nr. 73, poz. 719), w innych b. zaborach — na podstawie ustawy z dn. 2.VIII.1926 r. (Dz. Ust. Nr. 94, poz. 550). Pobierają ten podatek tylko gminy wiejskie, które uzyskały uprawnienia finansowe gmin miejskich, jakkolwiek i co do nich nie zostało dotychczas wyjaśnione, czy praktyka taka jest zgodna z obowiązującemi ustawami.

Poza tem wszystkie gminy wiejskie mają prawo pobierać podatek od zbytku mieszkaniowego i podatek hotelowy.

68. Czy gmina, w której znajduje się przedsiębiorstwo przemysłowe, ma prawo zarówno do dodatku do państwowego podatku przemysłowego, jak i do udziału w państwowym podatku dochodowym, opłacanych przez to przedsiębiorstwo?

Dodatek komunalny do państwowego podatku przemysłowego przypada temu (uprawnionemu do jego poboru) związkowi komunalnemu, w obrębie którego przedsiębiorstwo (lub jego oddział, filja) leży (ob. okólnik Min. Sk. z dn. 31.I.1924 r. L. D. P. O. 501/III).

Natomiast udział w podatku dochodowym od przedsiębiorstwa przypada temu związkowi komunalnemu, w obrębie którego został podatek przypisany, przypisuje się go zaś w miejscu siedziby właściciela przedsiębiorstwa.

69. Jakie zasady obowiązują przy wymiarze podatku dochodowego od uposażeń?

Przy wymiarze podatku dochodowego od uposażeń, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę pamiętać należy, że:

1) dochód z uposażeń, wynagrodzeń i emerytur stanowią — w rozumieniu ustawy o podatku dochodowym — wszelkiego rodzaju i jakąkolwiekbądź nazwę noszące wynagrodzenia, łącznie z wszystkiemi dodatkami, jakie pracownik uzyskuje od służbodawcy z tytułu swego stosunku służbowego lub z tytułu najmu pracy. Nie zaliczają się więc do kategorji dochodów z uposażeń służbowych wynagrodzenia, wypłacane za najemną pracę osobom, które w stosunku do wypłacającego wynagrodzenie nie pozostają w zależności służbowej. Dochody takie podlegają opodatkowaniu wedle Dz. I ustawy o państwowym po-

datku dochodowym, (Dz. Ust. z r. 1925, Nr. 58, poz. 411), jako dochody z zajęć zarobkowych ;

2) za podstawę do ustalenia stopy procentowej, miarodajnej do obliczenia podatku od wynagrodzenia, przypadającego do wypłaty za pewien okres czasu (kwartał, miesiąc lub tydzień, zależnie od umowy czy też zwyczaju), przyjmuje się wysokość tego wynagrodzenia, obliczoną w stosunku rocznym;

3) za podstawę do ustalenia stopy procentowej podatku od dodatkowego wynagrodzenia perjodycznego, którego wypłata następuje w ciągu miesiąca już po dokonaniu wypłaty stałego uposażenia — przyjmuje się obliczoną w stosunku rocznym sumę wypłaconego już wynagrodzenia stałego i tegoż wynagrodzenia dodatkowego;

4) w celu ustalenia stopy procentowej, miarodajnej do obliczenia podatku od jednorazowego wynagrodzenia (remuneracji, zapomogi i t. p.) dolicza się to jednorazowe wynagrodzenie do sumy ostatniego perjodycznego wynagrodzenia, obliczonego w stosunku rocznym;

5) podatek od dochodów z uposażeń służbowych pobiera się drogą potrącenia przez służbodawców przy każdorazowej wypłacie. Zaliczki na pobory służbowe nie uważa się za wypłatę uposażenia.

(Uwaga: skala podatku dochodowego od uposażeń podana na str. 40 „Kalendarza").

70. Czy urzędnicy w b. dzielnicy pruskiej obowiązani są nadal do opłacania dodatku komunalnego do państwowego podatku dochodowego od uposażeń?

Rozporządzeniem Prezydenta R. P. z dn. 8.XI.1927 r. (Dz. Ust. Nr. 101, poz. 871) zwolnieni zostali od tych dodatków pracownicy i emeryci państwowi. Pominięto przytem pracowników komunalnych, na których obowiązek ten ciąży dalej.

71. Czy zniżki stopy podatkowej, stosowane w myśl art. 27 ustawy o podatku dochodowym (t. zw. zniżki rodzinne), mają zastosowanie w b. dzielnicy pruskiej przy wymiarze dodatku komunalnego do państwowego podatku dochodowego?

Mstwo Skarbu okólnikiem z dn. 6.X.1925 r. L. DPO. 1198/VIII wyjaśniło, że zniżki rodzinne nie mają wpływu na wymiar dodatku komunalnego do państwowego podatku dochodowego. Natomiast Wojew. Sąd Adm. w Poznaniu stoi na stanowisku, że zniżki te, jak wszelkie zniżki, zwyżki lub zwolnienia, stosowane w podatku głównym, mają zastosowanie przy wymiarze dodatków do tegoż podatku, skoro ustawa w tym względzie nie zawiera wyraźnego odmiennego postanowienia.

Sprawa ta zostanie niebawem rozstrzygnięta przez Najw. Tryb. Adm., przed którym zawisło kilka tego rodzaju spraw.

72. Co to jest kolejowy ładunek tranzytowy i czy podlega on zwolnieniu od podatku ładunkowego?

Wedle reskryptu Min. Spr. Wewn. z dn. 22.V.1926 r. Nr. SF. 25/26 za ładunki przewożone przez stacje kolejowe „transito" należy uważać te ładunki, które nie są wyładowywane, a przechodzą jedynie przez daną stację w dalszym kierunku ku swej stacji taryfowej, t. j. oznaczonej w listach przewozowych jako stacja przeznaczenia. Podlegają one oczywiście zwolnieniu od podatku ładunkowego.

Do kategorji ładunków tranzytowych należy zaliczyć takie ładunki, które przychodzą do pewnej stacji kolejowej, jako stacji przeznaczenia i na ich terenie jakiś czas pozostają, a następnie są wysyłane koleją żelazną do innych punktów odbiorczych poza granicami miasta. Od tych ładunków należy pobrać podatek z zastrzeżeniem zwrotu po ich przeekspedjowaniu.

73. Jakie towary są wolne od podatku ładunkowego?

Od podatku ładunkowego wolne są towary, podlegające podatkom od spożycia, zużycia, względnie produkcji lub stanowiące monopol państwowy. Wolne są nadto od tego podatku materjały budowlane, o ile są przeznaczone na cele mieszkaniowo-budowlane (art. 34 rozp. Prez. R. P. z dn. 22.IV.1927 r. o rozbudowie miast, Dz. Ust. Nr. 42, poz. 372) oraz ładunki, stanowiące własność Państwa lub samorządu terytorjalnego.

74. Czy opłata komunalna od umów o przeniesienie własności nieruchomości musi być zniżona w związku ze zniżeniem należności skarbowej?

Przed wydaniem ustawy o opłatach stemplowych z dn. 1.VII.1926 r. stosunek komunalnej opłaty od umów o przeniesienie własności nieruchomości od opłaty państwowej był taki, że wynosiła ona połowę opłaty państwowej. Wspomniana ustawa o opłatach stemplowych uregulowała na zupełnie nowych podstawach opłatę państwową od umów o przen. wł. nier., różniczkując jej stawkę i wprowadzając szereg ulg, nie wspomniała jednakże wcale o opłacie komunalnej.

Ponieważ zaś podstawą wymiaru komunalnej opłaty od umów o przeniesienie własn. nieruch. jest *suma*, która służy za podstawę wymiaru państwowej opłaty od tych umów, przeto dla związku komunalnego jest obojętnem, wedle jakiej stawki wymierzono opłatę państwową od tej sumy i może on wymierzyć opłatę na swoją rzecz, nie krępując się wcale tem, czy Państwo w danym wypadku stosuje stawki pełne, czy też ulgowe. Zwolnienia względnie zniżki opłaty komunalnej muszą być stosowane jedynie wtedy, jeżeli są one przewidziane w poszczególnych ustawach. Wyliczenie tych wypadków znajduje się w okól-

niku Min. Spr. Wewn. z dn. 25.VIII. 1927 r. Nr. 156 (ob. str. 69 i n. w książce p. t. „Skarbowość Samorządu Terytorjalnego w Polsce").

75. Czy agencja pocztowa może dokonać protestu weksla i pobrać podatek komunalny od zaprotestowanego weksla?

W myśl rozporządzenia Min. Poczt i Telegr. z dn. 1.VI.1927 r. (Dz. Ust. Nr. 60, poz. 529) agencja pocztowa — odnośnie do prawa sporządzania protestu weksli — uważana jest za urząd pocztowy; ma ona pobierać podatek komunalny od zaprotestowanych weksli i przekazywać go gminie, w obrębie której się znajduje.

76. Na jakiej podstawie mogą gminy domagać się od urzędów skarbowych udzielenia odpisów decyzyj wymiarowych państwowego podatku spadkowego i od darowizn celem uzyskania podstawy do wymiaru komunalnego podatku spadkowego (od darowizn)?

Zarządzenie udzielania przez urzędy skarbowe związkom komunalnym (w niektórych wypadkach bezpośrednio, poza tem za pośrednictwem wojewodów) odpisów decyzyj wymiarowych podatku spadkowego i od darowizn wydało Mstwo Skarbu okólnikiem z dn. 16.IX.1926 r. L. DPO. 6510/VI. O ileby w poszczególnych wypadkach urzędy skarbowe zaniedbały wykonania powyższego zarządzenia, należy się zwrócić do tychże urzędów wzgl. do wojewody z powołaniem się na przytoczony okólnik Mstwa Skarbu wzgl. na okólnik Min. Spr. Wewn. z dn. 28.IX.1926 r. Nr. 99.

77. Czy szyldy sklepów Monopolu Tytoniowego są wolne od podatku od szyldów?

Mstwo Spr. Wewn. reskryptem z dn. 8.II.1927 r. Nr. III SF. 751/27 wyjaśniło, iż w powyższym wypadku nie przysługuje zwolnienie podatkowe, podatek od szyldów nie ma bowiem znamion bezpośredniego obciążenia majątku Monopolu Tytoniowego, który zasadniczo jest wolny od danin komunalnych.

78. Jakie zabawy, rozrywki i widowiska podpadają pod pojęcie „publicznych", a wobec tego mogą być opodatkowane na rzecz gminy?

Wedle motywów wyroku Najw. Tryb. Adm. z dn. 10.IV.1926 r. l. rej. 1366/25 podlegają opodatkowaniu w pewnych warunkach także zabawy w zasadzie niepubliczne, o ile odbywają się w lokalach, nieprzeznaczonych wyłącznie do prywatnego użytku i jeżeli za udział w zabawie pobiera się opłatę lub wogóle wymaga się pewnych świadczeń.

79. Czy telefony, radjostacje odbiorcze i instrumenty muzyczne mogą podlegać opodatkowaniu jako przedmioty zbytku?

Nie mogą być opodatkowane, bo nie mogą być uważane za przedmioty zbytku; wyjaśniło to Mstwo Spr. Wewn.: odnośnie do telefonów — reskryptem z dn. 7.V.1924 r. Nr. SM. 2531/24, odnośnie do radjostacyj — z 22.I.1927 r. Nr. III. SF. 787/27, odnośnie do instrumentów muzycznych — z 8.II.1927 r. Nr. III. SF. 726/27.

80. Czy dubeltówki funkcjonarjuszów leśnych mogą być opodatkowane na podstawie statutu podatku od przedmiotów zbytku?

Okólnikiem z d. 30.XI.1927 r. Nr. 211 (SF. 6244/27) Mstwo Spr. Wewn. wyjaśniło, że nie ma uzasadnienia opodatkowanie tej ilości broni śrutowej, której funkcjonarjusze leśni potrzebują w związku z wypełnieniem swych obowiązków służbowych (ochrona zwierzostanu w lasach i tępienie drapieżników łowieckich wszelkiego rodzaju). Opodatkowaniu więc mogłaby podlegać jedynie broń myśliwska, posiadana przez wspomnianych funkcjonarjuszy ponad tę wspomnianą ilość, jaką w konkretnych przypadkach mogłaby ustalić ich władza przełożona.

PODWODY.

81. Czy gospodarz, posiadający ziemię w 2 wsiach, winien dostarczać podwody z każdego gruntu oddzielnie?

Rozkład powinności gminnych winien być dokonywany w stopniu równym między posiadaczami ziemi w stosunku do ilości ziemi posiadanej; stosuje się to i do powinności podwodowej (ukaz II Depart. Senatu Ros. z dn. 29.XI. 1894 r. Nr. 7422). Wobec tego obojętną jest rzeczą, czy grunty znajdują się w 2 wsiach, czy w 1-ej, a istotnym jest ich obszar.

82. Czy obowiązuje nadal rozporządzenie Szefa Zarz. Terenów Przyfront. i Etap. z dn. 4.XI.1920 r. w sprawie rekwizycji podwód?

Obowiązuje i to z mocą ustawy; zarówno bowiem § 1 rozp. Rady Min. z dn. 27.XI.1920 r. (Dz. Ust., p. 762), jak i art. 4 ustawy z dn. 4.II.1921 r. (Dz. Ust. p. 93) wyraźnie utrzymują w mocy obowiązujące w chwili ich wydania powyższe rozporządzenie i żadna późniejsza ustawa tego stanu rzeczy nie zmieniła.

83. Jakie przepisy regulują sprawę podwód w b. zab. austrjackim?

Sprawy tej dotyczą tam: 1) ustawa z dn. 22.V.1905 r. o podwodach dla wojska w czasie pokoju i przepisy z dn. 25.XI.1784 r. („Vorspannormale") w sprawie dostawy podwód dla urzędników cywilnych. Podwody należy żądać od gminy, która dokonuje rozkładu między obowiązanych; za podstawę do obliczania wynagrodzenia za podwodę służy należność pocztowo - konna.

84. Jak jest uregulowana sprawa podwód w b. dzielnicy pruskiej?

Sprawę tę reguluje tam ustawa z dn. 21.VI.1887 r. o świadczeniach rzeczowych na rzecz siły zbrojnej w czasie pokoju — ze zmianami, wprowadzonemi ustawą z dn. 24.V.1898 r. (Reichsgesetzblatt, poz. 60).

Podwody są płatne, a dostarczenia ich można domagać się tylko wówczas, gdy nie jest możliwe wynajęcie ich po cenie, która nie przekracza odszkodowania, ustalonego za dostarczenie podwody.

POŻYCZKI.

85. Czy organ wykonawczy związku komunalnego ma prawo na własną rękę zaciągnąć pożyczkę krótkoterminową (obrotową)?

Do zaciągnięcia jakiejkolwiek pożyczki potrzebna jest uchwała organu uchwalającego związku komunalnego. Organ uchwalający może jednakże upoważnić organ wykonawczy do zaciągania w pewnym określonym czasie (np. w ciągu roku budżetowego) pożyczek obrotowych (na zasilenie funduszów kasowych) do określonej wysokości oraz na ogólnie w tejże uchwale określonych warunkach.

86. Jakie pożyczki związków komunalnych podpadają pod pojęcie pożyczek obligacyjnych?

Komunalne pożyczki obligacyjne są to pożyczki, realizowane w drodze emitowania przez związki komunalne własnych obligacyj, natomiast pożyczki, zaciągane przez związki komunalne w obligacjach instytucyj kredytowych, traktowane są na równi z pożyczkami, zaciąganemi w gotówce.

87. Jakich zasad powinny przestrzegać związki komunalne przy staraniach o pożyczki zagraniczne?

Na podjęcie starań o pożyczkę zagraniczną należy przedewszystkiem uzyskać zgodę Ministerstwa Skarbu, którego aprobata potrzebna również do wydania list opcyjnych.

Warunki pożyczki przed ich ostatecznem zatwierdzeniem należy również przedstawić Ministerstwu Skarbu do aprobaty.

88. Jakie pożyczki mogą być wydawane związkom komunalnym z komunalnego funduszu pożyczkowo - zapomogowego i dokąd w tej sprawie należy się zwracać?

Z komunalnego funduszu pożyczkowo - zapomogowego rozpoczęto już udzielanie pożyczek krótkoterminowych (na 3, 6 i 12 miesięcy, wyjątkowo na 2 lata), oprocentowanych w stosunku rocznym 6%, w wyjątkowych wypadkach bezprocentowych. Gdy fundusz urośnie do sumy 8 miljonów złotych, rozpocznie się udzielanie pożyczek długoterminowych. Z kwot, powstałych z procentów, będą udzielane zapomogi.

Podania w powyższych sprawach wnosić należy do Polskiego Banku Komunalnego w Warszawie.

PRACOWNICY SAMORZĄDOWI.

89. Czy pracownikowi samorządowemu należy się urlop wypoczynkowy, jak długi, po ilu latach służby i do kogo należy się zwrócić o udzielenie urlopu?

Wobec braku pragmatyki służbowej dla prac samorz., nie jest sprawa ich urlopów ustawowo uregulowana. Przy zastosowaniu analogji z ustawy z dnia 17.II.1922 roku. (Dz. Ust. Nr. 21, poz. 164), należy się pracownikom komun. po 1 roku służby urlop 4 tyg., po 10 latach — 5, po 20 latach — 6 tygodniowy.

Pozatem można się oprzeć także na przepisach ustawy z dnia 16.V.1922 r. (Dz. Ust. Nr. 40, poz. 344), która również zapewnia pracownikom umysłowym 4 tygodnie urlopu po 1 roku służby.

Z żądaniem urlopu wypoczynkowego zwrócić się należy do zarządu związku kom.

90. Czy pracownik samorządowy może odmówić wykonania zleconej mu przez jego władzę przełożoną czynności, która nie należy do jego normalnych obowiązków służbowych?

Wobec braku pragmatyki służbowej dla pracowników komunalnych niema podstawy prawnej do rozstrzygnięcia tej kwestji. Odpowiedź na powyższe pytanie można dać jedynie w drodze analogji przepisów, obowiązujących dla funkcjonarjuszów państwowych. Wedle zaś art. 23 ustawy z dn. 17.II.1922 r. (Dz. Ust. Nr. 21, poz. 164) — „w razie koniecznej potrzeby urzędnik obowiązany jest załatwiać *czasowo* na zlecenie władzy przełożonej również takie czynności, które nie należą do jego zwykłych obowiązków służbowych''.

91. Czy studja wyższe dają obecnie prawo do wyższego szczebla względnie do jakichś specjalnych dodatków?

Studja wyższe dawały prawo urzędnikom państwowym do uposażenia o jeden szczebel wyższego, niż to, jakie im się należało normalnie, ale tylko przy pierwszem zaliczeniu czasu służby do szczebli uposażeniowych po dniu wejścia w życie ustawy uposażeniowej z dn. 9.X.1923 r. Urzędnikom z wyższem wykształceniem, którzy wstąpili do służby państwowej po dniu wejścia w życie wspomnianej ustawy, wyższe wykształcenie prawa tego, ani też jakiegoś specjalnego dodatku uposażeniowego, nie daje.

To samo dotyczy także pracowników komunalnych z wyższem wykształceniem, przyczem dla nich miarodajnym był termin wejścia w życie rozporządzenia Prezydenta R. P. z dn. 30.XII.1924 r. (Dz. Ust. Nr. 118, poz. 1073) i pierwsze zaliczenie do szczebli po wejściu w życie tegoż rozporządzenia.

92. Co należy rozumieć przez słowo „półrocze" w art. 6 ustawy uposażeniowej z dn. 9.X.1923 r. (Dz. Ust. Nr. 116, poz. 924)?

Przez słowo „półrocze", użyte w art. 6 ustawy uposażeniowej odnośnie do przerw w czasie, liczonych przy posunięciach do wyższego szczebla, nie należy rozumieć półroczy kalendarzowych, liczonych od 1.I. do 30.VI i od 1.VII. do 31.XII, lecz okresy czasu 6 miesięczne, liczone od dnia powstania powodu, wstrzymującego posunięcie do wyższego szczebla.

Przykład: Pracownik samorządowy, któremu ustalono termin posunięcia do następnego szczebla na dzień 1.I.1926 r., został powołany do obowiązkowej służby wojskowej dn. 2.X.1925 r., a powrócił znowu do służby samorządowej w dn. 18.III.1927 r. Powód, wstrzymujący posunięcie do następnego szczebla, powstał dn. 2.X.1925 r. i trwał 1 rok 5 miesięcy 15 dni. Pierwotny termin posunięcia do następnego szczebla, ustalony na dzień 1.I.1926 r., należy zatem przesunąć na dzień 1 lipca 1927 r., ponieważ końcowy okres (5 miesięcy i 15 dni), jako większy od 3 miesięcy, liczy się za pełny okres sześciomiesięczny (półrocze).

93. Czy dopuszczalne jest ryczałtowanie uposażeń pracowników samorządowych?

Pracownicy samorządowi mogą otrzymywać uposażenie (wynagrodzenie) od związku komunalnego, określone w pewnych kwotach miesięcznych, tygodniowych lub dziennych, tylko wtedy, jeżeli zatrudnieni są w przedsiębiorstwach komunalnych lub też są pracownikami czasowymi, pełniącymi służbę pomocniczą, niestałą. Natomiast inni pracownicy, którzy zajmują stanowiska, przewidziane w statucie etatów stanowisk służbowych, otrzymują uposażenie

wedle grup uposażeniowych, jakie w statucie etatów powinny być przewidziane dla poszczególnych stanowisk.

PRZEMYSŁOWE UPRAWNIENIA.

94. Co uważa się na terenie b. zab. rosyjskiego za dowód posiadania uprawnienia przemysłowego wzgl. dowód uzdolnienia do samoistnego prowadzenia rzemiosła?

W myśl art. 198 rozporządzenia Prezyd. R. P. z dn. 7.VI.1927 r. o prawie przemysłowem (Dz. Ust. Nr. 53, poz. 468) za dowód taki uważa się stwierdzenie przez urząd gminny rozpoczęcia samoistnego prowadzenia danego rzemiosła przed dniem wejścia w życie przytoczonego wyżej rozporządzenia (przed dniem 15 grudnia 1927 r.) i przedłożenie świadectwa przemysłowego, wykupionego za r. 1927.

W okresie pięcioletnim po dniu wejścia w życie rozporządzenia o prawie przemysłowem, należy uważać za dowód uzdolnienia do samoistnego prowadzenia przedsiębiorstwa także zaświadczenie urzędu gminnego, stwierdzające że dana osoba pracowała u rzemieślnika, prowadzącego samoistnie dane rzemiosło, bezpośrednio przed zgłoszeniem przez lat 5.

RADA GMINNA. WÓJT I SOŁTYS.

95. Czy może zajmować stanowisko radnego gminy osoba karana jednomiesięcznym aresztem za kradzież?

Z przepisu art. 197 Organizacji Zarządu Król. Pol., utrzymanego wyraźnie w mocy art. 12 dekretu z dnia 27.XI.1918 r. o utworz. rad gm. na obsz. b. Król. Kongres. (Dz. Pr. Nr. 18, poz. 48), należy dojść do wniosku, iż osoba, karana sądownie za kradzież, nie ma prawa udziału w zgromadzeniach gm., a tem samem nie ma też biernego prawa wyboru do rady gm.

96. Czy zastępca wójta może być wybrany do sejmiku powiatowego?

Ze względu na treść art. 4 dekretu z dn. 5.XII.1918 r. (Dz. P. P. P. Nr. 19, p. 51) i art. 3 Dekretu z dn. 27.XI.1918 r. (Dz. P. P. P. Nr. 18, p. 48) nie, albowiem zastępca wójta nie jest członkiem Rady Gminnej; do sejmiku powiatowego mogą być wybrani tylko członkowie odnośnego kolegjum, w skład którego wchodzi wójt i 12 członków i z pośród tych osób może jedynie być dokonany wybór (p. okólnik Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dn. 13 maja 1919 r. Nr. 316 — Dzien. Urzęd. Min. Spr. Wewn. Nr. 35, poz. 451).

97. Czy gmina ponosi odpowiedzialność materjalną za wójta lub sołtysa w razie popełnienia przez nich defraudacji skarbowych sum podatkowych?

Wedle opinji, wydanej w tej sprawie w r. 1926 przez Prokuratorję Generalną, wójt, ściągając podatki państwowe, działa jako organ władzy państwowej, wobec czego gmina nie ponosi za niego odpowiedzialności materjalnej, o ile wójt przywłaszczy sobie ściągnięte sumy przed wniesieniem ich do kasy gminnej. Jeżeli jednakże zostaną zdefraudowane pieniądze już po wniesieniu ich do kasy gminnej, jako sumy przechodnie, to gmina, jako skład przyjmująca, odpowiada za całość tych sum i wówczas ponosi odpowiedzialność za działalność wójta, jako swego funkcjonarjusza. Zasady te stosują się również do sołtysa.

RADA MIEJSKA I MAGISTRAT.

98. Czy i jaki regulamin czynności magistratu może uchwalić rada miejska?

Art. 47 dekretu o samorządzie miejskim z dn. 4.II.1919 r. (Dz. Pr. Nr. 13, poz. 140), określając taksatywnie kompetencje magistratu, wyraźnie w p. 8 upoważnia magistrat do uchwalania własnego regulaminu i regulaminów swych komisyj. Rada miejska, jako organ kontrolujący w stosunku do Magistratu, może wprawdzie i powinna dopilnować, by magistrat uchwalił regulamin swych czynności oraz by tenże regulamin nie był w sprzeczności z odnośnemi przepisami prawnemi, co ma okazję uczynić podczas przyjmowania do wiadomości uchwał magistratu (art. 61 dekretu), nie może sobie jednakże uzurpować funkcyj, zastrzeżonych magistratowi.

99. Czy Komisja finansowo-budżetowa wyłoniona z pośród Rady na podstawie art. 22 Dekretu, ma prawo ostatecznie uchwalać statuty o poborze samoistnych podatków i opłat bez konieczności aprobowania tych uchwał przez plenum Rady?

Z tekstu art. 21, pkt. 4 i art. 22 dekretu z dnia 4 lutego 1919 r. o samorządzie miejskim (Dz. P. P. P. Nr. 13, poz. 140) wynika, że Komisja ta ma wszelkie uprawnienia plenum Rady Miejskiej i statuty podatkowe uchwalone przez nią nie potrzebują już być potwierdzone prze Radę Miejską, a wprost skierowywane do zatwierdzenia. Takie stanowisko w powyższej sprawie zostało ustalone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

100. Czy burmistrz bierze udział w głosowaniu na posiedzeniach Rady Miejskiej i Magistratu na terenie b. Królestwa Kongresowego?

Obowiązują w tym zakresie przepisy Dekretu z dnia 4 lutego 1919 r. (Dz. P. P. P. Nr. 13, poz. 140). Ustęp II art. 34 stwierdza, że w razie równości gło-

sów na posiedzeniu Rady Miejskiej wniosek zostaje poddany głosowaniu na następnem posiedzeniu, z czego wynika, że przewodniczący — burmistrz nie bierze wogóle udziału w głosowaniu w żadnym wypadku, bo gdyby miał prawo głosowania, to ustawodawca udzieliłby mu i prawa przeważania. Odnośnie posiedzeń magistratu, to ustęp 2 art. 37 stwierdza, że głos przewodniczącego „rozstrzyga", a nie „przeważa". Termin „rozstrzyga" znaczy, że przewodniczący bierze udział w głosowaniu tylko wtedy, gdy głosy pozostałych członków magistratu podzielą się na dwie równe części; wtedy winien on swym głosem rozstrzygnąć. Gdyby natomiast został użyty termin „przeważa", to znaczyłoby, że burmistrz stale bierze udział w głosowaniu, i w pewnych wypadkach, mając 2 głosy, „przeważa".

101. Czy w razie unieważnienia wyborów ławników, naskutek rekursu na wybory, ławnicy ci wracają do rady miejskiej, czy też należy uważać, że utracili członkowstwo rady?

Art. 14 dekretu o sam. miejskim z dn. 4.II.1919 r. (Dz. Pr. Nr. 13, p. 140) dotyczy jedynie radnych, wybranych do magistratu, zatem wybór ten, zaskarżony i unieważniony, nie może pociągać żadnych skutków prawnych; wobec tego członkowie magistratu, którzy byli radnymi, pozostają nimi w dalszym ciągu.

102. Czy prezydjum magistratu w wojew. wschodniem, mianowane przez władze nadzorcze na jeden rok może być przez radę przed upływem roku wybrane ewent. jako stałe?

Art. 43 rozporządzenia Komisarza Gener. Z. W. z dn. 14 sierpnia 1919 r. (Dz. Z. C. Z. W. Nr. 12, p. 99), łącznie z art. 42 nie zawiera takiego zakazu, z czego wynika, że jest to możliwe, lecz naturalnie tak wybrany magistrat podlega zatwierdzeniu władzy nadzorczej w myśl art. 42 Rozporządzenia.

SĄDOWE TYTUŁY WYKONAWCZE.

103. Czy magistrat może uchylić się od wykonywania tytułów wykonawczych w sprawach karnych, nadsyłanych przez sąd pokoju?

Ponieważ dekret Rady Regencyjnej z dn. 22.II.1918 r. (Dz. Pr. Nr. 5, poz. 10) obowiązek wykonywania wyroków powierza jedynie komornikom, dekret o samorządzie miejskim obowiązku tego na gminy miejskie nie nakłada, a z orzeczenia Sądu Najw. z dn. 15. XI. 1921 r. (O. S. P. 389/21) należy wyprowadzić, że termin, użyty w art. 189 n. p. k.: „władza gminna i wiejska" określa ściśle tylko władze samorządowe gmin wiejskich (wójta i sołtysa), prze-

to zlecanie wykonywania wyroków sądów pokoju w przedmiocie ściągania kar i odszkodowań organom samorządu miejskiego nie wydaje się uzasadnionem.

SZARWARK.

104. Na jakiej podstawie powinny być rozkładane świadczenia drogowe w naturze (szarwark) i które związki komunalne mogą je pobierać?

Świadczenia drogowe w naturze mogą rozkładać gminy wiejskie względnie miejskie pomiędzy mieszkańców gmin w stosunku do opłacanych przez nich podatków bezpośrednich.

105. Czy na podstawie art. 31 ustawy drogowej szarwark może być zastąpiony w całości opłatami?

Nie. Gminy mają prawo wprowadzać świadczenia drogowe w robociznie pieszej i środkach przewozowych i powinny zarazem w uchwale, podlegającej zatwierdzeniu władzy nadzorczej, ustalić ekwiwalent w pieniądzach za te świadczenia na wypadek, gdyby świadczenia te nie mogły być w poszczególnych wypadkach uzyskane w naturze.

106. Czy Nadleśnictwa Państwowe wolne są od świadczeń drogowych w naturze?

Jest niewątpliwem, że art. 33, mówiąc: „Od świadczeń powyższych zwolnione są . . . " ma na myśli zarówno wszelkie świadczenia drogowe w naturze, jak i ewentualny ekwiwalent pieniężny za te świadczenia: należałoby się więc tylko zastanowić nad tem, czy pkt. 2 art. 33 odnosi się także do Nadleśnictw Państwowych.

Naszem zdaniem, ustawodawca, mówiąc o zakładach i urzędach państwowych, nie miał na myśli lasów państwowych; wynika to choćby z późniejszych ustaw (np. art. 2 ustawy o tymcz. ureg. fin. kom., ustawa o gminnym podatku wyrównawczym), wedle których grunty (a więc i lasy) państwowe ponoszą ciężary na rzecz samorządu na równi z gruntami prywatnemi.

SZKOLNICTWO.

107. Czy władze szkolne mogą zmusić władze gminne do budowania szkoły, nie jak chce gmina w środku wsi na placu 1/4 morgi obszaru, lecz po za wsią w lesie?

Plany budowy szkoły zatwierdza Kuratorjum odnośnego Okręgu Szkolnego; obecnie nowobudująca się szkoła winna mieć boisko; w danym wypadku

zapewne ze względu na niehigjeniczne warunki, w jakich znajduje się gęsto zabudowana wieś, i na brak miejsca na boisko, władze szkolne odmawiają zatwierdzenia planu budowy szkoły, bez czego wogóle nie jest rzeczą możliwą przystąpienie do jej budowy.

108. Czy gmina ma prawo pobierać od kierownika szkoły komorne za mieszkanie, zajmowane w budynku szkolnym (gminnym)?

Ustawy nie nakładają na gminę obowiązku dostarczenia kierownikowi szkoły mieszkania bezpłatnie, ani też nie zwalniają kierownika szkoły od płacenia komornego za zajmowanie (dostarczone przez gminę) mieszkanie.

Z tego wynika, iż kierownik szkoły (jak i każdy inny nauczyciel) powinien płacić komorne, a to i w tym również wypadku, jeżeli zajmuje mieszkanie w budynku szkolnym (gminnym). Gmina natomiast (dozór szkolny) powinna własnym kosztem przeprowadzać remont mieszkania, zajmowanego przez nauczyciela w budynku gminnym.

TARGI GMINNE.

109. Jak dzieli targi gminne rozporządzenie Prezydenta R. P. z dn. 7 czerwca 1927 r. o prawie przemysłowem (Dziennik Ustaw Nr. 53, poz. 468)?

Wedle wymienionego wyżej rozporządzenia targi gminne dzielą się na:

1) targi małe (zwykłe tygodniowe), które odbywają się stosownie do potrzeb miejscowych i na których obrót ogranicza się do płodów surowych przyrody, zwierząt domowych, z wyłączeniem większych zwierząt (koni, krów, wołów), do artykułów żywnościowych wszelkiego rodzaju, naczyń i narzędzi gospodarczych i rolniczych oraz do przedmiotów, których wytwarzaniem zajmuje się ubocznie okoliczna ludność;

2) targi wielkie (powiatowe, wojewódzkie, odpustowe, kiermasze, jarmarki), na których obrót towarowy obejmuje w zasadzie wszystkie przedmioty wolnego obrotu towarowego.

110. Gdzie odbywają się targi?

Targi odbywają się w takich lokalach i na tych miejscach, które gmina w tym celu dostarczy i urządzi jako targowisko, w dnie, określone w uprawnieniu i w godzinach, ustalonych w regulaminie targowym.

111. Jakie są warunki uzyskania uprawnienia targowego?

Uprawnień na targi małe udziela władza przemysłowa I instancji (w zasadzie starosta), na targi wielkie — władza przemysłowa II instancji (wojewo-

da) — w obu wypadkach po wysłuchaniu opinji izby przemysłowo - handlowej.

Gmina, starająca się o uprawnienie targowe, winna przedstawić projekt urządzenia targowiska i projekt regulaminu targowego.

112. Do kogo należy ustalenie regulaminu targowego?

Regulamin targowy (porządek targowy) uchwala rada gminna (wiejska), a zatwierdza właściwa władza przemysłowa po wysłuchaniu opinji izby przemysłowo - handlowej.

TRANSPORT ARESZTANTÓW I WIĘŹNIÓW.

113. Kto pokrywa w b. zab. rosyjskim koszty transportu i utrzymywania w czasię tego transportu z gmin do więzienia więźniów i aresztantów?

Normy, obowiązujące w tym zakresie, zawarte są w „przepisach o sposobie przeprowadzania poza obrębem . . . . aresztantów", wydanych w dn. 15 lipca 1880 r. przez Min. Spr. Wewn. Pkt. 18 tych przepisów stwierdza, że aresztanci powinni odbywać drogę pieszo, a w razie potrzeby winny być dostarczane podwody bezpłatnie. Natomiast, pkt. 8 zobowiązuje magistrat lub urząd gminny, w wypadku, gdy aresztanci nie posiadają własnych pieniędzy, do wypłacenia im odpowiedniej sumy jako strawnego. Wydatki na ten cel poniesione w myśl art. 575 instrukcji dla więzień Król. Kongr. z 1859 r. (Zb. Przep. Adm. Kr. Pol. Wydz. Spr. Wewn., cz. VI. t. II, str. 3) zwraca budżet Min. Spr. Wewn. Wszelkie zaś wydatki, poniesione na więźniów, a nie aresztantów, zwraca budżet Min. Sprawiedliwości.

DZIAŁ III.

MONOGRAFJE POWIATÓW i INSTYTUCYJ PUBLICZNYCH.

Artykuły nadesłane.

Powiat Łódzki

Województwa Łódzkiego.

Ludność powiatu Łódzkiego według spisu z r. 1921 wynosiła 106.132 osoby. Obecnie liczba ludności w powiecie wynosi 132.668 osób, w czem narodowości polskiej — 72,17%, niemieckiej — 21,1% i żydowskiej 6,6%.

Miast niewydzielonych na terenie powiatu znajduje się 5, a mianowicie: 1) Zgierz (23.363 mieszkańców — proc. narodowościowy: 80% Polaków, 15% Żydów i 5% Niemców); 2) Aleksandrów (10,456 mieszkańców — 31% Polaków, 45% Niemców i 24% Żydów); 3) Tuszyn (4.000 mieszkańców — 55% Polaków, 45% Żydów); 4) Ruda Pabjanicka (8.000 mieszkańców — 57% Polaków, 40% Niemców i 3% Żydów) i 5) Konstantynów (7.530 mieszkańców — 53% Polaków, 32% Niemców, 14% Żydów i 1% innych narod.). W porównaniu do roku 1921 liczba ludności w tych miastach wzrosła średnio o 15 do 25 proc. Pozatem na tym terenie znajdują się 2 osady: Rzgów i Kazimierz.

Gmin mamy 16: Babice, Bełdów, Brójce, Brus, Brużyca-Wielka, Chojny, Czarnocin, Gospodarz, Lućmierz, Łagiewniki, Nowosolna, Puczniew, Radogoszcz, Rąbień, Wiskitno, Kruszów.

Największą pozycję wydatków w budżecie Sejmiku Łódzkiego stanowi budżet drogowy, gdyż wynosi on 480.260 zł., co stanowi około 47% budżetu ogólnego na 1927/28 rok. Przyczyna tak wysokich wydatków na drogi leży w tem, że powiat tutejszy jest położony dookoła Łodzi, która jako ośrodek życia przemysłowego i handlowego całej okolicy, powoduje nadzwyczajnie wzmożony ruch kołowy na drogach, co się bezpośrednio przyczynia do bardzo szybkiego ich zużycia i wywołuje w konsekwencji konieczność częstego i gruntownego remontu. Zbyt wysokie wydatki na drogi, jakie zmuszony jest ponosić Sejmik Łódzki, odbija się ujemnie na pozostałych dziedzinach życia samorządowego.

Zaradzić temu skutecznie oraz pomóc samorządowi powiatowemu wyjść z tego anormalnego stanu można tylko przez powołanie do życia samorządu wojewódzkiego, który przejmie całkowicie na siebie utrzymanie dróg wojewódzkich i odciąży tym sposobem ludność powiatu od tak ogromnych wydatków i pozwoli jej wydatniej finansować inne dziedziny pracy.

Rozumiejąc jednak doskonale, jakie znaczenie gospodarcze dla Państwa ma dobry stan dróg, Sejmik Łódzki, nie ustając w zabiegach u odnośnych czynników około przyśpieszenia racjonalnego i sprawiedliwego uregulowania sprawy dróg wojewódzkich, do czasu zmiany obecnego stanu prawnego, rozwija bardzo wydatnie działalność nad doprowadzeniem dróg do jaknajlepszej doskonałości. Rezultatem tego jest wybudowanie przez czas istnienia Sejmiku 41 klm. dróg bitych nowych oraz gruntowny remont 110 klm. i stała konserwacja nawierzchni 210 klm. dróg, jakie posiada powiat Łódzki. Kierownikiem oddziału drogowego jest p. inż. F. Pruszewski.

Drugą z kolei pod względem wydatków dziedziną, której Sejmik poświęca najwięcej uwagi, to sprawy rolniczo-hodowlane. Uznając zasadę, że w obecnych czasach, gdy coraz więcej wzrasta głód ziemi, gdy z powodu stałego przyrostu ludności coraz więcej się rozdrabniają nasze gospodarstwa, tylko intensywna i racjonalna uprawa ziemi oraz odpowiednio postawiona hodowla, mogą ludności dostarczyć odpowiednie utrzymanie oraz tę ludność wyżywić. Sejmik Łódzki od kilku lat wytęża starania w kierunku okazania ludności rolniczej powiatu jaknajdoskonalszej pomocy w wymienionych wyżej dziedzinach. Wyniki pracy Sejmiku w tym zakresie są już widoczne i przez ludność coraz lepiej rozumiane i należycie oceniane. Jak we wszystkich zagadnieniach, teorja daje należyte rezultaty, gdy jest poparta równolegle praktyką, tak musi to mieć tem większe zastosowanie w rolnictwie, którego przedstawiciele są bardzo konserwatywni, godzą się na zastosowanie w swej pracy jakiejś nowej metody dopiero wtedy, gdy naocznie przekonają się o jej skuteczności i pomyślnem działaniu. W tych dwuch kierunkach (teoretycznym i praktycznym) rozwija Sejmik swą działalność na polu rolniczo-hodowlanem. Utrzymuje na terenie 300-morgowym w Czarnocinie wzorową fermę rolniczą, która jest pokazowym warsztatem rolniczym dla powiatu, dostarczając jego mieszkańcom po przystępnej cenie wyprodukowane przez siebie jaknajlepsze gatunki zbóż, utrzymując stacje kopulacyjne ogierów, buhai i kiernozów oraz prowadzi na obszarze 10-morgowym wielką szkółkę drzew owocowych, zaopatrującą mieszkańców całej okolicy w pierwszorzędny materjał przy zakładaniu sadów. Czarnocińska szkółka drzew owocowych jest jedna z większych na terenie całego województwa. Oprócz fermy rolniczej utrzymuje Sejmik również w Czarnocinie ludową szkołę rolniczą, która istnieje już czwarty rok. Szkoła posiada własne gospodarstwo na obszarze 60 morgów. Zajęcia pod kierunkiem sił wykwalifikowanych odbywają się tak w kierunku praktycznym jak i teoretycznym. Kurs szkoły trwa 11 miesięcy i korzystają z niego przeważnie synowie drobnych rolników, gdyż za-

P. A. Rżewski, Starosta Łódzki.

Urodzony w 1885 r. w Łodzi. W 1907 r. za pracę niepodległościową i społeczną zesłany na osiedlenie w Syberji. W 1909 r. ucieka zagranicę. Przebywa we Francji i Niemczech na emigracji. W 1914 roku wraca do kraju. W 1917 roku jako radny miasta skazany w Łodzi przez prusaków na 4½ roku więzienia. Podczas konwojowania do więzienia powala pięścią żołnierza i uzyskuje wolność. Udaje się do okupacji austrjackiej. W Lublinie zaaresztowany podczas protestu chełmskiego. Podczas wysiedlenia okupantów zostaje Komisarzem Rządowym w Radomiu, potem w Łodzi. W 1919 r. wybrany Prezydentem miasta. W 1923 r. Naczelnikiem Stanu Cywilnego, a w 1927 Starostą Łódzkim.

daniem szkoły jest właśnie przygotować praktycznie do pracy na małym warsztacie rolnym. W celu uprzystępnienia możności korzystania z dobrodziejstw nauki jaknajwiększej liczbie dzieci rolników nawet niezamożnych, ustalono minimalne opłaty za utrzymanie w internacie. Opłata wynosi bowiem tylko 10 zł. miesięcznie. Przeciętna frekwencja uczniów w szkole wynosi 70 dzieci rocznie. Istnieje przy Wydziale Powiatowym oddział rolniczo-weterynaryjny z instruktorem rolnym oraz lekarzem weterynarji na czele. Obowiązki instruktora pełni p. inż. Teofil Biernacki, a lekarza weterynarji p. Wojciech Mercik. Pracami tego oddziału kieruje specjalna komisja rolna, złożona z rolników fachowców w liczbie 7 osób, z czego 5 delegatów Sejmiku, oraz 2 przedstawicieli organizacyj rolniczych. Są przeznaczone w budżecie specjalne fundusze na premjowanie hodowli i organizacji gospodarstw. Regularnie od 6 lat zalesia się znaczne tereny nieużytków przy użyciu do tego sadzonek z własnych szkółek sejmikowych. Sejmik utrzymuje w różnych punktach powiatu stacje kopulacyjne ogierów, buhai i knurów i prowadzi poletka doświadczalne na terenie powiatu.

Organizuje się spółki wodne, mające na celu meljoracje pól, przeprowadza się bezpłatne ochronne szczepienia trzody chlewnej. W celu należytej ochrony mieszkańców od chorób i dostarczenia im do spożycia zdrowego mięsa, utrzymuje Sejmik 7 rewirowych oglądaczy mięsa, którzy badają mięso przy uboju. W 4 przychodniach weterynaryjnych w Tuszynie, Rudzie Pabjanickiej, Aleksandrowie i Konstantynowie udzielane są bezpłatne porady oraz dokonywane nawet lekkie operacje w nagłych wypadkach. W Aleksandrowie Sejmik utrzymuje szpital powiatowy na 22 łóżka oraz rozmieścił na terenie powiatu 4 nadzorców sanitarnych, którzy przy pomocy komisji sanitarnej sprawują nadzór nad stanem sanitarnym naszych wsi i miasteczek. Na etacie Sejmiku utrzymuje się 12 akuszerek gminnych, które udzielają pacjentkom pomocy po cenie ulgowej, a niezamożnym zupełnie bezpłatnie. Dla skutecznej walki z jaglicą i innemi chorobami na terenie szkół Sejmik zaangażował 6 lekarzy, którzy stale wizytują szkoły w swych rejonach.

Pod kierunkiem i przy pomocy finansowej Sejmiku prowadzi się budowę 5 szkół, a mianowicie: w Czarnocinie (siedmioklasowa), w Kruszowie (czteroklasowa), w Nowosolnej (czteroklasowa), w Bełdowie (trzyklasowa) i w Józefowie (dwuklasowa — już ukończona). Szkoły te są budowane (oprócz czarnocińskiej) bez pomocy finansowej ze strony rządu.

W ciągu okresu zimowego było prowadzone na terenie gmin wiejskich i całkowicie finansowane przez Sejmik kursy wieczorowe w 37 ogniskach. Specjalny kierownik oddziału meljoracyjno-budowlanego ma obowiązek propagowania racjonalnej rozbudowy wsi i miast niewydzielonych, udzielanie pomocy technicznej samorządom gminnym przy budowie gmachów publicznych, ułatwianie spraw technicznych z zakresu budownictwa i meljoracji oraz prowadzenie pracy oświatowej w gminie z dziedziny techniki budowlanej. Kierownikiem oddziału jest p. inżynier Andrzej Kartasiński.

Istnieje na terenie powiatu 60 straży pożarnych, grupujących w sobie 1500 członków. Straże te korzystają z bardzo wydatnego poparcia Sejmiku tak finansowego przy wznoszeniu remiz strażackich i naprawy narzędzi jak i w dziedzinie fachowej. Zorganizowano w ciągu roku 1927 10 zjazdów rejonowych w celu usprawnienia fachowej działalności tychże straży. W końcu roku 1927 został zorganizowany zjazd okręgowy wszystkich straży powiatu.

Starostą Łódzkim jest od dnia 1 kwietnia r. ub., p. Aleksy Rżewski. Poprzednio p. Rżewski od r. 1919 sprawował z wyborów urząd prezydenta m. Łodzi.

Na pierwszem posiedzeniu nowowybranego Sejmiku w dniu 18 listopada 1927 r. zostali powołani na członków Wydziału Powiatowego pp. Gogolewski Wacław, Rydlewicz Antoni, Kamiński Ignacy, Świercz Jan, Walczak Władysław i Warchoł Józef.

Sekretarzem Sejmiku jest p. Antoni Brzeziński.

Inspektorem Samorządu — p. Edward Szczerbiński.

Powiat Radomskowski

Województwa Łódzkiego.

W skład powiatu, jako jednostki administracyjnej, wchodzą 2 miasta niewydzielone, 25 gmin wiejskich, z których jedna z uprawnieniami podatkowemi gmin miejskich.

Obszar powiatu — 2086,5 klm.². Mieszkańców w/g ostatniego spisu z 1921 roku powiat liczy 171.126 dusz, w czem 82.705 mężczyzn i 88.421 kobiet. W gminach miejskich — 23.049 mieszkańców i w gminach wiejskich — 158.077 mieszkańców.

Opodatkowanych gruntów — 197.781,5 ha. Gruntów ornych — 112.639 ha, łąk — 19.800 ha, pastwisk i zarośli — 27.600 ha, lasów — 41.125 ha, nieużytków błotnych — 2365 ha, piasków lotnych — 5123 ha.

Gospodarstw rolnych mniejszej własności 23.914 na 109.879 ha.

Gospodarstw rolnych większej własności 91 na 91.912.5 ha.

Gruntów państwowych 6.861 ha.

Powiat posiada 245 klm. dróg bitych (państwowych 52 klm. i samorządowych, to jest wojewódzkich i powiatowych, 193 klm.). Drogi bite obsadzone drzewami na długości 72 klm.

Powiatowy Związek Komunalny posiada dom własny, w którym mieszczą się biura Wydziału Powiatowego, Zarządu Drogowego i Powiatowa Kasa Oszczędności.

Powiatowy Związek Komunalny utrzymuje własnym kosztem szpital powszechny w Radomsku na 56 łóżek. Szpital mieści się we własnym budynku. Oprócz tego utrzymuje przytułek dla starców na ośrodku folwarku Radziechowice. W Radziechowicach również prowadzi wzorową fermę i plantację wikliny. Niezależnie od powyższego Powiatowy Związek Komunalny utrzymuje własnym kosztem szkołę rolniczą w Dobryszycach i przy tejże szkole prowadzi sejmikową szkółkę drzew owocowych.

Miasta niewydzielone — Radomsko i Koniecpol.

Radomsko położone przy magistralnej linji kolejowej Warszawa — Zagłębie Dąbrowskie szybko się rozwija. W Radomsku rozwinięty przemysł drzewny — 5 tartaków i 3 fabryki mebli giętych oraz przemysł żelazny (fabryki Akc. T-wa Przemysłu Metalurgicznego).

Koniecpol — położone przy linji kolejowej Częstochowa — Kielce — wybitnie rolnicze.

Powiat Radomskowski — wybitnie rolniczy. Istniejące na terenie powiatu zakłady przemysłowe są ściśle związane z rolnictwem.

Gleba przeważnie gliniasto-piaszczysta, miejscami rędziny. Klęską powiatu są stałe wylewy rzeki Warty — to też powiaty, przez które Warta przepływa, czynią starania w kierunku uregulowania koryta Warty i w tym celu utworzyły Związek Celowy.

W dotychczasowej działalności Powiatowego Związku Komunalnego dają się zauważyć trzy wybitne kierunki, a mianowicie: praca nad rozbudową sieci dróg bitych, rozwój szpitalnictwa i oświata rolna.

Sprawy drogowe: Zarząd Drogowy wspólny.

W ciągu kadencji dotychczasowego Sejmiku wybudowano 30,4 klm. dróg bitych, z czego z funduszów Sejmiku 26,4 klm., z funduszów Państwa 4 klm. i 22 mosty, z czego 5 drewnianych i 17 betonowych, — koszt tych robót wyniósł 442.861 zł.

Dróg obsadzono drzewami 72 klm.

Szpitalnictwo. Zarząd szpitala stanowi Kuratorjum, w skład którego wchodzi 3 przedstawicieli Sejmiku, naczelny lekarz szpitala i lekarz powiatowy. W roku 1926 w szpitalu leczyło się 765 osób. Koszt utrzymania szpitala w 1926 roku wyniósł zł. 99.998.90.

Oświata rolnicza. W końcu 1921 roku Sejmik otworzył szkołę rolniczą w Dobryszycach. Kurs nauki roczny. Szkoła od początku swego istnienia wypuściła 120 uczniów. W roku 1925/27 Sejmik wybudował gmach dla szkoły rolniczej kosztem 340.700 zł. W roku 1925 Sejmik przeprowadził drenowanie pól, w roku zaś 1926 — irygacje łąk przy szkole.

Przy tejże szkole Sejmik prowadzi wzorową szkółkę drzew owocowych na przestrzeni 2 ha.

Pozatem popieranie rolnictwa przez Sejmik streszczało się w subsydjowaniu organizacyj rolniczych na terenie powiatu, a mianowicie: Centralnego T-wa Rolniczego i Okręgowego Związku Kółek Rolniczych. Od początku okresu budżetowego 1927/28 r. sprawy rolnicze przekazane zostały Komisji Rolnej, w skład której wchodzi 4 przedstawicieli Sejmiku, Sejmikowy lekarz weterynarji, kierownik szkoły rolniczej i 2-ch przedstawicieli organizacyj rolniczych.

Wydatki Powiatowego Związku Komunalnego wynosiły:

w 1924 roku:	
Zwyczajne	zł. 436.955.14
Nadzwyczajne	„ 71.191.44
w 1925 roku:	
Zwyczajne	zł. 626.314.62
Nadzwyczajne	„ 162.582.70
w 1926 roku:	
Zwyczajne	zł. 608.943.43
Nadzwyczajne	„ 228.269.82

Budżet na 1927/28 r. wynosi:

Zwyczajne	zł. 846.464.37
Nadzwyczajne	„ 429.034.92

Przewodniczący Wydziału Powiatowego:

Chyliński.

Sekretarz

J. Kosiński.

Powiat Krasnostawski

Województwa Lubelskiego.

(dane z końca roku 1927).

Działalność tamtejszego Samorządu da się w streszczeniu scharakteryzować według poszczególnych działów w sposób następujący:

Komunikacja.

Budowa dróg w powiecie Krasnostawskim jest wydatkiem bardzo kosztownym. bowiem ani w tutejszym powiecie, ani w sąsiednich niema kamienia twardego na nawierzchnię, dlatego mimo że pod względem dobrych dróg powiat znajduje się w stanie opłakanym, wybudowano dotąd nowych dróg zaledwie 22 km. Obecnie budzi się zainteresowanie budową wśród najszerszych warstw ludności, na skutek czego zakładane są spółki drogowe nietylko przez gminy, lecz i poszczególne gromady wiejskie. W ten sposób przy pomocy Sejmiku zabrukowano częściowo dwa miasteczka: Izbica i Żółkiewka. Na drogach gruntowych naprawa przy pomocy szarwarku jest dokonywana w ten sposób, aby całe odcinki dróg przygotować pod ułożenie twardej nawierzchni, oraz doprowadzić do dobrego stanu mosty i przepusty.

Popieranie rolnictwa.

Akcję w zakresie popierania rolnictwa prowadzi Sejmik Powiatowy przez współpracę z Okręgowym Związkiem Kółek Rolniczych i udzielanie temuż Związkowi dotacji na cele rolnicze. Co rok organizowane są w okresie zimowym lotne kursy kilkudniowe po całym powiecie, w okresie letnim w kilku punk-

tach powiatu pokazy bydła i koni. W sierpniu r. 1927 odbyła się w Krasnymstawie trzydniowa wystawa rolniczo - przemysłowa.

Prace nad podniesieniem rolnictwa w powiecie idą w kierunku hodowlanym, do czego powiat ma naturalne warunki rozwoju. Pod względem liczby mleczarń spółdzielczych i wyprodukowanego masła zajmuje powiat Krasnostawski jedne z pierwszych miejsc w całym kraju.

W roku 1925 rozpoczęto budowę szkoły rolniczej męskiej na 60-cio morgowej parceli wydzielonej z folwarku Starostwo pod Krasnymstawem. Wszystkie budynki gospodarcze i domy dla nauczycieli są już wzniesione, zaś wykończenie głównego budynku szkolnego nastąpi w roku 1928. Szkoła jest obliczona na 60 uczniów. Od trzech lat prowadzone są jedenastomiesięczne kursy rolnicze. Po zakończeniu budowy i normalnem uruchomieniu szkoły projektowane jest prócz rocznego kursu o programie ludowych szkół rolniczych, utworzenie dla chcących się uczyć dalej dwurocznego kursu hodowlanego. Obecnie w szkole rolniczej przebywa 24 uczniów.

W zakresie weterynarji zapoczątkowana jest opieka i lecznictwo dla zwierząt przez obsadzenie w zachodniej części powiatu komunalnego lekarza weterynarji, który ma obowiązek udzielać w stałych godzinach pomocy ambulatoryjnej i organizować masowe szczepienia ochronne.

Przy szkole rolniczej funkcjonuje stacja kopulacyjna ze stada ogierów państwowych w Janowie Podlaskim (3 ogiery).

Również z inicjatywy i przy poparciu materjalnem Sejmiku Powiatowego podjęto roboty około regulacji rzeki Por na odcinku 32 km., na przestrzeni od wsi Zakrzew pow. Krasnostawskiego, aż do wsi Zakłodzie pod Radecznicą, pow. Zamojskiego.

Roboty te objąć mają osuszenie dolnej rzeki „Por" na obszarze 2.600 ha na tym samym odcinku rzeki za pomocą rowów otwartych.

W dziedzinie kulturalno - oświatowej.

Gminy wiejskie przy pomocy Sejmiku Powiatowego postawiły 16 budynków szkolnych, a 5 znajduje się w budowie. Ponieważ budynki te są przeważnie niewielkie i nie zawsze odpowiadają wymaganiom Ministerstwa Oświecenia i zgodne są z siecią szkolną, przeto obecnie Sejmik postanowił całą akcję budowy szkół powszechnych wziąć we własne ręce i rozpocząć stawianie gmachów na pomieszczenie szkół 7-mio klasowych. W r. 1928 projektowane jest rozpoczęcie budowy takich szkół w Wysokiem, Żółkiewce i 5-cio klasowej w Łopienniku - Dolnym.

Sejmik Powiatowy za pośrednictwem Komisji oświaty pozaszkolnej organizuje kursy wieczorowe dla analfabetów i półanalfabetów. W r 1926/27 urządzono 30 kursów dokształcających, w których brało udział 960 słuchaczy. Przedstawień teatralnych odbyło się w tym czasie około 40. Chórów włościań-

skich 6. Urządzono 50 odczytów o charakterze zawodowym i krajoznawczym. Prócz tego ogniska prowadziły systematyczne odczyty z historji przy lampie projekcyjnej. W zakresie czytelnictwa posługiwało się 5-ciu bibljotekami wędrownemi, oraz czytaniem gazet wieczorami w świetlicach.

Ponadto Sejmik Powiatowy łącznie z Magistratem m. Krasnegostawu daje wydatne subwencje na urządzenie i utrzymanie średniej szkoły żeńskiej zawodowej z 3-ma oddziałami: handlowym, przemysłowym i ogrodniczym.

Budynki użyteczności publicznej.

Budowa tych domów przedstawia się w następujących cyfrach: 16 objektów na pomieszczenie Urzędów gminnych, 4 domy ludowe, 28 remiz strażackich.

Sejmik Powiatowy odbudował w Krasnymstawie własny dom dwupiętrowy, składający się z 57-iu ubikacyj. W domu tym na 1 piętrze mieszczą się biura Wydziału Powiatowego, oraz sala posiedzeń o wymiarze 120 m^2, będąca równocześnie miejscem zebrań na koncerty, odczyty, wieczory dyskusyjne i t.p. Drugie piętro zajęte jest na mieszkania dla urzędników Sejmiku, zaś na parterze prócz kilku sklepów prywatnych, mieszczą się biura Okręgowego Związku Kółek Rolniczych. Związku Młodzieży Wiejskiej, Powiatowa Kasa Oszczędności, Spółdzielnia „Rolnik", biuro Ubezpieczeń Wzajemnych, Drukarnia i introligatornia Sejmikowa.

W zakresie zdrowotności publicznej.

Sejmik Powiatowy utrzymuje dwa szpitale: w Krasnymstawie na 60 łóżek i w Żółkiewce na 20 łóżek. W szpitalach tych ordynuje 3-ch lekarzy sejmikowych. Dni szpitalnych w Krasnymstawie było w przeciągu roku ok. 15000, w Żółkiewce około 4.000.

Prócz tego Sejmik utrzymuje poradnię przeciwgruźliczą, kolumnę dezynfekcyjną i przeprowadza szczepienia ochronne (8.000 szczepień ospy, 5.500 szczepień przeciw szkarlatynie).

Na szpital dla chorych wenerycznych w Lublinie daje tutejszy Sejmik stałą dotację, jako członek Związku Specjalnego dla utrzymania tegoż szpitala.

Opieka społeczna.

W Krasnymstawie utrzymuje Sejmik sierociniec dla 30 dzieci w wieku od lat 6-ciu do 14-tu. Dzieci potrzebujące opieki poza granicami tego wieku umieszcza na swój koszt w zakładach poza obrębem powiatu.

Prócz tego w miejskim przytułku dla starców Sejmik opłaca 5 miejsc i umieszcza tam starców, pozbawionych opieki, pochodzących z gmin wiejskich powiatu.

Pożarnictwo.

Bardzo ożywiony ruch w powiecie daje się zauważyć przy organizowaniu obrony przeciw-pożarowej, zwłaszcza w ostatnich kilku latach, kiedy akcję powyższą rozpoczął organizować Wydział Powiatowy. Z siedmiu straży istniejących jeszcze w roku 1921 obecnie powiat doszedł do cyfry 57 straży, które z nielicznemi wyjątkami są czynne i rozwijają się. W roku 1927 straże zorganizowały się w Okręgowy Związek Straży Pożarnych.

Polski Bank Komunalny

Polski Bank Komunalny powołany został do życia w roku 1919 przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w formie Spółki Akcyjnej, z tem jednakże zastrzeżeniem, że wszystkie akcje Banku są imienne i mogą należeć wyłącznie do Samorządów Polskich oraz instytucyj prawa publicznego.

Liczba akcjonarjuszów Banku wynosi obecnie 444, w tem 1 Związek Wojewódzki, 210 miast i 233 powiatow. związków komunalnych i Kas Oszczędności. Bank Komunalny stanowi własność Samorządów i przez przedstawicieli tychże Samorządów jest kierowany.

Działalność Banku stale i znakomicie się rozwija. Kapitał zakładowy wynosi obecnie 2.500.000 zł. Walne zaś Zgromadzenie ostatnio uchwaliło podwyższenie kapitału do 10.000.000 zł. Wpłaty na poczet akcyj dalszych emisyj napływają.

Bank Komunalny zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta z dn. 30-go grudnia 1924 roku (Dz. Ust. Nr. 117, 1924 r., poz. 1045) uprawniony jest narówni z Bankami Państwowemi do przyjmowania lokat od wszelkich instytucyj i osób prawa publicznego.

Zgodnie ze swym statutem i zezwoleniem Ministerstwa Skarbu, Bank emituje obligacje komunalne wydawane w drodze pożyczek Samorządom na cele rozbudowy i różnych inwestycyj o charakterze użyteczności publicznej. Obligacje są zabezpieczone całym majątkiem i wszystkiemi dochodami Samorządów, które pożyczki zaciągnęły, oraz majątkiem i kapitałem Banku.

W obligacjach tych mogą być lokowane kapitały Związków Samorządowych, Kas Oszczędnościowych, instytucyj społecznych i kulturalnych, sumy małoletnich i wogóle te kapitały, które podług przepisów prawa muszą być lokowane w papierach procentowych państwowych, lub gwarantowanych przez

Państwo. Obligacje przyjmowane są jako kaucje przy rządowych zamówieniach i dostawach oraz na zabezpieczenie wpływu akcyzy i ceł.

Wobec pełnego bezpieczeństwa i dogodnych warunków obligacje Polskiego Banku Komunalnego stanowią pewną i dobrą lokatę kapitałów. To też ostatnio zjawił się znaczny popyt na te obligacje.

Rozwija też Bank szeroką akcję, popierającą Komunalne Kasy Oszczędności, Miejskie i Powiatowe, oraz zasila Samorządy znacznemi kredytami gotówkowemi.

Dzisiaj stanowi Polski Bank Komunalny jedną z największych organizacyj Samorządowych i niezbędną wprost placówkę, niosącą tymże Samorządom pomoc finansową. Dość bowiem zaznaczyć, że w r. 1926 Bank przyznał Samorządom 1.467 pożyczek na ogólną kwotę zł. 18.520.734. W roku 1927 ilość pożyczek dwukrotnie wzrosła.

W roku obecnym Bank w dalszym ciągu znacznie rozwija swoją działalność, udzialając Samorządom już to pożyczki krótkoterminowe na bieżące potrzeby, już to pożyczki długoterminowe w obligacjach własnych na inwestycje i przedsiębiorstwa komunalne.

Centrala Banku mieści się we własnym gmachu w Warszawie, przy placu Napoleona Nr. 7.

Fundusz Bezrobocia i współpraca z nim samorządów

Do najcięższych i najboleśniejszych dla państw i dla społeczeństw skutków wojny należy bezwątpienia klęska bezrobocia, odbijająca się fatalnie na stanie gospodarczym każdego kraju i działająca nader ujemnie na poziom moralny i kulturalny klas pracujących. Słusznie też, pod przymusem zresztą okoliczności, podjęto energiczną walkę z bezrobociem, ujmując ją w ramy ustawodawstwa społecznego i stwarzając przymusowe zabezpieczenie na wypadek braku pracy w Polsce, Austrji, Holandji, Niemczech, W. Brytanji, Rosji, Australji i we Włoszech.

Po okresie okazywania w Polsce doraźnej pomocy bezrobotnym w latach: 1918 — 1924, Sejm uchwalił 24 lipca 1924 r. ustawę z dn. 18 lipca tegoż roku o „Ubezpieczeniu na wypadek bezrobocia", która weszła w życie 31 sierpnia 1924 r. W październiku 1925 r. ustawa ta, obejmująca tylko robotników, została rozciągnięta również na pracowników umysłowych.

W ten sposób powstała instytucja zabezpieczeniowa, społeczna pod nazwą „Fundusz Bezrobocia".

Pragnąc uniknąć stwarzania wielkiego kosztownego aparatu dla wykonywania czynności, wynikających z treści ustawy, i uważając, iż na każdym terenie winien współdziałać z Funduszem Bezrobocia gospodarz tego terenu — miejscowy Samorząd, ustawa przewidziała (art. 22 i 23), iż niektóre czynności Funduszu Bezrobocia winny wykonywać na swym terenie gminy, za zwrotem oczywiście poniesionych kosztów.

Do zakresu czynności samorządu, jako instytucyj zastępczych Funduszu Bezrobocia, należy: dokonywanie wypłat bezrobotnym zasiłków, przysługujących im z tytułu akcji ustawowej oraz przeprowadzanie egzekucyj,dotyczących ściągania od pracodawców zaległych wkładek zabezpieczeniowych. Ponadto samorządy mogą, na mocy specjalnych umów, zawieranych z Funduszem Bezrobocia, dokonywać wypłat zapomóg, z tytułu państwowej akcji pomocy doraźnej, prowadzonej przez Fundusz Bezrobocia na mocy specjalnej Uchwały Rady Ministrów. Wreszcie w miejscowościach, w których nie zostały zorganizowane Państwowe urzędy pośrednictwa pracy, samorządy winny wykonywać rejestrację, ewidencję i kontrolę bezrobotnych.

Obciążenie samorządów wspomnianemi wyżej czynnościami zwiększa oczywiście zakres i ilość ich pracy. Zważywszy jednak, iż koszty tej pracy pokrywa Fundusz Bezrobocia, że więc pod względem finansowym samorządy nie ponoszą żadnego uszczerbku, należy uznać za zupełnie słuszne i celowe, iż na terenie danej gminy władze samorządowe stają się poniekąd gospodarzem również w zakresie okazywania pomocy bezrobotnym mieszkańcom swej gminy.

Jest to do pewnego stopnia pożyteczna decentralizacja działalności Funduszu Bezrobocia, umożliwiająca władzom gminnym, jako najlepiej znającym swój teren, bezpośrednią styczność z bezrobotnymi i należytą kontrolę nad istotnemi ich potrzebami w zakresie położenia materjalnego.

Naogół samorządy, przejmując powierzane im czynności Funduszu Bezrobocia, wykazują zrozumienie wagi i znaczenia dla gminy i dla państwa wykonywanej przez nie pracy. Leży też w interesie zarówno samorządu jak i całego społeczeństwa, by zrozumienie to stało się udziałem *wszystkich bez wyjątku instytucyj samorządowych w Polsce*, które bądź winny, bądź tylko mogą, współpracować z Funduszem Bezrobocia, by współpraca ta instytucyj społecznych była zgodna, oparta na wzajemnem zaufaniu i zrozumieniu wspólnego celu — łagodzenia skutków klęski bezrobocia do czasu, gdy warunki gospodarcze kraju wpłyną na uruchomienie takiej liczby warsztatów pracy, przy której bezrobocie zniknie bez śladu.

Dla ułatwienia zorjentowania się w dotychczasowej działalności Funduszu Bezrobocia i w stopniowym rozwoju tej instytucji, podajemy poniżej niektóre charakterystyczne cyfry, świadczące o jej wysiłkach i pożytecznej pracy.

W grudniu 1924 r. było zabezpieczonych robotników 226.705
w marcu 1925 r. było zabezpieczonych robotników 499.705
w październiku 1925 r. było zabezpieczonych robotników 654.431
w październiku 1926 r. było zabezpieczonych robotników 664.687
w styczniu 1927 r. było zabezpieczonych robotników 702.550
w maju 1927 r. było zabezpieczonych robotników 746.833
w lipcu 1927 r. było zabezpieczonych robotników 786.698
w sierpniu 1927 r. było zabezpieczonych robotników 815.905
w listopadzie 1927 r. było zabezpieczonych robotników 850.346

Jak widać z powyższych cyfr, liczby zabezpieczonych robotników wzrastają, ogarniając coraz szersze warstwy klasy pracującej.

W związku z powyższem zwiększają się wpływy z tytułu wkładek zabezpieczeniowych robotników, a mianowicie w styczniu 1927 r. wynosiły one 1.894.329 zł. 48 gr., w listopadzie zaś tegoż roku przekroczyły sumę 2,5 miljonów zł.

Suma świadczeń, wypłaconych przez Fundusz Bezrobocia bezrobotnym robotnikom umysłowym z tytułu akcji ustawowej i państwowej pomocy doraźnej wynosiła: w okresie od 21.7 1924 r. do 31.12.1925 r. 47.697.801 zł.; w okresie od 1.1.1926 r. do 31.12.1926 r. 61.941.261 zł. i wreszcie w okresie od 1.I. 1927 r. do 1.9.1927 r. 31.033.250 zł.

Liczby robotników, pobierających świadczenia w r. 1927, wahały się od 37.700 do 15.500 miesięcznie.

Ponadto należy zaznaczyć, iż od października 1925 r. Fundusz Bezrobocia prowadził akcję zabezpieczenia na wypadek braku pracy pracowników umysłowych. Obecnie wszystkie czynności w tym zakresie przejęły od 1 stycznia 1928 r., powstałe Zakłady Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych w Warszawie, Lwowie, Poznaniu i Królewskiej Hucie.

Wreszcie dla uzupełnienia powyższej krótkiej charakterystyki działalności Funduszu Bezrobocia, podajemy poniżej niektóre dane dotyczące preliminarza budżetowego tej instytucji na r. 1928.

Dla ustalenia cyfr wydatków Fundusz Bezrobocia przyjął za podstawę, iż z tytułu akcji ustawowej będzie korzystało w r. 1928 miesięcznie około 25.000 bezrobotnych robotników, z tytułu zaś państwowej akcji pomocy doraźnej około 30.000 bezrobotnych robotników. Następnie, uwzględniając stopniową, stałą poprawę warunków gospodarczych kraju, przyjęto, iż ogólna liczba robotników zabezpieczonych na wypadek braku pracy wyniesie w b. r. około 950.000.

Na świadczenia ustawowe przewidziano na b. r. 16.475.000 zł. na zapomogi z tytułu państwowej akcji pomocy doraźnej: 19.710.000 zł.

Ogólna przewidywana suma wpływów ma wynosić: 73.195.500 zł., czyli o 23.069.550 zł. więcej, niż w r. 1927. Ogólna suma przewidywanych wydatków ma wynosić: 47.978.175 zł., czyli o 5.055.205 zł. więcej, niż w r. ub. Sumy powyższe obejmują również przewidziane w preliminarzu wpływy i wydatki

dotyczące zabezpieczenia pracowników umysłowych, które, jak wspomniano wyżej, przejmują od 1 stycznia b. r. Zakł. Ubezp. Prac. Umysł. Wreszcie należy zauważyć, iż na prowizje t. j. zwrot poniesionych kosztów, dla instytucyj zastępczych przewiduje wspomniany preliminarz budżetowy pokaźną sumę 1.300.000 zł.

Kaz. Rożniewicz.

Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych

Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych jest instytucją prawnopubliczną, opartą na zasadach wzajemności, a mającą na celu wykonywanie funkcyj opieki społecznej w dziedzinie ubezpieczeń rzeczowych.

Całokształt zadań i podstawy organizacyjne Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych ujęte są w rozporządzeniu (z mocą ustawy) Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 27 maja 1927 r. (Dziennik Ustaw P. R. Nr. 46 z dn. 28. V. 1927 r., poz. 410).

Działalność Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych obejmuje następujące działy ubezpieczeń:

1) przymusowe ubezpieczenia budynków od ognia;
2) ubezpieczenia od ognia wszelkiego rodzaju mienia ruchomego;
3) ubezpieczenia od gradobicia;
4) ubezpieczenia żywego inwentarza (od wypadków i chorób).

W dziale przymusowym Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych posiada ubezpieczenia przeszło 3.000.000 nieruchomości z liczbą budynków około 10.000.000.

Działalność Zakładu obejmuje również wszechstronną akcję zapobiegawczą w kierunku zmniejszenia ilości pożarów. Coroczny preliminarz budżetowy Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych przewiduje znaczne sumy na akcję przeciwpożarową, wyrażającą się w subsydjowaniu straży pożarnych oraz związków tych straży, udzielaniu zapomóg na urządzanie kursów pożarniczych, ćwiczeń i zjazdów, wypłacaniu nagród za ratownictwo i wykrycie podpalaczy i t. p.

W myśl ostatniego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej znaczną część corocznych nadwyżek bilansowych (od 34 do 68%) — Zakład przekazywać będzie Wojewódzkim Związkom samorządowym na cele budownictwa ogniotrwałego (dotychczas akcja ta była bezpośrednio prowadzona przez sam Zakład).

Widocznym rezultatem akcji przeciwpożarowej P. Z. U. W. jest zmniejszenie strat ogniowych, dzięki czemu Zakład już kilkakrotnie obniżył składki ubezpieczeniowe. Ostatnia zniżka wynosząca od 12 do 30% wprowadzona została od 1-go stycznia r. b.

Ubezpieczenia mienia ruchomego od ognia, ubezpieczenia ziemiopłodów od gradobicia, oraz ubezpieczenia żywego inwentarza zasadniczo zawierane są przez Zakład na zasadzie umów dobrowolnych. Jednakże wobec konieczności jaknajszerszego krzewienia tych ubezpieczeń — rozporządzenie Prezydenta pozwala na wprowadzenie przymusu tego rodzaju ubezpieczeń w drodze uchwał sejmików powiatowych lub wojewódzkich. W tym kierunku rozwija obecnie działalność Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych, nawiązując ścisłą łączność z organami samorządowemi.

Zakład znajduje się pod ścisłym nadzorem Ministerstwa Skarbu. Kieruje Zakładem Naczelny Dyrektor oraz Rada, składająca się z 20-tu członków. Naczelnego Dyrektora i jego zastępcę mianuje Minister Skarbu; również dyrektorzy poszczególnych gałęzi administracji P. Z. U. W. powoływani są przez Ministerstwo Skarbu. W skład Rady wchodzi 13 członków, wybieranych przez sejmiki wojewódzkie, 4 przedstawicieli rad miejskich miast: Krakowa, Lwowa, Łodzi i Wilna oraz 3 mianowanych przez Ministra Skarbu według własnego uznania.

Pod względem finansowym P. Z. U. W. jest instytucją zasobną, mającą możność odegrania poważnej roli w życiu gospodarczem kraju.

Drobne opłaty ubezpieczeniowe, ściągane do jednego źródła, tworzą co rok pokaźne sumy; tak np. w r. 1926 Zakład zebrał składek ubezpieczeniowych na ogólną sumę zgórą 40.000.000 złotych. Majątek instytucji powiększał się stale już w latach poprzednich, tak iż suma aktywów w bilansie za rok 1926 stanowi przeszło 40 miljonów złotych.

W latach 1925 i 1926 Zakład udzielił 30 pożyczek ulgowych samorządom w sumie 462.400 zł. na cele związane z przeciwpożarową akcją zapobiegawczą. Oprócz tego przyznano w 1926 roku 1219 pożyczek na sumę złotych 1.433.335, z których 877 pożyczek przeznaczono na ogniotrwałą odbudowę po pożarze i 342 pożyczki na ogniotrwałe krycie dachów. W szerszym zakresie Zakład udzielał pożyczek ulgowych od początku 1927 roku.

Centralne Towarzystwo Rolnicze w Warszawie

założone w 1907 r. jest dobrowolną organizacją, do której mogą i należą rolnicy z woj. Warszawskiego, Łódzkiego, Kieleckiego, Lubelskiego, Białostockiego, Poleskiego, Nowogródzkiego, Wileńskiego, Wołyńskiego, bez różnicy obszaru posiadanego przez nich gospdarstwa.

Celem Towarzystwa jest podniesienie kultury i produkcji rolniczej i obrona interesów rolniczych w najszerszem zrozumieniu. Cele te są osiągane przy pomocy następującej organizacji: Kółek Rolniczych 1,600, Okręgowych Towarzystw Rolniczych 88, Wojewódzkich Rad Okr. Tow. Rolniczych 9, Centrali.

Naczelną władzą uchwałodawczą jest Rada Główna, organem, czuwającym nad wykonaniem uchwał Rady jest Komitet, władzą wykonawczą Prezydjum, pracą fachową kierują Wydziały i Sekcje: Wydział Hodowlany, Sekcja Chowu Koni, Zw. Hodowców Bydła Polskiego, Sekcja Chowu Owiec, Biuro Organizacyj Prowincjonalnych i Instruktorjat Główny Kółek Rolniczych, Sekcja Tow. Rolniczych Kresów Wschodnich, Wydz. Doświadczalno - Naukowy, Wydz. Organizacji Gospodarstw Wiejskich, Wydz. Rolniczo - Meljoracyjny, Sekcja Nasienna, Wydz. Społeczno - Ekonomiczny, Wydz. Społeczno-Gospodarczy, Wydz. Rybacki, Wydz. Ogrodniczy, Wydz. Oświaty Rolniczej, Sekcja Oświaty Pozaszkolnej; organami prasowemi C. T. R. są: „Gazeta Rolnicza" z dodatkami: „Iużynierja rolna", „Organizacja pracy", „Przegląd rolniczo-ogrodniczy", „Piśmiennictwo rolnicze", „Mleczarstwo" i „Gazeta Gospodarska" z dodatkami: „Głos do kobiet wiejskich", „Młody rolnik" „Samorząd gminny". Stale wydawane są kalendarze: „Rolniczy" i „Gospodarski".

Centralne Towarzystwo Rolnicze jest członkiem Związku Polskich Organizacyj Rolniczych, który wydaje 2-tygodnik „Rolnik ekonomista".

Okręgowe Towarzystwa Rolnicze, obejmujące swoją działalnością poszczególne powiaty, stale współdziałają z odnośnemi sejmikami w zakresie prac nad podniesieniem rolnictwa. Delegaci, którzy, przyjmując udział w komisjach rolnych poszczególnych sejmików, przedstawiają miejscowe potrzeby drobnych rolników i Kółek Rolniczych, zrzeszonych w Okręgowych Tow. Rolniczych.

Udzielając subwencyj Okr. T-wom Rolniczym, sejmiki traktują je jako zastępcze organy swoje w zakresie prac kulturalno-rolniczych.

Wystawy i pokazy z inicjatywy społecznych organizacyj rolniczych Okręgowe Tow. Rolnicze organizują również przy współudziale i wydatnem poparciu finansowem miejscowych sejmików.

O działalności Centralnego Tow. Rolniczego są stale informowane sejmiki, którym C. T. R. rozsyła swoje sprawozdania wydawane w druku, również ważniejsze wydawnictwa, jak ostatnie: „Urządzenie gospodarstw małych" W. Chmieleckiego.

Centralny Związek Kółek Rolniczych.

Centralny Związek Kółek Rolniczych jest centralnem zrzeszeniem kółek rolniczych i głównym ośrodkiem wszystkich poczynań społecznych, które przejawiają się na terenie zorganizowanej wsi. Do rodziny zrzeszeń, powstałych z inicjatywy Centralnego Związku Kółek Rolniczych, należy zaliczyć również koła młodzieży wiejskiej, domy ludowe, związki producentów, związki hodowlane, spółdzielnie rolniczo - handlowe, mleczarnie spółdzielcze, kasy spółdzielcze i t. p.

Za cel główny Centralny Związek Kółek Rolniczych postawił sobie zorganizowanie drobnej własności rolnej dla planowej, systematycznej pracy nad rozwojem gospodarczym i oświatowo-kulturalnym wsi oraz fachowe kierowanie wspomnianą pracą.

Program prac instytucji uwzględnia zjednoczenie wysiłków organów państwowych, samorządowych i społecznych zrzeszeń rolniczych.

Niezależnie od powyższego, ideą naczelną działalności zarówno Centrali, jak i wszystkich ogniw organizacji, jest dążenie do wzmocnienia siły Rzeczypospolitej.

Dla wszystkich ogniw organizacji wysunięto jako obowiązującą zasadę, aby prace nie tylko planowano, lecz i preliminowano.

Troszczy się również instytucja: 1) aby działalność jej była prowadzona w atmosferze demokratycznej, lecz pozapartyjnej, sprzyjającej jaknajbardziej rozwojowi twórczych sił społecznych; 2) aby otrzymywana pomoc państwowa była jaknajcelowiej wykorzystana; 3) aby możliwie wydatnie wykorzystywać nadmiar sił roboczych na wsi przez wzmożenie wytwórczości gospodarstw.

We wszystkich przejawach działalności C. Z. K. R. wysuwany też jest zawsze na plan pierwszy czynnik obywatelskiego wychowania drobnych rolników.

Prace, zarówno Centrali, jak i ogniw organizacji, idą w kierunku przedewszystkiem hodowlanym. Zarówno obecnie, jak i w latach poprzednich, dąży się do wzmożenia u drobnych rolników produkcji artykułów zwierzęcych, a więc mięsa, mleka, jaj, wełny i t. p., jak również dba o to, aby drobny rolnik postawił wyprodukowane artykuły zwierzęce na możliwie najwyższym poziomie pod względem jakości; aby całkowicie przerabiał je we własnych przetwórniach spółdzielczych na artykuły końcowe i wysokowartościowe; aby przy pomocy własnych spółdzielni opanowywał w zakresie tych artykułów nietylko rynek wewnętrzny, lecz i rynki zagraniczne.

Zainicjowane już od dłuższego czasu wytrwałe i silne dążenie C. Z. K. R. *do pogłębienia prac i prowadzenia ich planowo*, zaczyna wydawać obecnie coraz lepsze rezultaty. Coraz więcej jest czynników, które dotąd odnosząc się

do C. Z. K. R. obojętnie, po przyjrzeniu się metodom i celom prac, zaczynają się ustosunkowywać do instytucji bezstronnie.

Centralny Związek Kółek Rolniczych działa obecnie na terenie obejmującym głównie województwa: Białostockie, Kieleckie, Lubelskie, Łódzkie i Warszawskie oraz częściowo również w 4 województwach kresowych: Wileńskiem, Nowogródzkiem, Poleskiem i Wołyńskiem.

Na całość instytucji składają się:

1) Centrala w Warszawie, posiadająca następujące działy i instruktorjaty: organizacyjny, ekonomiki, oświatowo - kulturalny, spółdzielczy, hodowlany, rolny, ogrodniczo - pszczelniczy, racjonalnego budownictwa, gospodarstwa kobiecego oraz autonomiczny Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej.

2) 5 Wojewódzkich Związków Kółek Rolniczych w miastach: Białymstoku, Kielcach, Lublinie, Łodzi i Warszawie oraz 9 wojewódzkich Związków Młodzieży Wiejskiej w województwach: Białostockiem, Kieleckiem, Lubelskiem, Łódzkiem, Nowogródzkiem, Poleskiem, Warszawskiem, Wileńskiem i Wołyńskiem.

3) 57 Okręgowych Związków Kółek Rolniczych, zorganizowanych w 57 powiatach oraz 28 Okręgowych Związków Młodzieży Wiejskiej, zorganizowanych w 28 powiatach.

4) 1600 kółek rolniczych, działających w 85 powiatach oraz 2100 kół młodzieży wiejskiej w 120 powiatach.

5) Męska szkoła rolniczo - hodowlana w Dęblinie.

6) Żeńska szkoła gospodarstwa wiejskiego w Krasieninie.

7) Ferma Rolniczo - Hodowlana w Rębkowie.

8) Stacja zarodowa hodowli drobiu w Rębkowie.

9) Ognisko Kultury Rolnej w Zemborzycach.

10) Lubelski Zakład Doświadczalno - rolniczy w Zemborzycach.

11) Biuro Urządzeń Rolnych Kółek Rolniczych.

12) 40 Związków hodowlanych.

13) 18 związków kontroli obór.

Ogólna liczba członków kółek rolniczych i kół młodzieży wiejskiej przewyższa 120.000.

Budżet w r. 1926 stanowił zł. 768.000.

Preliminarz budżetowy na r. 1927 wynosił zł. 2.034.398.

Zarząd składa się z 30 osób.

Prezydjum stanowią pp.: Tomasz Wilkoński — prezes; Andrzej Czapski i Błażej Stolarski — vice-prezesi; Zdzisław Czałbowski i Tadeusz Niedzielski — sekretarze.

Delegat Związku Młodzieży Wiejskiej — p. Zygmunt Załęski.

Delegat Zjednoczenia Związków Kółek i Organizacyj Rolniczych Ziem Wschodnich — p. Piotr Olewiński.

Komisję Rewizyjną stanowią pp.: Hieronim Smoliński, Tadeusz Zakrzewski i Piotr Załuski.

Dyrektorem jest p. Wiesław Czermiński.

Kierownikami poszczególnych Działów są pp.:

Działu Organizacyjnego — Jan Siwiec,
,, Ekonomiki — Stanisław Gayny,
,, Hodowlanego — Edward Baird,
,, Rolnego — w/z Karolina Krassowska,
,, Spółdzielczego — Albin Zacharski,
,, Oświatowego — Zygmunt Kobyliński,
,, Gospodarstwa kobiecego — Wanda Żebrowska,
Centr. Zw. Młodz. Wiejskiej — Józef Niećko.

Personel, którym rozporządza instytucja w Centrali, Zakładach i ogniwach terenowych, stanowi około *180* osób, oprócz Biura Urządzeń Rolnych, którego personel składa się z 80 osób.

Własnemi organami prasowemi C. Z. K. R. i C. Z. M. W. są tygodniki:

1) ,,Poradnik Gospodarstw Wiejskich",

2) ,,Siew".

W działalności i pracach swych Zarząd i Prezydjum mają na uwadze:

1) gruntowne planowanie i pogłębianie wszystkich prowadzonych prac fachowych,

2) pogłębianie dotychczasowych i badanie nowych dróg rozwoju drobnych gospodarstw rolnych,

3) akcję, mającą na celu podkreślenie znaczenia drobnego rolnictwa w ogólnej polityce gospodarczej Państwa.

4) dążenie do koordynowania przez Polski Związek Organizacyj i Kółek Rolniczych całego gospodarczego ruchu ludowego w Polsce,

5) nawiązywanie łączności przez tenże Polski Związek z terenami i organizacjami rolniczemi międzynarodowemi,

6) zaspakajanie potrzeb doraźnych drobnego rolnictwa.

Działalność C. Z. K. R. w ostatnich latach stale rozwija się. Wzrastają prace we wszystkich działach fachowych. Szczegółowy obraz tych prac zawiera ostatnio wydane drukiem 2 tomowe sprawozdanie z prac za rok 1926.

C. Z. K. R. uważa, że odbudowa i wydatne wzmocnienie życia gospodarczego w Polsce może nastąpić jedynie przez stworzenie warunków, umożliwiających intensyfikację rolnictwa, zwłaszcza zaś drobnych gospodarstw wiejskich. Zarysowuje się szeroka droga rozwoju dla C. Z. K. R., gdyż działalność Związku jest jednym z podstawowych czynników podniesienia drobnych gospodarstw rolnych. Dla działalności tej nadchodzi okres, w którym przy nale-

żytem i harmonijnem *współdziałaniu* z Centralnym Związkiem Kółek Rolniczych samorządów będzie możliwe pełne wyzyskanie warunków, sprzyjających rozrostowi drobnego rolnictwa, a tem samem wydatne przyczynienie się do trwałego wzmocnienia potęgi gospodarczej Państwa.

E. A. Nowakowski.

Związek Rewizyjny Polskich Spółdzielni Rolniczych w Warszawie*)

Warunki polityczne w b. zaborze rosyjskim nie pozwalały na utworzenie Związku spółdzielni rolniczych, które po rewolucji 1905 r. zaczęły dość szybko i samorzutnie powstawać w całym kraju. Szczególnie licznie powstawały spółdzielnie kredytowe, nad któremi powierzył rząd opiekę i nadzór specjalnym urzędnikom, t. zw. inspektorom drobnego kredytu, od r. 1910 zaś spółki mleczarskie, któremi zajął się osobny Wydział Mleczarski przy Centralnem Towarzystwie Rolniczem w Warszawie, pozostający pod wytrawnem i niestrudzonem kierownictwem inż. Z. Chmielewskiego. Potrzeba organizacji patronackiej (opiekuńczej) na wzór Poznańskiego i Małopolski dla nowozałożonych oraz do zakładania nowych spółdzielni dawała się odczuwać polskim spółdzielcom. W tym też celu powołana została w 1910 r. Komisja Spółdzielcza, a następnie w 1913 r. Biuro Drobnych Stowarzyszeń Rolniczych przy Centralnem Towarzystwie Rolniczem, które zajęło się udoskonalaniem powstałych już spółdzielni rolniczych oraz zakładaniem nowych.

Była to instytucja ze wszechmiar pożyteczna, która niemałe usługi oddała spółdzielczości rolniczej w b. Kongresówce. W r. 1914 należało do Biura 214 stowarzyszeń pieniężnych (spółdzielni kredytowych).

Jednak Biuro Drobnych Stowarzyszeń Rolniczych, będąc tylko jednym z Wydziałów Centralnego Towarzystwa Rolniczego i nie mając przytem odpowiednich uprawnień w zakresie lustracji i rewizji spółdzielni, nie mogło, oczywiście, sprostać ogromowi zadań, jakie życie spółdzielcze mu wysuwało.

Po ustąpieniu Rosjan z Polski działacze społeczni, między innymi pp. inż. Z. Chmielewski i A. Wieniawski rozpoczęli starania u władz okupacyjnych o zalegalizowanie Związku Rewizyjnego Polskich Stowarzyszeń Rolniczych (obecnie Związek Rewizyjny Polskich Spółdzielni Rolniczych). Statut Związ-

---

*) ul. Kopernika 30.

ku po usilnych zabiegach został zatwierdzony przez władze okupacyjne w Warszawie i Lublinie w końcu 1916 r. W lutym 1917 r. kilkadziesiąt spółdzielni, grupujących się przy Biurze Drobnych Stowarzyszeń Rolniczych zorganizowało Związek Rewizyjny P. S. R., który w tymże miesiącu rozpoczął działalność.

Na mocy Ustawy o spółdzielniach Państwowa Rada Spółdzielcza przyznała Związkowi Rewizyjnemu w dn. 1.I.1921 r. prawo urzędowych rewizyj spółdzielni. Jest to jednak tylko jedno z wielu zadań i celów, jakim służy Związek Rewizyjny Polskich Spółdzielni Rolniczych, który w skróceniu będziemy nazywali „Związek Rewizyjny".

Statut Związku Rewizyjnego opiewa, że celem jego jest:

1) krzewienie spółdzielczości rolniczej, a w szczególności

2) popieranie, rozpowszechnianie i doskonalenie spółdzielni rolniczych.

Do osiągnięcia powyższego celu zmierza Związek różnemi drogami, a więc:

1) współdziała przy zakładaniu spółdzielni rolniczych i czuwa nad ich rozwojem;

2) udziela rad i pomocy spółdzielniom rolniczym w sprawach gospodarczych, prawnych i rachunkowych;

3) wykonywa lustracje oraz *rewizje*, wymagane przez Ustawę o spółdzielniach z r. 1920 i czuwa nad usuwaniem stwierdzonych błędów i usterek;

4) wpływa na spółdzielnie, by przestrzegały zasad spółdzielczych i szerzyły je wśród swych członków;

5) utrzymuje i ułatwia wzajemne stosunki między spółdzielniami rolniczemi;

6) urządza odczyty, kursy, narady i zjazdy w sprawach spółdzielczości rolniczej;

7) reprezentuje i zabezpiecza wspólne interesy zrzeszonych w Związku spółdzielni rolniczych, zwłaszcza w zakresie prawodawstwa i administracji państwowej;

8) czuwa nad utrzymaniem prawidłowego stosunku między spółdzielniami a instytucjami, z któremi spółdzielnie związkowe prowadzą swe interesy.

9) opracowuje statuty, regulaminy i instrukcje dla spółdzielni i ich organów;

10) wydaje książki, broszury i ulotki w zakresie spółdzielczości rolniczej oraz wszelkie druki do sprawozdań i rachunkowości dla każdego rodzaju spółdzielni rolniczych;

11) opracowuje statystykę spółdzielni i wreszcie

12) popiera instytucje, przyczyniające się do rozwoju ruchu spółdzielczego.

Wewnętrzna organizacja Związku Rewizyjnego, przedstawia się następująco:

Poszczególne typy spółdzielni rolniczych celem zapewnienia sobie dostatecznej samodzielności grupują się w poszczególne działy. Takich działów liczy obecnie Związek Rewizyjny trzy, a mianowicie:

Dział Kas Stefczyka (kas spółdzielczych),
Dział Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich,
Dział Spółdzielni Rolniczo - Handlowych.

Ponadto prowadzi Związek referaty: podatkowy, młynarsko - zbożowy i referat dla spółdzielczości rolniczej i propagandy, oraz zatrudnia technika dla sporządzania planów i kosztorysów budynków dla spółdzielni mleczarskich, młynarskich i innych.

Działalność Związku w pierwszych latach polegała głównie na opiekowaniu się Kasami Stefczyka, od r. 1920 przybyły spółdzielnie rolniczo-handlowe, zaś od 1921 r. — spółdzielnie mleczarskie, które szczególniej od chwili wprowadzenia złotego wielce się rozwinęły, jak świadczy o tem poniższa tabela:

w 1921 r. Związek zrzeszał spółdzielni mleczarskich	43
1922 ,,	56
1923 ,,	75
1924 ,,	108
1925 ,,	203
1926 ,,	307
na 1 listopada 1927 r. ,,	439

Poza wyżej wymienionemi spółdzielniami, Związek Rewizyjny udziela swej pomocy przy zakładaniu i prowadzeniu spółdzielni młynarsko-zbożowych, piekarskich, lniarskich, owocarskich i innych, dostarczając odpowiednich statutów, ksiąg i druków buchalteryjnych, instrukcji i regulaminów dla Zarządów i Rad Nadzorczych i t. p.

Spółdzielnie, należące do Związku, zwolnione są od urzędowej rewizji Rady Spółdzielczej i korzystają ze znacznych ulg podatkowych.

Do 1924 r. włącznie wydawał Związek Rewizyjny własny organ pod tytułem ,,Czasopismo Spółdzielni Rolniczych". Z dniem 1 stycznia 1925 r. wydawnictwo powyższego organu przeszło do Zjednoczenia Związków Spółdzielni Rolniczych Rzeczypospolitej Polskiej, którego Związek Rewizyjny jest członkiem.

Prace Związku prowadzi Zarząd, jako organ wykonawczy — w osobach: dyrektora Związku, zastępcy dyrektora i kierowników poszczególnych działów.

W sprawach Związku decyduje Walne Zgromadzenie, zebrania działowe poszczególnych typów spółdzielni, Rada Związku i Komitety Działów, wybierane na zebraniach działowych. Rada Związku składa się z członków Komitetów poszczególnych Działów spółdzielni związkowych.

Każdy Dział Związku prace swe wykonywa samodzielnie przez lustratorów i siły biurowe. Niezależnie od tego prowadzi się biuro dla spraw ogólnych pod kierunkiem dyrektora Związku i Dział Wydawnictw.

Terenem działalności Związku jest cała Rzeczpospolita Polska.

Celem sprężystszego prowadzenia swych prac na tak rozległym terenie zorganizował Związek trzy Oddziały pod nazwą Okręgów, a mianowicie Okręg Wileński w Wilnie, ul. Jagiellońska 3, Okręg Wołyński w Łucku, ul. Jagiellońska 2 i Okręg Poleski w Brześciu n/Bugiem, ul. Sienkiewicza 27.

Na czele każdego Okręgu stoi kierownik, mający do pomocy lustratorów i siły biurowe:

Kierownicy Okręgów podlegają Zarządowi Związku.

Na 1 listopada 1927 r. do Związku należało w charakterze członków:

Central spółdzielni	3
Kas Stefczyka	729
Spółdzielni mleczarskich	439
,, rolniczo - handlowych	85
,, młynarsko - piekarskich	5
,, różnych	4
Razem	1265

Wyniki prac Związku (łącznie z Okręgami) za 1926 r. przedstawiały się następująco: lustracyj pełnych przeprowadzono 1103, częściowych 319, zestawiono 542 bilansów, w 339 spółdzielniach uporządkowano rachunkowość, w 135 zaś założono księgi rachunkowe, uczestniczono ogółem w 666 zgromadzeniach członków spółdzielni i na 797 posiedzeniach Zarządów i Rad Nadzorczych, odwiedzono 393 spółdzielni, uruchomiono — 82, brano udział w 224 zjazdach i konferencjach; wygłoszono 258 pogadanek o spółdzielczości, dojechano 2254 razy do 1090 spółdzielni, przyczem pozostawano w rozjazdach 5440 dni, przejechano koleją 293.900 klm., końmi 29.847 klm., przebyto pieszo 1670 klm., ogółem zaś — 325.417 klm.

Rozwój Związku Rewizyjnego dokładnie oświetlają następujące dane:

Członkami Związku było:			Przyrost w ciągu roku:
w 1917 r. (roku założenia)	123	spółdzielni	
1918	215	,,	92 spółdz.
1919	276	,,	61 ,,
1920	309	,,	33 ,,
1921	395	,,	86 ,,
1922	425	,,	30 ,,
1923	478	,,	53 ,,
1924	559	,,	81 ,,

1925	819	„	260	„
1926	998	„	179	„
i na 1.XI. 1927 r.	1265	„	267	„

Personel Związku, składający się przy rozpoczynaniu pracy w lutym 1917 r. z 3 osób, wynosił w dniu 1 listopada 1927 r. — 78 osób, w tem pięciu członków Zarządu i referentów 9, 3 kierowników na Okręgach (Wilno, Łuck, Brześć n/Bugiem), 49 lustratorów, 15 praktykantów na lustratorów, 25 osób personelu pomocniczego.

Skład osobowy władz Związku Rewizyjnego przedstawia się następująco:

Prezydjum Rady:

Prezes Rady Związku — Z. Brudziński z Szymanowa, zastępca prezesa — G. Kamiński z Ostrowi Mazowieckiej (przewodniczący Komitetu Działu Spółdzielni Rolniczo - Handlowych).

Sekretarz — St. Barański z Wartkowic (przewodniczący Komitetu Działu Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich), i członek prezydjum — F. Grzebski z Nasielska (przewodniczący Komitetu Działu Kas Stefczyka).

Zarząd Związku stanowią:

Dyrektor — Hieronim Smoliński, zastępca dyrektora — Tadeusz Zakrzewski. Członkowie Zarządu: kierownik Działu Kas Stefczyka — Piotr Załuski, kierownik Działu Spółdzielni Rolniczo - Handlowych — Józef Mach, kierownik Działu Spółdzielni Mleczarskich i Jajczarskich — Bolesław Tomczykowski, kierownik Oddziału Warszawskiego Centralnej Kasy Spółek Rolniczych — Stanisław Sikorski.

Referaty: młynarsko-zbożowy prowadzi inż. *J. Mokrzyński*, podatkowy — *A. Czachyra* i propagandowy — *J. Bielecki.*

Na czele Oddziałów Związku stoją: w Wilnie: — p. *A. Kokociński* — w Łucku — *St. Poncet* i w Brześciu n/Bugiem — *P. Tawrel.*

W r. 1927 Związek Rewizyjny obchodził dziesięciolecie swego istnienia. Pobieżny pogląd na rozwój Związku wskazuje, że instytucja ta z roku na rok rozszerza swą działalność, krzewiąc z pożytkiem ideę spółdzielczości na gruncie polskiego rolnictwa.

Krajowe Towarzystwo Meljoracyjne

w Warszawie, ul. Kopernika 30. —tel. centr. 58-04, 158-01, 158-39· dyr. 58-07 i 506-36; zamiejscowy 58-04. Adres telegraficzny: Warszawa - Meljoracje. Oddziały w Krakowie, Toruniu, Kaliszu, Włocławku, Łęczycy, Częstochowie, Radomiu i Wilnie.

Towarzystwo założone zostało w 1905 r. pod nazwą: „Warszawskie Towarzystwo Meljoracyjne", jako spółka udziałowa, która w roku 1921 przekształconą została na spółkę akcyjną p. n. „Krajowe Towarzystwo Meljoracyjne". Powstało Towarzystwo na gruncie sekcji rolnej Towarzystwa Popierania Przemysłu i Handlu, z inicjatywy i staraniem pp.: b. premjera Władysława Grabskiego, b. ministra Stanisława Janickiego i prez. Hipolita Wąsowicza.

Zarząd Towarzystwa stanowią: Prezes — H. Wąsowicz; członkowie: K. Dziewanowski, J. Iwanicki, M. Mierzejewski, B. Powierza, S. Ratyński, C. Skotnicki; zastępcy: J. Cieszewski i K. Mosdorf. Dyrektorem zarządzającym Towarzystwa jest inż. Bolesław Powierza, b. naczelnik wydz. meljor. w Min. Rolnictwa; dyrektorem adm.-finansowym inż. Kazimierz Mosdorf. Stałym konsultantem technicznym — b. dyrektor T-wa, inż. prof. Czesław Skotnicki, prorektor Politechniki Warszawskiej.

T-wo ma charakter instytucji wybitnie społecznej, współpracującej nad szerzeniem meljoracji z instytucjami państwowemi, samorządowemi i organizacjami rolniczemi. Stosownie do swego charakteru, T-wo nie bierze robót w przedsiębiorstwo; natomiast wykonuje je systemem dozoru technicznego, dążąc do utrzymania prac meljoracyjnych na możliwie wysokim poziomie technicznym.

Z chwilą zjednoczenia ziem Polskich, T-wo rozszerzyło swą działalność na wszystkie dzielnice Rzeczypospolitej i objęło nią pokrewne dziedziny techniki, — przyjmując stale żywy udział w akcji społecznej na polu meljoracji. W roku 1924 dzięki staraniom T-wa stały się dostępne kredyty krótkoterminowe na meljoracje, zaś w roku 1925, na skutek memorjału, złożonego przez prezesa Towarzystwa panu Prezydentowi Wojciechowskiemu i zainteresowania tą sprawą — w następstwie specjalnej konferencji, która się odbyła w Belwederze, — sfer rządowych i sejmowych, nastąpił moment zwrotny w dziejach meljoracji w Polsce. W wyniku wspólnej akcji wymienionych czynników została uchwalona ustawa z dn. 22 lipca 1925 roku o Państwowym Funduszu Kredytu na Meljoracje Rolne. Utworzenie tego kredytu spowodowało szerokie zastosowanie meljoracyj nie tylko na gruntach większej własności, lecz i drobnej, która w tym celu zrzeszać się zaczęła w spółki wodne, przewidziane w Ustawie Wodnej z 1922 roku.

W roku 1926 T-wo wykonywało prace meljoracyjne w 303 miejscowościach przeważnie na gruntach zrzeszonych w spółki wodne. Zdjęcia wykona-

ne w roku tym objęły przeszło 25.575 ha, projekty — 20.238 ha, zaś meljorację wykonano na 4.267 ha. W Wydziale Wodnym zaprojektowano około 64 km. regulacji rzek, sporządzono 16 planów koncesyjnych i 5 projektów większych zakładów wodnych, nie licząc szeregu upustów i mniejszych objektów; nadto wykonano zdjęć niwelacyjnych dla 7 rzek na ogólnej długości 172 km. oraz zdjęć dla celów koncesji prawno - wodnych na odcinkach rzek o łącznej długości 55 km. W Wydziale Pomiarowym ukończono operatów pomiarowych na obszarze 4.502 ha, (z czego przypada na parcelację 2.061 ha, na regulację serwitutów 274 ha i na pomiary prywatne 2,167 ha), nie licząc 1,669 ha wyznaczonych na gruncie. Pozatem wykonano 37 projektów różnych budowli gospodarczych, udzielono wielu porad i ekspertyz z powyższych działów techniki meljoracyjnej, oraz wykonano 1,017 analiz mechanicznych.

T-wo liczy obecnie — w październiku 1927 roku — 248 pracowników, w tem 60 inżynierów, którzy, stosownie do swej specjalności, pracują w poszczególnych wydziałach, z jakich składa się centralne biuro techniczne T-wa, a mianowicie: meljoracyjnym, wodnym, pomiarowym, drogowym, budowlanym i ogólno-technicznym.

W bardziej odległych miejscowościach T-wo ma własne oddziały, a mianowicie: w Krakowie, Toruniu, Kaliszu, Włocławku, Łęczycy, Radomiu, Częstochowie oraz Wilnie.

Towarzystwo przyjmuje na siebie organizowanie spółek wodnych, uzyskiwanie pożyczek z państwowego funduszu kredytu na meljoracje rolne, jak również udziela samo pożyczki z własnych środków na te meljoracje, którym kredyty państwowe nie przysługują. Z kredytów T-wa korzystają zarówno spółki wodne, jak wydziały powiatowe i prywatni właściciele.

Ogółem w ciągu 22 lat swej działalności T-wo zmeljorowało przeszło 36.000 ha, studja wykonało na przeszło 136.000 ha, zaś zaprojektowało około 120.000 ha meljoracyj szczegółowych, nie licząc prac, wykonywanych w innych dziedzinach techniki meljoracyjnej.

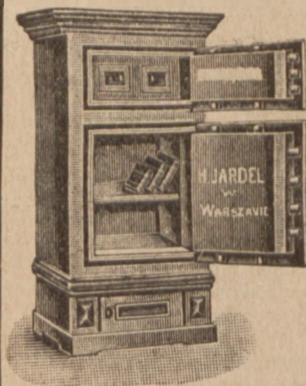

SAMUEL LIS
ŚW. JERSKA 32
LINOLEUM
PALTA
CHODNIKI
KOKOSOWE
CERATA
POKRYCIA
MATERJAŁY
FILJI NIE POSIADAM

H. JARDEL
W
WARSZAWIE

B J C